F. T. Washburn. Harvard Un

	Paper. s.	d.	Bound. s.	d.
Juvenalis et Persius	1	0	1	6
Livius. 4 vols.	5	0	6	0
Lucanus	2	0	2	6
Lucretius	1	6	2	0
Phædrus	1	0	1	4
Sallustius	1	6	2	0
Sophocles	2	6	3	0
Tacitus. 2 vols.	4	0	5	0
Thucydides. 2 vols.	4	0	5	0
Virgilius	2	0	2	6
Xenophontis Memorabilia	1	0	1	4
Xenophon's Anabasis	1	6	2	0

Fifth Edition. 16*mo.* 6*d.*

THE LAWS OF THE GREEK ACCENTS.

By the Rev. JOHN GRIFFITHS.

Uniform with the Oxford Pocket Classics.

JOHN HENRY and JAMES PARKER, Oxford and London.

C. CORNELII TACITI

OPERA OMNIA,

AD FIDEM EDITIONIS ORELLIANÆ.

TOM. I.

OXONII,

ET LONDINI, 377, STRAND:

JOHANNES HENRICUS ET JACOBUS PARKER.

M DCCC LX.

OXONII: EXCUDEBANT J. H. ET J. PARKER.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER PRIMUS.

URBEM Romam a principio reges habuere. Liber- 1
tatem et consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ
ad tempus sumebantur. Neque decemviralis potestas 2
ultra biennium, neque tribunorum militum consulare
jus diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa domi- 3
natio; et Pompeii Crassique potentia cito in Cæsarem,
Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere, qui
cuncta, discordiis civilibus fessa, nomine *Principis* sub
imperium accepit. Sed veteris populi Romani pros- 4
pera vel adversa claris scriptoribus memorata sunt;
temporibusque Augusti dicendis non defuere decora
ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur.
Tiberii Caiique et Claudii ac Neronis res, florentibus 5
ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus
odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de 6
Augusto et extrema tradere, mox Tiberii principatum
et cetera, sine ira et studio, quorum causas procul
habeo.

Postquam Bruto et Cassio cæsis nulla jam publica 2
arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque
Lepido, interfecto Antonio ne Julianis quidem parti-

bus nisi Cæsar dux reliquus, posito *Triumviri* nomine
consulem se ferens et ad tuendam plebem tribunicio
jure contentum, ubi militem donis, populum annona,
cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paulatim,
munia senatus, magistratuum, legum, in se trahere,
nullo adversante, cum ferocissimi per acies aut pro-
scriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis ser-
vitio promptior, opibus et honoribus extollerentur, ut
novis ex rebus aucti tuta et præsentia quam vetera et
2 periculosa mallent. Neque provinciæ illum rerum
statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio
ob certamina potentium et avaritiam magistratuum,
invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo pe-
cunia turbabantur.

3 Ceterum Augustus subsidia dominationi, Claudium
Marcellum sororis filium admodum adolescentem pon-
tificatu et curuli ædilitate, M. Agrippam, ignobilem
loco, bonum militia et victoriæ socium, geminatis con-
sulatibus extulit, mox defuncto Marcello generum
sumpsit; Tiberium Neronem et Claudium Drusum
privignos imperatoriis nominibus auxit, integra etiam
2 tum domo sua. Nam genitos Agrippa Caium ac
Lucium in familiam Cæsarum induxerat, necdum po-
sita puerili prætexta *Principes juventutis* appellari,
destinari consules, specie recusantis flagrantissime cu-
3 piverat. Ut Agrippa vita concessit, L. Cæsarem eun-
tem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem
Armenia et vulnere invalidum, mors fato propera vel
novercæ Liviæ dolus abstulit, Drusoque pridem ex-
stincto Nero solus e privignis erat: illuc cuncta ver-
gere: filius, collega imperii, consors tribuniciæ potes-
tatis adsumitur, omnesque per exercitus ostentatur,
non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hor-

tatu. Nam senem Augustum devinxerat adeo, uti 4
nepotem unicum, Agrippam Postumum, in insulam
Planasiam projiceret, rudem sane bonarum artium et
robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii
compertum. At Hercule Germanicum Druso ortum 5
octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per
adoptionem a Tiberio jussit, quamquam esset in domo
Tiberii filius juvenis; sed quo pluribus munimentis
insisteret. Bellum ea tempestate nullum nisi adver- 6
sus Germanos supererat, abolendæ magis infamiæ ob
amissum cum Quintilio Varo exercitum quam cupidine
proferendi imperii aut dignum ob præmium. Domi 7
res tranquillæ, eadem magistratuum vocabula; juni-
ores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique
inter bella civium nati: quotusquisque reliquus qui
rem publicam vidisset?

Igitur verso civitatis statu nihil usquam prisci et 4
integri moris: omnes exuta æqualitate jussa principis A.U.C. 767;
aspectare; nulla in præsens formidine, dum Augustus A.D. 14.
ætate validus seque et domum et pacem sustentavit.
Postquam provecta jam senectus ægro et corpore fati- 2
gabatur, aderatque finis et spes novæ, pauci bona liber-
tatis incassum disserere, plures bellum pavescere, alii
cupere. Pars multo maxima imminentes dominos variis 3
rumoribus differebant, trucem Agrippam et ignominia
accensum non ætate neque rerum experientia tantæ
moli parem, Tiberium Neronem maturum annis, spec-
tatum bello, sed vetere atque insita Claudiæ familiæ
superbia; multaque indicia sævitiæ, quamquam pre-
mantur, erumpere. Hunc et prima ab infantia educ- 4
tum in domo regnatrice; congestos juveni consulatus,
triumphos; ne iis quidem annis quibus Rhodi, specie
secessus, exulem egerit, aliquid quam iram et simula-

5 tionem et secretas lubidines meditatum. Accedere
matrem muliebri impotentia: serviendum feminæ duo-
busque insuper adolescentibus, qui rem publicam in-
terim premant, quandoque distrahant.

5 Hæc atque talia agitantibus gravescere valitudo Au-
2 gusti; et quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe
rumor incesserat, paucos ante menses Augustum, elec-
tis consciis et comite uno Fabio Maximo, Planasiam
vectum ad visendum Agrippam; multas illic utrimque
lacrimas et signa caritatis, spemque ex eo fore ut ju-
3 venis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori
4 Marciæ aperuisse, illam Liviæ. Gnarum id Cæsari;
neque multo post exstincto Maximo, (dubium an quæ-
sita morte,) auditos in funere ejus Marciæ gemitus
5 semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset. Ut-
cunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum
Tiberius properis matris litteris accitur; neque satis
compertum est, spirantem adhuc Augustum apud ur-
6 bem Nolam an exanimem reppererit. Acribus nam-
que custodiis domum et vias sepserat Livia; lætique
interdum nuntii vulgabantur, donec provisis quæ tem-
pus monebat, simul excessisse Augustum et rerum
potiri Neronem fama eadem tulit.

6 Primum facinus novi principatus fuit Postumi
Agrippæ cædes; quem ignarum inermumque quam-
2 vis firmatus animo centurio ægre confecit. Nihil de
ea re Tiberius apud senatum disseruit: patris jussa
simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ ad-
posito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quan-
doque ipse supremum diem explevisset. Multa sine
3 dubio sævaque Augustus de moribus adolescentis
questus, ut exilium ejus senatus consulto sanciretur
perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem

duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni
illatam credibile erat. Propius vero Tiberium ac Li- 4
viam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et
invisi juvenis cædem festinavisse. Nuntianti centuri- 5
oni, ut mos militiæ, factum esse quod imperasset, neque
imperasse sese, et rationem facti reddendam apud sena-
tum respondit. Quod postquam Sallustius Crispus par- 6
ticeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos,)
comperit, metuens ne reus subderetur, juxta periculoso
ficta seu vera promeret, monuit Liviam ne arcana do-
mus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgaren-
tur, neve Tiberius vim principatus resolveret cuncta ad
senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, ut
non aliter ratio constet quam si uni reddatur.

At Romæ ruere in servitium consules, patres, eques. 7
Quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes; 2
vultuque composito, ne læti excessu principis neu tris-
tiores primordio, lacrimas, gaudium, questus adulatione
miscebant. Sex. Pompeius et Sex. Apuleius consules primi 3
in verba Tiberii Cæsaris juravere, apudque eos Seius
Strabo et C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præ-
fectus, hic annonæ; mox senatus milesque et populus.
Nam Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam 4
vetere re publica et ambiguus imperandi. Ne edictum 5
quidem quo patres in curiam vocabat, nisi tribuniciæ
potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ.
Verba edicti fuere pauca et sensu permodesto: de ho- 6
noribus parentis consulturum, neque abscedere a cor-
pore, idque unum ex publicis muneribus usurpare. Sed 7
defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus ut im-
perator dederat; excubiæ, arma, cetera aulæ; miles in
forum, miles in curiam comitabatur. Litteras ad exer- 8
citus tamquam adepto principatu misit, nusquam cunc-

9 tabundus nisi cum in senatu loqueretur. Causa præci-
pua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot le-
giones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum
10 favor, habere imperium quam exspectare mallet. Da-
bat et famæ, ut vocatus electusque potius a republica
videretur, quam per uxorium ambitum et senili adop-
11 tione irrepsisse. Postea cognitum est ad introspicien-
das etiam procerum voluntates inductam dubitationem:
nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

8 Nihil primo senatus die agi passus nisi de supremis
Augusti; cujus testamentum, illatum per virgines
2 Vestæ, Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in
familiam Juliam nomenque Augustæ adsumebatur; in
spem secundam nepotes pronepotesque; tertio gradu
primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed
3 jactantia gloriaque ad posteros. Legata non ultra civi-
lem modum, nisi quod populo et plebi CCCCXXXV.,
prætoriarum cohortium militibus singula nummum millia,
legionariis aut cohortibus civium Romanorum trecenos
4 nummos viritim dedit. Tum consultatum de honori-
bus; ex quîs maxime insignes visi: ut porta triumphali
duceretur funus, Gallus Asinius, ut legum latarum
tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur,
5 L. Arruntius censuere. Addebat Messala Valerius re-
novandum per annos sacramentum in nomen Tiberii;
interrogatusque a Tiberio num se mandante eam sen-
tentiam prompsisset, sponte dixisse respondit, neque in
iis quæ ad rem publicam pertinerent consilio nisi suo
usurum, vel cum periculo offensionis. Ea sola species
6 adulandi supererat. Conclamant patres corpus ad ro-
gum humeris senatorum ferendum. Remisit Cæsar ar-
roganti moderatione; populumque edicto monuit ne, ut
quondam nimiis studiis funus divi Julii turbassent, ita

Augustum in foro potius quam in campo Martis, sede
destinata, cremari vellent. Die funeris milites velut 7
præsidio stetere, multum irridentibus qui ipsi viderant,
quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc
servitii et libertatis improspere repetitæ, cum occisus
dictator Cæsar aliis pessimum, aliis pulcherrimum, faci-
nus videretur: nunc senem principem, longa potentia,
provisis etiam heredum in rem publicam opibus, auxilio
scilicet militari tuendum, ut sepultura ejus quieta foret.

Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana 9
mirantibus, quod idem dies accepti quondam imperii
princeps et vitæ supremus; quod Nolæ in domo, et cu-
biculo in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset. Nu- 2
merus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium
Corvum et C. Marium simul æquaverat; continuata per
septem et triginta annos tribunicia potestas, nomen
imperatoris semel atque vicies partum, aliaque honorum
multiplicata aut nova. At apud prudentes vita ejus 3
varie extollebatur arguebaturve. Hi pietate erga pa- 4
rentem et necessitudine rei publicæ, in qua nullus tunc
legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque parari
possent neque haberi per bonas artes. Multa Antonio,
dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido con-
cessisse. Postquam hic socordia senuerit, ille per libi- 5
dines pessum datus sit, non aliud discordantis patriæ
remedium fuisse quam ut ab uno regeretur. Non regno 6
tamen neque dictatura, sed principis nomine constitu-
tam rem publicam; mari, Oceano, aut amnibus longin-
quis sæptum imperium; legiones, provincias, classes,
cuncta inter se connexa; jus apud cives, modestiam
apud socios; urbem ipsam magnifico ornatu; pauca ad-
modum vi tractata, quo ceteris quies esset.

Dicebatur contra, pietatem erga parentem et tempora 10

rei publicæ obtentui sumpta: ceterum cupidine domi-
nandi concitos per largitionem veteranos, paratum ab
adolescente privato exercitum, corruptas consulis le-
giones, simulatam Pompeianarum gratiam partium; mox
ubi decreto patrum fasces et jus prætoris invaserit, cæ-
sis Hirtio et Pansa, (sive hostis illos, seu Pansam vene-
num vulneri adfusum, sui milites Hirtium et machina-
tor doli Cæsar abstulerat,) utriusque copias occupavisse;
extortum invito senatu consulatum, armaque quæ in
Antonium acceperit, contra rem publicam versa; pro-
scriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem
2 qui fecere laudatas. Sane Cassii et Brutorum exitus
paternis inimicitiis datos, quamquam fas sit privata odia
publicis utilitatibus remittere: sed Pompeium imagine
pacis, sed Lepidum specie amicitiæ, deceptos; post An-
tonium, Tarentino Brundisinoque fœdere et nuptiis so-
roris illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsol-
3 visse. Pacem sine dubio post hæc, verum cruentam:
Lollianas Varianasque clades, interfectos Romæ Varro-
4 nes, Egnatios, Julos. Nec domesticis abstinebatur: ab-
ducta Neroni uxor, et consulti per ludibrium pontifices
an concepto necdum edito partu rite nuberet; Q. Tedii
et Vedii Pollionis luxus; postremo Livia, gravis in rem
5 publicam mater, gravis domui Cæsarum noverca. Nihil
deorum honoribus relictum, cum se templis et effigie
6 numinum per flamines et sacerdotes coli vellet. Ne Ti-
berium quidem caritate aut rei publicæ cura successo-
rem adscitum: sed quoniam arrogantiam sævitiamque
ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam
7 quæsivisse. Etenim Augustus paucis ante annis, cum
Tiberio tribuniciam potestatem a patribus rursum pos-
tularet, quamquam honora oratione, quædam de habitu
cultuque et institutis ejus jecerat, quæ velut excusando

exprobraret. Ceterum sepultura more perfecta, tem- 8
plum et cælestes religiones decernuntur.

Versæ inde ad Tiberium preces. Et ille varie disse- 11
rebat, de magnitudine imperii, sua modestia. Solam 2
divi Augusti mentem tantæ molis capacem: se in par-
tem curarum ab illo vocatum experiendo didicisse quam
arduum, quam subjectum fortunæ, regendi cuncta onus.
Proinde in civitate tot illustribus viris subnixa non ad 3
unum omnia deferrent: plures facilius munia rei pub-
licæ sociatis laboribus exsecuturos. Plus in oratione 4
tali dignitatis quam fidei erat; Tiberioque etiam in
rebus quas non occuleret, seu natura sive adsuetudine,
suspensa semper et obscura verba, tunc vero nitenti ut
sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum
magis implicabantur. At patres, quibus unus metus si 5
intellegere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi;
ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus
tendere, cum proferri libellum recitarique jussit. Opes 6
publicæ continebantur, quantum civium sociorumque in
armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vecti-
galia, et necessitates ac largitiones. Quæ cuncta sua 7
manu perscripserat Augustus, addideratque consilium
coërcendi intra terminos imperii, incertum metu an per
invidiam.

Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procum- 12
bente, dixit forte Tiberius se, ut non toti rei publicæ
parem, ita, quæcumque pars sibi mandaretur, ejus tute-
lam suscepturum. Tum Asinius Gallus, "Interrogo," 2
inquit, "Cæsar, quam partem rei publicæ mandari tibi
velis." Perculsus improvisa interrogatione paulum re- 3
ticuit: dein collecto animo respondit, nequaquam deco-
rum pudori suo legere aliquid aut evitare ex eo cui in
universum excusari mallet. Rursum Gallus (etenim 4

vultu offensionem conjectaverat,) non idcirco interroga-
tum ait ut divideret quæ separari nequirent, sed ut sua
confessione argueretur unum esse rei publicæ corpus
5 atque unius animo regendum. Addidit laudem de Au-
gusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque
6 in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec
ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam (ducta
in matrimonium Vipsania M. Agrippæ filia, quæ quon-
dam Tiberii uxor fuerat,) plus quam civilia agitaret, Pol-
lionisque Asinii patris ferociam retineret.

13 Post quæ L. Arruntius haud multum discrepans a
Galli oratione perinde offendit, quamquam Tiberio nulla
vetus in Arruntium ira: sed divitem, promptum, arti-
2 bus egregiis et pari fama publice, suspectabat. Quippe
Augustus supremis sermonibus cum tractaret, quinam
adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut im-
pares vellent, vel idem possent cuperentque, M. Lepi-
dum dixerat capacem sed aspernantem, Gallum Asi-
nium avidum et minorem, L. Arruntium non indignum
3 et, si casus daretur, ausurum. De prioribus consenti-
tur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere; om-
nesque, præter Lepidum, variis mox criminibus, struente
4 Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius et Ma-
mercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere, Ha-
terius cum dixisset, "Quousque patieris, Cæsar, non
adesse caput rei publicæ?", Scaurus quia dixerat spem
esse ex eo non irritas fore senatus preces, quod relationi
consulum jure tribuniciæ potestatis non intercessis-
5 set. In Haterium statim invectus est: Scaurum, cui
6 implacabilius irascebatur, silentio tramisit. Fessus-
que clamore omnium, expostulatione singulorum flexit
paulatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed ut
7 negare et rogari desineret. Constat Haterium, cum

deprecandi causa Palatium introisset ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius casu an manibus ejus impeditus prociderat. Neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret ejusque curatissimis precibus protegeretur.

Multa patrum et in Augustam adulatio. Alii *Paren-* 14
tem, alii *Matrem patriæ* appellandam, plerique ut no- 2
mini Cæsaris adscriberetur *Juliæ filius* censebant. Ille 3
moderandos feminarum honores dictitans, eademque se temperantia usurum in iis quæ sibi tribuerentur, ceterum anxius invidia, et muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est, aramque adoptionis et alia hujuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare impe- 4
rium petivit; missique legati qui deferrent, simul mæstitiam ejus ob excessum Augusti solarentur. Quo 5
minus idem pro Druso postularetur, ea causa quod designatus consul Drusus præsensque erat. Candidatos 6
præturæ duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum; et hortante senatu ut augeret, jure jurando obstrinxit se non excessurum.

Tum primum e campo comitia ad patres translata 15
sunt: nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. Neque 2
populus ademptum jus questus est nisi inani rumore, et senatus, largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio ne plures quam quattuor candidatos commendaret, sine repulsa et ambitu designandos. Inter quæ tribuni plebei petivere ut pro- 3
prio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi *Augustales* vocarentur. Sed decreta pecunia 4
ex ærario, utque per circum triumphali veste uteren-

5 tur: curru vehi haud permissum. Mox celebratio eum
ad prætorem translata, cui inter cives et peregrinos ju-
risdictio evenisset.

16 Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas
legiones seditio incessit, nullis novis causis, nisi quod
mutatus princeps licentiam turbarum et ex civili bello
2 spem præmiorum ostendebat. Castris æstivis tres si-
mul legiones habebantur, præsidente Junio Blæso; qui,
fine Augusti et initiis Tiberii auditis, ob justitium aut
3 gaudium intermiserat solita munia. Eo principio lasci-
vire miles, discordare, pessimi cujusque sermonibus
præbere aures, denique luxum et otium cupere, disci-
4 plinam et laborem aspernari. Erat in castris Percen-
nius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gre-
garius miles, procax lingua, et miscere cœtus histrionali
5 studio doctus. Is imperitos animos, et quænam post
Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere pau-
latim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, et
dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare.

17 Postremo, promptis jam et aliis seditionis ministris,
velut concionabundus interrogabat, cur paucis centuri-
onibus, paucioribus tribunis in modum servorum obe-
2 dirent. Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum
et nutantem adhuc principem precibus vel armis adi-
3 rent? Satis per tot annos ignavia peccatum, quod tri-
cena aut quadragena stipendia senes, et plerique trun-
4 cato ex vulneribus corpore, tolerent. Ne dimissis qui-
dem finem esse militiæ, sed apud vexillum tendentes
5 alio vocabulo eosdem labores perferre. Ac si quis tot
casus vita superaverit, trahi adhuc diversas in terras,
ubi per nomen agrorum uligines paludum vel inculta
6 montium accipiant. Enimvero militiam ipsam gravem,
infructuosam: denis in diem assibus animam et corpus

æstimari; hinc vestem, arma, tentoria, hinc sævitiam
centurionum et vacationes munerum redimi. At Her- 7
cule verbera et vulnera, duram hiemem, exercitas
æstates, bellum atrox aut sterilem pacem sempiterna.
Nec aliud levamentum quam si certis sub legibus militia 8
iniretur, ut singulos denarios mererent, sextus decumus
stipendii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis
tenerentur, sed isdem in castris præmium pecunia sol-
veretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios 9
acceperint, quæ post sedecim annos penatibus suis red-
dantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari a 10
se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes e
contuberniis hostem aspici.

Adstrepebat vulgus, diversis incitamentis, hi verbe- 18
rum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et nu-
dum corpus exprobrantes. Postremo eo furoris venere 2
ut tres legiones miscere in unam agitaverint. Depulsi 3
æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem
quærebant, alio vertunt, atque una tres aquilas et signa
cohortium locant. Simul congerunt cæspites, exstru- 4
unt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Pro- 5
perantibus Blæsus advenit, increpabatque ac retinebat
singulos, clamitans, "Mea potius cæde imbuite manus:
leviore flagitio legatum interficietis quam ab imperatore
desciscitis. Aut incolumis fidem legionum retinebo, 6
aut jugulatus pænitentiam accelerabo."

Aggerebatur nihilo minus cæspes, jamque pectori us- 19
que adcreverat, cum tandem pervicacia victi inceptum
omisere. Blæsus multa dicendi arte, non per seditionem 2
et turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda ait,
neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos a
divo Augusto, tam nova petivisse; et parum in tempore
incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent 3

in pace tentare quæ ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint, cur contra morem obsequii, contra fas disciplinæ vim meditentur? decernerent legatos,
4 seque coram mandata darent. Acclamavere, ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sedecim annis: cetera mandaturos,
5 ubi prima provenissent. Profecto juvene modicum otium: sed superbire miles, quod filius legati orator publicæ causæ satis ostenderet necessitate expressa quæ per modestiam non obtinuissent.

20 Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt, direptisque proximis vicis ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes centuriones irrisu et contumeliis, postremo verberibus insectantur, præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira, quem dereptum vehiculo sarcinis gravant aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes an tam immensa onera,
2 tam longa itinera, libenter ferret. Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, et eo immitior quia toleraverat.

21 Horum adventu redintegratur seditio, et vagi circum-
2 jecta populabantur. Blæsus paucos, maxime præda onustos, ad terrorem ceterorum adfici verberibus, claudi carcere jubet: nam etiam tum legato a centurionibus et
3 optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus
4 imminere clamitantes. Simul probra in legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur, nihil reliqui faciunt

quo minus invidiam, misericordiam, metum, et iras permoverent. Accurritur ab universis, et carcere effracto solvunt vincula, desertoresque ac rerum capitalium damnatos sibi jam miscent.

Flagrantior inde vis, plures seditioni duces: et Vi- 22
bulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi ad-
levatus circumstantium humeris, apud turbatos et quid
pararet intentos, "Vos quidem," inquit, "his innocenti-
bus et miserrimis lucem et spiritum reddidistis: sed
quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem
missum ad vos a Germanico exercitu de communibus
commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos,
quos in exitium militum habet atque armat. Responde, 2
Blæse, ubi cadaver abjeceris. Ne hostes quidem sepul-
tura invident. Cum osculis, cum lacrimis dolorem 3
meum implevero, me quoque trucidari jube, dum inter-
fectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum
consulebamus, hi sepeliant."

Incendebat hæc fletu, et pectus atque os manibus 23
verberans. Mox disjectis quorum per humeros sustine- 2
batur, præceps et singulorum pedibus advolutus tantum
consternationis invidiæque concivit, ut pars militum
gladiatores qui e servitio Blæsi erant, pars ceteram
ejusdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus
effunderentur. Ac ni propere neque corpus ullum re- 3
periri, et servos adhibitis cruciatibus abnuere cædem,
neque illi fuisse unquam fratrem pernotuisset, haud
multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen ac 4
præfectum castrorum extrusere: sarcinæ fugientium
direptæ; et centurio Lucilius interficitur, cui militari-
bus facetiis vocabulum *Cedo alteram* indiderant, quia,
fracta vite in tergo militis, alteram clara voce ac rursus
aliam poscebat. Ceteros latebræ texere, uno retento 5

Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habe-
6 batur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octava et quinta decima ferrum parabant, dum centurionem cognomento Sirpicum illa morti deposcit, quintadecimani tuentur, ni miles nonanus preces, et adversum aspernantes minas, interjecisset.

24 Hæc audita, quamquam abstrusum et tristissima quæque maxime occultantem, Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re
2 consulturum. Et cohortes delecto milite supra solitum
3 firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis et robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant; simul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, et ceteris periculorum præmiorumque
4 ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium, obviæ fuere legiones, non lætæ, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed illuvie deformi et vultu, quamquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

25 Postquam vallum introiit, portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt.
2 Stabat Drusus, silentium manu poscens. Illi quotiens oculos ad multitudinem rettulerant, vocibus truculentis strepere, rursum viso Cæsare trepidare; murmur incertum, atrox clamor et repente quies; diversis animorum
3 motibus pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat, in quîs perscriptum erat præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset; ubi primum a luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum; misisse interim filium, ut sine cunctatione con-

cederet quæ statim tribui possent; cetera senatui ser-
vanda, quem neque gratiæ neque severitatis expertem
haberi par esset.

Responsum est a concione, mandata Clementi centu- 26
rioni quæ perferret. Is orditur de missione a sedecim 2
annis, de præmiis finitæ militiæ; ut denarius diurnum
stipendium foret; ne veterani sub vexillo haberentur.
Ad ea Drusus cum arbitrium senatus et patris obtende-
ret, clamore turbatur. Cur venisset, neque augendis 3
militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique
nulla benefaciendi licentia? at Hercule verbera et ne-
cem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti 4
desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Dru-
sum rettulisse. Nunquamne nisi ad se filios familia- 5
rum venturos? novum id plane, quod imperator sola mi-
litis commoda ad senatum rejiciat. Eundem ergo sena- 6
tum consulendum, quotiens supplicia aut prælia indican-
tur. An præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?

Postremo deserunt tribunal, ut quis prætorianorum 27
militum amicorumve Cæsaris occurreret, manus inten-
tantes, causam discordiæ et initium armorum, maxime
infensi Cn. Lentulo, quod is, ante alios ætate et gloria
belli, firmare Drusum credebatur et illa militiæ flagitia
primus aspernari. Nec multo post digredientem cum 2
Cæsare, ac provisu periculi hiberna castra repetentem,
circumsistunt, rogitantes quo pergeret, ad imperatorem
an ad patres, ut illic quoque commodis legionum adver-
saretur. Simul ingruunt, saxa jaciunt. Jamque lapi- 3
dis ictu cruentus et exitii certus, adcursu multitudinis
quæ cum Druso advenerat protectus est.

Noctem minacem et in scelus erupturam fors lenivit: 28
nam luna claro repente cælo visa languescere. Id mi- 2
les, rationis ignarus, omen præsentium accepit, suis la-

boribus defectionem sideris adsimulans, prospereque ces-
sura ad quæ pergerent, si fulgor et claritudo deæ redde-
3 retur. Igitur æris sono, tubarum cornuumque con-
centu strepere; prout splendidior obscuriorve, lætari
aut mærere; et postquam ortæ nubes offecere visui cre-
ditumque conditam tenebris, ut sunt mobiles ad super-
stitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem
4 portendi, sua facinora aversari deos lamentantur. Uten-
dum inclinatione ea Cæsar et, quæ casus obtulerat, in
5 sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Ac-
citur centurio Clemens, et si alii bonis artibus grati in
vulgus. Ii vigiliis, stationibus, custodiis portarum se in-
6 serunt, spem offerunt, metum intendunt. "Quousque
filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis?
Percennione et Vibuleno sacramentum dicturi sumus?
Percennius et Vibulenus stipendia militibus, agros eme-
ritis largientur? Denique pro Neronibus et Drusis im-
7 perium populi Romani capessent? Quin potius, ut no-
vissimi in culpam, ita primi ad pænitentiam sumus?
Tarda sunt quæ in commune expostulantur: privatam
8 gratiam statim mereare, statim recipias." Commotis
per hæc mentibus et inter se suspectis, tironem a ve-
9 terano, legionem a legione dissociant. Tum redire pau-
latim amor obsequii: omittunt portas, signa unum in
locum principio seditionis congregata suas in sedes re-
ferunt.

29 Drusus orto die et vocata concione, quanquam rudis
dicendi, nobilitate ingenita incusat priora, probat præ-
sentia; negat se terrore et minis vinci: flexos ad mo-
destiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri,
2 ut placatus legionum preces exciperet. Orantibus, rur-
sum idem Blæsus et L. Apronius eques Romanus e co-
horte Drusi, Justusque Catonius primi ordinis centurio,

ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum 3
alii opperiendos legatos atque interim comitate permulcendum militem censerent, alii fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum; terrere, ni paveant; ubi pertimuerint, impune contemni; dum superstitio urgeat, adjiciendos ex duce metus sublatis seditionis auctoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: 4
vocatos Vibulenum et Percennium interfici jubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alii corpora extra vallum abjecta ostentui.

Tum, ut quisque præcipuus turbator, conquisiti; et 30
pars, extra castra palantes, a centurionibus aut prætoriarum cohortium militibus cæsi; quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum 2
curas præmatura hiems, imbribus continuis adeoque sævis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque unda raptabantur. Durabat et formido cælestis iræ, nec frustra ad- 3
versus impios hebescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum levamentum quam si linquerent castra infausta temerataque, et soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur. Primum octava, dein quinta de- 4
cima legio rediere. Nonanus opperiendas Tiberii epistolas clamitaverat, mox desolatus aliorum discessione imminentem necessitatem sponte prævenit. Et Drusus 5
non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in urbem rediit.

Isdem ferme diebus isdem causis Germanicæ legiones 31
turbatæ, quanto plures, tanto violentius, et magna spe fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus vi sua cuncta tracturis. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen 2
superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina

curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum,
3 agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienæ speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unetvicesimanis quintanisque initio, et tractis prima quoque ac vicesima legionibus: nam isdem æstivis in finibus Ubiorum habebantur
4 per otium aut levia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, lasciviæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: venisse tempus quo veterani maturam missionem, juvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sævitiamque centurionum ulciscerentur.
5 tur. Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones Percennius; nec apud trepidas militum aures, alios validiores exercitus respicientium; sed multa seditionis ora vocesque: sua in manu sitam rem Romanam; suis victoriis augeri rem publicam; in suum cognomentum adscisci imperatores.

32 Nec legatus obviam ibat: quippe plurium vecordia
2 constantiam exemerat. Repente lymphati destrictis gladiis in centuriones invadunt: ea vetustissima mili-
3 taribus odiis materies, et sæviendi principium. Prostratos verberibus mulcant, sexagenis singulos, ut numerum centurionum adæquarent: tum convulsos laniatosque et partim exanimos ante vallum aut in amnem Rhenum
4 projiciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal pedibusque Cæcinæ advolveretur, eo usque flagitatus est
5 donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens et animi ferox, inter obstantes et armatos
6 ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, stationes, et si

qua alia præsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id 7
militares animos altius conjectantibus præcipuum indi-
cium magni atque implacabilis motus, quod neque dis-
jecti, nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent,
pariter silerent, tanta æqualitate et constantia ut regi
crederes.

Interea Germanico per Gallias, ut diximus, census 33
accipienti excessisse Augustum adfertur. Neptem ejus 2
Agrippinam in matrimonio pluresque ex ea liberos ha-
bebat. Ipse Druso fratre Tiberii genitus, Augustæ 3
nepos; sed anxius occultis in se patrui aviæque odiis,
quorum causæ acriores, quia iniquæ. Quippe Drusi 4
magna apud populum Romanum memoria, credebatur-
que, si rerum potitus foret, libertatem redditurus; unde
in Germanicum favor et spes eadem. Nam juveni ci- 5
vile ingenium, mira comitas et diversa a Tiberii ser-
mone, vultu, arrogantibus et obscuris. Accedebant 6
muliebres offensiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam
stimulis; atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi
quod castitate et mariti amore quamvis indomitum ani-
mum in bonum vertebat.

Sed Germanicus quanto summæ spei propior, tanto 34
impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos et
Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc audito 2
legionum tumultu raptim profectus, obvias extra cas-
tra habuit, dejectis in terram oculis velut pœnitentia.
Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere.
Et quidam prensa manu ejus per speciem exosculandi 3
inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret;
alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem 4
concionem, quia permixta videbatur, discedere in mani-
pulos jubet: sic melius audituros responsum; vexilla
præferri, ut id saltem discerneret cohortes. Tarde 5

obtemperavere. Tunc a veneratione Augusti orsus
flexit ad victorias triumphosque Tiberii, præcipuis lau-
dibus celebrans quæ apud Germanias illis cum legioni-
6 bus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Gal-
liarum fidem extollit; nil usquam turbidum aut discors.
Silentio hæc vel murmure modico audita sunt.

35 Ut seditionem attigit, ubi modestia militaris, ubi ve-
teris disciplinæ decus, quonam tribunos, quo centuriones
exegissent, rogitans, nudant universi corpora, cicatrices
ex vulneribus, verberum notas exprobrant; mox indis-
cretis vocibus pretia vacationum, angustias stipendii,
duritiam operum, ac propriis nominibus incusant vallum,
fossas; pabuli, materiæ, lignorum aggestus; et si qua alia
ex necessitate aut adversus otium castrorum quærun-
2 tur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui
tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur
fessis; neu mortem in isdem laboribus; sed finem tam
3 exercitæ militiæ neque inopem requiem, orabant. Fuere
etiam qui legatam a divo Augusto pecuniam reposce-
rent, faustis in Germanicum ominibus; et si vellet im-
4 perium, promptos ostentavere. Tum vero, quasi sce-
lere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. Oppo-
5 suerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At
ille moriturum potius quam fidem exueret clamitans,
ferrum a latere deripuit, elatumque deferebat in pectus,
6 ni proximi prensam dextram vi attinuissent. Extrema
et conglobata inter se pars concionis, ac, vix credibile
dictu, quidam singuli propius incedentes, feriret horta-
bantur; et miles nomine Calusidius strictum obtulit
7 gladium, addito acutiorem esse. Sævum id malique
moris etiam furentibus visum; ac spatium fuit quo
Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

36 Consultatum ibi de remedio. Etenim nuntiabatur

parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eandem traherent; destinatum excidio Ubiorum oppidum, imbutasque præda manus in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ sedi- 2
tionis et, si omitteretur ripa, invasurus hostis. At si auxilia et socii adversum abscedentes legiones armarentur, civile bellum suscipi. Periculosa severitas, flagi- 3
tiosa largitio: seu nihil militi sive omnia concedentur, in ancipiti res publica. Igitur volutatis inter se rati- 4
onibus placitum ut epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis; legata quæ petiverant, exsolvi duplicarique.

Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitavit. 37
Missio per tribunos maturatur; largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unetvice- 2
simanique, donec isdem in æstivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in civi- 3
tatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, 4
secundam et tertiam decimam et sextam decimam legiones, nihil cunctatas, sacramento adigit. Quartade- 5
cimani paulum dubitaverant: pecunia et missio quamvis non flagitantibus oblata est.

At in Chaucis cœptavere seditionem præsidium agitan- 38
tes vexillarii discordium legionum, et præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Jusserat id 2
Mennius castrorum præfectus, bono magis exemplo quam concesso jure. Deinde intumescente motu pro- 3
fugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium

ab audacia mutuatur: non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari.
4 Simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, et si quis agmine decessisset, pro desertore fore clamitans, reduxit in hiberna turbidos et nihil ausos.

39 Interea legati ab senatu regressum jam apud aram
2 Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque vicesima, veteraníque nuper missi sub vexillo,
3 hiemabant. Pavidos et conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum jussu qui irrita facerent quæ per se-
4 ditionem expresserant. Utque mos vulgo quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatus consulti incusant; et nocte concubia vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt, concursuque ad januam facto moliuntur fores, extractum cubili Cæsarem tradere vex-
5 illum intento mortis metu subigunt. Mox vagi per vias obvios habuere legatos, audita consternatione ad
6 Germanicum tendentes. Ingerunt contumelias, cædem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat. Neque aliud periclitanti subsidium quam castra primæ
7 legionis. Illic signa et aquilam amplexus religione sese tutabatur; ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, (rarum etiam inter hostes,) legatus populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria deum com-
8 maculavisset. Luce demum, postquam dux et miles et facta noscebantur, ingressus castra Germanicus perduci ad se Plancum imperat, recepitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum sed deum ira resurgere, cur venerint legati aperit; jus legationis, atque ipsius Planci gravem et immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur; at-

tonitaque magis quam quieta concione legatos præsidio
auxiliarium equitum dimittit.

Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad 40
superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia et contra
rebelles auxilium. Satis superque missione et pecunia 2
et mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus,
cur filium parvulum, cur gravidam conjugem inter fu-
rentes et omnis humani juris violatores haberet? illos
saltem avo et rei publicæ redderet. Diu cunctatus, as- 3
pernantem uxorem, cum se divo Augusto ortam neque
degenerem ad pericula testaretur, postremo uterum ejus
et communem filium multo cum fletu complexus, ut abi-
ret perpulit. Incedebat muliebre et miserabile agmen, 4
profuga ducis uxor, parvulum sinu filium gerens, lamen-
tantes circum amicorum conjuges, quæ simul traheban-
tur; nec minus tristes qui manebant.

Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut 41
in urbe victa, facies, gemitusque ac planctus etiam mili-
tum aures oraque advertere. Progrediuntur contuber- 2
niis. Quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas
illustres—non centurionem ad tutelam, non militem,
nihil imperatoriæ uxoris aut comitatus soliti—pergere
ad Treviros et externæ fidei. Pudor inde et miseratio, 3
et patris Agrippæ, Augusti avi memoria; socer Dru-
sus; ipsa insigni fecunditate, præclara pudicitia; jam
infans in castris genitus, in contubernio legionum educ-
tus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia
plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pe-
dum induebatur. Sed nihil æque flexit quam invidia 4
in Treviros. Orant, obsistunt, rediret, maneret, pars
Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum re-
gressi: Isque ut erat recens dolore et ira, apud circum- 5
fusos ita cœpit:—

42 "Non mihi uxor aut filius patre et re publica cariores
sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Roma-
2 num ceteri exercitus defendent. Conjugem et liberos
meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem,
nunc procul a furentibus summoveo, ut quidquid istuc
sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur, neve oc-
cisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, no-
3 centiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum
4 intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo?
Militesne appellem, qui filium imperatoris vestri vallo
et armis circumsedistis, an *cives*, quibus tam projecta
senatus auctoritas? Hostium quoque jus et sacra lega-
5 tionis et fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem
exercitus verbo uno compescuit, *Quirites* vocando qui
sacramentum ejus detractabant. Divus Augustus vultu
et aspectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum
eosdem, ita ex illis ortos si Hispaniæ Syriæve miles as-
6 pernaretur, tamen mirum et indignum erat. Primane
et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu
tot præliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci
7 vestro gratiam refertis? Hunc ego nuntium patri, læta
omnia aliis e provinciis audienti, feram? Ipsius tirones,
ipsius veteranos non missione, non pecunia satiatos;
hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, inclu-
di legatos, infecta sanguine castra, flumina; meque
43 precariam animam inter infensos trahere. Cur enim
primo concionis die ferrum illud, quod pectori meo
infigere parabam, detraxistis, O improvidi amici! Me-
2 lius et amantius ille qui gladium offerebat. Cecidis-
sem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo con-
scius; legissetis ducem, qui meam quidem mortem im-
punitam sineret, Vari tamen et trium legionum ulcis-
3 ceretur. Neque enim di sinant ut Belgarum, quan-

quam offerentium, decus istud et claritudo sit, subve-
nisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos.
Tua, dive Auguste, cælo recepta mens, tua, pater Druse, 4
imago, tui memoria isdem istis cum militibus, quos jam
pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque ci-
viles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum 5
alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui,
obsequium imperatori, si mihi conjugem et filium red-
ditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos. Id
stabile ad pænitentiam, id fidei vinculum erit."

Supplices ad hæc, et vera exprobrari fatentes, orabant 44
puniret noxios, ignosceret lapsis, et duceret in hostem;
revocaretur conjux, rediret legionum alumnus, neve
obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excusavit 2
ob imminentem partum et hiemem; venturum filium:
cetera ipsi exsequerentur. Discurrunt mutati, et sedi- 3
tiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legi-
onis primæ C. Cætronium, qui judicium et pœnas de
singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro con- 4
cione legiones destrictis gladiis; reus in suggestu per
tribunum ostendebatur: si nocentem adclamaverant,
præceps datus trucidabatur. Et gaudebat cædibus mi- 5
les, tanquam semet absolveret; nec Cæsar arcebat,
quando nullo ipsius jussu penes eosdem sævitia facti et
invidia erat. Secuti exemplum veterani haud multo 6
post in Rætiam mittuntur, specie defendendæ provinciæ
ob imminentes Suevos, ceterum ut avellerentur castris,
trucibus adhuc non minus asperitate remedii quam
sceleris memoria. Centurionatum inde egit. Citatus 7
ab imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum sti-
pendiorum quæ strenue in præliis fecisset, et cui erant
dona militaria, edebat. Si tribuni, si legio industriam 8
innocentiamque adprobaverant, retinebat ordines: ubi

avaritiam aut crudelitatem consensu objectavissent, solvebatur militia.

45 Sic compositis præsentibus, haud minor moles supererat ob ferociam quintæ et unetvicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est,)
2 hibernantium. Nam primi seditionem cœptaverant: atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum; nec pœna commilitonum exterriti nec pænitentia
3 conversi iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

46 At Romæ nondum cognito qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium quod, dum patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium non-
2 dum adulta auctoritate comprimi queat. Ire ipsum et opponere majestatem imperatoriam debuisse cessuris, ubi principem longa experientia eundemque severita-
3 tis et munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessa ætate totiens in Germanias commeare potuisse: Tiberium vigentem annis sedere in senatu, verba pa-
4 trum cavillantem? Satis prospectum urbanæ servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.

47 Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publi-
2 cam in casum dare. Multa quippe et diversa angebant, validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam; ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens: quos igitur anteferret? ac, ne postpositi
3 contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri,
4 majestate salva, cui major e longinquo reverentia. Si-

mul adolescentibus excusatum quædam ad patrem reji-
cere, resistentesque Germanico aut Druso posse a se
mitigari vel infringi: quod aliud subsidium, si impe-
ratorem sprevissent? Ceterum ut jam jamque iturus, 5
legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves:
mox hiemem aut negotia varie causatus primo pru-
dentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit.

At Germanicus, quanquam contracto exercitu et pa- 48
rata in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus,
si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit lit-
teras ad Cæcinam, venire se valida manu ac, ni suppli-
cium in malos præsumant, usurum promisca cæde. Eas 2
Cæcina aquiliferis signiferisque, et quod maxime cas-
trorum sincerum erat, occulte recitat, utque cunctos in-
famiæ, se ipsos morti, eximant hortatur: nam in pace
causas et merita spectari; ubi bellum ingruat, innocentes
ac noxios juxta cadere. Illi tentatis quos idoneos 3
rebantur, postquam majorem legionum partem in officio
vident, de sententia legati statuunt tempus, quo fœdis-
simum quemque et seditioni promptum ferro invadant.
Tunc signo inter se dato irrumpunt contubernia, truci- 4
dant ignaros, nullo nisi consciis noscente quod cædis
initium, quis finis.

Diversa omnium, quæ unquam accidere, civilium ar- 49
morum facies. Non prælio, non adversis e castris, sed 2
isdem e cubilibus, quos simul vescentes dies, simul quie-
tos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela.
Clamor, vulnera, sanguis palam, causa in occulto; ce-
tera fors regit. Et quidam bonorum cæsi, postquam, 3
intellecto in quos sæviretur, pessimi quoque arma rapue-
rant. Neque legatus aut tribunus moderator adfuit:
permissa vulgo licentia atque ultio et satietas. Mox 4
ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plu-

rimis cum lacrimis sed cladem appellans, cremari corpora jubet.

5 Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris; nec aliter posse placari commilitonum manes quam si pectoribus impiis honesta
6 vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, sex et viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit.

50 Læti, neque procul, Germani agitabant, dum justitio
2 ob amissum Augustum, post discordiis, attinemur. At Romanus agmine propero silvam Cæsiam limitemque a Tiberio cœptum scindit, castra in limite locat, frontem
3 ac tergum vallo, latera concædibus munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatque ex duobus itineribus breve et solitum sequatur, an impeditius et in-
4 tentatum eoque hostibus incautum. Delecta longiore via cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem ac sollemnibus epulis
5 ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire et obstantia silvarum amoliri jubetur: legiones modico
6 intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus illustris, ventumque ad vicos Marsorum, et circumdatæ stationes stratis etiam tum per cubilia propterque mensas, nullo
7 metu, non antepositis vigiliis. Adeo cuncta incuria disjecta erant, neque belli timor; ac ne pax quidem nisi languida et soluta, inter temulentos.

51 Cæsar avidas legiones, quo latior populatio foret, quattuor in cuneos dispertit; quinquaginta millium
2 spatium ferro flammisque pervastat. Non sexus, non ætas miserationem attulit; profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tamfanæ*
3 vocabant, solo æquantur. Sine vulnere milites, qui

semisomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit 4
ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes; saltusque per quos exercitui regressus, insedere. Quod gnarum duci, incessitque itineri et prœlio. Pars equitum et auxi- 5
liariæ cohortes ducebant, mox prima legio, et mediis impedimentis sinistrum latus unetvicesimani, dextrum quintani clausere; vicesima legio terga firmavit; post ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus 6
porrigeretur, immoti, dein latera et frontem modice adsultantes, tota vi novissimos incurrere. Turbaban- 7
turque densis Germanorum catervis leves cohortes, cum Cæsar, advectus ad vicesimanos, voce magna hoc illud tempus oblitterandæ seditionis clamitabat: pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarsere animis, 8
unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta cæduntque. Simul primi agminis copiæ evasere silvas castraque communivere. Quietum inde iter; fidensque 9
recentibus ac priorum oblitus miles in hibernis locatur.

Nuntiata ea Tiberium lætitia curaque adfecere. 52
Gaudebat oppressam seditionem: sed quod largiendis pecuniis et missione festinata favorem militum quæsivisset, bellica quoque Germanici gloria angebatur. Rettulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaque de 2
virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus 3
Drusum et finem Illyrici motus laudavit, sed intentior et fida oratione. Cunctaque quæ Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

Eodem anno Julia supremum diem obiit, ob impudi- 53
citiam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii florentibus Caio et Lucio 2
Cæsaribus, spreveratque ut imparem; nec alia tam in-

3 tima Tiberio causa cur Rhodum abscederet. Imperium adeptus extorrem, infamem, et, post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exilii ratus.
4 Par causa sævitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, sollers ingenio et prave facundus, eandem Juliam in matrimonio Marci Agrippæ temeraverat.
5 Nec is libidini finis: traditam Tiberio pervicax adulter contumacia et odiis in maritum accendebat; litteræque quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scrip-
6 sit, a Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quattuordecim annis
7 exilium toleravit. Tunc milites ad cædem missi invenere in prominenti litoris, nihil lætum opperientem.
8 Quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Alliariæ per litteras daret, cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis haud indignus
9 Sempronio nomine: vita degeneraverat. Quidam non Roma eos milites sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem verti frustra speraverat.

54 Idem annus novas cærimonias accepit addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat.
2 Sorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti: Tiberius Drususque et Claudius et Germanicus adjiciun-
3 tur. Ludos Augustales, tunc primum cœptos, turbavit discordia ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli; neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur misceri voluptatibus vulgi. Alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum nondum audebat ad duriora vertere.

Druso Cæsare, C. Norbano consulibus decernitur Ger- 55
manico triumphus, manente bello; quod quanquam in A.U.C. 768.
æstatem summa ope parabat, initio veris et repentino A.D.
in Chattos excursu præcepit. Nam spes incesserat 15. 2
dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem
utrumque perfidia in nos aut fide. Arminius turbator 3
Germaniæ; Segestes parari rebellionem sæpe alias et
supremo convivio, post quod in-arma itum, aperuit,
suasitque Varo ut se et Arminium et ceteros proceres
vinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atque
ipsi tempus fore quo crimina et innoxios discerneret.
Sed Varus fato et vi Arminii cecidit: Segestes, quan- 4
quam consensu gentis in bellum tractus, discors mane-
bat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam ejus alii
pactam rapuerat. Gener invisus, inimici soceri; quæ- 5
que apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum
apud infensos erant.

Igitur Germanicus quattuor legiones, quinque auxi- 56
liarium millia, et tumultuarias catervas Germanorum cis
Rhenum colentium, Cæcinæ tradit; totidem legiones,
duplicem sociorum numerum ipse ducit; positoque cas-
tello super vestigia paterni præsidii in monte Tauno,
expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad
munitiones viarum et fluminum relicto. Nam (rarum 2
illi cælo,) siccitate et amnibus modicis inoffensum iter
properaverat, imbresque et fluminum auctus regredienti
metuebatur. Sed Chattis adeo improvisus advenit, ut, 3
quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum aut tru-
cidatum sit. Juventus flumen Adranam nando trami- 4
serat, Romanosque pontem cœptantes arcebant. Dein 5
tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditioni-
bus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent,
reliqui omissis pagis vicisque in silvas disperguntur.

6 Cæsar incenso Mattio (id genti caput,) aperta popula-
tus, vertit ad Rhenum, non auso hoste terga abeuntium
lacessere; quod illi moris, quotiens astu magis quam per
7 formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare
Chattos: sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma;
et Marsos congredi ausos prospero prælio cohibuit.

57 Neque multo post legati a Segeste venerunt auxilium
orantes adversus vim popularium, a quis circumsedeba-
tur, validiore apud eos Arminio, quoniam bellum suade-
bat: nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto
2 magis fidus rebusque motis potior habetur. Addiderat
Segestes legatis filium, nomine Segimundum: sed juve-
nis conscientia cunctabatur. Quippe anno quo Ger-
maniæ descivere, sacerdos apud aram Ubiorum creatus
3 ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen
in spem clementiæ Romanæ pertulit patris mandata;
benigneque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam
4 missus est. Germanico pretium fuit convertere ag-
men; pugnatumque in obsidentes, et ereptus Segestes
5 magna cum propinquorum et clientium manu. Inerant
feminæ nobiles; inter quas uxor Arminii eademque filia
Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque
victa in lacrimas neque voce supplex, compressis intra
6 sinum manibus gravidum uterum intuens. Ferebantur
et spolia Varianæ cladis, plerisque eorum qui tum in
7 deditionem veniebant prædæ data. Simul Segestes
ipse, ingens visu, et memoria bonæ societatis impavi-
dus. Verba ejus in hunc modum fuere:—

58 "Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei
2 et constantiæ dies. Ex quo a divo Augusto civitate do-
natus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus
delegi, neque odio patriæ, (quippe proditores etiam iis
quos anteponunt invisi sunt,) verum quia Romanis

Germanisque idem conducere, et pacem quam bellum
probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœde- 3
ris vestri, Arminium apud Varum, qui tum exercitui
præsidebat, reum feci. Dilatus segnitia ducis, quia 4
parum præsidii in legibus erat, ut me et Arminium et
conscios vinciret flagitavi. Testis illa nox, mihi utinam
potius novissima! Quæ secuta sunt, defleri magis quam 5
defendi possunt. Ceterum et injeci catenas Arminio,
et a factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi 6
primum tui copia, vetera novis et quieta turbidis ante-
habeo; neque ob præmium, sed ut me perfidia ex-
solvam; simul genti Germanorum idoneus conciliator,
si pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa 7
et errore filii veniam precor: filiam necessitate huc ad-
ductam fateor. Tuum erit consultare utrum prævaleat,
quod ex Arminio concepit an quod ex me genita est."

Cæsar clementi responso liberis propinquisque ejus 8
incolumitatem, ipsi sedem vetere in provincia pollice-
tur. Exercitum reduxit, nomenque imperatoris auctore 9
Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem
edidit: educatus Ravennæ puer quo mox ludibrio con-
flictatus sit, in tempore memorabo.

Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut 59
quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel
dolore accipitur. Arminium super insitam violentiam 2
rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus vecordem
agebant; volitabatque per Cheruscos, arma in Seges-
tem, arma in Cæsarem poscens. Neque probris tem- 3
perabat: egregium patrem, magnum imperatorem,
fortem exercitum, quorum tot manus unam mulier-
culam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos 4
procubuisse. Non enim se proditione, neque adversus
feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum

5 tractare. Cerni adhuc Germanorum in lucis signa
6 Romana, quæ dis patriis suspenderit. Coleret Segestes
victam ripam, redderet filio sacerdotium: hoc unum
Germanos nunquam satis excusaturos, quod inter Al-
bim et Rhenum virgas et secures et togam viderint.
7 Aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta esse
supplicia, nescia tributa; quæ quoniam exuerint, irri-
tusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus,
ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum,
8 ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, pa-
rentes, antiqua mallent quam dominos et colonias novas,
Arminium potius gloriæ ac libertatis, quam Segestem
flagitiosæ servitutis ducem, sequerentur.

60 Conciti per hæc non modo Cherusci sed conterminæ
gentes, tractusque in partis Inguiomerus Arminii pa-
truus, veteri apud Romanos auctoritate; unde major
2 Cæsari metus. Et ne bellum mole una ingrueret, Cæci-
nam cum quadraginta cohortibus Romanis distrahendo
hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit, equitem
3 Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit. Ipse imposi-
tas navibus quattuor legiones per lacus vexit; simulque
pedes, eques, classis, apud prædictum amnem convenere.
Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium ad-
4 sciti sunt. Bructeros sua urentes expedita cum manu
L. Stertinius missu Germanici fudit; interque cædem
et prædam repperit undevicesimæ legionis aquilam, cum
5 Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bruc-
terorum, quantumque Amisiam et Lupiam amnes inter,
vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo
reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur.

61 Igitur cupido Cæsarem invadit solvendi suprema
militibus ducique, permoto ad miserationem omni qui
aderat exercitu ob propinquos, amicos, denique ob casus

bellorum et sortem hominum. Præmisso Cæcina, ut 2
occulta saltuum scrutaretur, pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis imponeret, incedunt mæstos locos, visuque ac memoria deformes. Prima 3
Vari castra, lato ambitu et dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant; dein semiruto vallo, humili fossa accisæ jam reliquiæ consedisse intellegebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata. Adjacebant fragmina 4
telorum equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora. Lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas 5
tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. Et cladis ejus superstites, pugnam aut vincula 6
elapsi, referebant hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum, ubi infelici dextera et suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captivis, quæ scrobes; utque signis et aquilis per superbiam illuserit.

Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post 62
cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, mæsti simul et infensi condebant. Primum exstruendo 2
tumulo cæspitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, et præsentibus doloris socius. Quod Tiberio 3
haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine cæsorum insepultorumque tardatum ad prælia et formidolosiorem hostium credebat, neque imperatorem auguratu et vetustissimis cærimoniis præditum attrectare feralia debuisse.

Sed Germanicus cedentem in avia Arminium secutus, 63
ubi primum copia fuit, evehi equites, campumque, quem hostis insederat, eripi jubet. Arminius colligi suos et 2

propinquare silvis monitos vertit repente: mox signum
prorumpendi dedit iis quos per saltus occultaverat.
3 Tunc nova acie turbatus eques; missæque subsidiariæ
cohortes, et fugientium agmine impulsæ, auxerant con-
sternationem; trudebanturque in paludem gnaram vin-
centibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones
4 instruxisset. Inde hostibus terror, fiducia militi; et
5 manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam
exercitu legiones classe, ut advexerat, reportat; pars
equitum litore Oceani petere Rhenum jussa; Cæcina,
qui suum militem ducebat, monitus, quanquam notis
itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturrime
6 superare. Angustus is trames vastas inter paludes,
et quondam a L. Domitio aggeratus; cetera limosa,
tenacia gravi cæno, aut rivis incerta erant; circum
silvæ paulatim acclives, quas tum Arminius implevit,
compendiis viarum et cito agmine onustum sarcinis ar-
7 misque militem cum antevenisset. Cæcinæ, dubitanti
quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret simul-
que propulsaret hostem, castra metari in loco placuit,
ut opus, et alii prælium, inciperent.

64 Barbari, perfringere stationes seque inferre munitori-
bus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant. Mis-
2 cetur operantium bellantiumque clamor. Et cuncta
pariter Romanis adversa, locus uligine profunda, idem
ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora
gravia loricis; neque librare pila inter undas poterant.
3 Contra Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera
membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda quamvis
4 procul. Nox demum inclinantes jam legiones adversæ
5 pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum
quidem sumpta quiete, quantum aquarum circum sur-
gentibus jugis oritur, vertere in subjecta; mersaque

humo, et obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi 6
aut imperitandi habebat, secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura volvens 7
non aliud repperit, quam ut hostem silvis coërceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent. Nam medio montium et paludum porrigebatur planities; quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur le- 8
giones, quinta dextro lateri, unetvicesima in lævum, primani ducendum ad agmen, vicesimanus adversum secuturos.

Nox per diversa inquies: cum barbari festis epulis, 65
læto cantu aut truci sonore subjecta vallium ac resultantes saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quintilium Varum, 2
sanguine oblitum et paludibus emersum, cernere et audire visus est velut vocantem; non tamen obsecutus, et manum intendentis reppulisse. Cœpta luce missæ in 3
latera legiones, metu an contumacia, locum deseruere, capto propere campo humentia ultra. Neque tamen 4
Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit: sed, ut hæsere cæno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore sibi quisque properus et lentæ adversum imperia aures, irrumpere Germanos jubet, clamitans, "En Varus, et eodem iterum fato vinctæ legiones!" Simul 5
hæc, et cum delectis scindit agmen, equisque maxime vulnera ingerit. Illi sanguine suo et lubrico paludum 6
lapsantes excussis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes. Plurimus circa aquilas labor, quæ neque ferri 7
adversum ingruentia tela neque figi limosa humo pote-

8 rant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo de-
lapsus circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset.
9 Juvit hostium aviditas, omissa cæde prædam sectantium;
enisæque legiones vesperascente die in aperta et solida.
10 Neque is miseriarum finis. Struendum vallum, peten-
dus agger; amissa magna ex parte per quæ egeritur
humus aut exciditur cæspes; non tentoria manipulis,
non fomenta sauciis: infectos cæno aut cruore cibos
dividentes, funestas tenebras et tot hominum millibus
unum jam reliquum diem lamentabantur.

66 Forte equus, abruptis vinculis vagus et clamore ter-
2 ritus, quosdam occurrentium obturbavit. Tanta inde
consternatio irrupisse Germanos credentium, ut cuncti
ruerent ad portas; quarum decimana maxime peteba-
3 tur, aversa hosti et fugientibus tutior. Cæcina, comperto
vanam esse formidinem, cum tamen neque auctoritate
neque precibus, ne manu quidem obsistere aut retinere
militem quiret, projectus in limine portæ miseratione
demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam.
Simul tribuni et centuriones falsum pavorem esse docue-
runt.

67 Tunc contractos in principia, jussosque dicta cum si-
lentio accipere, temporis ac necessitatis monet. Unam
in armis salutem, sed ea consilio temperanda, manen-
dumque intra vallum donec expugnandi hostes spe
propius succederent; mox undique erumpendum; illa
2 eruptione ad Rhenum perveniri. Quodsi fugerent,
plures silvas, profundas magis paludes, sævitiam hos-
3 tium superesse: at victoribus decus, gloriam. Quæ
domi cara, quæ in castris honesta, memorat: reticuit
4 de adversis. Equos dehinc, orsus a suis, legatorum
tribunorumque nulla ambitione fortissimo cuique bel-
latori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

Haud minus inquies Germanus spe cupidine et diver- 68
sis ducum sententiis agebat; Arminio, sinerent egredi
egressosque rursum per humida et impedita circumve-
nirent, suadente, atrociora Inguiomero et læta barbaris,
ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem,
plures captivos, incorruptam prædam fore. Igitur orta 2
die proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli pren-
sant, raro super milite et quasi ob metum defixo. Post- 3
quam hæsere munimentis, datur cohortibus signum,
cornuaque ac tubæ concinuere. Exin clamore et impetu 4
tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes non
hic silvas nec paludes, sed æquis locis æquos deos.
Hosti, facile excidium et paucos ac semermos cogi- 5
tanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina,
tanto majora offunduntur; cadebantque, ut rebus se-
cundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, 6
Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere:
vulgus trucidatum est, donec ira et dies permansit.
Nocte demum reversæ legiones, quamvis plus vulnerum, 7
eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias,
cuncta in victoria habuere.

Pervaserat interim circumventi exercitus fama, et 69
infesto Germanorum agmine Gallias peti; ac ni Agrip-
pina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant
qui id flagitium formidine auderent. Sed femina, in- 2
gens animi, munia ducis per eos dies induit, militibus-
que, ut quis inops aut saucius, vestem et fomenta
dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bel- 3
lorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes
et grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii 4
animum altius penetravit: non enim simplices eas
curas, nec adversus externos militem quæri. Nihil 5
relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervi-

sat, signa adeat, largitionem tentet, tanquam parum
ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, *Cæ-*
6 *saremque Caligulam* appellari velit. Potiorem jam
apud exercitus Agrippinam quam legatos, quam duces;
compressam a muliere seditionem, cui nomen principis
7 obsistere non quiverit. Accendebat hæc onerabatque
Sejanus, peritia morum Tiberii, odia in longum jaciens,
quæ reconderet auctaque promeret.

70 At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, se-
cundam et quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio
ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret
2 vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo
aut modice adlabente æstu quietum habuit: mox im-
pulsu aquilonis, simul sidere æquinoctii, quo maxime
3 tumescit Oceanus, rapi agique agmen. Et opplebantur
terræ: eadem freto, litori, campis, facies; neque dis-
cerni poterant incerta ab solidis, brevia a profundis.
4 Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus jumenta,
sarcinæ; corpora exanima interfluunt, occursant. Per-
miscentur inter se manipuli, modo pectore modo ore
tenus exstantes, aliquando subtracto solo disjecti aut
5 obruti. Non vox et mutui hortatus juvabant, adversante
unda; nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti,
consilia a casu differre: cuncta pari violentia involve-
6 bantur. Tandem Vitellius in editiora enisus eodem
agmen subduxit. Pernoctavere sine utensilibus, sine
igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus
miserabiles quam quos hostis circumsidet: quippe illis
7 etiam honestæ mortis usus, his inglorium exitium. Lux
reddidit terram, penetratumque ad amnem Visurgin,
8 quo Cæsar classe contenderat. Impositæ dein legiones,
vagante fama submersas; nec fides salutis, antequam
Cæsarem exercitumque reducem videre.

Jam Stertinius, ad accipiendum in deditionem Segime- 71
rum fratrem Segestis præmissus, ipsum et filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat. Data utrique venia, 2
facile Segimero, cunctantius filio, quia Quintilii Vari corpus illusisse dicebatur. Ceterum ad supplenda ex- 3
ercitus damna certavere Galliæ, Hispaniæ, Italia, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. Quo- 4
rum laudato studio Germanicus, armis modo et equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit. Utque 5
cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens alium spe, alium gloria, cunctos adloquio et cura sibique et prœlio firmabat.

Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. 72
Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen 2
Patris patriæ Tiberius, a populo sæpius ingestum, repudiavit; neque in acta sua jurari, quanquam censente senatu, permisit, cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictitans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi: nam legem 3
majestatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant; si quis proditione exercitum aut plebem seditionibus, denique male gesta re publica majestatem populi Romani, minuisset. Facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus 4
cognitionem de famosis libellis specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat: mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore an judicia majestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperavere carmina incertis auctoribus 5
vulgata in sævitiam superbiamque ejus, et discordem cum matre animum.

73 Haud pigebit referre in Falanio et Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: ut quibus initiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit cunctaque corri-
2 puerit, noscatur. Falanio objiciebat accusator quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam, mimum corpore infamem, adscivisset, quodque venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini
3 dabatur violatum perjurio numen Augusti. Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus non ideo decretum patri suo cælum, ut in perniciem civium is honor verte-
4 retur. Cassium histrionem solitum inter alios ejusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset; nec contra religiones fieri quod effigies ejus, ut alia numinum simulacra, venditionibus
5 hortorum et domuum accedant. Jus jurandum perinde æstimandum quam si Jovem fefellisset: deorum injurias dîs curæ.

74 Nec multo post, Granium Marcellum prætorem Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus majestatis postulavit, subscribente Romano Hispone; qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum et
2 audaciæ hominum fecerunt. Nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sævitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi invenere.
3 Sed Marcellum insimulabat sinistros de Tiberio sermones habuisse: inevitabile crimen, cum ex moribus principis fœdissima quæque deligeret accusator objectaretque reo: nam quia vera erant, etiam dicta crede-

bantur. Addidit Hispo statuam Marcelli altius quam 4
Cæsarum sitam, et alia in statua amputato capite Au-
gusti effigiem Tiberii inditam. Ad quod exarsit adeo ut 5
rupta taciturnitate proclamaret, se quoque in ea causa
laturum sententiam palam et juratum; quo ceteris
eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vesti- 6
gia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, "Quo," inquit,
" loco censebis, Cæsar? si primus, habebo quod sequar:
si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam." Per- 7
motus his, quantoque incautius efferverat, pænitentia
patiens, tulit absolvi reum criminibus majestatis. De
pecuniis repetundis ad reciperatores itum est.

Nec patrum cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat 75
in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret;
multaque eo coram adversus ambitum et potentium
preces constituta. Sed dum veritati consulitur, liber- 2
tas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, 3
questus mole publicæ viæ ductuque aquarum labefactas
ædes suas, auxilium patrum invocabat. Resistentibus 4
ærarii prætoribus subvenit Cæsar, pretiumque ædium
Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens;
quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Pro- 5
pertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem
petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto
paternas ei angustias esse. Tentantes eadem alios pro- 6
bare causam senatui jussit, cupidine severitatis in iis
etiam quæ rite faceret acerbus. Unde ceteri silentium 7
et paupertatem confessioni et beneficio præposuere.

Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana 76
urbis stagnaverat; relabentem secuta est ædificiorum et
hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus ut 2
libri Sibyllini adirentur. Renuit Tiberius, perinde di-
vina humanaque obtegens. Sed remedium coërcendi 3

fluminis Ateio Capitoni et L. Arruntio mandatum.
4 Achaiam ac Macedoniam, onera deprecantes, levari in præsens proconsulari imperio tradique Cæsari placuit.
5 Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quanquam vili sanguine nimis gaudens; quod in vulgus formidolosum,
6 et pater arguisse dicebatur. Cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant; alii tædio cœtus, quidam tristitia ingenii et metu comparationis, quia Augustus
7 comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sævitiam movendasque populi offensiones concessam filio materiem, quanquam id quoque dictum est.

77 At theatri licentia, proximo priore anno cœpta, gravius tum erupit, occisis non modo e plebe sed militibus et centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent.
2 Actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiæ ut prætoribus jus virgarum in histriones esset.
3 Intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea
4 simulacra libertatis senatui præbebat. Valuit tamen intercessio, quia divus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio in-
5 fringere dicta ejus. De modo lucaris et adversus lasciviam fautorum multa decernuntur; ex quis maxime insignia, ne domos pantomimorum senator introiret; ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quam in theatro spectarentur; et spectantium immodestiam exilio multandi potestas prætoribus fieret.

78 Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto petentibus Hispanis permissum, datumque in
2 omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium, post bella civilia institutam, deprecante populo,

edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti; simul imparem oneri rem publicam, nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. Ita proximæ seditionis male 3
consulta, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.

Actum deinde in senatu ab Arruntio et Ateio, an ob 79
moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus per quos augescit; auditæque municipiorum et coloniarum legationes, orantibus Florentinis ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem afferret. Congruentia his Inter- 2
amnates disseruere: pessum ituros fecundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur,) in rivos diductus superstagnavisset. Nec Reatini silebant, Ve- 3
linum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes, quippe in adjacentia erupturum; optime rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit; spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra et lucos et aras patriis amnibus dicaverint. Quin ipsum Tibe- 4
rim nolle prorsus, accolis fluviis orbatum, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum seu difficultas operum 5
sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœsia, additis 80
Achaia ac Macedonia. Id quoque morum Tiberii fuit, 2
continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in isdem exercitibus aut jurisdictionibus habere. Causæ variæ traduntur: alii tædio novæ curæ semel placita pro æternis servavisse; quidam invidia, ne plures fruerentur. Sunt qui existiment, ut callidum ejus ingenium, 3
ita anxium judicium. Neque enim eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis pericu-

4 lum sibi, a pessimis dedecus publicum, metuebat. Qua
hæsitatione postremo eo provectus est ut mandaverit
quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat pas-
surus.

81 De comitiis consularibus, quæ tum primum illo prin-
cipe ac deinceps fuere, vix quicquam firmare ausim:
adeo diversa non modo apud auctores sed in ipsius ora-
2 tionibus reperiuntur. Modo subtractis candidatorum
nominibus originem cujusque et vitam et stipendia de-
scripsit, ut qui forent intellegeretur: aliquando ea
quoque significatione subtracta, candidatos hortatus ne
ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus
3 est. Plerumque eos tantum apud se professos disse-
ruit, quorum nomina consulibus edidisset: posse et
4 alios profiteri, si gratiæ aut meritis confiderent. Spe-
ciosa verbis, re inania aut subdola, quantoque majore
libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infen-
sius servitium.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER SECUNDUS.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone consulibus, mota 1
Orientis regna provinciæque Romanæ, initio apud Par-
thos orto, qui petitum Roma acceptumque regem,
quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernaban-
tur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. 2
Nam Phraates quanquam depulisset exercitus ducesque
Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum ver-
terat, partemque prolis firmandæ amicitiæ miserat, haud
perinde nostri metu, quam fidei popularium diffisus.
Post finem Phraatis et sequentium regum, ob inter- 2
nas cædes venere in urbem legati a primoribus Parthis,
qui Vononem vetustissimum liberorum ejus accirent.
Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. 2
Et accepere barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia.
Mox subiit pudor, degeneravisse Parthos; petitum alio 3
ex orbe regem, hostium artibus infectum; jam inter
provincias Romanas solium Arsacidarum haberi dari-
que. Ubi illam gloriam trucidantium Crassum, extur- 4
bantium Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos
servitutem perpessum, Parthis imperitet? Accendebat 5

dedignantes et ipse, diversus a majorum institutis, raro
venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes ince-
deret, lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas.
6 Irridebantur et Græci comites, ac vilissima utensilium
annulo clausa. Sed prompti aditus, obvia comitas,
ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; et quia ipsorum
3 moribus aliena, perinde odium pravis et honestis. Igi-
tur Artabanus Arsacidarum e sanguine apud Dahas
adultus excitur, primoque congressu fusus reparat vires
2 regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia
fuit, vacua tunc, interque Parthorum et Romanas
opes infida ob scelus Antonii, qui Artavasden regem
Armeniorum specie amicitiæ illectum, dein catenis one-
3 ratum, postremo interfecerat. Ejus filius Artaxias,
memoria patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque
4 regnumque tutatus est. Occiso Artaxia per dolum
propinquorum, datus a Cæsare Armeniis Tigranes, de-
5 ductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani
diuturnum imperium fuit neque liberis ejus, quanquam
sociatis more externo in matrimonium regnumque.
4 Dein jussu Augusti impositus Artavasdes, et non sine
clade nostra dejectus. Tum C. Cæsar componendæ
2 Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum,
ob insignem corporis formam et præclarum animum
3 volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte for-
tuita absumpto, stirpem ejus haud toleravere; tentato-
que feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque brevi
pulsa, incerti solutique et magis sine domino quam
in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt.
Sed ubi minitari Artabanus, et parum subsidii in Ar-
meniis, vel, si nostra vi defenderetur, bellum adversus
Parthos sumendum erat, rector Syriæ Creticus Silanus
excitum custodia circumdat, manente luxu et regio

nomine. Quod ludibrium effugere agitaverit Vonones, 5
in loco reddemus.

Ceterum Tiberio haud ingratum accidit turbari res 5
Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus
abstraheret, novisque provinciis impositum dolo simul
et casibus objectaret. At ille, quanto acriora in eum 2
studia militum et aversa patrui voluntas, celerandæ
victoriæ intentior, tractare præliorum vias, et quæ sibi
tertium jam annum belligeranti sæva vel prospera eve-
nissent. Fundi Germanos acie et justis locis, juvari 3
silvis, paludibus, brevi æstate et præmatura hieme;
suum militem haud perinde vulneribus quam spatiis
itinerum, damno armorum adfici; fessas Gallias minis-
trandis equis; longum impedimentorum agmen oppor-
tunum ad insidias, defensantibus iniquum. At si mare 4
intretur, promptam ipsis possessionem et hostibus igno-
tam, simul bellum maturius incipi, legionesque et com-
meatus pariter vehi; integrum equitem equosque per
ora et alveos fluminum media in Germania fore. Igi- 6
tur huc intendit, missis ad census Galliarum P. Vi-
tellio et C. Antio. Silius et Anteius et Cæcina fabri-
candæ classi præponuntur. Mille naves sufficere visæ 2
properatæque: aliæ breves, angusta puppi proraque et
lato utero, quo facilius fluctus tolerarent; quædam
planæ carinis, ut sine noxa siderent; plures appositis
utrinque gubernaculis, converso ut repente remigio
hinc vel illinc appellerent. Multæ pontibus stratæ, 3
super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis
equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, auge-
bantur alacritate militum in speciem ac terrorem. In- 4
sula Batavorum in quam convenirent, prædicta, ob
faciles appulsus accipiendisque copiis et transmitten-
dum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo 5

continuinus, aut modicas insulas circumveniens, apud
principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur,
servatque nomen et violentiam cursus, qua Germaniam
prævehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ri-
pam latior et placidior adfluens; verso cognomento
Vahalem accolæ dicunt; mox id quoque vocabulum
mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in
7 Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naves,
Silium legatum cum expedita manu irruptionem in
Chattos facere jubet: ipse audito castellum Lupiæ flu-
2 mini appositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque
Silio ob subitos imbres aliud actum quam ut modicam
prædam et Arpi principis Chattorum conjugem filiam-
que raperet; neque Cæsari copiam pugnæ obsessores
3 fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum ta-
men nuper Varianis legionibus structum et veterem aram
4 Druso sitam disjecerant. Restituit aram, honorique pa-
tris princeps ipse cum legionibus decucurrit: tumulum
5 iterare haud visum. Et cuncta inter castellum Aliso-
nem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permuni-
8 ta. Jamque classis advenerat, cum, præmisso commeatu
et distributis in legiones ac socios navibus, fossam cui
Drusianæ nomen ingressus, precatusque Drusum pa-
trem, ut se eadem ausum libens placatusque exemplo
ac memoria consiliorum atque operum juvaret, lacus
inde et Oceanum usque ad Amisiam flumen secunda
2 navigatione pervehitur. Classis Amisiæ relicta, lævo
amne; erratumque in eo quod non subvexit. Trans-
posuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies
3 efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac
legiones prima æstuaria, nondum adcrescente unda, in-
trepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Bata-
vique in parte ea, dum insultant aquis artemque nandi

ostentant, turbati, et quidam hausti sunt. Metanti 4
castra Cæsari Angrivariorum defectio a tergo nuntia-
tur: missus illico Stertinius cum equite et armatura
levi, igne et cædibus perfidiam ultus est. Flumen 9
Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. Ejus in
ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsi-
toque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum
est, ut liceret cum fratre colloqui oravit. Erat is in 2
exercitu, cognomento Flavus, insignis fide et amisso per
vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. Tum per- 3
missum, progressusque salutatur ab Arminio; qui amo-
tis stipatoribus, ut sagittarii nostra pro ripa dispositi
abscederent postulat, et postquam digressi, unde ea
deformitas oris interrogat fratrem. Illo locum et prœ- 4
lium referente, quodnam præmium recepisset exquirit.
Flavus aucta stipendia, torquem et coronam aliaque mili- 5
taria dona memorat, irridente Arminio vilia servitii pre-
tia. Exin diversi ordiuntur, hic magnitudinem Roma- 10
nam, opes Cæsaris et victis graves pœnas, in deditionem
venienti paratam clementiam; neque conjugem et filium
ejus hostiliter haberi: ille fas patriæ, libertatem avitam,
penetrales Germaniæ deos, matrem precum sociam; ne
propinquorum et adfinium, denique gentis suæ desertor
et proditor quam imperator esse mallet. Paulatim inde 2
ad jurgia prolapsi quo minus pugnam consererent, ne
flumine quidem interjecto cohibebantur, ni Stertinius
adcurrens plenum iræ armaque et equum poscentem
Flavum attinuisset. Cernebatur contra minitabundus 3
Arminius, prœliumque denuntians. Nam pleraque La-
tino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris
ductor popularium meruisset. Postero die Germanorum 11
acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsi-
diisque impositis, dare in discrimen legiones haud impe-

2 ratorium ratus, equitem vado tramittit. Præfuere Stertinius et e numero primipilarium Æmilius, distantibus
3 locis invecti, ut hostem diducerent. Qua celerrimus amnis, Chariovalda dux Batavorum erupit. Eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circumjectam traxere: dein coorti et undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem pars
4 congressi, quidam eminus proturbant. Chariovalda diu sustentata hostium sævitia, hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos irrumpens, congestis telis et suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua aut equites cum Stertinio Æmilioque subvenientes periculo exemere.
12 Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit delectum ab Arminio locum pugnæ; convenisse et alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque
2 nocturnam castrorum oppugnationem. Habita indici fides, et cernebantur ignes; suggressique propius speculatores audiri fremitum equorum immensique et in-
3 conditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat.
4 Tribunos et centuriones læta sæpius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adulationem; si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipi-
5 ant, reliquos adstrepere. Penitus noscendas mentes, cum secreti et incustoditi inter militares cibos spem aut me-
13 tum proferrent. Nocte cœpta, egressus augurali, per occulta et vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui; cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria, per jocos eundem animum laudibus ferrent, reddendamque gra-

tiam in acie faterentur, simul perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriæ mactandos. Inter quæ unus hostium, 2
Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna conjuges et agros et stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: 3
veniret dies, daretur pugna; sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges; accipere omen, et matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare. Ter- 4
tia ferme vigilia adsultatum est castris, sine conjectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes et nihil remissum sensere. Nox eadem lætam Germanico quietem 14
tulit; viditque se operatum, et, sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat con- 2
cionem, et quæ sapientia prævisa aptaque imminenti pugnæ, disserit. Non campos modo militi Romano ad prœ- 3
lium bonos, sed si ratio adsit, silvas et saltus: nec enim immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum et enata humo virgulta perinde haberi quam pila et gladios et hærentia corpori tegmina. Den- 4
serent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed viminum textus vel tenues et fucatas colore tabulas; primam utcumque aciem hastatam, ceteris præusta aut brevia tela. Jam corpus, ut visu torvum 5
et ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda non divini, non humani juris memores. Si tædio viarum ac maris finem 6
cupiant, hac acie parari: propiorem jam Albim quam Rhenum, neque bellum ultra; modo se, patris patruique vestigia prementem, isdem in terris victorem siste-

15 rent. Orationem ducis secutus militum ardor, signum-
2 que pugnæ datum. Nec Arminius aut ceteri Germano-
rum proceres omittebant suos quisque testari, hos esse
Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum
tolerarent, seditionem induerint; quorum pars onusta
vulneribus terga, pars fluctibus et procellis fractos ar-
tus infensis rursum hostibus, adversis dîs objiciant,
3 nulla boni spe. Classem quippe et avia Oceani quæ-
sita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos preme-
ret: sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum
4 remorumve subsidium. Meminissent modo avaritiæ,
crudelitatis, superbiæ: aliud sibi reliquum quam tenere
16 libertatem aut mori ante servitium? Sic accensos et
prœlium poscentes in campum, cui Idistaviso nomen,
2 deducunt. Is medius inter Visurgim et colles, ut ripæ
fluminis cedunt aut prominentia montium resistunt, in-
3 æqualiter sinuatur. Pone tergum insurgebat silva, edi-
tis in altum ramis et pura humo inter arborum truncos.
4 Campum et prima silvarum barbara acies tenuit: soli
Cherusci juga insedere, ut prœliantibus Romanis desu-
5 per incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxili-
ares Galli Germanique in fronte, post quos pedites sagit-
tarii; dein quattuor legiones et cum duabus prætoriis
cohortibus ac delecto equite Cæsar; exin totidem aliæ
legiones et levis armatura cum equite sagittario, ce-
teræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles,
17 ut ordo agminis in aciem adsisteret. Visis Cherus-
corum catervis, quæ per ferociam proruperant, vali-
dissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum
ceteris turmis circumgredi tergaque invadere jubet,
2 ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum au-
gurium, octo aquilæ petere silvas et intrare visæ im-
peratorem advertere. Exclamat, irent, sequerentur

Romanas aves, propria legionum numina. Simul pe- 3
destris acies infertur, et præmissus eques postremos ac
latera impulit. Mirumque dictu, duo hostium agmina 4
diversa fuga, qui silvam tenuerant, in aperta, qui cam-
pis adstiterant, in silvam ruebant. Medii inter hos 5
Cherusci collibus detrudebantur; inter quos insignis
Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam.
Incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Rætorum 6
Vindelicorumque et Gallicæ cohortes signa objecissent.
Nisu tamen corporis et impetu equi pervasit, oblitus 7
faciem suo cruore, ne nosceretur. Quidam agnitum
a Chaucis inter auxilia Romana agentibus emissumque
tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero ef- 8
fugium dedit. Ceteri passim trucidati. Et plerosque
tranare Visurgim conantes injecta tela aut vis fluminis,
postremo moles ruentium et incidentes ripæ, operuere.
Quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisque se 9
occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figeban-
tur; alios prorutæ arbores afflixere. Magna ea victo- 18
ria neque cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad
noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaveribus
atque armis opplevere, repertis inter spolia eorum cate-
nis, quas in Romanos ut non dubio eventu portaverant.
Miles in loco prœlii Tiberium imperatorem salutavit, 2
struxitque aggerem, et in modum tropæorum arma,
subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit.
Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia quam 19
ea species dolore et ira affecit. Qui modo abire sedi- 2
bus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt,
arma rapiunt; plebes, primores, juventus, senes, agmen
Romanum repente incursant, turbant. Postremo deli- 3
gunt locum flumine et silvis clausum, arcta intus pla-
nitie et humida: silvas quoque profunda palus ambi-

bat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere ex-
4 tulerant, quo a Cheruscis dirimerentur. Hic pedes
adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis
20 silvam legionibus a tergo foret. Nihil ex his Cæsari
incognitum: consilia, locos, prompta, occulta noverat,
2 astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio
Tuberoni legato tradit equitem campumque; peditum
aciem ita instruxit, ut pars æquo in silvam aditu in-
cederet, pars objectum aggerem eniteretur; quod ar-
3 duum, sibi, cetera legatis, permisit. Quibus plana
evenerant, facile irrupere: quis impugnandus agger,
ut si murum succederent, gravibus superne ictibus con-
4 flictabantur. Sensit dux imparem comminus pugnam,
remotisque paulum legionibus funditores libratoresque
5 excutere tela et proturbare hostem jubet. Missæ e tor-
mentis hastæ, quantoque conspicui magis propugnatores,
6 tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum
prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in sil-
7 vas: collato illic gradu certatum. Hostem a tergo pa-
lus, Romanos flumen aut montes claudebant: utrisque
necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.
21 Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ et
armorum superabantur; cum ingens multitudo arctis
locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret,
neque adsultibus et velocitate corporum uteretur, coacta
stabile ad prœlium; contra miles, cui scutum pectori
appressum et insidens capulo manus, latos barbarorum
artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperi-
ret, imprompto jam Arminio ob continua pericula, sive
2 illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin et
Inguiomerum, tota volitantem acie, fortuna magis quam
3 virtus deserebat. Et Germanicus quo magis agnoscere-
tur, detraxerat tegimen capiti, orabatque insisterent

cædibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis
finem bello fore. Jamque sero diei subducit ex acie 4
legionem faciendis castris: ceteræ ad noctem cruore
hostium satiatæ sunt: equites ambigue certavere. Lau- 22
datis pro concione victoribus, Cæsar congeriem armo-
rum struxit, superbo cum titulo: "debellatis inter
Rhenum Albimque nationibus exercitum Tiberii Cæ-
saris ea monumenta Marti et Jovi et Augusto sacra-
visse." De se nihil addidit, metu invidiæ, an ratus con- 2
scientiam facti satis esse. Mox bellum in Angrivarios 3
Stertinio mandat, ni deditionem properavissent: atque
illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.
Sed, æstate jam adulta, legionum aliæ itinere terre- 23
stri in hibernacula remissæ; plures Cæsar classi im-
positas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primo 2
placidum æquor mille navium remis strepere, aut velis
impelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul
variis undique procellis incerti fluctus prospectum adi-
mere, regimen impedire; milesque pavidus et casuum
maris ignarus dum turbat nautas vel intempestive ju-
vat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc cæ- 3
lum et mare omne in austrum cessit; qui tumidis
Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium
tractu validus, et rigore vicini septentrionis horridior,
rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas
saxis abruptis vel per occulta vada infestas. Quibus 4
paulum ægreque vitatis, postquam mutabat æstus
eodemque, quo ventus, ferebat, non adhærere ancoris,
non exhaurire irrumpentes undas poterant: equi, ju-
menta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo leva-
rentur alvei manantes per latera, et fluctu superurgente.
Quanto violentior cetero mari Oceanus, et truculentia 24
cæli præstat Germania, tantum illa clades novitate et

magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut
ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine
2 terris mare. Pars navium haustæ sunt, plures apud
insulas longius sitas ejectæ; milesque, nullo illic homi-
num cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equo-
3 rum eodem elisa toleraverant. Sola Germanici triremis
Chaucorum terram adpulit; quem per omnes illos dies
noctesque apud scopulos et prominentes oras, cum se
tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuere amici quo
4 minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu
et secundante vento claudæ naves raro remigio aut
intentis vestibus, et quædam a validioribus tractæ, re-
vertere; quas raptim refectas misit ut scrutarentur
5 insulas. Collecti ea cura plerique: multos Angrivarii,
nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus red-
didere; quidam in Britanniam rapti, et remissi a regulis.
6 Ut quis ex longinquo revenerat, miracula narrabant, vim
turbinum et inauditas volucres, monstra maris, ambiguas
hominum et belluarum formas, visa sive ex metu credita.
25 Sed fama classis amissæ ut Germanos ad spem belli,
2 ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum tri-
ginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos
imperat; ipse majoribus copiis Marsos irrumpit, quo-
rum dux Mallovendus, nuper in deditionem acceptus,
propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam mo-
3 dico præsidio servari indicat. Missa extemplo manus
quæ hostem a fronte eliceret, alii qui terga circumgressi
4 recluderent humum; et utrisque adfuit fortuna. Eo
promptior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit
non ausum congredi hostem aut, sicubi restiterat, statim
pulsum, nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est,
5 paventem. Quippe invictos et nullis casibus superabiles
Romanos prædicabant, qui perdita classe, amissis armis,

post constrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, et velut aucti numero, irrupissent. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi quod 26
adversa maris expeditione prospera pensavisset. Addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus
erat, exsolvendo. Nec dubium habebatur labare hostes 2
petendæque pacis consilia sumere, et, si proxima æstas
adjiceretur, posse bellum patrari. Sed crebris epistolis 3
Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum: satis jam eventuum, satis casuum: prospera illi et magna prœlia: eorum quoque meminisset quæ venti et fluctus, nulla ducis culpa, gravia tamen et sæva damna intulissent: se novies a divo Augusto in Germaniam missum plura consilio quam vi perfecisse: sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Suevos regemque Maroboduum pace obstrictum: posse et Cheruscos ceterasque rebellium gentes, quoniam Romanæ ultioni consultum esset, internis discordiis relinqui. Precante 4
Germanico annum efficiendis cœptis, acrius modestiam ejus aggreditur alterum consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret. Simul annectebat, si foret ad- 5
huc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui, nullo tum alio hoste, nonnisi apud Germanias assequi nomen imperatorium et deportare lauream posset. Haud cunctatus est ultra Germanicus, quanquam 6
fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi, intelligeret.

Sub idem tempus e familia Scriboniorum Libo Dru- 27
sus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatius disseram, quia tum primum reperta sunt quæ per tot annos rem publicam exedere.
Firmius Catus senator, ex intima Libonis amicitia, 2
juvenem improvidum et facilem inanibus, ad Chal-

dæorum promissa, magorum sacra, somniorum etiam
interpretes impulit; dum proavum Pompeium, amitam
Scriboniam, quæ quondam Augusti conjux fuerat,
consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat,
hortaturque ad luxum et æs alienum, socius libidinum
et necessitatum, quo pluribus indiciis illigaret.
28 Ut satis testium et qui servi eadem noscerent repperit,
aditum ad principem postulat, demonstrato crimine
et reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum,
2 cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar, indicium
haud aspernatus, congressus abnuit: posse enim eodem
3 Flacco internuntio sermones commeare. Atque interim
Libonem ornat prætura, convictibus adhibet, non vultu
alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat);
cunctaque ejus dicta factaque, cum prohibere posset,
scire malebat, donec Junius quidam, tentatus ut infernas
umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trio-
4 nem indicium detulit. Celebre inter accusatores Trionis
ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit
5 reum, adit consules, cognitionem senatus poscit. Et vocantur
patres, addito consultandum super re magna et
29 atroci. Libo interim veste mutata cum primoribus feminis
circumire domos, orare affines, vocem adversum
pericula poscere, abnuentibus cunctis, cum diversa præ-
2 tenderent, eadem formidine. Die senatus metu et
ægritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato
morbo, lectica delatus ad fores curiæ innisusque fratri,
et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immo-
3 to ejus vultu excipitur. Mox libellos et auctores recitat
Cæsar, ita moderans, ne lenire neve asperare crimina vi-
30 deretur. Accesserant præter Trionem et Catum accusatores
Fonteius Agrippa et C. Vibius, certabantque cui jus
perorandi in reum daretur; donec Vibius, quia nec ipsi

inter se concederent et Libo sine patrono introisset,
singillatim se crimina objecturum professus, protulit
libellos vecordes adeo, ut consultaverit Libo an habitu-
rus foret opes, quis viam Appiam Brundisium usque
pecunia operiret. Inerant et alia hujuscemodi, stolida, 2
vana, si mollius acciperes, miseranda. Uni tamen li-
bello manu Libonis nominibus Cæsarum aut senatorum
additas atroces vel occultas notas accusator arguebat.
Negante reo, agnoscentes servos per tormenta inter- 3
rogari placuit. Et quia vetere senatus consulto quæstio
in caput domini prohibebatur, callidus et novi juris
repertor Tiberius mancipari singulos actori publico
jubet, scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatus
consulto quæreretur. Ob quæ posterum diem reus 4
petivit, domumque digressus extremas preces P. Quirino
propinquo suo ad principem mandavit. Responsum 31
est ut senatum rogaret. Cingebatur interim milite
domus, strepebant etiam in vestibulo, ut audiri, ut as-
pici possent: cum Libo ipsis, quas in novissimam
voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus vocare per-
cussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium.
Atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus 2
adpositum mensa lumen, feralibus jam sibi tenebris
duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum collaben- 3
tis adcurrere liberti; et cæde visa miles abstitit. Ac- 4
cusatio tamen apud patres asseveratione eadem per-
acta, juravitque Tiberius petiturum se vitam quam-
vis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.
Bona inter accusatores dividuntur, et præturæ extra 32
ordinem datæ iis qui senatorii ordinis erant. Tunc 2
Cotta Messalinus, ne imago Libonis exsequias poste-
rorum comitaretur, censuit; Cn. Lentulus, ne quis
Scribonius cognomentum *Drusi* assumeret. Suppli- 3

cationum dies Pomponii Flacci sententia constituti.
4 Dona Jovi, Marti, Concordiæ, utque iduum Septem-
brium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus habe-
retur, L. P * * * et Gallus Asinius et Papius Mutilus et
L. Apronius decrevére; quorum auctoritates adula-
tionesque rettuli, ut sciretur vetus id in re publica
5 malum. Facta et de mathematicis magisque Italia
pellendis senatus consulta; quorum e numero L. Pitua-
nius saxo dejectus est, in P. Marcium consules extra
portam Esquilinam, cum classicum canere jussissent,
more prisco advertere.

33 Proximo senatus die multa in luxum civitatis dicta a
Q. Haterio consulari, Octavio Frontone prætura functo;
decretumque ne vasa auro solida ministrandis cibis
2 fierent, ne vestis Serica viros fœdaret. Excessit
Fronto, ac postulavit modum argento, supellectili, fami-
liæ: erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid e
3 re publica crederent, loco sententiæ promere. Contra
Gallus Asinius disseruit: auctu imperii adolevisse etiam
privatas opes, idque non novum sed e vetustissimis
moribus: aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones
pecuniam; et cuncta ad rem publicam referri, qua tenui
angustas civium domos, postquam eo magnificentiæ
4 venerit, gliscere singulos. Neque in familia et argento,
quæque ad usum parentur, nimium aliquid aut modicum
5 nisi ex fortuna possidentis. Distinctos senatus et equi-
tum census, non quia diversi natura, sed ut locis, or-
dinibus, dignationibus, antistent et aliis quæ ad requiem
animi aut salubritatem corporum parentur, nisi forte
clarissimo cuique plures curas, majora pericula sub-
eunda, delenimentis curarum et periculorum carendum
6 esse. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis,
confessio vitiorum et similitudo audientium dedit. Ad-

jecerat et Tiberius non id tempus censuræ, nec, si quid
in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.
Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta judicia, sæ- 34
vitiam oratorum, accusationes minitantium increpans,
abire se et cedere urbe, victurum in aliquo abdito et
longinquo rure, testabatur; simul curiam relinquebat.
Commotus est Tiberius, et quamquam mitibus verbis 2
Pisonem permulsisset, propinquos quoque ejus impulit
ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud 3
minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit
vocata in jus Urgulania, quam supra leges amicitia Au-
gustæ extulerat. Nec aut Urgulania obtemperavit, in 4
domum Cæsaris spreto Pisone vecta, aut ille abscessit,
quamquam Augusta se violari et imminui quereretur.
Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus ut se itu- 5
rum ad prætoris tribunal, adfuturum Urgulaniæ diceret,
processit Palatio, procul sequi jussis militibus. Specta- 6
batur occursante populo compositus ore, et sermonibus
variis tempus atque iter ducens, donec propinquis Pi-
sonem frustra coërcentibus deferri Augusta pecuniam,
quæ petebatur, juberet. Isque finis rei; ex qua neque 7
Piso inglorius et Cæsar majore fama fuit. Ceterum 8
Urgulaniæ potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in
causa quadam, quæ apud senatum tractabatur, venire
dedignaretur: missus est prætor qui domi interrogaret,
cum virgines Vestales in foro et judicio audiri, quoties
testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret 35
Cn. Pisonis et Asinii Galli super eo negotio diversas
sententias noscere. Piso, quamquam afuturum se dix- 2
erat Cæsar, ob id magis agendas censebat, ut absente
principe senatum et equites posse sua munia sustinere
decorum rei publicæ foret. Gallus, quia speciem liber- 3

tatis Piso præceperat, nihil satis illustre aut ex dignitate
populi Romani nisi coram et sub oculis Cæsaris, eoque
conventum Italiæ et affluentes provincias præsentiæ ejus
4 servanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente
magnis utrimque contentionibus acta: sed res dilatæ.
36 Et certamen Gallo adversus Cæsarem exortum est.
Nam censuit in quinquennium magistratuum comitia
habenda, utque legionum legati, qui ante præturam ea
militia fungebantur, jam tum prætores destinarentur;
princeps duodecim candidatos in annos singulos nomi-
2 naret. Haud dubium erat eam sententiam altius pene-
trare, et arcana imperii tentari. Tiberius tamen, quasi
augeretur potestas ejus, disseruit: Grave moderationi
3 suæ tot eligere, tot differre. Vix per singulos annos
offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes so-
letur: quantum odii fore ab iis qui ultra quinquennium
4 projiciantur. Unde prospici posse, quæ cuique tam
longo temporis spatio mens, domus, fortuna? Superbire
homines etiam annua designatione: quid si honorem per
5 quinquennium agitent? Quinquiplicari prorsus magis-
tratus, subverti leges, quæ sua spatia exercendæ candi-
datorum industriæ quærendisque aut potiundis honoribus
37 statuerint. Favorabili in speciem oratione vim imperii te-
nuit; censusque quorundam senatorum juvit: quo magis
mirum fuit quod preces Marci Hortali, nobilis juvenis,
2 in paupertate manifesta superbius accepisset. Nepos
erat oratoris Hortensii, illectus a divo Augusto liberali-
tate decies sestertii ducere uxorem, suscipere liberos,
3 ne clarissima familia exstingueretur. Igitur quattuor
filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, cum
in Palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter
oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens, ad
4 hunc modum cœpit:—"Patres conscripti, hos, quorum

numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed
quia princeps monebat; simul majores mei meruerant
ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, 5
non studia populi neque eloquentiam, gentile domus
nostræ bonum, varietate temporum accipere vel pa-
rare potuissem, satis habebam si tenues res meæ nec
mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Jussus ab 6
imperatore uxorem duxi. En stirps et progenies tot
consulum, tot dictatorum! Nec ad invidiam ista, sed
conciliandæ misericordiæ refero. Assequentur florente 7
te, Cæsar, quos dederis honores: interim Q. Hortensii
pronepotes, divi Augusti alumnos ab inopia defen-
de." Inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit quo 38
promptius adversaretur, his ferme verbis usus:—"Si 2
quantum pauperum est venire huc et liberis suis petere
pecunias cœperint, singuli numquam exsatiabuntur, res
publica deficiet. Nec sane ideo a majoribus concessum 3
est egredi aliquando relationem et, quod in commune
conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia
et res familiares nostras hic augeamus, cum invidia
senatus et principum, sive indulserint largitionem sive
abnuerint. Non enim preces sunt istud, sed efflagita- 4
tio, intempestiva quidem et inprovisa, cum aliis de rebus
convenerint patres, consurgere et numero atque ætate
liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem
vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium,
quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplen-
dum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecu- 5
niam, sed non conpellatus, nec ea lege ut semper
daretur. Languescet alioqui industria, intendetur so- 6
cordia, si nullus ex se metus aut spes; et securi omnes
aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves."
Hæc atque talia, quamquam cum assensu audita ab 7

iis quibus omnia principum, honesta atque inhonesta,
laudare mos est, plures per silentium aut occultum
8 murmur excepere. Sensitque Tiberius; et, cum pau-
lum reticuisset, Hortalo se respondisse ait: ceterum, si
patribus videretur, daturum liberis ejus ducena sester-
9 tia singulis, qui sexus virilis essent. Egere alii grates:
siluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter
10 angustias fortunæ retinens. Neque miseratus est post-
hac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad
inopiam delaberetur.

39 Eodem anno mancipii unius audacia, ni mature sub-
ventum foret, discordiis armisque civilibus rem publi-
2 cam perculisset. Postumi Agrippæ servus, nomine
Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam
Planasiam, et fraude aut vi raptum Agrippam ferre
ad exercitus Germanicos non servili animo concepit.
3 Ausa ejus inpedivit tarditas onerariæ navis; atque
interim patrata cæde, ad majora et magis præcipitia
conversus furatur cineres, vectusque Cosam Etruriæ
promontorium ignotis locis sese abdit, donec crinem
barbamque promitteret: nam ætate et forma haud dis-
4 simili in dominum erat. Tum per idoneos et secreti
ejus socios crebrescit vivere Agrippam, occultis primum
sermonibus, ut vetita solent, mox vago rumore apud
inperitissimi cujusque promptas aures, aut rursum apud
5 turbidos eoque nova cupientes. Atque ipse adire muni-
cipia obscuro diei, neque propalam aspici, neque diutius
isdem locis, sed quia veritas visu et mora, falsa festinati-
one et incertis valescunt, relinquebat famam aut præve-
40 niebat. Vulgabatur interim per Italiam servatum mu-
nere deum Agrippam, credebatur Romæ; jamque Os-
tiam invectum multitudo ingens, jam in urbe clandes-
tini cœtus celebrabant, cum Tiberium anceps cura dis-

trahere, vine militum servum suum coërceret, an inanem
credulitatem tempore ipso vanescere sineret. Modo 2
nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus
pudoris ac metus reputabat. Postremo dat negotium 3
Sallustio Crispo. Ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt,) deligit, atque hortatur, simulata
conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut jussum erat. Dein 4
speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu,
vinctum, clauso ore, in Palatium traxere. Percunctanti 5
Tiberio quomodo Agrippa factus esset, respondisse fertur, "Quomodo tu Cæsar." Ut ederet socios, subigi
non potuit. Nec Tiberius pœnam ejus palam ausus, in 6
secreta Palatii parte interfici jussit, corpusque clam
auferri: et, quamquam multi e domo principis equitesque ac senatores sustentasse opibus, juvisse consiliis
dicerentur, haud quæsitum.

Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta 41
signa cum Varo amissa ductu Germanici, auspiciis Tiberii, et ædes Fortis Fortunæ Tiberim juxta in hortis
quos Cæsar dictator populo Romano legaverat, sacrarium genti Juliæ effigiesque divo Augusto apud Bovillas
dicantur.

C. Cæcilio, L. Pomponio cos. Germanicus Cæsar a. 2
d. VII. Kal. Junias triumphavit de Cheruscis Chattisque et Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad
Albim colunt. Vecta spolia, captivi, simulacra mon- 3
tium, fluminum, prœliorum; bellumque, quia conficere
prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. Augebat 4
intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus. Sed suberat occulta formido re- 5
putantibus haud prosperum in Druso patre ejus favorem
vulgi, avunculum ejusdem Marcellum flagrantibus plebis

studiis intra juventam ereptum, breves et infaustos
42 populi Romani amores. Ceterum Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit. Nec ideo sinceræ caritatis fidem assecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas aut forte oblatas arripuit.
2 Rex Archelaüs quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem
3 nullo officio coluisset. Nec id Archelaüs per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus, quia, florente C. Cæsare missoque ad res Orientis, intuta Tiberii ami-
4 citia credebatur. Ut versa Cæsarum subole imperium adeptus est, elicit Archelaüm matris litteris, quæ non dissimulatis filii offensionibus clementiam offerebat, si
5 ad precandum veniret. Ille ignarus doli, vel, si intellegere crederetur, vim metuens, in urbem properat; exceptusque immiti a principe, et mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, et quia regibus æqua, nedum infima, insolita sunt, finem vitæ, sponte an fato, implevit.
6 Regnum in provinciam redactum est, fructibusque ejus levari posse centesimæ vectigal professus Cæsar ducen-
7 tesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus; et provinciæ Syria atque Judæa, fessæ oneribus, deminutionem tributi ora-
43 bant. Igitur hæc, et de Armenia quæ supra memoravi, apud patres disseruit; nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia conponi: nam suam ætatem ver-
2 gere, Drusi nondum satis adolevisse. Tunc decreto patrum permissæ Germanico provinciæ quæ mari dividuntur, majusque imperium, quoquo adisset, quam iis

qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius 3
demoverat Syria Creticum Silanum, per affinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum ejus pacta erat; præfeceratque Cn. Pisonem, ingenio violentum et obsequii ignarum, insita ferocia a patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Cæsarem juvit, mox Brutum et Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur
delatum ab Augusto consulatum accipere. Sed præter 4
paternos spiritus, uxoris quoque Plancinæ nobilitate et opibus accendebatur; vix Tiberio concedere, liberos ejus ut multum infra despectare. Nec dubium habebat se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici
coërcendas. Credidere quidam data et a Tiberio oc- 5
culta mandata; et Plancinam haud dubie Augusta monuit æmulatione muliebri Agrippinam insectandi: divisa namque et discors aula erat tacitis in Drusum
aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium et sui 6
sanguinis Drusum fovebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat, et quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum
Augustum ferens. Contra Druso proavus eques Ro- 7
manus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. Et conjux Germanici Agrippina fecunditate ac fama Liviam uxorem Drusi præcellebat. Sed fratres egregie concordes et proximorum certaminibus inconcussi.

Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut 44
suesceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul juvenem urbano luxu lascivientem melius in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur utroque filio
legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur, auxi- 2

lium adversus Cheruscos orantes. Nam discessu Ro-
manorum, ac vacui externo metu, gentis assuetudine, et
3 tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. Vis
nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum
regis nomen invisum apud populares, Arminium pro
45 libertate bellantem favor habebat. Igitur non modo
Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpsere
bellum; sed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes,
2 Semnones ac Langobardi, defecere ad eum. Quibus
additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clien-
tium ad Maroboduum perfugisset, non aliam ob causam
quam quia fratris filio juveni patruus senex parere de-
3 dignabatur. Diriguntur acies, pari utrimque spe, nec,
ut olim apud Germanos, vagis incursibus aut disjec-
tas per catervas: quippe longa adversum nos militia
insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dicta impe-
4 ratorum accipere. Ac tunc Arminius equo collustrans
cuncta, ut quosque advectus erat, reciperatam liberta-
tem, trucidatas legiones, spolia adhuc et tela Romanis
derepta in manibus multorum ostentabat; contra fuga-
cem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Her-
cyniæ latebris defensum, ac mox per dona et legationes
petivisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris,
haud minus infensis animis exturbandum quam Varum
5 Quintilium interfecerint. Meminissent modo tot prœ-
liorum; quorum eventu, et ad postremum ejectis Ro-
manis, satis probatum penes utros summa belli fuerit.
46 Neque Maroboduus jactantia sui aut probris in hos-
tem abstinebat, sed Inguiomerum tenens, illo in corpore
decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta quæ
prospere ceciderint, testabatur: vecordem Arminium et
rerum nescium alienam gloriam in se trahere, quoniam
tres vacuas legiones et ducem fraudis ignarum perfidia

deceperit, magna cum clade Germaniæ et ignominia sua, cum conjux, cum filius ejus servitium adhuc tolerent. At se, duodecim legionibus petitum duce Tiberio, 2
illibatam Germanorum gloriam servavisse, mox conditionibus æquis discessum; neque pænitere quod ipsorum in manu sit, integrum adversum Romanos bellum an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos 3
exercitus propriæ quoque causæ stimulabant, cum a Cheruscis Langobardisque pro antiquo decore aut recenti libertate, et contra augendæ dominationi certaretur. Non alias majore mole concursum, neque ambiguo 4
magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit; et transfugiis 5
paulatim nudatus in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est 6
non jure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantes in eundem hostem Romanos nulla ope juvisset. Missus tamen Drusus, ut retulimus, paci firmator.

Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes collapsæ 47
nocturno motu terræ; quo improvisior graviorque pestis fuit. Neque solitum in tali casu effugium subveniebat, 2
in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asper- 3
rima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertium pollicitus Cæsar, et quantum ærario aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo proximi damno ac 4
remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonidienses, quique Mosteni aut Macedones *Hyrcani* vocantur, et Hierocæsaream, Myrinam, Cymen,

Tmolum levari idem in tempus tributis, mittique ex se-
natu placuit qui præsentia spectaret refoveretque. De-
lectus est M. Aletus e prætoriis, ne consulari obtinente
Asiam æmulatio inter pares et ex eo impedimentum ore-
48 retur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar
haud minus grata liberalitate, quod bona Æmiliæ Musæ,
locupletis intestatæ, petita in fiscum Æmilio Lepido,
cujus e domo videbatur, et Patulei divitis equitis Ro-
mani hereditatem, quamquam ipse heres in parte legere-
tur, tradidit M. Servilio, quem prioribus neque suspectis
tabulis scriptum compererat; nobilitatem utriusque
2 pecunia juvandam, præfatus. Neque hereditatem cu-
jusquam adiit nisi cum amicitia meruisset: ignotos et
aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul
3 arcebat. Ceterum, ut honestam innocentium pauperta-
tem levavit, ita prodigos et ob flagitia egentes, Vibidium
Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cor-
nelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu, aut sponte
cedere passus est.
49 Isdem temporibus deum ædes vetustate aut igni abo-
litas cœptasque ab Augusto dedicavit, Libero Liberæque
et Cereri juxta circum maximum, quam A. Postumius
2 dictator voverat. Eodemque in loco ædem Floræ ab
Lucio et Marco Publiciis ædilibus constitutam, et Jano
templum, quod apud forum olitorium C. Duilius strux-
erat, qui primus rem Romanam prospere mari gessit,
3 triumphumque navalem de Pœnis meruit. Spei ædes a
Germanico sacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.
50 Adolescebat interea lex majestatis: et Appuleiam
Variliam, sororis Augusti neptem, quia probrosis ser-
monibus divum Augustum ac Tiberium et matrem ejus
illusisset, Cæsarique connexa adulterio teneretur, ma-
2 jestatis delator arcessebat. De adulterio satis caveri

lege Julia visum: majestatis crimen distingui Cæsar
postulavit, damnarique, si qua de Augusto irreligiose
dixisset: in se jacta nolle ad cognitionem vocari. Interro- 3
gatus a consule quid de iis censeret quæ de matre ejus
locuta secus argueretur, reticuit; dein proximo senatus
die illius quoque nomine oravit ne cui verba in eam
quoquo modo habita crimini forent. Liberavitque Ap- 4
puleiam lege majestatis: adulterii graviorem pœnam
deprecatus, ut exemplo majorum propinquis suis ultra
ducentesimum lapidem removeretur suasit. Adultero 5
Manlio Italia atque Africa interdictum est.

De prætore in locum Vipstani Galli, quem mors 51
abstulerat, subrogando certamen incessit. Germanicus 2
atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant,) Haterium
Agrippam, propinquum Germanici, fovebant: contra
plerique nitebantur ut numerus liberorum in candidatis
præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, 3
cum inter filios ejus et leges senatus disceptaret. Victa
est sine dubio lex, sed neque statim et paucis suffragiis,
quomodo, etiam cum valerent, leges vincebantur.

Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hostium 52
Tacfarinate. Is natione Numida, in castris Romanis 2
auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos pri-
mum et latrociniis suetos ad prædam et raptus congre-
gare, dein more militiæ per vexilla et turmas componere,
postremo non inconditæ turbæ sed Musulamiorum dux
haberi. Valida ea gens et solitudinibus Africæ propin- 3
qua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque
accolas in bellum traxit. Dux et his Mazippa: divisus- 4
que exercitus, ut Tacfarinas lectos viros, et Romanum
in modum armatos, castris attineret, disciplina et impe-
riis suesceret, Mazippa levi cum copia incendia et cædes
et terrorem circumferret. Compulerantque Cinithios, 5

haud spernendam nationem, in eadem, cum Furius Ca-
millus pro consule Africæ legionem, et quod sub signis
sociorum, in unum conductos ad hostem duxit, modicam
manum si multitudinem Numidarum atque Maurorum
spectares: sed nihil æque cavebatur quam ne bellum
6 metu eluderent. Spe victoriæ inducti sunt ut vince-
rentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ
7 in cornibus locantur. Nec Tacfarinas pugnam detrec-
tavit. Fusi Numidæ, multosque post annos Furio
8 nomini partum decus militiæ. Nam post illum reci-
peratorem urbis filiumque ejus Camillum penes alias
familias imperatoria laus fuerat; atque hic quem me-
9 moramus bellorum expers habebatur. Eo pronior Ti-
berius res gestas apud senatum celebravit; et decrevere
patres triumphalia insignia, quod Camillo ob modestiam
vitæ impune fuit.

53 Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum
consules habuit. Sed eum honorem Germanicus iniit
apud urbem Achaiæ Nicopolim, quo venerat per Illyricam
oram, viso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici
ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus.
2 Igitur paucos dies insumpsit reficiendæ classi; simul
sinus Actiaca victoria inclytos, et sacratas ab Augusto
manubias, castraque Antonii cum recordatione majorum
3 suorum adiit. Namque ei, ut memoravi, avunculus
Augustus, avus Antonius erant, magnaque illic imago
tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique
sociæ et vetustæ urbis datum, ut uno lictore uteretur.
4 Excepere Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum
facta dictaque præferentes, quo plus dignationis adulatio
54 haberet. Petita inde Eubœa tramisit Lesbum, ubi Agrip-
2 pina novissimo partu Juliam edidit. Tum extrema Asiæ,
Perinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Pro-

pontidis angustias et os Ponticum intrat, cupidine veteres locos et fama celebratos noscendi; pariterque provincias internis certaminibus aut magistratuum injuriis fessas refovebat. Atque illum in regressu sacra 3
Samothracum visere nitentem obvii aquilones depulere. Igitur adito Ilio quæque ibi varietate fortunæ et nostri origine veneranda, relegit Asiam, appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non 4
femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis, et ferme Mileto accitus, sacerdos numerum modo consultantium et nomina audit; tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum, edit responsa versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. Et ferebatur Germanico 5
per ambages, ut mos oraculis, maturum exitium cecinisse. At Cn. Piso, quo properantius destinata inciperet, 55
civitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione sæva increpat, oblique Germanicum perstringens, quod contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus exstinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisset: hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios. Etiam vetera objectabat, quæ in Macedones 2
improspere, violenter in suos fecissent, offensus urbi propria quoque ira, quia Theophilum quendam Areo judicio falsi damnatum precibus suis non concederent. Exin 3
navigatione celeri per Cycladas et compendia maris assequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut, cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, et vix diei moram perpes- 4

sus, linquit Germanicum prævenitque; et, postquam
Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos
manipularium juvando, cum veteres centuriones, severos
tribunos demoveret locaque eorum clientibus suis vel
deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licen-
tiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros mili-
tem sineret, eo usque corruptionis provectus est, ut ser-
5 mone vulgi parens legionum haberetur. Nec Plancina
se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum,
decursibus cohortium interesse, in Agrippinam, in Ger-
manicum contumelias jacere, quibusdam etiam bonorum
militum ad mala obsequia promptis, quod haud invito
6 imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc
Germanico: sed præverti ad Armenios instantior cura
56 fuit. Ambigua gens ea antiquitus hominum ingeniis et
situ terrarum, quoniam, nostris provinciis late prætenta,
penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis in-
terjecti et sæpius discordes sunt, adversus Romanos
2 odio et in Parthum invidia. Regem illa tempestate
non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis incli-
nabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici filium, quod
is prima ab infantia instituta et cultum Armeniorum
æmulatus, venatu epulis et quæ alia barbari celebrant,
3 proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germani-
cus in urbe Artaxata, approbantibus nobilibus, circum-
fusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit.
Ceteri venerantes regem *Artaxiam* consalutavere, quod
4 illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappado-
ces in formam provinciæ redacti. Q. Veranium legatum
accepere; et quædam ex regiis tributis deminuta, quo
5 mitius Romanum imperium speraretur. Commagenis Q.
Servæus præponitur, tum primum ad jus prætoris trans-
57 latis. Cunctaque socialia prospere composita non ideo

lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui,
jussus partem legionum ipse aut per filium in Armeniam
ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi demum, apud hi- 2
berna decumæ legionis, convenere, firmato vultu, Piso
adversus metum, Germanicus, ne minari crederetur;
et erat, ut rettuli, clementior. Sed amici, accendendis 3
offensionibus callidi, intendere vera, aggerere falsa, ip-
sumque et Plancinam et filios variis modis criminari.
Postremo, paucis familiarium adhibitis, sermo cœptus 4
a Cæsare, qualem ira et dissimulatio gignit, responsum
a Pisone precibus contumacibus; discesseruntque aper-
tis odiis: postque rarus in tribunali Cæsaris Piso, et
si quando assideret, atrox ac dissentire manifestus.
Vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud 5
regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæ-
sari et Agrippinæ, leves Pisoni et ceteris offerrentur,
principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari;
abjecitque simul coronam, et multa in luxum addidit,
quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.
Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. 58
Miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, et cupere
renovari dextras, daturumque honori Germanici ut ri-
pam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones
in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis
nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus 2
de societate Romanorum Parthorumque magnifice, de
adventu regis et cultu sui cum decore ac modestia,
respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam 3
urbem amotus est. Datum id non modo precibus Ar-
tabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob
plurima officia et dona, quibus Plancinam devinxerat.

M. Silano, L. Norbano cos. Germanicus Ægyptum 59
proficiscitur cognoscendæ antiquitatis. Sed cura pro- 2

vinciæ prætendebatur, levavitque apertis horreis pretia
frugum, multaque in vulgus grata usurpavit: sine mi-
lite incedere, pedibus intectis et pari cum Græcis
amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factita-
visse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum
3 bello, accepimus. Tiberius cultu habituque ejus leni-
bus verbis perstricto, acerrime increpuit quod contra
instituta Augusti, non sponte principis, Alexandriam
4 introisset. Nam Augustus inter alia dominationis ar-
cana, vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equi-
tibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum; ne fame
urgeret Italiam, quisquis eam provinciam claustraque
terræ ac maris, quamvis levi præsidio adversum ingen-
60 tes exercitus, insedisset. Sed Germanicus, nondum
comperto profectionem eam incusari, Nilo subveheba-
2 tur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani ob
sepultum illic rectorem navis Canopum, qua tempestate
Menelaus, Græciam repetens, diversum ad mare ter-
3 ramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os
dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se et an-
tiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute
fuerint in cognomentum ejus adscitos; mox visit vete-
4 rum Thebarum magna vestigia. Et manebant structis
molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam com-
plexæ; jussusque e senioribus sacerdotum patrium ser-
monem interpretari, referebat habitasse quondam sep-
tingenta millia ætate militari, atque eo cum exercitu re-
gem Rhamsen Libya, Æthiopia, Medisque et Persis, et
Bactriano ac Scytha potitum; quasque terras Suri Ar-
meniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum
5 hinc Lycium ad mare, imperio tenuisse. Legebantur
et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, nu-
merus armorum equorumque, et dona templis ebur

atque odores, quasque copias frumenti et omnium uten-
silium quæque natio penderet, haud minus magnifica
quam nunc vi Parthorum aut potentia Romana ju-
bentur. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis 61
intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis
saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum
reddens; disjectasque inter et vix pervias arenas instar
montium eductæ pyramides certamine et opibus regum;
lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula;
atque alibi angustiæ et profunda altitudo, nullis inqui-
rentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephan- 2
tinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii, quod
nunc rubrum ad mare patescit.

Dum ea æstas Germanico plures per provincias tran- 62
sigitur, haud leve decus Drusus quæsivit illiciens Ger-
manos ad discordias, utque fracto jam Maroboduo usque
in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis 2
juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui,
et tunc dubiis rebus ejus ultionem ausus. Is valida 3
manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque
primoribus ad societatem irrumpit regiam, castellumque
juxta situm. Veteres illic Suevorum prædæ, et nostris 4
e provinciis lixæ ac negotiatores reperti, quos jus com-
mercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum ob-
livio patriæ suis quemque ab sedibus hostilem in agrum
transtulerat. Maroboduo undique deserto non aliud 63
subsidium quam misericordia Cæsaris fuit. Transgres-
sus Danubium, qua Noricam provinciam præfluit, scrip-
sit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria
prioris fortunæ: nam multis nationibus clarissimum
quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam
prætulisse. Responsum a Cæsare tutam ei honora- 2
tamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus

3 ejus aliud conduceret, abiturum fide qua venisset. Ceterum apud senatum disseruit non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano
4 perinde metuendos fuisse. Exstat oratio qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, et quam propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo
5 eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur. Sed non excessit Italia per duodeviginti annos, consenuitque multum imminuta
6 claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium. Pulsus haud multo post Hermundurorum opibus et Vibilio duce, receptusque Forum Julium, Narbonensis Galliæ colo-
7 niam, mittitur. Barbari utrumque comitati ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum et Cusum, locantur, dato rege Vannio
64 gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxian Armeniis a Germanico datum, decrevere patres ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent.
2 Structi et arcus circum latera templi Martis Ultoris cum effigie Cæsarum, lætiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoque, Thraciæ regem, astu
3 aggreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat; quo defuncto Augustus partem Thræcum Rhes-
4 cuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permisit. In ea divisione arva et urbes et vicina Græcis Cotyi, quod incultum, ferox, annexum hostibus, Rhescuporidi cessit; ipsorumque regum ingenia, illi mite et amœnum, huic
5 atrox, avidum, et societatis impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, et resistenti vim facere;

cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque
regni, si sperneretur, vindicem metuebat. Enimvero, 6
audita mutatione principis, immittere latronum globos,
exscindere castella, causas bello. Nihil æque Tiberium 65
anxium habebat quam ne composita turbarentur. Deli-
git centurionem qui nuntiaret regibus ne armis discep-
tarent; statimque a Cotye dimissa sunt quæ paraverat
auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, eundem 2
in locum coiretur: posse de controversiis colloquio
transigi. Nec diu dubitatum de tempore, loco, dein 3
conditionibus, cum alter facilitate, alter fraude, cuncta
inter se concederent acciperentque. Rhescuporis san- 4
ciendo, ut dictitabat, fœderi convivium adjicit, tractaque
in multam noctem lætitia per epulas ac vinolentiam
incautum Cotyn et, postquam dolum intellexerat, sacra
regni, ejusdem familiæ deos et hospitalis mensas ob-
testantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus 5
scripsit ad Tiberium structas sibi insidias, præventum
insidiatorem; simul bellum adversus Basternas Scythas-
que prætendens, novis peditum et equitum copiis sese
firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse 6
eum innocentiæ fidere; ceterum neque se neque senatum
nisi cognita causa jus et injuriam discreturos: proinde
tradito Cotye veniret transferretque invidiam criminis.
Eas litteras Latinius Pandus, pro prætore Mœsiæ, cum 66
militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit.
Rhescuporis inter metum et iram cunctatus, maluit 2
patrati quam incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn
jubet, mortemque sponte sumptam ementitur. Nec 3
tamen Cæsar placitas semel artes mutavit, sed defuncto
Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pom-
ponium Flaccum, veterem stipendiis et arcta cum rege
amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id

67 maxime Mœsiæ præfecit. Flaccus, in Thraciam trans-
gressus, per ingentia promissa quamvis ambiguum et
scelera sua reputantem perpulit, ut præsidia Romana
2 intraret. Circumdata hinc regi, specie honoris, valida
manus tribunique et centuriones, monendo, suadendo,
et quanto longius abscedebatur, apertiore custodia,
3 postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Ac-
cusatus in senatu ab uxore Cotyis damnatur, ut pro-
4 cul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium,
quem paternis consiliis adversatum constabat, inque
liberos Cotyis dividitur; iisque nondum adultis Tre-
bellienus Rufus prætura functus datur, qui regnum
interim tractaret, exemplo quo majores M. Lepidum
5 Ptolemæi liberis tutorem in Ægyptum miserant. Rhes-
cuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam ten-
68 tans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus
Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis
custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos
Heniochosque et consanguineum sibi regem Scytharum
2 conatus est. Specie venandi omissis maritimis locis,
avia saltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem
Pyramum contendit, cujus pontes accolæ ruperant au-
3 dita regis fuga: neque vado penetrari poterat. Igitur
in ripa fluminis a Vibio Frontone præfecto equitum
vincitur: mox Remmius evocatus, priori custodiæ regis
4 appositus, quasi per iram, gladio eum transigit. Unde
major fides conscientia sceleris et metu indicii mortem
Vononi illatam.

69 At Germanicus, Ægypto remeans, cuncta quæ apud
legiones aut urbes jusserat, abolita vel in contrarium
2 versa cognoscit. Hinc graves in Pisonem contumeliæ;
nec minus acerba, quæ ab illo in Cæsarem tentabantur.
3 Dein Piso abire Syria statuit. Mox adversa Germanici

valetudine detentus, ubi recreatum accepit votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochensium plebem per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritu- 4
dinem quæ rursum Germanico acciderat. Sævam vim 5
morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti; et reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres ac tabe obliti, aliaque maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari. Simul missi a Pisone incusabantur ut valetudinis adversa rimantes. Ea Ger- 70
manico haud minus ira quam per metum accepta. Si 2
limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimæ conjugi, quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: festinare et urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat. Sed non usque eo defectum Germanicum, ne- 3
que præmia cædis apud interfectorem mansura. Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat. Ad- 4
dunt plerique jussum provincia decedere. Nec Piso moratus ultra naves solvit; moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein 71
fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum alloquitur:—"Si fato concederem, justus 2
mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent. Nunc scelere Pisonis et Plancinæ intercep- 3
tus ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, 4

etiam quos invidia erga viventem movebat, illacrimabunt
quondam florentem, et tot bellorum superstitem, mulie-
bri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud
5 senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amico-
rum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed
quæ voluerit, meminisse, quæ mandaverit, exsequi.
6 Flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si
me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite
populo Romano divi Augusti neptem, eandemque con-
7 jugem meam; numerate sex liberos. Misericordia cum
accusantibus erit; fingentibusque scelesta mandata aut
8 non credent homines, aut non ignoscent." Juravere
amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante
72 quam ultionem amissuros. Tum ad uxorem versus
per memoriam sui, per communes liberos oravit, ex-
ueret ferociam, sævienti fortunæ submitteret animum,
neu regressa in urbem æmulatione potentiæ validiores
2 irritaret. Hæc palam, et alia secreto, per quæ osten-
dere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post
exstinguitur, ingenti luctu provinciæ et circumjacentium
3 populorum. Indoluere exteræ nationes regesque: tanta
illi comitas in socios, mansuetudo in hostes; visuque
et auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem et gra-
vitatem summæ fortunæ retineret, invidiam et arrogan-
73 tiam effugerat. Funus sine imaginibus et pompa, per
2 laudes ac memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et
erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propin-
quitatem etiam locorum in quibus interiit, magni Alex-
3 andri fatis adæquarent. Nam utrumque corpore decoro,
genere insigni, haud multum triginta annos egressum,
suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed
hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno
matrimonio, certis liberis egisse; neque minus prœlia-

torem, etiamsi temeritas afuerit, præpeditusque sit
perculsas tot victoriis Germanias servitio premere.
Quodsi solus arbiter rerum, si jure et nomine regio 4
fuisset, tanto promptius assecuturum gloriam militiæ,
quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus
præstitisset. Corpus antequam cremaretur nudatum 5
in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinaba-
tur, prætuleritne veneficii signa, parum constitit. Nam 6
ut quis misericordia in Germanicum, et præsumpta
suspicione aut favore in Pisonem pronior, diversi in-
terpretabantur.

Consultatum inde inter legatos quique alii senatorum 74
aderant, quisnam Syriæ præficeretur. Et ceteris mo-
dice nisis, inter Vibium Marsum et Cn. Sentium diu
quæsitum: dein Marsus seniori et acrius tendenti Sen-
tio concessit. Isque infamem veneficiis ea in provincia 2
et Plancinæ percaram, nomine Martinam, in urbem
misit, postulantibus Vitellio ac Veranio ceterisque qui
crimina et accusationem, tamquam adversus receptos
jam reos, instruebant. At Agrippina, quamquam de- 75
fessa luctu et corpore ægro, omnium tamen quæ ul-
tionem morarentur intolerans, ascendit classem cum
cineribus Germanici et liberis, miserantibus cunctis quod
femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimo-
nio inter venerantes gratantesque aspici solita, tunc
ferales reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui,
et infelici fecunditate fortunæ totiens obnoxia. Pisonem 2
interim apud Coum insulam nuntius adsequitur exces-
sisse Germanicum. Quo intemperanter accepto cædit 3
victimas, adit templa, neque ipse gaudium moderans, et
magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis
tum primum læto cultu mutavit. Affluebant centu- 76
riones, monebantque prompta illi legionum studia: re-

2 peteret provinciam non jure ablatam et vacuam. Igitur,
quid agendum, consultanti M. Piso filius properandum
in urbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum,
neque suspiciones inbecillas aut inania famæ pertime-
3 scenda. Discordiam erga Germanicum odio fortasse
dignam, non pœna; et ademptione provinciæ satisfactum
4 inimicis. Quodsi regrederetur, obsistente Sentio civile
bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones
militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria,
77 et penitus infixus in Cæsares amor prævaleret. Contra
Domitius Celer, ex intima ejus amicitia, disseruit,
utendum eventu: Pisonem, non Sentium Syriæ præ-
positum; huic fasces et jus prætoris, huic legiones
2 datas. Si quid hostile ingruat, quem justius armo eo
oppositurum, qui legati auctoritatem et propria man-
3 data acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus
quo senescant: plerumque innocentes recenti invidiæ
4 impares. At si teneat exercitum, augeat vires, multa,
quæ provideri non possint, fortuito in melius casura.
5 "An festinamus cum Germanici cineribus appellere, ut
te inauditum et indefensum planctus Agrippinæ, ac
6 vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi
Augustæ conscientia, est Cæsaris favor, sed in occulto;
et perisse Germanicum nulli jactantius mærent, quam
78 qui maxime lætantur." Haud magna mole Piso, promp-
tus ferocibus, in sententiam trahitur; missisque ad
Tiberium epistolis incusat Germanicum luxus et super-
biæ; seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret,
curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetivisse.
2 Simul Domitium, impositum triremi, vitare litorum oram
præterque insulas lato mari pergere in Syriam jubet.
3 Concurrentes desertores per manipulos componit, armat
lixas, trajectisque in continentem navibus, vexillum tiro-

num in Syriam euntium intercipit, regulis Cilicum ut se
auxiliis juvarent scribit, haud ignavo ad ministeria belli
juvene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuis-
set. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, ob- 79
viis navibus quæ Agrippinam vehebant, utrimque infensi
arma primo expediere: dein mutua formidine non ultra
jurgium processum est, Marsusque Vibius nuntiavit
Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille elu- 2
dens respondit adfuturum, ubi prætor, qui de veneficiis
quæreret, reo atque accusatoribus diem prodixisset.
Interim Domitius Laodiciam urbem Syriæ appulsus, 3
cum hiberna sextæ legionis peteret, quod eam maxime
novis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato præ-
venitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monet- 4
que ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet.
Quosque Germanici memores aut inimicis ejus adversos 5
cognoverat, contrahit, magnitudinem imperatoris iden-
tidem ingerens, et rem publicam armis peti; ducitque
validam manum et prœlio paratam. Nec Piso, quam- 80
quam cœpta secus cadebant, omisit tutissima e præsen-
tibus, sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui
nomen Celendris, occupat. Nam admixtis desertoribus, 2
et tirone nuper intercepto suisque et Plancinæ servitiis,
auxilia Cilicum, quæ reguli miserant, in numerum le-
gionis composuerat. Cæsarisque se legatum, testabatur, 3
provincia, quam is dedisset, arceri non a legionibus
(earum quippe accitu venire,) sed a Sentio, privatum
odium falsis criminibus tegente. Consisterent in acie, 4
non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis *parentem*
quondam appellatum, si jure ageretur, potiorem, si ar-
mis, non invalidum vidissent. Tum pro munimentis 5
castelli manipulos explicat, colle arduo et derupto; nam
cetera mari cinguntur. Contra veterani ordinibus ac 6

subsidiis instructi: hinc militum, inde locorum asperi-
tas: sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi
7 agrestia, ad subitum usum properata. Ut venere in
manus, non ultra dubitatum quam dum Romanæ co-
hortes in æquum eniterentur: vertunt terga Cilices,
81 seque castello claudunt. Interim Piso classem haud
procul opperientem appugnare frustra tentavit; re-
gressusque et pro muris, modo semet afflictando, modo
singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœp-
tabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextæ
2 signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere
cornua tubasque, et peti aggerem, erigi scalas jussit,
ac promptissimum quemque succedere, alios tormentis
3 hastas, saxa, et faces ingerere. Tandem victa pertinacia
Piso oravit uti traditis armis maneret in castello, dum
4 Cæsar, cui Syriam permitteret, consulitur. Non re-
ceptæ conditiones, nec aliud quam naves et tutum in
urbem iter concessum est.

82 At Romæ, postquam Germanici valetudo percrebuit,
cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adfere-
2 bantur, dolor, ira. Et erumpebant questus: Ideo
nimirum in extremas terras relegatum, ideo Pisoni per-
missam provinciam; hoc egisse secretos Augustæ cum
3 Plancina sermones. Vera prorsus de Druso seniores
locutos: displicere regnantibus civilia filiorum ingenia,
neque ob aliud interceptos quam quia populum Roma-
num æquo jure complecti, reddita libertate, agitaverint.
4 Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante
edictum magistratuum, ante senatus consultum, sumpto
5 justitio desererentur fora, clauderentur domus. Pas-
sim silentia et gemitus, nihil compositum in ostenta-
tionem; et quamquam neque insignibus lugentium
6 abstinerent, altius animis mærebant. Forte negotia-

tores, vivente adhuc Germanico Syria egressi, lætiora
de valetudine ejus attulere. Statim credita, statim vul- 7
gata sunt. Ut quisque obvius, quamvis leviter audita
in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transfe-
runt. Cursant per urbem, moliuntur templorum fores. 8
Juvit credulitatem nox, et promptior inter tenebras
affirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore
ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum erep- 83
tum acrius doluit. Honores, ut quis amore in Ger- 2
manicum aut ingenio validus, reperti decretique: ut
nomen ejus Saliari carmine caneretur; sedes curules
sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ
coronæ statuerentur; ludos circenses eburna effigies
præiret; neve quis flamen aut augur in locum Ger-
manici, nisi gentis Juliæ, crearetur. Arcus additi Ro- 3
mæ et apud ripam Rheni et in monte Syriæ Amano,
cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob rem
publicam obisse; sepulcrum Antiochiæ, ubi crema-
tus, tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat.
Statuarum locorumve in quis colerentur, haud facile
quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus, auro 4
et magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ,
asseveravit Tiberius solitum paremque ceteris dicatu-
rum: neque enim eloquentiam fortuna discerni, et
satis illustre, si veteres inter scriptores haberetur.
Equester ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *junio-* 5
rum dicebatur; instituitque uti turmæ Idibus Juliis
imaginem ejus sequerentur. Pleraque manent: quæ-
dam statim omissa sunt, aut vetustas oblitteravit. Ce- 84
terum recenti adhuc mæstitia, soror Germanici Livia,
nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est.
Quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto 2
gaudio principem affecit, ut non temperaverit quin

jactaret apud patres, nulli ante Romanorum ejusdem
fastigii viro geminam stirpem editam. Nam cuncta,
3 etiam fortuita, ad gloriam vertebat. Sed populo tali in
tempore id quoque dolorem tulit, tamquam auctus libe-
ris Drusus domum Germanici magis urgeret.

85 Eodem anno gravibus senatus decretis libido femina-
rum coërcita, cautumque ne quæstum corpore faceret,
cui avus aut pater aut maritus eques Romanus fuisset.
2 Nam Vistilia prætoria familia genita licentiam stupri
apud ædiles vulgaverat, more inter veteres recepto, qui
satis pœnarum adversum impudicas in ipsa professione
3 flagitii credebant. Exactum et a Titidio Labeone Vis-
tiliæ marito, cur in uxore, delicti manifesta, ultionem
4 legis omisisset. Atque illo prætendente sexaginta dies
ad consultandum datos necdum præterisse, satis visum
de Vistilia statuere; eaque in insulam Seriphon abdita
5 est. Actum et de sacris Ægyptiis Judaicisque pellen-
dis; factumque patrum consultum ut quattuor millia
libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea
ætas, in insulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic
latrociniis et, si ob gravitatem cæli interissent, vile
damnum; ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem
86 profanos ritus exuissent. Post quæ rettulit Cæsar
capiendam virginem in locum Occiæ, quæ septem et
quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus
sacris præsederat; egitque grates Fonteio Agrippæ et
Domitio Pollioni, quod offerendo filias de officio in rem
2 publicam certarent. Prælata est Pollionis filia, non
ob aliud quam quod mater ejus in eodem conjugio
manebat; nam Agrippa discidio domum imminuerat.
Et Cæsar, quamvis posthabitam, decies sestertii dote
87 solatus est. Sævitiam annonæ incusante plebe, statuit
frumento pretium quod emptor penderet, binosque

nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea *parentis patriæ*, delatum et 2
antea, vocabulum assumpsit, acerbeque increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipsumque *dominum* dixerant. Unde angusta et lubrica oratio sub principe qui liberta- 3
tem metuebat, adulationem oderat.

Reperio apud scriptores senatoresque eorundem tem- 88
porum Adgandestrii, principis Chattorum, lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patrandæ neci venenum mitteretur; responsumque esse non fraude neque occultis, sed palam et armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Qua gloria æquabat 2
se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant prodiderantque. Ceterum Ar- 3
minius, abscedentibus Romanis et pulso Maroboduo, regnum affectans libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubie Germaniæ, et qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit, prœliis ambiguus, bello non victus. Septem et triginta annos 4
vitæ, duodecim potentiæ explevit, caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER TERTIUS.

1 Nihil intermissa navigatione hiberni maris, Agrippina
Corcyram insulam advehitur, litora Calabriæ contra
sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit,
2 violenta luctu et nescia tolerandi. Interim adventu
ejus audito intimus quisque amicorum et plerique mili-
tares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, mul-
tique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in
principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum
Brundisium, quod naviganti celerrimum fidissimumque
3 appulsu erat. Atque ubi primum ex alto visa classis,
complentur non modo portus et proxima maris, sed
mœnia ac tecta, quaque longissime prospectari poterat,
mærentium turba et rogitantium inter se silentione an
4 voce aliqua egredientem exciperent. Neque satis con-
stabat quid pro tempore foret, cum classis paulatim
successit, non alacri, ut adsolet, remigio, sed cunctis ad
5 tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis,
feralem urnam tenens, egressa navi defixit oculos, idem
omnium gemitus; neque discerneres proximos, alienos,
virorum feminarumve planctus, nisi quod comitatum
Agrippinæ longo mærore fessum obvii et recentes in
2 dolore anteibant. Miserat duas prætorias cohortes
Cæsar, addito ut magistratus Calabriæ Apulique et

Campani suprema erga memoriam filii sui munera fun-
gerentur. Igitur tribunorum centurionumque humeris 2
cineres portabantur; præcedebant incompta signa, versi
fasces; atque ubi colonias transgrederentur, atrata ple-
bes, trabeati equites pro opibus loci vestem odores
aliaque funerum sollemnia cremabant. Etiam quorum 3
diversa oppida, tamen obvii, et victimas atque aras dis
manibus statuentes, lacrimis et conclamationibus dolorem
testabantur. Drusus Tarracinam progressus est cum 4
Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant.
Consules M. Valerius et C. Aurelius (jam enim magis- 5
tratum occeperant,) et senatus ac magna pars populi
viam complevere, disjecti et ut cuique libitum flentes;
aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio
Germanici mortem male dissimulari. Tiberius atque 3
Augusta publico abstinuere, inferius majestate sua rati,
si palam lamentarentur, an ne omnium oculis vultum
eorum scrutantibus falsi intellegerentur. Matrem An- 2
toniam non apud auctores rerum, non diurna actorum
scriptura reperio ullo insigni officio functam; cum super
Agrippinam et Drusum et Claudium ceteri quoque
consanguinei nominatim perscripti sint: seu valitudine
præpediebatur, seu victus luctu animus magnitudinem
mali perferre visu non toleravit. Facilius crediderim 3
Tiberio et Augusta, qui domo non excedebant, cohibi-
tam, ut par mæror, et matris exemplo avia quoque et
patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo 4
Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo
ploratibus inquies; plena urbis itinera, collucentes per
campum Martis faces. Illic miles cum armis, sine in- 2
signibus magistratus, populus per tribus, concidisse
rem publicam, nihil spei reliquum clamitabant, promp-
tius apertiusque quam ut meminisse imperitantium
crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit quam 3

studia hominum accensa in Agrippinam, cum decus
patriæ, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis
specimen appellarent, versique ad cælum ac deos inte-
gram illi subolem ac superstitem iniquorum precarentur.
5 Fuere qui publici funeris pompam requirerent, com-
pararentque quæ in Drusum, patrem Germanici, honora
2 et magnifica Augustus fecisset. Ipsum quippe asper-
rimo hiemis Ticinum usque progressum, neque absce-
dentem a corpore simul urbem intravisse; circumfusas
lecto Claudiorum Juliorumque imagines; defletum in
foro, laudatum pro Rostris, cuncta a majoribus reperta,
3 aut quæ posteri invenerint, cumulata. At Germanico
ne solitos quidem et cuicumque nobili debitos honores
4 contigisse. Sane corpus ob longinquitatem itinerum
externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura
decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavis-
5 set. Non fratrem, nisi unius diei via, non patruum,
6 saltem porta tenus, obvium. Ubi illa veterum instituta,
præpositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtu-
tis carmina, et laudationes et lacrimas, vel doloris imi-
6 tamenta? Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi
sermones, monuit edicto multos illustrium Romanorum
ob rem publicam obisse, neminem tam flagranti desiderio
2 celebratum. Idque et sibi et cunctis egregium, si modus
adjiceretur: non enim eadem decora principibus viris
et imperatori populo, quæ modicis domibus aut civita-
3 tibus. Convenisse recenti dolori luctum, et ex mærore
solatia; sed referendum jam animum ad firmitudinem,
ut quondam divus Julius amissa unica filia, ut divus
4 Augustus ereptis nepotibus abstruserint tristitiam. Nil
opus vetustioribus exemplis: quotiens populus Roma-
nus clades exercituum, interitum ducum, funditus amis-
5 sas nobiles familias constanter tulerit. Principes mor-
tales, rem publicam æternam esse. Proin repeterent

sollemnia, et quia ludorum Megalesium spectaculum
suberat, etiam voluptates resumerent.
Tum exuto justitio reditum ad munia, et Drusus 7
Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium
animis petendæ e Pisone ultionis, et crebro questu, quod,
vagus interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, arro-
ganti et subdola mora scelerum probationes subverteret.
Nam vulgatum erat missam, ut dixi, a Cn. Sentio fa- 2
mosam veneficiis Martinam subita morte Brundisii ex-
stinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum,
nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta. At 8
Piso, præmisso in urbem filio, datisque mandatis per
quæ principem molliret, ad Drusum pergit; quem haud
fratris interitu trucem quam remoto æmulo æquiorem
sibi sperabat. Tiberius, quo integrum judicium osten- 2
taret, exceptum comiter juvenem sueta erga filios fami-
liarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si 3
vera forent quæ jacerentur, præcipuum in dolore suum
locum respondit: sed malle falsa et inania, nec cuiquam
mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palam et vi- 4
tato omni secreto; neque dubitabantur præscripta ei a
Tiberio, cum incallidus alioqui et facilis juventa senili-
bus tum artibus uteretur. Piso, Dalmatico mari tra- 9
misso relictisque apud Anconam navibus, per Picenum
ac mox Flaminiam viam adsequitur legionem quæ e
Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ, ducebatur:
eaque res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere
crebro se militibus ostentavisset. Ab Narnia, vitandæ 2
suspicionis, an quia pavidis consilia in incerto sunt,
Nare ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia
navem tumulo Cæsarum appulerat; dieque et ripa fre-
quenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comi-
tatu Plancina, et vultu alacres incessere. Fuit inter 3

irritamenta invidiæ domus foro imminens, festa ornatu,
conviviumque et epulæ, et celebritate loci nihil occul-
10 tum. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consu-
2 les postulavit. Contra Vitellius ac Veranius ceterique
Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes
Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices et
3 testes, mandata Germanici, perlaturos. Ille dimissa
ejus causæ delatione, ut priorem vitam accusaret obti-
nuit, petitumque est a principe, cognitionem exciperet.
4 Quod ne reus quidem abnuebat, studia populi et patrum
metuens: contra Tiberium spernendis rumoribus vali-
dum, et conscientiæ matris innexum esse: veraque aut
in deterius credita judice ab uno facilius discerni, odium
5 et invidiam apud multos valere. Haud fallebat Tibe-
rium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur.
6 Igitur paucis familiarium adhibitis minas accusantium
et hinc preces audit, integramque causam ad senatum
11 remittit. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quan-
quam patres censuissent ob receptum Maroboduum et
res priore æstate gestas ut ovans iniret, prolato honore
2 urbem intravit. Post quæ reo L. Arruntium, M. Vini-
cium Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex.
Pompeium patronos petenti, iisque diversa excusantibus,
M. Lepidus et L. Piso et Livineius Regulus adfuere,
arrecta omni civitate, quanta fides amicis Germanici,
quæ fiducia reo; satin' cohiberet ac premeret sensus
3 suos Tiberius. Haud alias intentior populus plus sibi in
principem occultæ vocis aut suspicacis silentii permisit.
12 Die senatus Cæsar orationem habuit meditato tempera-
2 mento. Patris sui legatum atque amicum Pisonem
fuisse, adjutoremque Germanico datum a se, auctore
3 senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic
contumacia et certaminibus asperasset juvenem exitu-

que ejus lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris
animis dijudicandum. "Nam si legatus officii terminos, 4
obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte
et luctu meo lætatus est, odero, seponamque a domo
mea, et privatas inimicitias non vi principis ulciscar.
Sin facinus in cujuscunque mortalium nece vindicandum 5
detegitur, vos vero et liberos Germanici et nos parentes
justis solatiis adficite. Simulque illud reputate, turbide 6
et seditiose tractaverit exercitus Piso, quæsita sint per
ambitionem studia militum, armis repetita provincia, an
falsa hæc in majus vulgaverint accusatores; quorum
ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit 7
nudare corpus et contrectandum vulgi oculis permittere,
differrique etiam per externos tanquam veneno inter-
ceptus esset, si incerta adhuc ista et scrutanda sunt?
Defleo equidem filium meum semperque deflebo: sed 8
neque reum prohibeo quo minus cuncta proferat quibus
innocentia ejus sublevari aut, si qua fuit iniquitas Ger-
manici, coargui possit; vosque oro ne, quia dolori meo
causa connexa est, objecta crimina pro approbatis acci-
piatis. Si quos propinquus sanguis aut fides sua pa- 9
tronos dedit, quantum quisque eloquentia et cura valet,
juvate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem con-
stantiam accusatores hortor. Id solum Germanico 10
super leges præstiterimus, quod in curia potius quam
in foro, apud senatum quam apud judices de morte ejus
anquiritur. Cetera pari modestia tractentur. Nemo 11
Drusi lacrimas, nemo mæstitiam meam spectet, nec si
qua in nos adversa finguntur." Exin biduum crimi- 13
nibus objiciendis statuitur, utque sex dierum spatio
interjecto reus per triduum defenderetur. Tum Ful- 2
cinius vetera et inania orditur, ambitiose avareque
habitam Hispaniam; quod neque convictum noxæ reo,

si recentia purgaret, neque defensum absolutioni erat,
3 si teneretur majoribus flagitiis. Post quem Servæus et
Veranius et Vitellius consimili studio, sed multa elo-
quentia Vitellius, objecere, odio Germanici et rerum
novarum studio Pisonem vulgus militum, per licentiam
et sociorum injurias, eo usque corrupisse, ut parens
legionum a deterrimis appellaretur; contra in optimum
quemque, maxime in comites et amicos Germanici, sæ-
visse; postremo ipsum devotionibus et veneno pere-
misse; sacra hinc et immolationes nefandas ipsius atque
Plancinæ, petitam armis rem publicam, utque reus agi
14 posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidavit:
nam neque ambitionem militarem neque provinciam
pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem ad-
2 versum imperatorem, infitiari poterat. Solum veneni
crimen visus est diluisse; quod ne accusatores quidem
satis firmabant, in convivio Germanici, cum super eum
Piso discumberet, infectos manibus ejus cibos arguentes.
3 Quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia et tot
adstantium visu, ipso Germanico coram, id ausum. Of-
ferebatque familiam reus, et ministros in tormenta fla-
4 gitabat. Sed judices per diversa implacabiles erant,
Cæsar ob bellum provinciæ illatum, senatus nunquam
satis credito sine fraude Germanicum interisse. * *
scripsissent expostulantes; quod haud minus Tiberius
5 quam Piso abnuere. Simul populi ante curiam voces
audiebantur: non temperaturos manibus, si patrum
6 sententias evasisset. Effigiesque Pisonis traxerant in
Gemonias ac divellebant, ni jussu principis protectæ
7 repositæque forent. Igitur inditus lecticæ et a tribuno
prætoriæ cohortis deductus est, vario rumore, custos
15 saluti an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ
invidia, major gratia; eoque ambiguum habebatur

quantum Cæsari in eam liceret. Atque ipsa, donec 2
mediæ Pisoni spes, sociam se cujuscunque fortunæ, et,
si ita ferret, comitem exitii promittebat. Ut secretis 3
Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari
a marito, dividere defensionem cœpit. Quod reus 4
postquam sibi exitiabile intellegit, an adhuc experiretur
dubitans, hortantibus filiis durat mentem senatumque
rursum ingreditur; redintegratamque accusationem,
infensas patrum voces, adversa et sæva cuncta perpessus,
nullo magis exterritus est quam quod Tiberium
sine miseratione, sine ira, obstinatum clausumque vidit,
ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tan- 5
quam defensionem in posterum meditaretur, pauca
conscribit obsignatque et liberto tradit; tum solita
curando corpori exsequitur. Dein multam post noc- 6
tem, egressa cubiculo uxore, operiri fores jussit; et
cœpta luce perfosso jugulo, jacente humi gladio, repertus
est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius 16
inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit;
sed amicos ejus dictitavisse, litteras Tiberii et mandata
in Germanicum contineri, ac destinatum promere apud
patres, principemque arguere, ni elusus a Seiano per vana
promissa foret; nec illum sponte exstinctum, verum
immisso percussore. Quorum neutrum asseveraverim: 2
neque tamen occulere debui narratum ab iis qui nostram
ad juventam duraverunt. Cæsar flexo in mæstitiam ore, 3
suam invidiam tali morte quæsitam apud senatum * *,
crebrisque interrogationibus exquirit, qualem Piso diem
supremum noctemque exegisset. Atque illo pleraque 4
sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos
a Pisone in hunc ferme modum compositos:—
"Conspiratione inimicorum et invidia falsi criminis 5
oppressus, quatenus veritati et innocentiæ meæ nus-

quam locus est, deos inmortales testor vixisse me,
Cæsar, cum fide adversum te, neque alia in matrem
tuam pietate; vosque oro, liberis meis consulatis, ex
quibus Cn. Piso qualicunque fortunæ meæ non est
adjunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit, M.
6 Piso repetere Syriam dehortatus est. Atque utinam
ego potius filio juveni, quam ille patri seni cessisset.
Eo impensius precor, ne meæ pravitatis pœnas innoxius
7 luat. Per quinque et quadraginta annorum obsequium,
per collegium consulatus quondam divo Augusto parenti
tuo probatus, et tibi amicus, nec quicquam post hæc
8 rogaturus, salutem infelicis filii rogo." De Plancina
17 nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentem crimine
civilis belli purgavit; (patris quippe jussa nec potuisse
filium detrectare;) simul nobilitatem domus, etiam
ipsius quoquo modo meriti gravem casum miseratus.
2 Pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit, matris
preces obtendens, in quam optimi cujusque secreti
3 questus magis ardescebant. Id ergo fas aviæ, inter-
fectricem nepotis aspicere, alloqui, eripere senatui.
Quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germa-
4 nico non contigisse. Vitellii et Veranii voce defletum
Cæsarem, ab imperatore et Augusta defensam Planci-
5 nam. Perinde venena et artes tam feliciter expertas
verteret in Agrippinam, in liberos ejus; egregiam-
que aviam ac patruum sanguine miserrimæ domus
6 exsatiaret. Biduum super hæc imagine cognitionis
absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis, matrem
7 uti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim
perorarent respondente nullo, miseratio quam invidia
8 augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta
consul (nam, referente Cæsare, magistratus eo etiam
munere fungebantur,) nomen Pisonis radendum fastis

censuit, partem bonorum publicandam, pars ut Cn.
Pisoni filio concederetur, isque prænomen mutaret; M.
Piso, exuta dignitate et accepto quinquagies sestertio,
in decem annos relegaretur, concessa Plancinæ incolu-
mitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia 18
mitigata sunt a principe: ne nomen Pisonis fastis exi-
meretur, quando M. Antonii, qui bellum patriæ fecisset,
Juli Antonii, qui domum Augusti violasset, manerent.
Et M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei pa- 2
terna bona, satis firmus, ut sæpe memoravi, adversum
pecuniam, et tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior.
Atque idem, cum Valerius Messalinus signum aureum 3
in æde Martis Ultoris, Cæcina Severus aram ultioni
statuendam censuissent, prohibuit, ob externas ea vic-
torias sacrari dictitans, domestica mala tristitia operi-
enda. Addiderat Messalinus Tiberio et Augustæ et An- 4
toniæ et Agrippinæ Drusoque ob vindictam Germanici
grates agendas, omiseratque Claudii mentionem. Et 5
Messalinum quidem L. Asprenas senatu coram percunc-
tatus est, an prudens præterisset; ac tum demum nomen
Claudii adscriptum est. Mihi, quanto plura recentium 6
seu veterum revolvo, tanto magis ludibria rerum mor-
talium cunctis in negotiis obversantur. Quippe fama, 7
spe, veneratione, potius omnes destinabantur imperio,
quam quem futurum principem fortuna in occulto tene-
bat. Paucis post diebus Cæsar auctor senatui fuit 19
Vitellio atque Veranio et Servæo sacerdotia tribuendi.
Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit ne
facundiam violentia præcipitaret. Is finis fuit ulcis- 2
cenda Germanici morte, non modo apud illos homines
qui tum agebant, etiam secutis temporibus, vario rumore
jactata. Adeo maxima quæque ambigua sunt, dum alii 3
quoquo modo audita pro compertis habent, alii vera in

contrarium vertunt, et gliscit utrumque posteritate.
4 At Drusus urbe egressus repetendis auspiciis, mox
ovans introiit. Paucosque post dies Vipsania mater
ejus excessit, una omnium Agrippæ liberorum miti
5 obitu. Nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est
veneno aut fame, exstinctos.

20 Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum
a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis
primum populationibus et ob pernicitatem inultis, dein
vicos exscindere, trahere graves prædas; postremo,
haud procul Pagyda flumine, cohortem Romanam cir-
2 cumsedit. Præerat castello Decrius, impiger manu, ex-
ercitus militia, et illam obsidionem flagitii ratus. Is
cohortatus milites ut copiam pugnæ in aperto facerent,
3 aciem pro castris instruit. Primoque impetu pulsa co-
horte, promptus inter tela occursat fugientibus, increpat
signiferos, quod inconditis aut desertoribus miles Ro-
manus terga daret; simul excepta vulnera, et, quan-
quam transfosso oculo, adversum os in hostem intendit,
neque prœlium omisit, donec desertus suis caderet.
21 Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat,)
comperta, magis dedecore suorum quam gloria hostis
anxius, raro ea tempestate et e vetere memoria facinore,
decimum quemque ignominiosæ cohortis, sorte ductos,
2 fusti necat. Tantumque severitate profectum, ut vexil-
lum veteranorum, non amplius quingenti numero, eas-
dem Tacfarinatis copias, præsidium cui Thala nomen
3 aggressas, fuderint. Quo prœlio Rufus Helvius, gre-
garius miles, servati civis decus rettulit, donatusque est
4 ab Apronio torquibus et hasta. Cæsar addidit civicam
coronam, quod non eam quoque Apronius jure procon-
5 sulis tribuisset, questus magis quam offensus. Sed
Tacfarinas, perculsis Numidis et obsidia aspernantibus,

spargit bellum; ubi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. Et dum ea ratio barbaro fuit, irritum 6
fessumque Romanum impune ludificabatur; postquam deflexit ad maritimos locos, illigatus præda stativis castris adhærebat: missu patris Apronius Cæsianus cum equite et cohortibus auxiliariis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

At Romæ Lepida, cui super Æmiliorum decus L. 22
Sulla et Cn. Pompeius proavi erant, defertur simulavisse partum ex P. Quirino divite atque orbo. Adjicie- 2
bantur adulteria, venena, quæsitumque per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinus, post dictum repudium adhuc infensus, 3
quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem principis: adeo vertit ac miscuit iræ et clementiæ signa. Deprecatus primo senatum ne majestatis cri- 4
mina tractarentur, mox M. Servilium e consularibus aliosque testes illexit ad proferenda quæ velut reticere voluerat. Idemque servos Lepidæ, cum militari custo- 5
dia haberentur, transtulit ad consules, neque per tormenta interrogari passus est de iis quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum, consulem 6
designatum, dicendæ primo loco sententiæ; quod alii civile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret, quidam ad sævitiam trahebant: neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui 23
cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili majores suos ciens ipsumque Pompeium, cujus ea monumenta et adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permovit, ut effusi in lacrimas sæva et detestanda Quirino clamita-

rent, cujus senectæ atque orbitati et obscurissimæ domui destinata quondam uxor L. Cæsari ac divo Au-
2 gusto nurus dederetur. Dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubelli
3 Blandi, a quo aqua atque igni arcebatur. Huic Drusus assensit, quanquam alii mitius censuissent. Mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum ne bona publi-
4 carentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirini servis veneno eum a Lepida petitum.

24 Illustrium domuum adversa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnii Pisonem, Æmilii Lepidam amiserant,) solatio affecit D. Silanus, Juniæ familiæ red-
2 ditus. Casum ejus paucis repetam. Ut valida divo Augusto in rem publicam fortuna, ita domi improspera fuit ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit,
3 adulterosque earum morte aut fuga punivit. Nam culpam inter viros ac feminas vulgatam gravi nomine læsarum religionum ac violatæ majestatis appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur.
4 Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis, memorabo, si effectis in quæ tetendi, plures ad curas vitam pro-
5 duxero. D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quanquam non ultra foret sævitum quam ut amicitia Cæsaris prohiberetur, exsilium sibi demonstrari intellexit; nec nisi Tiberio imperitante deprecari senatum ac principem ausus est M. Silani fratris potentia, qui per insignem
6 nobilitatem et eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram, respondit, se quoque lætari quod frater ejus e peregrinatione longinqua revertisset; idque jure licitum, quia non senatus
7 consulto, non lege pulsus foret. Sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones, neque reditu

Silani dissoluta, quæ Augustus voluisset. Fuit posthac
in urbe, neque honores adeptus est.

Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam 25
senior Augustus, post Julias rogationes, incitandis cæli-
bum pœnis et augendo ærario sanxerat. Nec ideo con- 2
jugia et educationes liberum frequentabantur, prævalida
orbitate: ceterum multitudo periclitantium gliscebat,
cum omnis domus delatorum interpretationibus subver-
teretur; utque antehac flagitiis, ita tunc legibus labora-
batur. Ea res admonet ut de principiis juris, et quibus 3
modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem
legum perventum sit, altius disseram. Vetustissimi 26
mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, sce-
lere, eoque sine pœna aut coërcitionibus, agebant. Ne- 2
que præmiis opus erat, cum honesta suopte ingenio
peterentur; et ubi nihil contra morem cuperent, nihil
per metum vetabantur. At postquam exui æqualitas, 3
et pro modestia ac pudore ambitio et vis incedebat, pro-
venere dominationes, multosque apud populos æternum
mansere. Quidam statim, aut postquam regum pertæ-
sum, leges maluerunt. Hæ primo rudibus hominum 4
animis simplices erant; maximeque fama celebravit
Cretensium, quas Minos, Spartanorum, quas Lycurgus;
ac mox Atheniensibus quæsitiores jam et plures Solo
perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: 5
dein Numa religionibus et divino jure populum devinxit,
repertaque quædam a Tullo et Anco. Sed præcipuus 6
Servius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges
obtemperarent. Pulso Tarquinio, adversum patrum 27
factiones multa populus paravit, tuendæ libertatis et
firmandæ concordiæ; creatique decemviri, et, accitis
quæ usquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis
æqui juris. Nam secutæ leges, etsi aliquando in male- 2

ficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum et
apiscendi illicitos honores aut pellendi claros viros, alia-
3 que ob prava, per vim latæ sunt. Hinc Gracchi et
Saturnini turbatores plebis, nec minor largitor nomine
senatus Drusus; corrupti spe aut illusi per interces-
4 sionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili,
omissum quin multa et diversa sciscerentur; donec L.
Sulla dictator abolitis vel conversis prioribus, cum plura
addidisset, otium ejus rei haud in longum paravit; sta-
tim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post tri-
bunis reddita licentia, quoquo vellent, populum agitandi.
5 Jamque non modo in commune, sed in singulos homines,
latæ quæstiones; et corruptissima re publica plurimæ
28 leges. Tum Cn. Pompeius tertium consul, corrigendis
moribus delectus, et gravior remediis quam delicta
erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quæ
2 armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti
annos discordia, non mos, non jus; deterrima quæque
3 impune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum
consulatu Cæsar Augustus, potentiæ securus, quæ trium-
viratu jusserat abolevit, deditque jura quis pace et
4 principe uteremur. Acriora ex eo vincla, inditi custo-
des, et lege Papia Poppæa præmiis inducti, ut, si a
privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium
5 populus vacantia teneret. Sed altius penetrabant, ur-
bemque et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant;
6 multorumque excisi status. Et terror omnibus intenta-
batur, ni Tiberius statuendo remedio quinque consula-
rium, quinque e prætoriis, totidem e cetero senatu sorte
duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modi-
cum in præsens levamentum fuere.

29 Per idem tempus Neronem e liberis Germanici, jam
ingressum juventam, commendavit patribus; utque

munere capessendi vigintiviratus solveretur, et quin-
quennio maturius quam per leges quæsturam peteret,
non sine irrisu audientium postulavit. Prætendebat, 2
sibi atque fratri decreta eadem petente Augusto. Sed
neque tum fuisse dubitaverim, qui ejusmodi preces oc-
culti illuderent: ac tamen initia fastigii Cæsaribus
erant; magisque in oculis vetus mos, et privignis cum
vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem.
Additur pontificatus et, quo primum die forum in- 3
gressus est, congiarium plebi admodum lætæ, quod Ger-
manici stirpem jam puberem adspiciebat. Auctum 4
dehinc gaudium nuptiis Neronis et Juliæ Drusi filiæ.
Utque hæc secundo rumore, ita adversis animis accep- 5
tum quod filio Claudii socer Sejanus destinaretur.
Polluisse nobilitatem familiæ videbatur, suspectumque 6
jam nimiæ spei Sejanum ultra extulisse.

Fine anni concessere vita insignes viri L. Volusius et 30
Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen 2
præturam egressa: ipse consulatum intulit, censoria
etiam potestate legendis equitum decuriis functus,
opumque, quis domus illa immensum viguit, primus
adcumulator. Crispum equestri ortum loco C. Sallus- 3
tius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis
nepotem in nomen adscivit. Atque ille, quanquam 4
prompto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem
æmulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium
consulariumque potentia anteiit, diversus a veterum in-
stituto per cultum et munditias, copiaque et affluentia
luxu propior. Suberat tamen vigor animi ingentibus 5
negotiis par, eo acrior quo somnum et inertiam magis
ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox 6
præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, et in-
terficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate provecta

speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit.
7 Idque et Mæcenati acciderat, fato potentiæ raro sempi-
ternæ, an satias capit aut illos, cum omnia tribuerunt,
aut hos, cum jam nihil reliquum est quod cupiant.

31 Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus,
A.U.C. 774. patris atque filii collegio insignis. Nam biennio ante
A.D. 21. Germanici cum Tiberio idem honor neque patruo lætus
neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio
2 Tiberius, quasi firmandæ valitudini, in Campaniam con-
cessit, longam et continuam absentiam paulatim medi-
tans, sive ut amoto patre Drusus munia consulatus
3 solus impleret. Ac forte parva res, magnum ad certa-
men progressa, præbuit juveni materiem apiscendi favo-
4 ris. Domitius Corbulo, prætura functus, de L. Sulla
nobili juvene questus est apud senatum, quod sibi inter
5 spectacula gladiatorum loco non decessisset. Pro Cor-
bulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contra
Mamercus Scaurus et L. Arruntius aliique Sullæ propin-
6 qui nitebantur. Certabantque orationibus; et memora-
bantur exempla majorum, qui juventutis irreverentiam
gravibus decretis notavissent, donec Drusus apta tem-
perandis animis disseruit; et satisfactum Corbuloni per
Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, et
7 oratorum ea ætate uberrimus erat. Idem Corbulo,
plurima per Italiam itinera fraude mancipum et incuria
magistratuum interrupta et impervia clamitando, exsecu-
tionem ejus negotii libens suscepit; quod haud perinde
publice usui habitum quam exitiosum multis, quorum
in pecuniam atque famam damnationibus et hasta sæ-
viebat.

32 Neque multo post missis ad senatum litteris Tiberius
motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit,
judicioque patrum deligendum pro consule gnarum mi-

litiæ, corpore validum et bello suffecturum. Quod ini- 2
tium Sex. Pompeius agitandi adversus Marcum Lepi-
dum odii nactus, ut socordem, inopem, et majoribus
suis dedecorum, eoque etiam Asiæ sorte depellendum
incusavit; adverso senatu, qui Lepidum mitem magis
quam ignavum, paternas ei angustias et nobilitatem
sine probro actam honori quam ignominiæ habendam,
ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa de- 3
cretum ut Cæsar legeret cui mandanda foret. Inter quæ 33
Severus Cæcina censuit ne quem magistratum, cui pro-
vincia obvenisset, uxor comitaretur; multum ante re-
petito, concordem sibi conjugem et sex partus enixam,
seque quæ in publicum statueret domi servavisse, cohi-
bita intra Italiam, quanquam ipse plures per provincias
quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra 2
placitum olim ne feminæ in socios aut gentes externas
traherentur: inesse mulierum comitatui quæ pacem
luxu, bellum formidine morentur, et Romanum agmen
ad similitudinem barbari incessus convertant. Non im- 3
becillum tantum et imparem laboribus sexum, sed si
licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum;
incedere inter milites, habere ad manum centuriones;
præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu
legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum ali- 4
qui arguerentur, plura uxoribus objectari; his statim
adhærescere deterrimum quemque provincialium, ab his
negotia suscipi, transigi; duorum egressus coli, duo esse
prætoria, pervicacibus magis et impotentibus mulierum
jussis, quæ Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ,
nunc vinclis exsolutis domos, fora, jam et exercitus
regerent. Paucorum hæc assensu audita: plures ob- 34
turbabant, neque relatum de negotio neque Cæcinam
dignum tantæ rei censorem. Mox Valerius Messalinus, 2

cui parens Messala, ineratque imago paternæ facundiæ, respondit, multa duritiæ veterum in melius et lætius mutata; neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis aut
3 provincias hostiles esse. Et pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem penates, adeo socios non onerent; cetera promisca cum marito, nec
4 ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem quod honestius quam uxorium levamentum? at quasdam in am-
5 bitionem aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti.
6 Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus rei publicæ postulantibus: remis-
7 sum aliquid postea et mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam
8 viri in eo culpam, si femina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum male eripi mari-
9 tis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum natura invalidum deseri, et exponi suo luxu,
10 cupidinibus alienis. Vix præsenti custodia manere illæsa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum discidii oblitterentur? sic obviam irent iis quæ alibi
11 peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. Nam principibus
12 adeunda sæpius longinqua imperii. Quotiens divum Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse
13 comite Livia. Se quoque in Illyricum profectum: et, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si ab uxore carissima et tot communium liberorum parente divelleretur. Sic Cæcinæ sententia
35 elusa. Et proximi senatus die Tiberius per litteras,

castigatis oblique patribus quod cuncta curarum ad principem rejicerent, M. Lepidum et Junium Blæsum nominavit ex quis pro consule Africæ legeretur. Tum 2
audita amborum verba, intentius excusante se Lepido, cum valitudinem corporis, ætatem liberum, nubilem filiam obtenderet, intellegereturque etiam quod silebat, avunculum esse Sejani Blæsum, atque eo prævalidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neque eadem 3
asseveratione, et consensu adulantium haud jutus est.

Exin promptum quod multorum intimis questibus 36
tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impune probra et invidiam in bonos excitandi arrepta imagine Cæsaris; libertique etiam ac servi patrono vel domino cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit prin- 2
cipes quidem instar deorum esse: sed neque a dîs nisi justas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges et funditus versas, 3
ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis sub judice damnavisset, probra sibi et minæ intendantur, neque ipse audeat jus experiri ob effigiem imperatoris oppositam. Haud dissimilia alii, et quidam 4
atrociora circumstrepebant; precabanturque Drusum, daret ultionis exemplum, donec accitam convictamque attineri publica custodia jussit. Et Considius 37
Æquus et Cælius Cursor equites Romani, quod fictis majestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petivissent, auctore principe ac decreto senatus puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in urbe 2
inter cœtus et sermones hominum obversante, secreta patris mitigari. Neque luxus in juvene adeo displicebat: 3
huc potius intenderet diem ædificationibus, noctem con-

viviis traheret, quam solus et nullis voluptatibus avoca-
38 tus mæstam vigilantiam et malas curas exerceret. Non
enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancha-
rius Priscus Cæsium Cordum pro consule Cretæ pos-
tulaverat repetundis, addito majestatis crimine, quod
2 tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar
Antistium Veterem e primoribus Macedoniæ, absolutum
adulterii, increpitis judicibus ad dicendam majestatis
causam retraxit, ut turbidum et Rhescuporidis consiliis
permixtum, qua tempestate, Cotye fratre interfecto,
3 bellum adversus nos volverat. Igitur aqua et igni
interdictum reo, appositumque ut teneretur insula neque
4 Macedoniæ neque Thraciæ opportuna. Nam Thracia,
diviso imperio in Rhœmetalcen et liberos Cotyis, quîs
ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia
nostri discors agebat, neque minus Rhœmetalcen quam
Trebellienum incusans, popularium injurias inultas
5 sinere. Cœlaletæ Odrusæque et Dii, validæ nationes,
arma cepere, ducibus diversis et paribus inter se per
ignobilitatem; quæ causa fuit ne in bellum atrox coales-
6 cerent. Pars turbant præsentia, alii montem Hæmum
transgrediuntur ut remotos populos concirent; plurimi
ac maxime compositi regem urbemque Philippopolim, a
39 Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ ubi cog-
nita P. Vellæo, (is proximum exercitum præsidebat,)
alarios equites ac leves cohortium mittit in eos qui
prædabundi aut assumendis auxiliis vagabantur, ipse
2 robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. Si-
mulque cuncta prospere acta, cæsis populatoribus, et
dissensione orta apud obsidentes, regisque opportuna
3 eruptione, et adventu legionis. Neque aciem aut præ-
lium dici decuerit, in quo semermi ac palantes trucidati
sunt sine nostro sanguine.

Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem 40
æris alieni rebellionem cœptavere, cujus exstimulator
acerrimus inter Treveros Julius Florus, apud Æduos
Julius Sacrovir. Nobilitas ambobus et majorum bona 2
facta; eoque Romana civitas olim data, cum id rarum,
nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis colloquiis, 3
ferocissimo quoque assumpto, aut quibus ob egestatem
ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo,
componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos,
concire. Igitur per conciliabula et cœtus seditiosa dis- 4
serebant de continuatione tributorum, gravitate fenoris,
sævitia ac superbia præsidentium. Et discordare mili-
tem audito Germanici exitio. Egregium resumendæ 5
libertati tempus, si ipsi florentes, quam inops Italia,
quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus
nisi quod externum, cogitarent. Haud ferme ulla civi- 41
tas intacta seminibus ejus motus fuit: sed erupere
primi Andecavi ac Turoni. Quorum Andecavos Acilius 2
Aviola legatus, excita cohorte quæ Lugduni præsidium
agitabat, coërcuit. Turoni legionario milite, quem Vi- 3
sellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, op-
pressi; eodem Aviola duce et quibusdam Galliarum
primoribus, qui tulere auxilium quo dissimularent de-
fectionem, magisque in tempore efferrent. Spectatus 4
et Sacrovir intecto capite pugnam pro Romanis ciens,
ostentandæ, ut ferebat, virtutis: sed captivi, ne in-
cesseretur telis, agnoscendum se præbuisse arguebant.
Consultus super eo Tiberius aspernatus est indicium,
aluitque dubitatione bellum. Interim Florus insistere 42
destinatis, pellicere alam equitum, quæ, conscripta e
Treveris, militia disciplinaque nostra habebatur, ut
cæsis negotiatoribus Romanis bellum inciperet; pauci-
que equitum corrupti, plures in officio mansere. Aliud 2

vulgus obæratorum aut clientium arma cepit; pete-
bantque saltus quibus nomen Arduenna, cum legiones
utroque ab exercitu, quas Visellius et C. Silius adversis
3 itineribus objecerant, arcuerunt. Præmissusque cum
delecta manu Julius Indus e civitate eadem, discors
Floro et ob id navandæ operæ avidior, inconditam mul-
4 titudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris vic-
tores frustratus postremo, visis militibus qui effugia
insederant, sua manu cecidit. Isque Treverici tumultus
43 finis. Apud Æduos major moles exorta, quanto civitas
opulentior et comprimendi procul præsidium. Augus-
todunum, caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir
occupaverat et nobilissimam Galliarum subolem, libera-
libus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes pro-
2 pinquosque eorum adjungeret. Simul arma, occulte
fabricata, juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere,
quinta sui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis
3 et cultris, quæque alia venantibus tela sunt. Adduntur
e servitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico
continuum ferri tegimen: *cruppellarios* vocant, inferen-
4 dis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Auge-
bantur eæ copiæ vicinarum civitatum ut nondum aperta
consensione, ita viritim promptis studiis, et certamine
ducum Romanorum; quos inter ambigebatur, utroque
bellum sibi poscente. Mox Varro, invalidus senecta,
44 vigenti Silio concessit. At Romæ non Treveros modo
et Æduos, sed quattuor et sexaginta Galliarum civitates
descivisse, assumptos in societatem Germanos, dubias
Hispanias, cuncta, ut mos famæ, in majus credita.
2 Optimus quisque rei publicæ cura mærebat: multi, odio
præsentium et cupidine mutationis, suis quoque peri-
culis lætabantur; increpabantque Tiberium, quod in
tanto rerum motu libellis accusatorum insumeret ope-

ram. An et Sacrovirum majestatis crimine reum in 3
senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epis-
tolas armis cohiberent. Miseram pacem vel bello bene
mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, 4
neque loco neque vultu mutato, sed ut solitum, per
illos dies egit; altitudine animi, an compererat modica
esse et vulgatis leviora. Interim Silius cum legionibus 45
duabus incedens, præmissa auxiliari manu vastat Sequa-
norum pagos, qui finium extremi, et Æduis contermini
sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit 2
propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente
etiam gregario milite ne suetam requiem, ne spatia
noctium opperiretur: viderent modo adversos et aspi-
cerentur; id satis ad victoriam. Duodecimum apud 3
lapidem, Sacrovir copiæque patentibus locis apparuere.
In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, a
tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni 4
adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæque Ro-
manis adversa intulissent; quam decora victoribus li-
bertas, quanto intolerantior servitus iterum victis. Non 46
diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legi-
onum acies, inconditique ac militiæ nescii oppidani
neque oculis neque auribus satis competebant. Contra 2
Silius, etsi præsumpta spes hortandi causas exemerat,
clamitabat tamen, pudendum ipsis quod Germaniarum
victores adversum Gallos tanquam in hostem duce-
rentur. "Una nuper cohors rebellem Turonum, una 3
ala Treverum, paucæ hujus ipsius exercitus turmæ
profligavere Sequanos. Quanto pecunia dites et volup- 4
tatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos evin-
cite, et fugientibus consulite." Ingens ad ea clamor, 5
et circumfudit eques, frontemque pedites invasere; nec
cunctatum apud latera. Paulum moræ attulere fer- 6

rati, restantibus laminis adversum pila et gladios; sed
miles correptis securibus et dolabris, ut si murum per-
rumperet, cædere tegmina et corpora; quidam trudibus
aut furcis inertem molem prosternere; jacentesque,
nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linqueban-
7 tur. Sacrovir primo Augustodunum, dein metu dedi-
tionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic
sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. Incensa
47 super villa omnes cremavit. Tum demum Tiberius
ortum patratumque bellum senatui scripsit; neque
dempsit aut addidit vero, sed fide ac virtute legatos, se
2 consiliis, superfuisse. Simul causas cur non ipse, non
Drusus, profecti ad id bellum forent, adjunxit, magni-
tudinem imperii extollens, neque decorum principibus,
si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in
3 omnia regimen. Nunc quia non metu ducatur, iturum,
ut præsentia spectaret componeretque. Decrevere pa-
tres vota pro reditu ejus supplicationesque et alia
4 decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire cete-
ros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit
5 ut ovans e Campania urbem introiret. Igitur secutæ
Cæsaris litteræ, quibus se non tam vacuum gloria præ-
dicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot
receptos in juventa aut spretos triumphos, jam senior
peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret.

48 Sub idem tempus, ut mors Sulpicii Quirini publicis
2 exsequiis frequentaretur, petivit a senatu. Nihil ad
veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus
pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed, im-
piger militiæ et acribus ministeriis, consulatum sub divo
Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium
castellis insignia triumphi adeptus, datusque rector C.
Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi

agentem coluerat. Quod tunc patefecit in senatu, lau- 3
datis in se officiis et incusato M. Lollio, quem auctorem
C. Cæsari pravitatis et discordiarum arguebat. Sed 4
ceteris haud læta memoria Quirini erat ob intenta, ut
memoravi, Lepidæ pericula sordidamque et præpotentem
senectam.

Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum, 49
post celebre carmen, quo Germanici suprema defleverat,
pecunia donatum a Cæsare corripuit delator, objectans
ægro Druso composuisse quod, si exstinctus foret, ma-
jore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. 2
Petronii, socru ejus Vitellia coram multisque illustribus
feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator ex- 3
stitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola
Vitellia nihil se audivisse asseveravit. Sed arguenti- 4
bus ad perniciem plus fidei fuit, sententiaque Haterii
Agrippæ, consulis designati, indictum reo ultimum sup-
plicium. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus 50
est :—“ Si, Patres Conscripti, unum id spectamus, quam
nefaria voce C. Lutorius Priscus mentem suam et aures
hominum polluerit, neque carcer neque laqueus, ne
serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. Sin flagi- 2
tia et facinora sine modo sunt, suppliciis ac remediis
principis moderatio majorumque et vestra exempla tem-
perant, et vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt,
est locus sententiæ per quam neque huic delictum im-
pune sit, et nos clementiæ simul ac severitatis non
pæniteat. Sæpe audivi principem nostrum conqueren- 3
tem, si quis sumpta morte misericordiam ejus præ-
venisset. Vita C. Lutorii in integro est; qui neque 4
servatus in periculum rei publicæ neque interfectus in
exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordiæ, ita 5
inania et fluxa sunt; nec quicquam grave ac serium ex

eô metuas, qui, suorum ipse flagitiorum proditor, non
6 virorum animis sed muliercularum arrepit. Cedat
tamen urbe, et bonis amissis aqua et igni arceatur.
Quod perinde censeo ac si lege majestatis teneretur."
51 Solus Lepido Rubellius Blandus e consularibus assen-
sit: ceteri sententiam Agrippæ secuti, ductusque in
2 carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius
solitis sibi ambagibus apud senatum incusavit, cum
extolleret pietatem quamvis modicas principis injurias
acriter ulciscentium, deprecaretur tam præcipites verbo-
rum pœnas; laudaret Lepidum, neque Agrippam argu-
3 eret. Igitur factum senatus consultum, ne decreta
patrum ante diem decimum ad ærarium deferrentur,
4 idque vitæ spatium damnatis prorogaretur. Sed non
senatui libertas ad pænitendum erat, neque Tiberius
interjectu temporis mitigabatur.
52 C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur; in-
turbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate
adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta
2 quîs pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum, quamvis
graviora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur;
ventris et ganeæ paratus, assiduis sermonibus vulgati,
fecerant curam ne princeps antiquæ parsimoniæ durius
3 adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque
ædiles disseruerant sperni sumptuariam legem, vetita-
que utensilium pretia augeri in dies, nec mediocribus
remediis sisti posse. Et consulti patres integrum id
4 negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius, sæpe
apud se pensitato an coërceri tam profusæ cupidines
possent; num coërcitio plus damni in rem publicam
ferret; quam indecorum attrectare quod non obtineret,
vel retentum ignominiam et infamiam virorum illus-
trium posceret, postremo litteras ad senatum composuit,

quarum sententia in hunc modum fuit:—"Ceteris 53
forsitan in rebus, patres conscripti, magis expediat me
coram interrogari et dicere quid e re publica censeam:
in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit, ne
denotantibus vobis ora ac metum singulorum qui pu-
dendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos ac
velut deprenderem. Quodsi mecum ante viri strenui, 2
ædiles, consilium habuissent, nescio an suasurus fuerim
omittere potius prævalida et adulta vitia, quam hoc
assequi, ut palam fieret quibus flagitiis impares esse-
mus. Sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros 3
quoque magistratus sua munia implere velim: mihi
autem neque honestum silere neque proloqui expeditum,
quia non ædilis aut prætoris aut consulis partes susti-
neo. Majus aliquid et excelsius a principe postulatur; 4
et cum recte factorum sibi quisque gratiam trahant,
unius invidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum 5
prohibere et priscum ad morem recidere aggrediar?
villarumne infinita spatia? familiarum numerum et
nationes? argenti et auri pondus? æris tabularumque
miracula? promiscas viris et feminis vestes? atque illa
feminarum propria, quis lapidum causa pecuniæ nostræ
ad externas aut hostiles gentes transferuntur? Nec 54
ignoro in conviviis et circulis incusari ista, et modum
posci: sed si quis legem sanciat, pœnas indicat, idem
illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium
parari, neminem criminis expertem, clamitabunt. Atqui 2
ne corporis quidem morbos, veteres et diu auctos, nisi
per dura et aspera coërceas: corruptus simul et cor-
ruptor, æger et flagrans animus haud levioribus remediis
restinguendus est quam libidinibus ardescit. Tot a 3
majoribus repertæ leges, tot quas divus Augustus tulit,
illæ oblivione, hæ, quod flagitiosius est, contemptu

4 abolitæ securiorem luxum fecere. Nam si velis quod
nondum vetitum est, timeas ne vetere: at si prohibita
impune transcenderis, neque metus ultra neque pudor
5 est. Cur ergo olim parsimonia pollebat? quia sibi quis-
que moderabatur, quia unius urbis cives eramus; ne
irritamenta quidem eadem intra Italiam dominantibus.
Externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra, consu-
6 mere didicimus. Quantulum istud est de quo ædiles
admonent! quam, si cetera respicias, in levi habendum!
at Hercule nemo refert quod Italia externæ opis indiget,
quod vita populi Romani per incerta maris et tempesta-
7 tum quotidie volvitur. Ac nisi provinciarum copiæ et
dominis et servitiis et agris subvenerint, nostra nos
8 scilicet nemora nostræque villæ tuebuntur. Hanc, Pa-
tres Conscripti, curam sustinet princeps; hæc omissa
9 funditus rem publicam trahet. Reliquis intra animum
medendum est: nos pudor, pauperes necessitas, divites
10 satias, in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus
tantam industriam ac severitatem pollicetur ut ire
obviam queat, hunc ego et laudo, et exonerari laborum
11 meorum partem fateor. Sin accusare vitia volunt, dein,
cum gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt ac
mihi relinquunt, credite, Patres Conscripti, me quoque
non esse offensionum avidum; quas cum graves et
plerumque iniquas pro re publica suscipiam, inanes et
irritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure depre-
55 cor." Auditis Cæsaris litteris remissa ædilibus talis
cura; luxusque mensæ, a fine Actiaci belli ad ea arma
quis Servius Galba rerum adeptus est, per annos centum
2 profusis sumptibus exerciti, paulatim exolevere. Cau-
sas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ
nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ
3 prolabebantur. Nam etiam tum plebem, socios, regna,

colere et coli licitum; ut quisque opibus, domo, paratu
speciosus, per nomen et clientelas illustrior habebatur.
Postquam cædibus sævitum et magnitudo famæ exitio
erat, ceteri ad sapientiora convertere. Simul novi 4
homines, e municipiis et coloniis atque etiam provinciis
in senatum crebro assumpti, domesticam parsimoniam
intulerunt; et quanquam fortuna vel industria pleri-
que pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen
prior animus. Sed præcipuus astricti moris auctor 5
Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque. Obse-
quium inde in principem et æmulandi amor validior
quam pœna ex legibus et metus. Nisi forte rebus 6
cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum
temporum vices, ita morum vertantur; nec omnia apud
priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis
et artium imitanda posteris tulit. Verum hæc nobis
* * * majores certamina ex honesto maneant.

Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentes 56
accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quis
potestatem tribunitiam Druso petebat. Id summi fas- 2
tigii vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dicta-
toris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua
cetera imperia præmineret. Marcum deinde Agrippam 3
socium ejus potestatis; quo defuncto Tiberium Neronem
delegit, ne successor in incerto foret. Sic cohiberi pra- 4
vas aliorum spes rebatur; simul modestiæ Neronis et
suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius 5
Drusum summæ rei admovet, cum, incolumi Germanico,
integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio 6
litterarum veneratus deos ut consilia sua rei publicæ
prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in
falsum aucta, rettulit. Esse illi conjugem es liberos, 7
eamque ætatem qua ipse quondam a divo Augusto ad

8 capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc pro-
pere, sed per octo annos capto experimento, compressis
seditionibus, compositis bellis, triumphalem et bis con-
57 sulem, noti laboris participem sumi. Præceperant ani-
2 mis orationem patres; quo quæsitior adulatio fuit. Nec
tamen repertum nisi ut effigies principum, aras deum,
templa et arcus, aliaque solita censerent; nisi quod M.
Silanus ex contumelia consulatus honorem principibus
petivit, dixitque pro sententia, ut publicis privatisve
monumentis ad memoriam temporum non consulum no-
mina præscriberentur, sed eorum qui tribunitiam potes-
3 tatem gererent. At Q. Haterius, cum ejus diei senatus
consulta aureis litteris figenda in curia censuisset, deri-
diculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantum infamia
58 usurus. Inter quæ, provincia Africa Junio Blæso pro-
rogata, Servius Maluginensis, flamen Dialis, ut Asiam
sorte haberet postulavit, frustra vulgatum dictitans non
licere Dialibus egredi Italia; neque aliud jus suum
quam Martialium Quirinaliumque flaminum: porro, si
hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla
de eo populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri.
2 Sæpe pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valitudine
aut munere publico impediretur. Duobus et septua-
ginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suf-
3 fectum, neque tamen cessavisse religiones. Quodsi per
tot annos possit non creari nullo sacrorum damno,
quanto facilius afuturum ad unius anni proconsulare
4 imperium? Privatis olim simultatibus effectum, ut a
pontificibus maximis ire in provincias prohiberentur:
nunc deum munere summum pontificum etiam summum
hominum esse, non æmulationi, non odio aut privatis af-
59 fectionibus, obnoxium. Adversus quæ cum augur Len-
tulus aliique varie dissererent, eo decursum est ut pon-

tificis maximi sententiam opperirentur. Tiberius, dilata 2
notione de jure flaminis, decretas ob tribunitiam Drusi
potestatem cærimonias temperavit, nominatim arguens
insolentiam sententiæ aureasque litteras contra patrium
morem. Recitatæ et Drusi epistolæ, quanquam ad 3
modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. Huc
decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem tanto honore
accepto adiret urbis deos, ingrederetur senatum, aus-
picia saltem gentile apud solum inciperet. Bellum 4
scilicet, aut diverso terrarum distineri, litora et lacus
Campaniæ cum maxime peragrantem. Sic imbui rec- 5
torem generis humani; id primum e paternis consiliis
discere. Sane gravaretur aspectum civium senex im- 6
perator, fessamque ætatem et actos labores prætende-
ret: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum?

Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem 60
antiquitatis senatui præbebat, postulata provinciarum
ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim 2
Græcas per urbes licentia atque impunitas asyla statu-
endi; complebantur templa pessimis servitiorum; eo-
dem subsidio obærati adversum creditores, suspectique
capitalium criminum, receptabantur. Nec ullum satis 3
validum imperium erat coërcendis seditionibus populi,
flagitia hominum ut cærimonias deum protegentis. Igi- 4
tur placitum ut mitterent civitates jura atque legatos.
Et quædam, quod falso usurpaverant, sponte omisere; 5
multæ vetustis superstitionibus aut meritis in populum
Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, 6
quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum
etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ip-
sorumque numinum religiones introspexit, libero, ut
quondam, quid firmaret mutaretve. Primi omnium 61
Ephesii adiere, memorantes non, ut vulgus crederet,

Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se
Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam partu
gravidam et oleæ, quæ tum etiam maneat, annisam
edidisse ea numina; deorumque monitu sacratum ne-
2 mus. Atque ipsum illic Apollinem post interfectos
Cyclopas Jovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem,
bello victorem, supplicibus Amazonum, quæ aram
3 insederant, ignovisse. Auctam hinc concessu Herculis,
cum Lydia poteretur, cærimoniam templo; neque Persa-
rum ditione deminutum jus. Post Macedonas, dein
62 nos servavisse. Proximi Magnetes L. Scipionis et
L. Sullæ constitutis nitebantur, quorum ille Antiocho
hic Mithridate pulsis fidem atque virtutem Magnetum
decoravere, uti Dianæ Leucophrynæ perfugium invio-
2 labile foret. Aphrodisienses posthac et Stratonicenses
dictatoris Cæsaris, ob vetusta in partis merita, et recens
divi Augusti decretum attulere, laudati quod Partho-
rum irruptionem nihil mutata in populum Romanum
3 constantia pertulissent. Sed Aphrodisiensium civitas
Veneris, Stratonicensium Jovis et Triviæ religionem,
4 tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere, Persi-
cam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum; et
memorabantur Perpernæ, Isaurici, multaque alia impe-
ratorum nomina, qui non modo templo, sed duobus
5 millibus passuum, eandem sanctitatem tribuerant. Exin
Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ
Veneri auctor Aërias, post filius ejus Amathus Veneri
Amathusiæ, et Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris
63 ira profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoque civi-
2 tatium legationes. Quorum copia fessi patres, et quia
studiis certabatur, consulibus permisere ut perspecto
jure, et si qua iniquitas involveretur, rem integram
3 rursum ad senatum referrent. Consules, super eas

civitates quas memoravi, apud Pergamum Æsculapii
compertum asylum rettulerunt: ceteros obscuris ob
vetustatem initiis niti. Nam Smyrnæos oraculum 4
Apollinis, cujus imperio Stratonicidi Veneri templum
dicaverint, Tenios ejusdem carmen referre, quo sacrare
Neptuni effigiem ædemque jussi sint. Propiora Sar- 5
dianos: Alexandri victoris id donum. Neque minus
Milesios Dario rege niti. Sed cultus numinum utrisque 6
Dianam aut Apollinem venerandi. Petere et Cretenses
simulacro divi Augusti. Factaque senatus consulta 7
quis multo cum honore modus tamen præscribebatur,
jussique ipsis in templis figere æra, sacrandam ad
memoriam, neu specie religionis in ambitionem delabe-
rentur.

Sub idem tempus Juliæ Augustæ valitudo atrox 64
necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus,
sincera adhuc inter matrem filiumque concordia, sive
occultis odiis. Neque enim multo ante, cum haud pro- 2
cul theatro Marcelli effigiem divo Augusto Julia dicaret,
Tiberii nomen suo postscripserat; idque ille credeba-
tur, ut inferius majestate principis, gravi et dissimulata
offensione abdidisse. Sed tum supplicia dîs ludique 3
magni ab senatu decernuntur, quos pontifices et au-
gures et quindecimviri, septemviris simul et sodalibus
Augustalibus, ederent. Censuerat L. Apronius ut fe- 4
tiales quoque iis ludis præsiderent. Contradixit Cæsar,
distincto sacerdotiorum jure et repetitis exemplis: ne-
que enim unquam fetialibus hoc majestatis fuisse. Ideo 5
Augustales adjectos, quia proprium ejus domus sacer-
dotium esset, pro qua vota persolverentur. Exsequi 65
sententias haud institui, nisi insignes per honestum aut
notabili dedecore; quod præcipuum munus annalium
reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque

2 ex posteritate et infamia metus sit. Ceterum tempora
illa adeo infecta et adulatione sordida fuere, ut non
modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis
protegenda erat, sed omnes consulares, magna pars
eorum qui prætura functi, multique etiam pedarii sena-
tores, certatim exsurgerent, fœdaque et nimia censerent.
3 Memoriæ proditur Tiberium, quotiens curia egrederetur,
Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, "O homi-
4 nes ad servitutem paratos!" Scilicet etiam illum, qui
libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium
66 patientiæ tædebat. Paulatim dehinc ab indecoris ad
2 infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem
Asiæ, repetundarum a sociis postulatum, Mamercus
Scaurus e consularibus, Junius Otho prætor, Brutidius
Niger ædilis simul corripiunt, objectantque violatum
Augusti numen, spretam Tiberii majestatem; Mamercus
antiqua exempla jaciens, L. Cottam a Scipione Africano,
Servium Galbam a Catone censorio, P. Rutilium a M.
3 Scauro, accusatos. Videlicet Scipio et Cato talia ulcis-
cebantur, aut ille Scaurus, quem, proavum suum, oppro-
brium majorum Mamercus infami opera dehonestabat.
4 Junio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit:
mox Sejani potentia senator, obscura initia impudenti-
5 bus ausis † propolluebat. Brutidium artibus honestis
copiosum et, si rectum iter perageret, ad clarissima
quæque iturum festinatio extimulabat, dum æquales,
dein superiores, postremo suasmet ipse spes, anteire
6 parat. Quod multos etiam bonos pessum dedit, qui,
spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum
67 exitio properant. Auxere numerum accusatorum Gel-
lius Publicola et M. Paconius, ille quæstor Silani, hic
2 legatus. Nec dubium habebatur, sævitiæ captarumque
pecuniarum teneri reum: sed multa aggerebantur etiam

insontibus periculosa; cum super tot senatores adversos facundissimis totius Asiæ, eoque ad accusandum delectis, responderet solus et orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat; non temperante Tiberio quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat, neque refellere aut eludere dabatur, ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis in- 3
terrogarentur, actor publicus mancipio acceperat: et, ne quis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur, vinclum et necessitas silendi. Igi- 4
tur petito paucorum dierum interjectu defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem codicillis, quibus invidiam et preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, 68
quo excusatius sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Voleso Messala ejusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatus consultum, recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. Ille multum de 2
clementia principis præfatus, aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus 3
separanda Silani materna bona, (quippe alia parente geniti,) reddendaque filio dixit, annuente Tiberio. At 69
Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus addidit ne quis vita probrosus et opertus infamia provinciam sortiretur, idque princeps dijudicaret. Nam a legibus delicta puniri: 2
quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri ne peccaretur? Adversum quæ disseruit Cæsar: non 3
quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum; multos in provinciis contra quam spes aut metus de illis fuerit egisse. Excitari 4
quosdam ad meliora magnitudine rerum, hebescere alios:

neque posse principem sua scientia cuncta complecti,
5 neque expedire ut ambitione aliena trahatur. Ideo
leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. Sic
a majoribus institutum, ut, si antissent delicta, pœnæ
6 sequerentur. Ne verterent sapienter reperta et sem-
per placita. Satis onerum principibus, satis etiam
potentiæ. Minui jura, quotiens gliscat potestas, nec
7 utendum imperio, ubi legibus agi possit. Quanto
rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus ani-
8 mis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propria
ira non impelleretur, addidit insulam Gyarum immitem
et sine cultu hominum esse: darent Juniæ familiæ, et
viro quondam ordinis ejusdem, ut Cythnum potius
9 concederet. Id sororem quoque Silani Torquatam,
priscæ sanctimoniæ virginem, expetere. In hanc sen-
70 tentiam facta discessio. Post auditi Cyrenenses, et
accusante Anchario Prisco Cæsius Cordus repetunda-
2 rum damnatur. L. Ennium equitem Romanum, majes-
tatis postulatum quod effigiem principis promiscum ad
usum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit,
palam aspernante Ateio Capitone quasi per libertatem.
3 Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque
tantum maleficium impune habendum. Sane lentus in
suo dolore esset: rei publicæ injurias ne largiretur.
4 Intellexit hæc Tiberius ut erant, magis quam ut dice-
bantur, perstititque intercedere. Capito insignitior in-
famia fuit, quod, humani divinique juris sciens, egregium
publicum et bonas domi artes dehonestavisset.

71 Incessit dein religio, quonam in templo locandum fo-
ret donum, quod pro valitudine Augustæ equites Romani
voverant Equestri Fortunæ: nam, etsi delubra ejus deæ
2 multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. Re-
pertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncupare-

tur, cunctasque cærimonias Italicis in oppidis, templaque
et numinum effigies, juris atque imperii Romani esse.
Ita donum apud Antium statuitur. Et quoniam de re- 3
ligionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adver-
sus Servium Maluginensem flaminem Dialem prompsit
Cæsar, recitavitque decretum pontificum, quotiens vali-
tudo adversa flaminem Dialem incessisset, ut pontificis
maximi arbitrio plus quam binoctium abesset, dum ne
diebus publici sacrificii, neu sæpius quam bis eundem in
annum; quæ, principe Augusto constituta, satis osten-
debant annuam absentiam et provinciarum administra-
tionem Dialibus non concedi. Memorabaturque L. Me- 4
telli pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium
flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui con- 5
sularium Maluginensi proximus erat, collata.

Isdem diebus Lepidus ab senatu petivit, ut basilicam 72
Pauli, Æmilia monumenta, propria pecunia firmaret
ornaretque. Erat etiam tum in more publica muni- 2
ficentia; nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum,
Balbum, hostiles exuvias aut exundantes opes ornatum
ad urbis et posterum gloriam conferre. Quo tum ex- 3
emplo Lepidus, quanquam pecuniæ modicus, avitum
decus recoluit. At Pompeii theatrum, igne fortuito 4
haustum, Cæsar extructurum pollicitus est, eo quod
nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen
nomine Pompeii. Simul laudibus Sejanum extulit, tan- 5
quam labore vigilantiaque ejus tanta vis unum intra
damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Sejano,
quæ apud theatrum Pompeii locaretur. Neque multo 6
post Cæsar, cum Junium Blæsum, proconsulem Africæ,
triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori
Sejani, cujus ille avunculus erat. Ac tamen res Blæsi
dignæ decore tali fuere. Nam Tacfarinas, quanquam 73
sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis

huc arrogantiæ venerat, ut legatos ad Tiberium mitte-
ret, sedemque ultro sibi atque exercitui suo postularet,
2 aut bellum inexplicabile minitaretur. Non alias magis
sua populique Romani contumelia indoluisse Cæsarem
ferunt, quam quod desertor et prædo hostium more
3 ageret. Ne Spartaco quidem post tot consularium ex-
ercituum clades inultam Italiam urenti, quanquam
Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret res
publica, datum ut pacto in fidem acciperetur: nedum,
pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas
4 pace et concessione agrorum redimeretur. Dat nego-
tium Blæso, ceteros quidem ad spem proliceret arma
sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo
5 poteretur. Et recepti ea venia plerique. Mox adver-
sum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligera-
74 tum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi
melior, plures per globos incursaret eluderetque, et
insidias simul tentaret, tres incessus, totidem agmina
2 parantur. Ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit,
qua prædatio in Leptitanos et suffugia Garamantum;
alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur,
3 propriam manum Blæsus filius duxit. Medio cum
delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens,
dux ipse arcta et infensa hostibus cuncta fecerat; quia,
quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore,
in latere, et sæpe a tergo erat; multique eo modo cæsi
4 aut circumventi. Tunc tripertitum exercitum plures
in manus dispergit, præponitque centuriones virtutis
5 expertæ. Nec, ut mos fuerat, acta æstate retrahit
copias aut in hibernaculis veteris provinciæ componit,
sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos
et solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem
proturbabat; donec fratre ejus capto regressus est,
properantius tamen quam ex utilitate sociorum. relictis

per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto 6
interpretatus, id quoque Blæso tribuit, ut imperator a
legionibus salutaretur prisco erga duces honore, qui
bene gesta re publica gaudio et impetu victoris exercitus
conclamabantur; erantque plures simul imperatores, nec
super ceterorum æqualitatem. Concessit quibusdam et 7
Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso pos-
tremum.

Obiere eo anno viri illustres Asinius Saloninus, Marco 75
Agrippa et Pollione Asinio avis, fratre Druso, insignis,
Cæsarique progener destinatus; et Capito Ateius, de
quo memoravi, principem in civitate locum studiis ci-
vilibus assecutus, sed avo centurione, Sullano patre
prætorio. Consulatum ei acceleraverat Augustus, ut 2
Labeonem Antistium, isdem artibus præcellentem, dig-
natione ejus magistratus anteiret. Namque illa ætas
duo pacis decora simul tulit. Sed Labeo incorrupta 3
libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obse-
quium dominantibus magis probabatur. Illi, quod 4
præturam intra stetit, commendatio ex injuria, huic,
quod consulatum adeptus est, odium ex invidia orieba-
tur. Et Junia sexagesimo quarto post Philippensem 76
aciem anno supremum diem explevit, Catone avunculo
genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum 2
ejus multo apud vulgum rumore fuit, quia in magnis
opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nomi-
navisset, Cæsarem omisit. Quod civiliter acceptum, 3
neque prohibuit quo minus laudatione pro Rostris cete-
risque sollennibus funus cohonestaretur. Viginti cla- 4
rissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlii,
Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina. Sed præ- 5
fulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso quod effigies
eorum non visebantur.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER QUARTUS.

---

1 C. Asinio, C. Antistio consulibus nonus Tiberio an-
nus erat compositæ rei publicæ, florentis domus, (nam
Germanici mortem inter prospera ducebat,) cum re-
pente turbare fortuna cœpit, sævire ipse aut sævientibus
2 vires præbere. Initium et causa penes Ælium Sejanum
cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentia supra
memoravi: nunc originem, mores, et quo facinore do-
3 minationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis,
patre Seio Strabone equite Romano, et prima juventa
C. Cæsarem divi Augusti nepotem sectatus, non sine
rumore Apicio, diviti et prodigo, stuprum veno dedisse,
mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum
adversum alios sibi uni incautum intectumque efficeret;
non tam sollertia (quippe îsdem artibus victus est,) quam
deum ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit
4 ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus au-
dax; sui obtegens, in alios criminator; juxta adulatio
et superbia; palam compositus pudor, intus summa
apiscendi libido; ejusque causa modo largitio et luxus,
sæpius industria ac vigilantia, haud minus noxiæ, quo-
2 ties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modi-
cam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in

castra conducendo, ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus, adderetur. Prætendebat lascivire mili- 2
tem diductum; si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri; et severius acturos, si vallum statua tur procul urbis illecebris. Ut perfecta sunt castra, 3
irrepere paulatim militares animos adeundo, appellando; simul centuriones ac tribunos ipse deligere. Neque 4
senatorio ambitu abstinebat clientes suos honoribus aut provinciis ornandi, facili Tiberio atque ita prono, ut socium laborum non modo in sermonibus sed apud patres et populum celebraret, colique per theatra et fora effigies ejus interque principia legionum sineret.
Ceterum plena Cæsarum domus, juvenis filius, nepotes 3
adulti, moram cupitis afferebant; et quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat: placuit tamen occultior via, et a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus, impatiens 2
æmuli et animo commotior, orto forte jurgio intenderat Sejano manus, et contra tendentis os verberaverat.
Igitur cuncta tentanti promptissimum visum ad uxorem 3
ejus Liviam convertere; quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit; et postquam primi flagitii potitus est, (neque femina, amissa pudicitia, alia abnuerit,) ad conjugii spem, consortium regni, et necem mariti impulit. Atque illa, cui avun- 4
culus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac majores et posteros municipali adultero fœdabat, ut pro honestis et præsentibus flagitiosa et incerta exspec- 5
taret. Sumitur in conscientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviæ, specie artis frequens secretis. Pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos

6 genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia
4 afferebat. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumpsit; quæque fratri ejus Ne-
2 roni decreverat senatus, repetita. Addidit orationem Cæsar, multa cum laude filii sui, quod patria benevo-
3 lentia in fratris liberos foret. Nam Drusus, quanquam arduum sit eodem loci potentiam et concordiam esse, æquus adolescentibus, aut certe non adversus, habebatur. Exin vetus et sæpe simulatum proficiscendi in
4 provincias consilium refertur. Multitudinem veteranorum prætexebat imperator, et delectibus supplendos exercitus: nam voluntarium militem deesse, ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere, quia
5 plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant. Percensuitque cursim numerum legionum, et quas provin-
6 cias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tunc Romana copia in armis, qui socii reges, quanto
5 sit angustius imperitatum. Italiam utroque mari duæ classes, Misenum apud et Ravennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naves præsidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Forojuliense mise-
2 rat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ, recens perdomitæ, tribus
3 habebantur. Mauros Juba rex acceperat donum populi Romani. Cetera Africæ per duas legiones, parique
4 numero Ægyptus. Dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcita, accolis Ibero Albanoque et aliis regibus, qui magnitudine nostra proteguntur
5 adversum externa imperia. Et Thraciam Rhœmetalces ac liberi Cotyis, ripamque Danubii legionum duæ in

Pannonia, duæ in Mœsia attinebant, totidem apud Dal-
matiam locatis, quæ, positu regionis a tergo illis, ac si
repentinum auxilium Italia posceret, haud procul ac-
cirentur; quamquam insideret urbem proprius miles,
tres urbanæ, novem prætoriæ cohortes, Etruria fermo
Umbriaque delectæ, aut vetere Latio et coloniis anti-
quitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociæ 5
triremes alæque et auxilia cohortium, neque multo
secus in iis virium: sed persequi incertum fuit cum ex
usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, et
aliquando minuerentur. Congruens crediderim recen- 6
sere ceteras quoque rei publicæ partes, quibus modis
ad eam diem habitæ sint, quoniam Tiberio mutati in
deterius principatus initium ille annus attulit. Jam 2
primum publica negotia et privatorum maxima apud
patres tractabantur, dabaturque primoribus disserere,
et in adulationem lapsos cohibebat ipse; mandabatque
honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ,
illustres domi artes spectando, ut satis constaret non
alios potiores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus 3
species; minorum quoque magistratuum exercita potes-
tas; legesque, si majestatis quæstio eximeretur, bono
in usu. At frumenta et pecuniæ vectigales, cetera 4
publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum
agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, 5
quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque ad-
sumpti tenebantur prorsus sine modo, cum plerique
isdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem an- 6
nona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex principe
quin infecunditati terrarum aut asperis maris obviam
iit, quantum impendio diligentiaque poterat. Et ne 7
provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera sine
avaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent, provi-

debat. Corporum verbera, ademptiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri, modesta servitia, intra paucos libertos domus; ac si quando cum privatis disceptaret, forum et jus.

7 Quæ cuncta, non quidem comi via sed horridus ac
plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte
Drusi verterentur: nam dum superfuit, mansere, quia
Sejanus incipiente adhuc potentia bonis consiliis notes,
2 cere volebat, et ultor metuebatur non occultus odii, et
crebro querens, incolumi filio adjutorem imperii alium
vocari; et quantum superesse ut collega dicatur? primas
dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse
studia et ministros. Exstructa jam sponte præfecti
castra, datos in manum milites; cerni effigiem ejus in
monumentis Cn. Pompeii; communes illi cum familia
4 Drusorum fore nepotes. Precandam post hæc modestiam,
ut contentus esset. Neque raro neque apud
paucos talia jaciebat; et secreta quoque ejus, corrupta
8 uxore, prodebantur. Igitur Sejanus, maturandum ratus,
deligit venenum quo paulatim irrepente fortuitus
morbus assimularetur. Id Druso datum per Lygdum
2 spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum
Tiberius per omnes valitudinis ejus dies, nullo metu, an
ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto nec-
3 dum sepulto, curiam ingressus est. Consulesque, sede
vulgari per speciem mæstitiæ sedentes, honoris locique
admonuit; et effusum in lacrimas senatum, victo gemitu,
simul oratione continua erexit: non quidem sibi
ignarum posse argui, quod tam recenti dolore subierit
oculos senatus: vix propinquorum alloquia tolerari,
4 vix diem aspici a plerisque lugentium. Neque illos
imbecillitatis damnandos: se tamen fortiora solatia e
5 complexu rei publicæ petivisse. Miseratusque Au-

gustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum et
vergentem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica
præsentium malorum levamenta, inducerentur petivit.
Egressi consules, firmatos alloquio adolescentulos de- 6
ductosque ante Cæsarem statuunt. Quibus apprensis,
"Patres Conscripti, hos," inquit, "orbatos parente tra-
didi patruo ipsorum, precatusque sum, quanquam esset
illi propria suboles, ne secus quam suum sanguinem
foveret ac tolleret, sibique et posteris conformaret.
Erepto Druso preces ad vos converto, dîsque et patria 7
coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majori-
bus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem
explete. Hi vobis, Nero et Druse, parentum loco. Ita 8
nati estis, ut bona malaque vestra ad rem publicam per-
tineant." Magno ea fletu, et mox precationibus faustis 9
audita; ac si modum orationi posuisset, misericordia
sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana
et totiens irrisa revolutus, de reddenda re publica,
utque consules seu quis alius regimen susciperent, vero
quoque et honesto fidem dempsit. Memoriæ Drusi 2
eadem quæ in Germanicum decernuntur, plerisque ad-
ditis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus ima- 3
ginum pompa maxime illustre fuit, cum origo Juliæ
gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, et conditor
urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus,
ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine specta-
rentur.

In tradenda morte Drusi, quæ plurimis maximeque 10
fidis auctoribus memorata sunt, rettuli: sed non omise-
rim eorundem temporum rumorem, validum adeo ut
nondum exolescat. Corrupta ad scelus Livia, Sejanum 2
Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse, quod
is [Lygdus] ætate atque forma carus domino interque

primores ministros erat; deinde inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciæ provectum ut verteret et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium vitandam potionem
3 quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. Ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro et juveniliter hauriente auctam suspicionem, tanquam metu et pudore sibimet irrogaret mortem quam patri struxerat.
11 Hæc vulgo jactata, super id quod nullo auctore certo
2 firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu et nullo ad pænitendum regressu? quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insita denique etiam in extraneos cunctatione et mora adversum unicum et
3 nullius ante flagitii compertum uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, et ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa et immania credebantur,
4 atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris, per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est. Neque quisquam scriptor tam infensus exstitit ut Tiberio objectaret, cum
5 omnia alia conquirerent intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit, ut claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

12 Ceterum laudante filium pro Rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici

revirescere occulti lætabantur. Quod principium favo- 2
ris, et mater Agrippina spem male tegens, perniciem
acceleravere. Nam Sejanus, ubi videt mortem Drusi 3
inultam interfectoribus, sine mærore publico esse, ferox
scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum
quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum
non dubia successio. Neque spargi venenum in tres 4
poterat, egregia custodum fide et pudicitia Agrippinæ
impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus 5
Augustæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis, inhiare dominationi apud Cæsarem arguerent.
Atque hæc callidis criminatoribus, (inter quos delegerat 6
Julium Postumum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter
intimos aviæ, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca
in animo Augustæ valida,) anum, suapte natura potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ 7
quoque proximi illiciebantur pravis sermonibus tumidos
spiritus perstimulare.

At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro 13
solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat;
factaque auctore eo senatus consulta, ut civitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægiensi apud Achaiam, motu terræ labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium.
Et Vibius Serenus proconsul ulterioris Hispaniæ, de vi 2
publica damnatus ob atrocitatem † temporum (*tentatorum?*), in insulam Amorgum deportatur. Carsidius 3
Sacerdos, reus tanquam frumento hostem Tacfarinatem
juvisset, absolvitur, ejusdemque criminis C. Gracchus.
Hunc comitem exsilii admodum infantem pater Sempro- 4
nius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter
extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam
ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur;

5 neque tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni
Ælius Lamia et L. Apronius, qui Africam obtinuerant,
insontem protexissent, claritudine infausti generis et
paternis adversis foret abstractus.

14 Is quoque annus legationes Græcarum civitatium habuit, Samiis Junonis, Cois Æsculapii delubro, vetustum
2 asyli jus ut firmaretur, petentibus. Samii decreto
Amphictyonum nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum
omnium judicium ea tempestate, qua Græci conditis per
3 Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neque dispar
apud Coos antiquitas, et accedebat meritum ex loco:
nam cives Romanos templo Æsculapii induxerant, cum
jussu regis Mithridatis apud cunctas Asiæ insulas et
4 urbes trucidarentur. Variis dehinc et sæpius irritis
prætorum questibus, postremo Cæsar de immodestia
histrionum rettulit: multa ab iis in publicum seditiose,
fœda per domos, tentari; Oscum quondam ludicrum,
levissimæ apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et
virium venisse ut auctoritate patrum coërcendum sit.
Pulsi tum histriones Italia.

15 Idem annus alio quoque luctu Cæsarem afficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo, neque
2 minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium
illi tristium lætorumque socius, unusque e senatoribus
3 Rhodii secessus comes. Ita, quanquam novo homini,
censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publica
pecunia patres decrevere; apud quos etiamtum cuncta
tractabantur, adeo ut procurator Asiæ Lucilius Capito
accusante provincia causam dixerit, magna cum asseveratione principis non se jus nisi in servitia et pecunias
familiares dedisse: quodsi vim prætoris usurpasset
manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata
4 sua: audirent socios. Ita reus cognito negotio damna-

tur. Ob quam ultionem, et quia priore anno in C.
Silanum vindicatum erat, decrevere Asiæ urbes tem-
plum Tiberio matrique ejus ac senatui. Et permissum 5
statuere; egitque Nero grates ea causa patribus atque
avo, lætas inter audientium affectiones, qui recenti
memoria Germanici illum aspici, illum audiri rebantur.
Aderantque juveni modestia ac forma principe viro 6
digna, notis in eum Sejani odiis ob periculum gratiora.

Sub idem tempus de flamine Diali in locum Servii 16
Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege,
disseruit Cæsar. Nam patricios, confarreatis parenti- 2
bus genitos, tres simul nominari, ex quîs unus legeretur,
vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam,
omissa confarreandi assuetudine aut inter paucos re-
tenta. Pluresque ejus rei causas afferebat, potissimam 3
penes incuriam virorum feminarumque: accedere ipsius
cærimoniæ difficultates, quæ consulto vitarentur; et
quoniam exiret e jure patrio qui id flaminium apiscere-
tur, quæque in manum flaminis conveniret. Ita me- 4
dendum senatus decreto aut lege, sicut Augustus quæ-
dam ex horrida illa antiquitate ad præsentem usum
flexisset. Igitur tractatis religionibus placitum insti- 5
tuto flaminum nihil demutari: sed lata lex, qua flaminica
Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promisco
feminarum jure, ageret. Et filius Maluginensis patri
suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque 6
ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimo-
nias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ
capiebatur, sestertiûm vicies, et quoties Augusta thea-
trum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

Cornelio Cethego, Visellio Varrone consulibus ponti- 17
fices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro A.U.C. 777.
incolumitate principis vota susciperent, Neronem quo- A.D. 24.

que et Drusum îsdem dîs commendavere, non tam
caritate juvenum quam adulatione; quæ moribus cor-
2 ruptis perinde anceps, si nulla et ubi nimia est. Nam
Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum
vero æquari adolescentes senectæ suæ impatienter indo-
luit; accitosque pontifices percunctatus est, num id
3 precibus Agrippinæ aut minis tribuissent. Et illi qui-
dem, quanquam abnuerent, modice perstricti (etenim
pars magna e propinquis ipsius aut primores civitatis
erant): ceterum in senatu oratione monuit in posterum,
ne quis mobiles adolescentium animos præmaturis ho-
4 noribus ad superbiam extolleret. Instabat quippe
Sejanus, incusabatque diductam civitatem, ut civili
bello; esse qui se partium Agrippinæ vocent, ac ni re-
sistatur, fore plures; neque aliud gliscentis discordiæ
remedium quam si unus alterve maxime prompti sub-
18 verterentur. Qua causa C. Silium et Titium Sabinum
aggreditur. Amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio
et, quod ingentis exercitus septem per annos moderator,
partisque apud Germaniam triumphalibus Sacroviriani
belli victor, quanto majore mole procideret, plus formi-
2 dinis in alios dispergebatur. Credebant plerique auctam
offensionem ipsius intemperantia, immodice jactantis
suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad sedi-
tiones prolaberentur; neque mansurum Tiberio im-
perium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset.
Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque
3 tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usque læta
sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum anteve-
19 nere, pro gratia odium redditur. Erat uxor Silio Sosia
Galla, caritate Agrippinæ invisa principi. Hos corripi,
dilato ad tempus Sabino, placitum; immissusque Varro
consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Sejani

per dedecus suum gratificabatur. Precante reo brevem 2
moram, dum accusator consulatu abiret, adversatus est
Cæsar: solitum quippe magistratibus diem privatis
dicere; nec infringendum consulis jus, cujus vigiliis
niteretur ne quod res publica detrimentum caperet.
Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis 3
verbis obtegere. Igitur multa asseveratione, quasi aut
legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud
res publica esset, coguntur patres; silente reo, vel, si
defensionem cœptaret, non occultante cujus ira pre-
meretur. Conscientia belli Sacrovir diu dissimulatus, 4
victoria per avaritiam fœdata, et uxor Sosia, argueban-
tur. Nec dubie repetundarum criminibus hærebant: 5
sed cuncta quæstione majestatis exercita, et Silius im-
minentem damnationem voluntario fine prævertit. Sæ- 20
vitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecuniæ
redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas
Augusti avulsa, computatis singillatim quæ fisco pete-
bantur. Ea prima Tiberio erga pecuniam alienam dili- 2
gentia fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli
sententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut
liberis relinqueretur, censuerat. Contra M. Lepidus 3
quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis,
cetera liberis, concessit. Hunc ego Lepidum tempori- 4
bus illis gravem et sapientem virum fuisse comperior:
nam pleraque ab sævis adulationibus aliorum in melius
flexit. Neque tamen temperamenti egebat, cum æqua-
bili auctoritate et gratia apud Tiberium viguerit. Unde 5
dubitare cogor, fato et sorte nascendi, ut cetera, ita
principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit
aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam
contumaciam et deforme obsequium pergere iter ambi-
tione ac periculis vacuum. At Messalinus Cotta haud 6

minus claris majoribus, sed animo diversus, censuit cavendum senatus consulto ut, quanquam insontes magistratus et culpæ alienæ nescii, provincialibus uxorum criminibus perinde quam suis plecterentur.

21 Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut rettuli, (ii. 34.) cessurum se urbe ob factiones accusatorum in senatu clamitaverat, et, spreta potentia Augustæ, trahere in jus Urgulaniam domoque
2 principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvente iras, etiamsi
3 impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit adversum majestatem habiti, adjecitque in domo ejus venenum
4 esse, eumque gladio accinctum introire curiam. Quod, ut atrocius vero, tramissum: ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus ob
5 mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo exule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias ut judicio jurati senatus Cretam amoveretur effecerat; atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit, bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seripho conse-
22 nuit. Per idem tempus Plautius Silvanus prætor, incertis causis, Aproniam conjugem in præceps jecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero turbata mente respondit, tanquam ipse somno gravis atque eo
2 ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis et impulsæ vestigia cernebantur.
3 Refert ad senatum, datisque judicibus Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum
4 Urgulania. Reus, frustra tentato ferro, venas præbuit

exsolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accusata injecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito, insons judicatur.

Is demum annus populum Romanum longo adversum 23
Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant; jamque tres laureatæ in urbe statuæ, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemæo Jubæ filio juventa incurioso, libertos regios et servilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum recep- 2
tor ac socius populandi rex Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur; ipsaque e provincia, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant; quia Cæsar post res a Blæso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari nonam legionem jusserat, nec pro consule ejus anni P. Dolabella retinere ausus erat, jussa principis magis quam incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas disperso rumore rem Ro- 24
manam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti quibus libertas servitio potior incubuissent, auget vires, positisque castris Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto quod erat mili- 2
tum, terrore nominis Romani, et quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit; simul principes Musulamiorum defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditioni- 3
bus cognitum non gravi nec uno incursu consectandum hostem vagum, excito cum popularibus rege Ptolemæo quattuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data;

et prædatorias manus delecti Maurorum duxere: ipse
25 consultor aderat omnibus. Nec multo post affertur
Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam
incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus conse-
disse, fisos loco, quia vastis circum saltibus claude-
2 batur. Tum expeditæ cohortes alæque, quam in par-
tem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simul-
que cœptus dies, et concentu tubarum ac truci clamore
aderant semisomnos in barbaros, præpeditis Numidarum
3 equis aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis
confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio provisa:
hostibus contra omnium nesciis non arma, non ordo,
non consilium, sed pecorum modo trahi, occidi, capi.
4 Infensus miles memoria laborum et adversum eludentes
optatæ totiens pugnæ, se quisque ultione et sanguine
5 explebant. Differtur per manipulos, Tacfarinatem om-
nes, notum tot prœliis, consectentur; nonnisi duce in-
6 terfecto requiem belli fore. At ille dejectis circum
stipatoribus vinctoque jam filio et effusis undique Ro-
manis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte
26 effugit. Isque finis armis impositus. Dolabellæ pe-
tenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne
2 Blæsi avunculi ejus laus obsolesceret. Sed neque Blæ-
sus ideo illustrior, et huic negatus honor gloriam inten-
dit: quippe minore exercitu insignes captivos, cædem
3 ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur
et Garamantum legati, raro in urbe visi, quos Tacfa-
rinate cæso perculsa gens et culpæ nescia ad satisfa-
4 ciendum populo Romano miserat. Cognitis dehinc
Ptolemæi per id bellum studiis repetitus ex vetusto
mos, missusque e senatoribus qui scipionem eburnum,
togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque
et socium atque amicum appellaret.

Eadem æstate mota per Italiam servilis belli semina 27
fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius, quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandestinis apud Brundisium et circumjecta oppida, mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia; cum, velut munere deum, tres biremes appulere ad usus commeantium illo
mari. Et erat îsdem regionibus Cutius Lupus quæstor, 2
cui provincia vetere ex more calles evenerat. Is, disposita classiariorum copia, cœptantem cum maxime
conjurationem disjecit. Missusque a Cæsare propere 3
Staius tribunus cum valida manu ducem ipsum et proximos audacia in urbem traxit, jam trepidam ob multitudinem familiarum, quæ gliscebat immensum, minore in dies plebe ingenua.

Isdem consulibus miseriarum ac sævitiæ exemplum 28
atrox, reus pater, accusator filius (nomen utrique Vibius
Serenus,) in senatum inducti sunt. Ab exilio retractus 2
illuvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus perorante filio: præparatus adolescens multis munditiis, alacri vultu, structas principi insidias, missos in Galliam concitores belli index idem et testis dicebat, annectebatque Cæcilium Cornutum prætorium ministravisse pecuniam; qui tædio curarum, et quia periculum pro
exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra 3
reus nihil infracto animo, obversus in filium quatere vincla, vocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret, filium autem
quandoque supplicia sequerentur. Asseverabatque in- 4
nocentem Cornutum et falsa exterritum; idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se cædem
principis et res novas uno socio cogitasse. Tum ac- 29
cusator Cn. Lentulum et Seium Tuberonem nominat;

magno pudore Cæsaris, cum primores civitatis, intimi
ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero de-
fecto corpore, tumultus hostilis et turbandæ rei publicæ
accerserentur; sed hi quidem statim exempti: in pa-
trem ex servis quæsitum, et quæstio adversa accusatori
2 fuit. Qui, scelere vecors, simul vulgi rumore territus,
robur et saxum aut parricidarum pœnas minitantium,
3 cessit urbe. Ac retractus Ravenna exsequi accusa-
tionem adigitur, non occultante Tiberio vetus odium
4 adversum exulem Serenum. Nam post damnatum Li-
bonem missis ad Cæsarem litteris exprobraverat suum
tantum studium sine fructu fuisse, addideratque quæ-
dam contumacius quam tutum apud aures superbas et
5 offensioni proniores. Ea Cæsar octo post annos rettu-
lit, medium tempus varie arguens, etiamsi tormenta
30 pervicacia servorum contra evenissent. Dictis dein sen-
tentiis ut Serenus more majorum puniretur, quo mol-
2 liret invidiam, intercessit. Gallus Asinius Gyaro aut
Donusa claudendum cum censeret, id quoque asperna-
tus est, egenam aquæ utramque insulam referens, dan-
dosque vitæ usus cui vita concederetur. Ita Serenus
3 Amorgum reportatur. Et quia Cornutus sua manu
ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, si
quis majestatis postulatus ante perfectum judicium se
4 ipse vita privavisset. Ibaturque in eam sententiam, ni
durius contraque morem suum, palam pro accusatoribus,
Cæsar irritas leges, rem publicam in præcipiti, conques-
tus esset: subverterent potius jura quam custodes
5 eorum amoverent. Sic delatores, genus hominum pub-
lico exitio repertum et ne pœnis quidem unquam satis
coërcitum, per præmia eliciebantur.

31 His tam assiduis tamque mæstis modica lætitia in-
terjicitur, quod C. Cominium equitem Romanum, pro-

brosi in se carminis convictum, Cæsar precibus fratris, qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habe- 2
batur gnarum meliorum, et quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. Neque enim socordia pec- 3
cabat; nec occultum est quando ex veritate, quando adumbrata lætitia, facta imperatorum celebrentur. Quin ipse, compositus alias et velut eluctantium ver- 4
borum, solutius promptiusque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Suillium, quæstorem quondam Ger- 5
manici, cum Italia arceretur convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, amovendum in insulam censuit, tanta contentione animi ut et jurando obstringeret e re publica id esse. Quod aspere acceptum ad præsens, 6
mox in laudem vertit regresso Suillio; quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, et Claudii principis amicitia diu prospere, nunquam bene, usum. Ea- 7
dem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tanquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset. Catus, ut rettuli, (ii. 27.) Libonem illexerat insidiis, deinde indicio perculerat. Ejus operæ memor Tiberius, 8
sed alia prætendens, exilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit.

Pleraque eorum quæ rettuli quæque referam, parva 32
forsitan et levia memoratu videri non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia 2
illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque reges, aut si quando ad interna præverterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arcto et inglorius labor: im- 3
mota quippe aut modice lacessita pax, mæstæ urbis res, et princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non 4

tamen sine usu fuerit introspicere illa, primo aspectu levia, ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.
33 Nam cunctas nationes et urbes populus aut primores aut singuli regunt: delecta ex iis et consociata rei publicæ forma laudari facilius quam evenire, vel, si evenit,
2 haud diuturna esse potest. Igitur, ut olim plebe valida, vel cum patres pollerent, noscenda vulgi natura et quibus modis temperanter haberetur, senatusque et optimatium ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporum et sapientes credebantur; sic converso statu, neque alia re Romana quam si unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit, quia pauci prudentia honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discer-
3 nunt, plures aliorum eventis docentur. Ceterum ut profutura, ita minimum oblectationis afferunt. Nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos sæva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium et easdem exitu causas conjungimus,
4 obvia rerum similitudine et satietate. Tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies lætius extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamias sub-
5 iere, posteri manent. Utque familiæ ipsæ jam extinctæ sint, reperies qui ob similitudinem morum
6 aliena malefacta sibi objectari putent. Etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incepta redeo.

34 Cornelio Cosso, Asinio Agrippa consulibus Cremutius
A.U.C. 778. Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine,
A. D. 25. quod editis annalibus laudatoque M. Bruto C. Cassium
2 *Romanorum ultimum* dixisset. Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Sejani clientes. Id perni-

ciabile reo, et Cæsar truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in
hunc modum exorsus est:—"Verba mea, Patres Con- 3
scripti, arguuntur; adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius, elo- 4
quentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit ut Pompeianum eum Augustus appellaret; neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, 5
Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones et parricidas, (quæ nunc vocabula imponuntur,) sæpe ut insignes viros nominat. Asinii 6
Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tradunt; Messalla Corvinus imperatorem suum Cassium prædicabat: et uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo 7
æquavit, quid aliud dictator Cæsar quam rescripta oratione, velut apud judices, respondit? Antonii epi- 8
stolæ, Bruti conciones falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate, habent; carmina Bibaculi et Catulli referta contumeliis Cæsarum leguntur: sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, et tulere ista et reliquere, haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. Namque spreta exolescunt: si irascare, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non 35
modo libertas, etiam libido impunita; aut si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum et 2
sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. Num cum armatis Cassio et Bruto, 3
ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa, populum per conciones incendo? an illi quidem, sep-

tuagesimum ante annum perempti, quomodo imaginibus
suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic
4 partem memoriæ apud scriptores retinent? Suum cui-
que decus posteritas rependunt; nec deerunt, si dam-
natio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti, sed etiam
5 mei, meminerint." Egressus dein senatu vitam ab-
stinentia finivit. Libros per ædiles cremandos censuere
6 patres: sed manserunt, occultati et editi. Quo magis
socordiam eorum irridere libet, qui præsenti potentia
credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam.
7 Nam contra punitis ingeniis gliscit auctoritas; neque
aliud externi reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, nisi
dedecus sibi atque illis gloriam peperere.

36 Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit,
ut feriarum Latinarum diebus præfectum urbis Dru-
sum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Cal-
purnius Salvianus in Sextum Marium. Quod a Cæsare
2 palam increpitum causa exilii Salviano fuit. Objecta
publice Cyzicenis incuria cærimoniarum divi Augusti,
additis violentiæ criminibus adversum cives Romanos.
3 Et amisere libertatem, quam bello Mithridatis merue-
rant circumsessi, nec minus sua constantia quam præ-
4 sidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito, qui
proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto ficta
5 in eum crimina per Vibium Serenum. Neque tamen id
Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem facie-
bat: nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanc-
tus erat; leves, ignobiles, pœnis afficiebantur.

37 Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum
legatis oravit, ut exemplo Asiæ delubrum Tiberio matri-
2 que ejus exstrueret. Qua occasione Cæsar, validus alio-
qui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis
quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, hu-

juscemodi orationem cœpit:—"Scio, Patres Conscripti, 3
constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiæ
civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sim ad-
versatus. Ergo et prioris silentii defensionem, et quid
in futurum statuerim, simul aperiam. Cum divus 4
Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Perga-
mum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaque
ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promp-
tius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus
adjungebatur. Ceterum ut semel recepisse veniam 5
habuerit, ita per omnes provincias effigie numinum
sacrari ambitiosum, superbum; et vanescet Augusti
honor, si promiscis adulationibus vulgatur. Ego me, 38
Patres Conscripti, mortalem esse et hominum officia
fungi, satisque habere si locum principem impleam, et
vos testor et meminisse posteros volo; qui satis super-
que memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum,
rerum vestrarum providum, constantem in periculis,
offensionum pro utilitate publica non pavidum credant.
Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ 2
effigies et mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si
judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris
spernuntur. Proinde socios, cives, et deos ipsos pre- 3
cor; hos, ut mihi ad finem usque vitæ quietam et intel-
ligentem humani divinique juris mentem duint, illos,
ut, quandoque concessero, cum laude et bonis recorda-
tionibus facta atque famam nominis mei prosequantur."
Perstititque posthac secretis etiam sermonibus aspernari 4
talem sui cultum. Quod alii modestiam, multi, quia
diffideret, quidam ut degeneris animi, interpretabantur.
Optimos quippe mortalium altissima cupere: sic Her- 5
culem et Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos,
deûm numero additos. Melius Augustum, qui spera-

6 verit. Cetera principibus statim adesse; unum in-
satiabiliter parandum, prosperam sui memoriam: nam
contemptu famæ contemni virtutes.
39 At Sejanus nimia fortuna socors, et muliebri insuper
cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante
Livia, componit ad Cæsarem codicillos: moris quippe
2 tum erat quanquam præsentem scripto adire. Ejus
talis forma fuit: Benevolentia patris Augusti et mox
plurimis Tiberii judiciis ita insuevisse, ut spes votaque
sua non prius ad deos quam ad principum aures con-
3 ferret. Neque fulgorem honorum unquam precatum:
excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumi-
4 tate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum,
adeptum, ut conjunctione Cæsaris dignus crederetur.
5 Hinc initium spei. Et quoniam audiverit Augustum
in collocanda filia nonnihil etiam de equitibus Romanis
consultavisse, ita, si maritus Liviæ quæreretur, haberet
in animo amicum sola necessitudinis gloria usurum.
6 Non enim exuere imposita munia; satis æstimare fir-
mari domum adversum iniquas Agrippinæ offensiones,
idque liberorum causa: nam sibi multum superque
40 vitæ fore, quod tali cum principe explevisset. Ad ea
Tiberius, laudata pietate Sejani suisque in eum benefi-
ciis modice percursis, cum tempus tanquam ad integram
consultationem petivisset, adjunxit, ceteris mortalibus
in eo stare consilia quid sibi conducere putent, princi-
pum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad
2 famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quod
promptum rescriptu; posse ipsam Liviam statuere,
nubendum post Drusum an in penatibus îsdem tole-
randum haberet; esse illi matrem et aviam, propiora
3 consilia. Simplicius acturum. De inimicitiis primum
Agrippinæ, quas longe acrius arsuras, si matrimonium

Liviæ velut in partes domum Cæsarum distraxisset.
Sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaque 4
discordia nepotes suos convelli: quid si intendatur
certamen tali conjugio? "Falleris enim, Sejane, si te 5
mansurum in eodem ordine putas, et Liviam, quæ C.
Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam ut
cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne 6
passuros qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nos-
tros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum 7
intra locum sistere: sed illi magistratus et primores,
qui te invito perrumpunt omnibusque de rebus consu-
lunt, excessisse jam pridem equestre fastigium longeque
antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perque
invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus
filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mi- 8
rum Hercule, si cum in omnes curas distraheretur,
immensumque attolli provideret quem conjunctione tali
super alios extulisset, C. Proculeium et quosdam. in
sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis rei
publicæ negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti 9
movemur, quanto validius est quod Marco Agrippæ,
mox mihi, collocavit? Atque ego hæc pro amicitia non 10
occultavi: ceterum neque tuis neque Liviæ destinatis ad-
versabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus 11
adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omit-
tam ad præsens referre. Id tantum aperiam, nihil esse 12
tam excelsum quod non virtutes istæ tuusque in me ani-
mus mereantur; datoque tempore vel in senatu vel in
concione non reticebo." Rursum Sejanus, non jam de 41
matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum,
vulgi rumorem, ingruentem invidiam deprecatur. Ac 2
ne assiduos in domum cœtus arcendo infringeret poten-
tiam, aut receptando facultatem criminantibus præberet,

huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Roma amœnis
3 locis degendam impelleret. Multa quippe providebat:
sua in manu aditus, litterarumque magna ex parte se
arbitrum fore, cum per milites commearent; mox Cæ-
sarem vergente jam senecta, secretoque loci mollitum,
munia imperii facilius tramissurum; et minui sibi in-
vidiam adempta salutantium turba, sublatisque inanibus
4 veram potentiam augeri. Igitur paulatim negotia urbis,
populi accursus, multitudinem affluentium increpat,
extollens laudibus quietem et solitudinem, quîs abesse
tædia et offensiones, ac præcipua rerum maxime agitari.
42 Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano,
celebris ingenii viro, cognitio cunctantem jam Tiberium
perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus, vocesque
quæ plerumque veræ et graves coram ingerebantur.
2 Nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem
dictas, testis Æmilius e militaribus viris dum studio
probandi cuncta refert et, quanquam inter obstrepentes,
magna asseveratione nititur, audivit Tiberius probra
quîs per occultum lacerabatur; adeoque perculsus est,
ut se vel statim vel in cognitione purgaturum clami-
taret, precibusque proximorum, adulatione omnium,
3 ægre componeret animum. Et Votienus quidem ma-
jestatis pœnis affectus est: Cæsar, objectam sibi ad-
versus reos inclementiam eo pervicacius amplexus,
Aquiliam adulterii delatam cum Vario Ligure, quan-
quam Lentulus Gætulicus consul designatus lege Julia
damnasset, exilio punivit; Apidiumque Merulam, quod
in acta divi Augusti non juraverat, albo senatorio
erasit.

43 Auditæ dehinc Lacedæmoniorum et Messeniorum le-
gationes de jure templi Dianæ Limnatidis; quod suis a
majoribus suaque in terra dicatum Lacedæmonii firma-

bant annalium memoria vatumque carminibus, sed Mace-
donis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac
post C. Cæsaris et M. Antonii sententia redditum.
Contra Messenii veterem inter Herculis posteros divi- 2
sionem Peloponnesi protulere, suoque regi Dentheliatem
agrum, in quo id delubrum, cessisse; monumentaque
ejus rei sculpta saxis et ære prisco manere. Quodsi 3
vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac
locupletiores esse. Neque Philippum potentia, sed ex 4
vero, statuisse. Idem regis Antigoni, idem imperatoris
Mummii judicium. Sic Milesios permisso publice arbi- 5
trio, postremo Atidium Geminum prætorem Achaiæ,
decrevisse. Ita secundum Messenios datum. Et Se- 6
gestani ædem Veneris, montem apud Erycum, vetustate
dilapsam restaurari postulavere, nota memorantes de
origine ejus et læta Tiberio. Suscepit curam libens, ut 7
consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces,
probatumque P. Rutilii exemplum. Namque eum, le-
gibus pulsum, civem sibi Smyrnæi addiderant. Quo 8
jure Vulcatius Moschus exul, in Massilienses receptus,
bona sua rei publicæ eorum, ut patriæ, reliquerat.

Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus et L. Do- 44
mitius. Lentulo, super consulatum et triumphalia de
Gætulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein
magnæ opes innocenter paratæ et modeste habitæ. Do- 2
mitium decoravit pater civili bello maris potens, donec
Antonii partibus, mox Cæsaris, misceretur. Avus
Pharsalica acie pro optimatibus ceciderat. Ipse delec- 3
tus cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium
daretur, post exercitu flumen Albim transcendit, longius
penetrata Germania quam quisquam priorum; easque
ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit et L. 4
Antonius, multa claritudine generis, sed improspera.

5 Nam patre ejus Iulo Antonio ob adulterium Juliæ morte
punito, hunc, admodum adolescentulum, sororis nepo-
tem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi
6 specie studiorum nomen exilii tegeretur. Habitus
tamen supremis honor, ossaque tumulo Octaviorum
illata per decretum senatus.

45 Isdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania
admissum a quodam agresti nationis Termestinæ. Is
prætorem provinciæ L. Pisonem, pace incuriosum, ex
improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem
affecit; ac pernicitate equi profugus, postquam sal-
tuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta et
2 avia sequentes frustratus est. Neque diu fefellit:
nam prenso ductoque per proximos pagos equo, cujus
3 foret cognitum. Et repertus, cum tormentis edere
conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio, frustra
se interrogari clamitavit: assisterent socii ac specta-
rent; nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eli-
4 ceret. Idemque cum postero ad quæsitionem retrahere-
tur, eo nisu proripuit se custodibus saxoque caput
5 afflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termes-
tinorum dolo cæsus habetur; qui pecunias e publico
interceptas, acrius quam ut tolerarent barbari, cogebat.

46 Lentulo Gætulico, C. Calvisio consulibus decreta tri-
A.U.C. 779. umphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gen-
A. D. 26. tibus, qui montium editis inculti, atque eo ferocius,
2 agitabant. Causa motus, super hominum ingenium,
quod pati delectus et validissimum quemque militiæ
nostræ dare aspernabantur, ne regibus quidem parere
nisi ex libidine soliti, aut, si mitterent auxilia, suos duc-
tores præficere, nec nisi adversum accolas belligerare.
3 Ac tum rumor incesserat fore ut disjecti aliisque nati-
onibus permixti diversas in terras traherentur. Sed

antequam arma inciperent, misere legatos amicitiam
obsequiumque memoraturos, et mansura hæc, si nullo
novo onere tentarentur: sin ut victis servitium indi-
ceretur, esse sibi ferrum et juventutem, et promptum
libertati aut ad mortem animum. Simul castella rupi- 5
bus indita collatosque illuc parentes et conjuges os-
tentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum
minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in unum 47
conduceret, datis mitibus responsis, postquam Pompo-
nius Labeo e Mœsia cum legione, rex Rhœmetalces
cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant,
venere, addita præsenti copia ad hostem pergit, compo-
situm jam per angustias saltuum. Quidam audentius 2
apertis in collibus visebantur; quos dux Romanus acie
suggressus haud ægre pepulit, sanguine barbarorum
modico ob propinqua suffugia. Mox castris in loco 3
communitis valida manu montem occupat angustum, et
æquali dorso continuum usque ad proximum castellum,
quod magna vis armata aut incondita tuebatur. Simul 4
in ferocissimos, qui ante vallum more gentis cum car-
minibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagit-
tariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra et 5
inulta vulnera fecere: propius incedentes eruptione
subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ co-
hortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec
minus cantuum et armorum tumultu trucem, haud
procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem 48
propter, relictis apud priora munimenta Thracibus,
quos nobis affuisse memoravi. Iisque permissum vas- 2
tare, urere, trahere prædas, dum populatio lucem intra
sisteretur, noctemque in castris tutam et vigilem capes-
serent. Id primo servatum: mox versi in luxum et 3
raptis opulenti omittere stationes, lascivia epularum aut

4 somno et vino procumbere. Igitur hostes incuria eorum
comperta duo agmina parant, quorum altero popula-
tores invaderentur, alii castra Romana appugnarent;
non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque pe-
riculo intentus sonorem alterius prœlii non acciperet.
Tenebræ insuper delectæ augendam ad formidinem.
5 Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur;
Thracum auxilia repentino incursu territa, cum pars
munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto
infensius cæsi quanto perfugæ et proditores ferre arma
49 ad suum patriæque servitium incusabantur. Postera
die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari,
2 successu noctis alacres, prœlium auderent. Et post-
quam castello aut conjunctis tumulis non degredieban-
tur, obsidium cœpit per præsidia, quæ opportune jam
muniebat; dein fossam loricamque contexens, quattuor
millia passuum ambitu amplexus est; tum paulatim, ut
aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra arcta-
que circumdare; et struebatur agger, unde saxa,
hastæ, ignes propinquum jam in hostem jacerentur.
3 Sed nihil æque quam sitis fatigabat, cum ingens multi-
tudo bellatorum imbellium uno reliquo fonte uterentur.
4 Simulque armenta, ut mos barbaris, juxta clausa, eges-
tate pabuli exanimari; adjacere corpora hominum,
quos vulnera, quos sitis peremerat; pollui cuncta sanie,
5 odore, contactu. Rebusque turbatis malum extremum
discordia accessit, his deditionem, aliis mortem et mu-
6 tuos inter se ictus, parantibus. Et erant qui non inul-
tum exitium sed eruptionem suaderent, neque ignobiles,
50 quamvis diversi sententiis. Verum e ducibus Dinis,
provectus senecta et longo usu vim atque clementiam
Romanam edoctus, ponenda arma, unum afflictis id
remedium, disserebat; primusque se cum conjuge et

liberis victori permisit. Secuti ætate aut sexu imbe- 2
cilli, et quibus major vitæ quam gloriæ cupido. At juventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur. Utri- 3
que destinatum cum libertate occidere: sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum demisso in pectus ferro. Nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua 4
cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. Et in- 5
gruebat nox nimbo atrox; hostisque, clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat, cum Sabinus circumire, hortari ne ad ambigua sonitus aut simulationem quietis casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti telisque non in falsum jactis. Interea barbari catervis 51
decurrentes nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora jacere, nunc virgultis et cratibus et corporibus exanimis complere fossas, quidam pontes et scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere, et adversum resistentes comminus niti. Miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia 2
pila, congestas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ spes et, si cedant, insignitius flagitium, illis extrema jam salus, et assistentes plerisque matres et conjuges, earumque lamenta, addunt animos. Nox aliis in 3
audaciam, aliis ad formidinem opportuna, incerti ictus, vulnera improvisa, suorum atque hostium ignoratio, et montis amfractu repercussæ velut a tergo voces, adeo cuncta miscuerant, ut quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. Neque tamen pervasere hostes 4
nisi admodum pauci: ceteros, dejecto promptissimo quoque aut saucio, appetente jam luce trusere in summa castelli, ubi tandem coacta deditio. Et proxima sponte 5

6 incolarum recepta. Reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi et sæva hiems subvenit.

52 At Romæ commota principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina
2 ejus postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens prætura, modicus dignationis, et quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem et devotiones objectabat.
3 Agrippina semper atrox, tum et periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri
4 reperit. Quo initio invidiæ, non ejusdem ait mactare divo Augusto victimas et posteros ejus insectari. Non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, cælesti sanguine ortam, intelligere
5 discrimen, suscipere sordes. Frustra Pulchram præscribi, cui sola exitii causa sit quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob eadem
6 afflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque Græco versu admonuit non ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra et Furnius damnantur.
7 Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio et secuta asseveratione Cæsaris, qua suo jure disertum
8 eum appellavit. Mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quam morum fama fuit, nisi quod ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

53 At Agrippina, pervicax iræ et morbo corporis implicata, cum viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam et preces orditur: subveniret solitudini, daret maritum; habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatium; esse in civitate, †qui D. Augusti neptem,† Germanici con-

jugem ac liberos ejus, recipere dignarentur. Sed Cæsar 2
non ignarus quantum ex re publica peteretur, ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso quanquam instantem reliquit. Id ego, a scriptoribus 3
annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinæ filiæ, quæ, Neronis principis mater, vitam suam et casus suorum posteris memoravit. Ceterum Sejanus 54
mærentem et improvidam altius perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa simulationum nescia, 2
cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat; idque quo acrius experiretur, poma, ut erant apposita, laudans nurui sua manu tradidit. Aucta ex eo suspicio Agrippinæ, et intacta ore servis 3
tramisit. Nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem non mirum ait, si quid severius in eam statuisset a qua veneficii insimularetur. Inde 4
rumor parari exitium, neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quæri.

Sed Cæsar quo famam averteret, adesse frequens 55
senatui, legatosque Asiæ, ambigentes quanam in civitate templum statueretur, plures per dies audivit. Un- 2
decim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversæ. Neque multum distantia inter se memorabant de vetustate generis, studio in populum Romanum per bella Persi et Aristonici aliorumque regum. Verum Hypæ- 3
peni Trallianique Laodicenis ac Magnetibus simul tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum 4
parentem urbis Romæ Trojam referrent, nisi antiquitatis gloria, pollebant. Paulum addubitatum, quod Halicar- 5
nassii mille et ducentos per annos nullo motu terræ nutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi

6 asseveraverant. Pergamenos (eo ipso nitebantur,) æde
Augusto ibi sita satis adeptos creditum. Ephesii
Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia, occupavisse
civitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnæosque
7 deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavere ut
consanguinei: nam Tyrrhenum Lydumque, Atye rege
genitos, ob multitudinem divisisse gentem; Lydum
patriis in terris resedisse, Tyrrheno datum novas ut
conderet sedes; et ducum e nominibus indita vocabula,
illis per Asiam, his in Italia; auctamque adhuc Lydorum
opulentiam missis in Græciam populis, cui mox a
8 Pelope nomen. Simul litteras imperatorum et icta
nobiscum fœdera bello Macedonum, ubertatemque fluminum
suorum, temperiem cæli ac dites circum terras,
56 memorabant. At Smyrnæi repetita vetustate, seu Tantalus
Jove ortus illos, sive Theseus divina et ipse stirpe,
sive una Amazonum condidisset, transcendere ad ea
quîs maxime fidebant in populum Romanum officiis,
missa navali copia non modo externa ad bella, sed quæ
in Italia tolerabantur; seque primos templum urbis
Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem jam
populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis,
stante adhuc Punica urbe et validis per Asiam regibus.
2 Simul L. Sullam testem afferebant, gravissimo in discrimine
exercitus ob asperitatem hiemis et penuriam
vestis, cum id Smyrnam in concionem nuntiatum foret,
omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina nos-
3 trisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres
Smyrnæos prætulere. Censuitque Vibius Marsus ut
M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum
4 legaretur, qui templi curam susciperet. Et quia Lepidus
ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius
Naso e prætoriis sorte missus est.

Inter quæ diu meditato prolatoque sæpius consilio, 57
tandem Cæsar in Campaniam, specie dedicandi templa
apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto, sed certus
procul urbe degere. Causam abscessus quanquam, 2
secutus plurimos auctorum, ad Sejani artes rettuli;
quia tamen, cæde ejus patrata, sex postea annos pari
secreto conjunxit, plerumque permoveor num ad ipsum
referri verius sit, sævitiam ac libidinem, cum factis pro-
meret, locis occultantem. Erant qui crederent in 3
senectute corporis quoque habitum pudori fuisse:
quippe illi prægracilis et incurva proceritas, nudus
capillo vertex, ulcerosa facies ac plerumque medicami-
nibus interstincta. Et Rhodi secreto vitare cœtus, re- 4
condere voluptates insuerat. Traditur etiam matris
impotentia extrusum, quam dominationis sociam asper-
nabatur, neque depellere poterat, cum dominationem
ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Au- 5
gustus Germanicum, sororis nepotem et cunctis lauda-
tum, rei Romanæ imponere: sed precibus uxoris evictus
Tiberio Germanicum, sibi Tiberium ascivit. Idque
Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arcto co- 58
mitatu fuit: unus senator consulatu functus, Cocceius
Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, præter
Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus; ceteri libera-
libus studiis præditi, ferme Græci, quorum sermonibus
levaretur. Ferebant periti cælestium, iis motibus side- 2
rum excessisse Roma Tiberium ut reditus illi negaretur.
Unde exitii causa multis fuit, properum finem vitæ
conjectantibus vulgantibusque. Neque enim tam in- 3
credibilem casum providebant, ut undecim per annos
libens patria careret. Mox patuit breve confinium
artis et falsi, veraque quam obscuris tegerentur. Nam, 4
in urbem non regressurum, haud forte dictum: cetero-

rum nescii egere, cum propinquo rure aut litore, et
sæpe mœnia urbis adsidens, extremam senectam com-
59 pleverit. Ac forte illis diebus oblatum Cæsari anceps
periculum auxit vana rumoris, præbuitque ipsi materiem
2 cur amicitiæ constantiæque Sejani magis fideret. Ves-
cebantur in villa cui vocabulum Speluncæ, mare Amy-
clanum inter et Fundanos montes, nativo in specu.
3 Ejus os lapsis repente saxis obruit quosdam ministros:
hinc metus in omnes et fuga eorum qui convivium
4 celebrabant. Sejanus genu vultuque et manibus super
Cæsarem suspensus opposuit sese incidentibus, atque
habitu tali repertus est a militibus qui subsidio vene-
rant. Major ex eo; et quanquam exitiosa suaderet,
5 ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Assimulabat-
que judicis partes adversum Germanici stirpem, subditis
qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insec-
tarentur Neronem proximum successioni et, quanquam
modesta juventa, plerumque tamen quid in præsentiarum
conduceret oblitum, dum a libertis et clientibus, apis-
cendæ potentiæ properis, exstimulatur ut erectum et
fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum,
cupere exercitus, neque ausurum contra Sejanum, qui
nunc patientiam senis et segnitiam juvenis juxta in-
60 sultet. Hæc atque talia audienti nihil quidem pravæ
cogitationis: sed interdum voces procedebant con-
tumaces et inconsultæ, quas appositi custodes exceptas
auctasque cum deferrent, neque Neroni defendere dare-
tur, diversæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur.
2 Nam alius occursum ejus vitare; quidam salutatione
reddita statim averti; plerique inceptum sermonem
abrumpere, insistentibus contra irridentibusque qui
3 Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus,
aut falsum renidens vultu: seu loqueretur seu taceret

juvenis, crimen ex silentio, ex voce. Ne nox quidem 4
secura, cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviæ,
atque illa Sejano, patefaceret; qui fratrem quoque
Neronis Drusum traxit in partes, spe objecta principis
loci, si priorem ætate et jam labefactum demovisset.
Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ et 5
solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater
Agrippina promptior Neroni erat. Neque tamen Se- 6
janus ita Drusum fovebat ut non in eum quoque semina
futuri exitii meditaretur, gnarus præferocem et insidiis
magis opportunum.

Fine anni excessere insignes viri Asinius Agrippa, 61
claris majoribus quam vetustis, vitaque non degener, et
Q. Haterius, familia senatoria, eloquentiæ, quoad vixit,
celebratæ: monumenta ingenii ejus haud perinde reti-
nentur. Scilicet impetu magis quam cura vigebat; 2
utque aliorum meditatio et labor in posterum valescit,
sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul
extinctum est.

M. Licinio, L. Calpurnio consulibus ingentium bel- 62
lorum cladem æquavit malum improvisum. Ejus initium A.U.C. 780.
simul et finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam am- A. D. 27.
phitheatro Atilius quidam libertini generis, quo spec- 2
taculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta
per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam
compagem superstruxit; ut qui non abundantia pecuniæ
nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id
negotium quæsivisset. Affluxere avidi talium, impe- 3
ritante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac
muliebre secus, omnis ætas, ob propinquitatem loci
effusius; unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein
convulsa, dum ruit intus aut in exteriora effunditur,
immensamque vim mortalium, spectaculo intentos aut

4 qui circum astabant, præceps trahit atque operit. Et
illi quidem quos principium stragis in mortem afflix-
5 erat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi
magis, quos abrupta parte corporis nondum vita dese-
ruerat; qui per diem visu, per noctem ululatibus et
6 gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri
fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes
7 lamentari. Etiam quorum diversa de causa amici aut
necessarii aberant, pavere tamen; nequedum comperto
63 quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Ut
cœpere dimoveri obruta, concursus ad exanimos com-
plectentium, osculantium; et sæpe certamen, si con-
fusior facies, sed par forma aut ætas, errorem agnos-
2 centibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu
debilitata vel obtrita sunt; cautumque in posterum
senatus consulto ne quis gladiatorium munus ederet,
cui minor quadringentorum millium res, neve amphi-
theatrum imponeretur nisi solo firmitatis spectatæ.
3 Atilius in exilium actus est. Ceterum sub recentem
cladem patuere procerum domus, fomenta et medici
passim præbiti; fuitque urbs per illos dies, quanquam
mæsta facie, veterum institutis similis, qui magna post
prœlia saucios largitione et cura sustentabant.

64 Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia
urbem ultra solitum affecit, deusto monte Cælio;
feralemque annum ferebant, et ominibus adversis sus-
ceptum principi consilium absentiæ, qui mos vulgo,
fortuita ad culpam trahentes; ni Cæsar obviam îsset
2 tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei
grates apud senatum ab illustribus famaque apud po-
pulum, quia sine ambitione aut proximorum precibus
ignotos etiam et ultro accitos munificentia juverat.
3 Adduntur sententiæ ut mons Cælius in posterum *Au*

gustus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus
sola Tiberii effigies, sita in domo Junii senatoris, invio-
lata mansisset. Evenisse id olim Claudiæ Quintæ, ejus- 4
que statuam vim ignium bis elapsam majores apud
ædem matris deûm consecravisse. Sanctos acceptosque 5
numinibus Claudios, et augendam cærimoniam loco
in quo tantum in principem honorem dî ostenderent.
Haud fuerit absurdum tradere montem eum anti- 65
quitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quod talis
silvæ frequens fecundusque erat, mox *Cœlium* appellita-
tum a Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ cum auxi-
lium tulisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco,
seu quis alius regum dedit: nam scriptores in eo dis-
sentiunt. Cetera non ambigua sunt, magnas eas copias 2
per plana etiam ac foro propinqua habitavisse, unde
Tuscum vicum, e vocabulo advenarum, dictum.

Sed ut studia procerum et largitio principis adversum 66
casus solatium tulerant, ita accusatorum major in dies
et infestior vis sine levamento grassabatur; corripue-
ratque Varum Quintilium, divitem et Cæsari propin-
quum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris ejus
condemnator, nullo mirante quod diu egens, et parto
nuper præmio male usus, plura ad flagitia accingeretur.
Publium Dolabellam socium delationis extitisse mi- 2
raculo erat, quia claris majoribus et Varo connexus
suam ipse nobilitatem, suum sanguinem, perditum ibat.
Restitit tamen senatus et opperiendum imperatorem 3
censuit; quod unum urgentium malorum suffugium in
tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam tem- 67
plis, quanquam edicto monuisset ne quis quietem ejus
irrumperet, concursusque oppidanorum disposito milite
prohiberentur, perosus tamen municipia et colonias,
omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam ab-

didit, trium millium freto ab extremis Surrentini pro-
2 montorii dijunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime
crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix
modicis navigiis pauca subsidia: neque appulerit quis-
3 quam nisi gnaro custode. Cæli temperies hieme mitis,
objectu montis quo sæva ventorum arcentur; æstas in
Favonium obversa, et aperto circum pelago peramœna;
prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesu-
4 vius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea
tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit.
5 Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus et mo-
libus insederat, quanto intentus olim publicas ad curas,
tanto occultior in luxus et malum otium resolutus.
Manebat quippe suspicionum et credendi temeritas,
quam Sejanus, augere etiam in urbe suetus, acrius
turbabat non jam occultis adversum Agrippinam et
6 Neronem insidiis. Quîs additus miles nuntios, introi-
tus, aperta secreta, velut in annales referebat; ultroque
struebantur qui monerent perfugere ad Germaniæ ex-
ercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Augusti
amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Ea-
que spreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.
68 Junio Silano, et Silio Nerva consulibus fœdum anni
A.U.C. 781. A.D. 28. principium incessit, tracto in carcerem illustri equite
Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque
enim omiserat conjugem liberosque ejus percolere,
sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus,
2 eoque apud bonos laudatus et gravis iniquis. Hunc
Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M.
Opsius prætura functi aggrediuntur, cupidine consu-
latus, ad quem non nisi per Sejanum aditus; neque
3 Sejani voluntas nisi scelere quærebatur. Compositum
inter ipsos ut Latiaris, qui modico usu Sabinum con-

tingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent, deinde
accusationem inciperent. Igitur Latiaris jacere for- 4
tuitos primum sermones, mox laudare constantiam,
quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, afflictam
deseruisset; simul honora de Germanico, Agrippinam
miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt 5
molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas,
junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, sævi-
tiam, superbiam, spes ejus. Ne in Tiberium quidem 6
convicio abstinet. Iique sermones, tanquam vetita
miscuissent, speciem arctæ amicitiæ fecere. Ac jam 7
ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum,
dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant 69
quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acci-
perentur. Nam loco in quem coibatur, servanda soli- 2
tudinis facies; et si pone fores assisterent, metus visus,
sonitus, aut forte ortæ suspicionis, erant. Tectum inter 3
et laquearia tres senatores, haud minus turpi latebra
quam detestanda fraude, sese abstrudunt; foraminibus
et rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum 4
in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus,
domum et in cubiculum trahit; præteritaque et instan-
tia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat.
Eadem ille et diutius; quanto mæsta, ubi semel proru-
pere, difficilius reticentur. Properata inde accusatio, 5
missisque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis suumque
ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia et 6
pavens civitas, † egens *(etiam?)* adversum proximos:
congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari;
etiam muta atque inanima, tectum et parietes circum-
spectabantur. Sed Cæsar, sollennia incipientis anni 70
calendis Januariis epistola precatus, vertit in Sabinum,
corruptos quosdam libertorum et petitum se arguens,

2 ultionemque haud obscure poscebat. Nec mora quin
decerneretur; et trahebatur damnatus, quantum ob-
ducta veste et astrictis faucibus niti poterat, clamitans
3 sic inchoari annum, has Sejano victimas cadere. Quo
intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas;
4 deseri itinera, fora. Et quidam regrediebantur ostenta-
bantque se rursum, id ipsum paventes quod timuissent.
5 Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter sacra et vota,
quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset,
6 vincla et laqueus inducantur? Non imprudentem Tibe-
rium tantam invidiam adîsse: quæsitum meditatumque
ne quid impedire credatur quo minus novi magistratus,
quo modo delubra et altaria, sic carcerem recludant.
7 Secutæ insuper litteræ grates agentes quod hominem
infensum rei publicæ punivissent, adjecto trepidam sibi
vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim
compellato; neque tamen dubitabatur in Neronem et
71 Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret suum
quæque in annum referre, avebat animus anteire, statim-
que memorare exitus, quos Latinius atque Opsius
ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modo
postquam C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi
Tiberio; qui, scelerum ministros ut perverti ab aliis
nolebat, ita plerumque satiatus, et oblatis in eandem
2 operam recentibus, veteres et prægraves afflixit. Ve-
rum has atque alias sontium pœnas in tempore trade-
3 mus. Tum censuit Asinius Gallus, cujus liberorum
Agrippina matertera erat, petendum a principe ut metus
4 suos senatui fateretur amoverique sineret. Nullam
æque Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis quam
dissimulationem diligebat. Eo ægrius accepit recludi
5 quæ premeret. Sed mitigavit Sejanus, non Galli amore,
verum ut cunctationes principis opperiretur, gnarus

lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta conjungere.

Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem 6
Augustus convictam adulterii damnaverat, projeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus.
Illic viginti annis exilium toleravit, Augustæ ope 7
sustentata; quæ florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga afflictos palam ostentabat.

Eodem anno Frisii, transrhenanus populus, pacem 72
exuere, nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes. Tributum iis Drusus jusserat modicum, pro an- 2
gustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenta cujusquam cura quæ firmitudo, quæ mensura; donec Olennius, e primipilaribus regendis Frisiis impositus, terga urorum delegit quorum ad formam acciperentur. Id, aliis quoque nationibus arduum, apud 3
Germanos difficilius tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac 4
primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira et 5
questus, et, postquam non subveniebatur, remedium ex bello. Rapti, qui tributo aderant, milites et patibulo affixi. Olennius infensos fuga prævenit, receptus 6
castello, cui nomen Flevum; et haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani præsidebat.
Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ pro prætore 73
cognitum, vexilla legionum e superiore provincia, peditumque et equitum auxiliarium delectos accivit, ac simul utrumque exercitum Rheno devectum Frisiis intulit, soluto jam castelli obsidio et ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus 2
et pontibus traducendo graviori agmini firmat. Atque

interim repertis vadis alam Canninefatem, et quod
peditum Germanorum inter nostros merebat, circum-
gredi terga hostium jubet; qui jam acie compositi
pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio
3 missos. Tum tres leves cohortes, ac rursum duæ, dein
tempore interjecto alarius eques immissus. Satis va-
lidi, si simul incubuissent, per intervallum adventantes
neque constantiam addiderant turbatis, et pavore fu-
4 gientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ
legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit. Atque ille
dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim
5 legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios,
et acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque
6 fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit,
aut corpora humavit, quanquam multi tribunorum præ-
7 fectorumque et insignes centuriones cecidissent. Mox
compertum a transfugis nongentos Romanorum, apud
lucum quem Baduhennæ vocant, pugna in posterum
extracta confectos; et aliam quadringentorum manum,
occupata Cruptoricis quondam stipendiarii villa, post-
quam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.
74 Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissi-
mulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.
2 Neque senatus in eo cura, an imperii extrema deho-
nestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui
3 remedium adulatione quærebatur. Ita quanquam di-
versis super rebus consulerentur, aram Clementiæ,
aram Amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris ac Sejani
censuere; crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui
4 copiam facerent. Non illi tamen in urbem aut propin-
qua urbi degressi sunt: satis visum omittere insulam
5 et in proximo Campaniæ aspici. Eo venire patres,
eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus

durior congressus, atque eo per ambitum et societate
consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei arro- 5
gantiam, fœdum illud in propatulo servitium spectanti.
Quippe Romæ sueti discursus, et magnitudine urbis 6
incertum quod quisque ad negotium pergat: ibi campo aut litore jacentes nullo discrimine, noctem ac diem juxta gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur, donec id quoque vetitum, et revenere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat; quidam male alacres, quibus infaustæ amicitiæ gravis exitus im-
minebat. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Ger- 75
manico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in
urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio, super ve- 2
tustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum, præferebat.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER QUINTUS.

---

1 RUBELLIO et Fufio consulibus, quorum utrique Gemi-
A.U.C. 782. nus cognomentum erat, Julia Augusta mortem obiit,
A.D. 29. ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam et
2 adoptione Liviorum Juliorumque clarissimæ. Primum
ei matrimonium et liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui
bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac
3 triumviros pacta in urbem rediit. Exin Cæsar cupidine
formæ aufert marito, incertum an invitam, adeo pro-
perus ut, ne spatio quidem ad enitendum dato, penati-
4 bus suis gravidam induxerit. Nullam posthac subolem
edidit; sed sanguini Augusti per conjunctionem Agrip-
pinæ et Germanici annexa, communes pronepotes
5 habuit. Sanctitate domus priscum ad morem, comis
ultra quam antiquis feminis probatum, mater impotens,
uxor facilis, et cum artibus mariti, simulatione filii
6 bene composita. Funus ejus modicum, testamentum
diu irritum fuit. Laudata est pro Rostris a C. Cæsare
2 pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius,
quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata
amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras
excusavit; honoresque memoriæ ejus ab senatu large

decretos quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, et addito ne cælestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse. Quin et parte ejusdem epistolæ 2
increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem oblique perstringens. Is gratia Augustæ floruerat, aptus alli- 3
ciendis feminarum animis, dicax idem, et Tiberium acerbis facetiis irridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterum ex eo præ- 3
rupta jam et urgens dominatio. Nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium, quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exoluti 2
proruperunt, missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem allatas et cohibitas ab Augusta credidit vulgus: haud enim multum post mortem ejus recitatæ sunt. Verba inerant quæsita asperitate: sed 3
non arma, non rerum novarum studium; amores juvenum et impudicitiam, nepoti objectabat. In nurum 4
ne id quidem confingere ausus, arrogantiam oris et contumacem animum incusavit, magno senatus pavore ac silentio; donec pauci, quîs nulla ex honesto spes, (et publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur,) ut referretur postulavere, promptissimo Cotta Messalino, cum atroci sententia. Sed aliis a primoribus, 5
maximeque a magistratibus, trepidabatur: quippe Tiberius, etsi infense invectus, cetera ambigua reliquerat.
Fuit in senatu Junius Rusticus, componendis patrum 4
actis delectus a Cæsare, eoque meditationes ejus introspicere creditus. Is fatali quodam motu (neque 2
enim ante specimen constantiæ dederat,) seu prava sollertia, dum imminentium oblitus incerta pavet, inserere se dubitantibus, ac monere consules ne relationem inciperent; disserebatque brevibus momentis summa

verti; posse quandoque Germanici exitium pænitentiæ
3 †esse† seni. Simul populus effigies Agrippinæ ac Nero-
nis gerens circumsistit curiam, faustisque in Cæsarem
ominibus falsas litteras et principe invito exitium domui
ejus intendi clamitat. Ita nihil triste illo die patratum.
4 Ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in
Sejanum sententiæ, exercentibus plerisque per occul-
5 tum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum. Unde
illi ira violentior et materies criminandi: spretum do-
lorem principis ab senatu, descivisse populum; audiri
jam et legi novas conciones, nova patrum consulta;
quid reliquum nisi ut caperent ferrum et, quorum
imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatores-
5 que deligerent? Igitur Cæsar, repetitis adversum nepo-
tem et nurum probris, increpitaque per edictum plebe,
questus apud patres quod fraude unius senatoris impe-
ratoria majestas elusa publice foret, integra tamen sibi
2 cuncta postulavit. Nec ultra deliberatum quo minus,
non quidem extrema decernerent, (id enim vetitum,)
sed, paratos ad ultionem, vi principis impediri testa-
rentur.

6 . . . Quattuor et quadraginta orationes super ea re
A.U.C. 784. habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures assuetudine
A. D. 31. . . . "Mihi pudorem, aut Sejano invidiam, allaturum
censui. Versa est fortuna, et ille quidem, qui collegam
2 et generum asciverat, sibi ignoscit; ceteri, quem per
3 dedecora fovere, cum scelere insectantur. Miserius sit
ob amicitiam accusari an amicum accusare, haud dis-
4 creverim. Non crudelitatem, non clementiam cujus-
quam experiar, sed liber et mihi ipsi probatus anteibo
5 periculum. Vos obtestor ne memoriam nostri per
mærorem quam læti retineatis, adjiciendo me quoque
7 iis, qui fine egregio publica mala effugerunt." Tunc

singulos, ut cuique assistere, alloqui, animus erat,
retinens aut dimittens, partem diei absumpsit; multo-
que adhuc cœtu, et cunctis intrepidum vultum ejus
spectantibus, cum superesse tempus novissimis crede-
rent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. Neque 2
Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus
est, cum in Blæsum multa fœdaque incusavisset. Re- 8
latum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo. Illum
indices arguebant claustra ærarii, cui præfectus erat,
et militarem pecuniam rebus novis obtulisse; huic a
Considio prætura functo objectabatur Ælii Galli ami-
citia, qui punito Sejano in hortos Pomponii quasi
fidissimum ad subsidium perfugisset. Neque aliud 2
periclitantibus auxilii quam in fratrum constantia fuit,
qui vades extitere. Mox crebris prolationibus spem ac 3
metum juxta gravatus Vitellius, petito per speciem
studiorum scalpro levem ictum venis intulit, vitamque
ægritudine animi finivit. At Pomponius, multa morum 4
elegantia et ingenio illustri, dum adversam fortunam
æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum post- 9
hac ut in reliquos Sejani liberos adverteretur, vanes-
cente quanquam plebis ira, ac plerisque per priora
supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius 2
imminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebro
interrogaret quod ob delictum, et quo traheretur;
neque facturam ultra, et posse se puerili verbere
moneri. Tradunt temporis ejus auctores, quia trium- 3
virali supplicio affici virginem inauditum habebatur,
a carnifice laqueum juxta compressam; exin oblisis
faucibus id ætatis corpora in Gemonias abjecta.

Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt 10
acri magis quam diuturno rumore, Drusum Germanici
filium apud Cycladas insulas, mox in continenti, visum.

2 Et erat juvenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari fama nominis, et promptis Græcorum animis ad nova et mira: quippe elapsum custodiæ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam
3 invasurum, fingebant simul credebantque. Jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus et inanium spe, cum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus Achaiam
4 quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam et Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus angustiasque Isthmi evadit; marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, sollertius interrogatum quisnam foret, dixisse M. Silano genitum; et multis sectatorum dilapsis ascendisse navem tanquam Italiam peteret.
5 Scripsitque hæc Tiberio, neque nos originem finemve ejus rei ultra comperimus.

11 Exitu anni, diu aucta discordia consulum erupit. Nam Trio, facilis capessendis inimicitiis, et foro exercitus, ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani
2 ministros oblique perstrinxerat. Ille, nisi lacesseretur, modestiæ retinens, non modo retudit collegam, sed ut
3 noxium conjurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER SEXTUS.

Cn. Domitius et Camillus Scribonianus consulatum 1
inierant, cum Cæsar tramisso, quod Capreas et Surren- A.U.C. 785.
tum interluit, freto Campaniam prælegebat, ambiguus A. D.
an urbem intraret, seu, quia contra destinaverat, speciem 32.
venturi simulans. Et sæpe in propinqua degressus, 2
aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum et solitudinem
maris repetiit, pudore scelerum et libidinum, quibus
adeo, indomitis exarserat, ut more regio pubem in-
genuam stupris pollueret. Nec formam tantum et 3
decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis
imagines majorum incitamentum cupidinis habebat.
Tuncque primum ignota antea vocabula reperta sunt 4
sellariorum et *spintriarum* ex fœditate loci ac multiplici
patientia. Præpositique servi, qui inquirerent, pertra- 5
herent, dona in promptos, minas adversum abnuentes,
et si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus,
suaque ipsi libita velut in captos exercebant. At 2
Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liviæ flagi-
tiis ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ
dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus, et
bona Sejani ablata ærario ut in fiscum cogerentur,

2 tanquam referret. Scipiones hæc et Silani et Cassii, îsdem ferme aut paulum immutatis verbis, asseveratione multa censebant, cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit,
3 per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti et ferro accincti, quotiens curiam inîsset, salutem ejus defende-
4 rent. Crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus a Capreis urbem
5 peteret. Tiberius tamen, ludibria seriis permiscere solitus, egit grates benevolentiæ patrum: sed quos omitti posse, quos deligi? semperne eosdem an subinde alios? et honoribus perfunctos an juvenes, privatos an e magistratibus? quam deinde speciem fore sumentium in limine curiæ gladios? Neque sibi vitam tanti, si
6 armis tegenda foret. Hæc adversus Togonium, verbis moderans; neque ultra abolitionem sententiæ suadere.
3 At Junium Gallionem, qui censuerat ut prætoriani actis stipendiis jus apiscerentur in quattuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit, velut coram rogitans quid illi cum militibus, quos neque dicta imperatoris neque
2 præmia nisi ab imperatore accipere par esset. Repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. An potius discordiam et seditionem a satellite Sejani quæsitam, qua rudes animos nomine honoris ad corrum-
3 pendum militiæ morem propelleret. Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus; et quia incusabatur facile toleraturus exilium delecta Lesbo, insula nobili et amœna, retrahitur in
4 urbem custoditurque domibus magistratuum. Isdem litteris Cæsar Sextium Paconianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Sejano cujus ope

dolus C. Cæsari pararetur. Quod postquam patefac- 5
tum, prorupere concepta pridem odia; et summum sup-
plicium decernebatur, ni professus indicium foret. Ut 4
vero Latinium Latiarem ingressus est, accusator ac
reus juxta invisi gratissimum spectaculum præbebantur.
Latiaris, ut rettuli, præcipuus olim circumveniendi
Titii Sabini et tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter 2
quæ Haterius Agrippa consules anni prioris invasit,
cur mutua accusatione intenta nunc silerent: metum
prorsus et noxiam conscientiæ pro fœdere haberi; at
non patribus reticenda quæ audivissent. Regulus ma- 3
nere tempus ultionis, seque coram principe executu-
rum; Trio æmulationem inter collegas, et si qua discor-
des jecissent, melius oblitterari respondit. Urgente 4
Agrippa Sanquinius Maximus, e consularibus, oravit
senatum ne curas imperatoris conquisitis insuper acer-
bitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis.
Sic Regulo salus et Trioni dilatio exitii quæsita. Ha- 5
terius invisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis
marcidus, et ob segnitiam quamvis crudelem principem
non metuens, illustribus viris perniciem inter ganeam
ac stupra meditabatur.

Exin Cotta Messalinus, sævissimæ cujusque senten- 5
tiæ auctor eoque inveterata invidia, ubi primum facultas
data, arguitur pleraque: C. Cæsarem, quasi incestæ
virilitatis, et cum die natali Augustæ inter sacerdotes
epularetur, novendialem eam cœnam dixisse; querens-
que de potentia M. Lepidi ac L. Arruntii, cum quibus
ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, "Illos qui-
dem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus."
Neque cuncta a primoribus civitatis revincebatur; 2
iisque instantibus ad imperatorem provocavit. Nec
multo post litteræ afferuntur, quibus in modum defen-

sionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio
crebrisque ejus officiis commemoratis, ne verba prave
detorta neu convivalium fabularum simplicitas in cri-
6 men duceretur postulavit. Insigne visum est earum
Cæsaris litterarum initium; nam his verbis exorsus
est: "Quid scribam vobis, patres conscripti, aut quo-
modo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tem-
pore, dî me deæque pejus perdant quam perire me
2 quotidie sentio, si scio." Adeo facinora atque flagitia
sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra
præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si reclu-
dantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et
ictus, quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine,
3 malis consultis animus dilaceretur. Quippe Tiberium
non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta
7 pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Tum facta
patribus potestate statuendi de Cæciliano senatore, qui
plurima adversum Cottam prompserat, placitum eandem
pœnam irrogari quam in Aruseium et Sanquinium,
accusatores L. Arruntii; quo non aliud honorificentius
Cottæ evenit, qui nobilis quidem, sed egens ob luxum,
per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus digni-
tate ultionis æquabatur.

2 Q. Servæus posthac et Minucius Thermus inducti;
Servæus prætura functus et quondam Germanici comes,
Minucius equestri loco, modeste habita Sejani amicitia;
3 unde illis major miseratio. Contra Tiberius præcipuos
ad scelera increpans, admonuit C. Cestium patrem di-
cere senatui quæ sibi scripsisset; suscepitque Cestius
4 accusationem. Quod maxime exitiabile tulere illa tem-
pora, cum primores senatus infimas etiam delationes
exercerent, alii propalam, multi per occultum; neque
discerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid

repens aut vetustate obscurum: perinde in foro, in con-
vivio, quaqua de re locuti incusabantur, ut quis præve-
nire et reum destinare properat, pars ad subsidium sui,
plures infecti quasi valitudine et contactu. Sed Minu- 5
cius et Servæus damnati indicibus accessere. Tractique
sunt in casum eundem Julius Africanus e Santonis
Gallica civitate, Seius Quadratus: originem non rep-
peri. Neque sum ignarus a plerisque scriptoribus 6
omissa multorum pericula et pœnas, dum copia fatiscunt
aut, quæ ipsis nimia et mæsta fuerant, ne pari tædio
lecturos afficerent verentur. Nobis pleraque digna
cognitu obvenere, quanquam ab aliis incelebrata. Nam 8
ea tempestate qua Sejani amicitiam ceteri falso exue-
rant, ausus est eques Romanus M. Terentius, ob id
reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo:
« Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat agnos- 2
cere crimen quam abnuere. Sed utcunque casura res
est, fatebor et fuisse me Sejano amicum, et ut essem
expetîsse, et postquam adeptus eram lætatum. Videram 3
collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox urbis
et militiæ munia simul obeuntem. Illius propinqui et 4
affines honoribus augebantur; ut quisque Sejano inti-
mus, ita ad Cæsaris amicitiam validus; contra quibus
infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. Nec 5
quemquam exemplo assumo: cunctos qui novissimi
consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defen-
dam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ 6
et Juliæ domus partem, quas affinitate occupaverat,
tuum, Cæsar, generum, tui consulatus socium, tua
officia in re publica capessentem, colebamus. Non est 7
nostrum æstimare, quem supra ceteros et quibus de
causis extollas. Tibi summum rerum judicium dî de-
dere: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus 8

porro quæ coram habentur, cui ex te opes, honores,
quîs plurima juvandi nocendive potentia; quæ Sejano
9 fuisse nemo negaverit. Abditos principis sensus, et si
quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps: nec
10 ideo assequare. Ne, patres conscripti, ultimum Sejani
diem, sed sedecim annos cogitaveritis.* Etiam Satrium
atque Pomponium venerabamur; libertis quoque ac
janitoribus ejus notescere pro magnifico accipiebatur.
11 Quid ergo? indistincta hæc defensio et promisca dabitur?
immo justis terminis dividatur. Insidiæ in rem
publicam, consilia cædis adversum imperatorem puniantur:
de amicitia et officiis idem finis et te, Cæsar, et
9 nos absolverit." Constantia orationis, et quia repertus
erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eo usque
potuere ut accusatores ejus, additis quæ ante deliquerant,
exilio aut morte multarentur.

2 Secutæ dehinc Tiberii litteræ in Sex. Vestilium prætorium,
quem Druso fratri percarum in cohortem suam
3 transtulerat. Causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat
quædam in C. Cæsarem ut impudicum, sive
4 ficto habita fides. Atque ob id convictu principis
prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset,
obligat venas; precatusque per codicillos, immiti re-
5 scripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius
Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino
Calvisio, majestatis postulantur, et Vinicianus
Pollioni patri adjiciebatur; clari genus, et quidam sum-
6 mis honoribus. Contremuerantque patres, (nam quotus
quisque affinitatis aut amicitiæ tot illustrium virorum
expers erat?) ni Celsus urbanæ cohortis tribunus, tum
inter indices, Appium et Calvisium discrimini exemisset.
7 Cæsar Pollionis ac Viniciani Scaurique causam, ut ipse
cum senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scau-

rum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes 10
periculi. Qua occupandæ rei publicæ argui non pote-
rant, ob lacrimas incusabantur; necataque est anus
Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset.
Hæc apud senatum. Nec secus apud principem Vescu- 2
larius Atticus ac Julius Marinus ad mortem aguntur, e
vetustissimis familiarium, Rhodum secuti et apud Ca-
preas individui; Vescularius insidiarum in Libonem in-
ternuntius: Marino participe Sejanus Curtium Atticum
oppresserat. Quo lætius acceptum sua exempla in
consultores recidisse.

Per idem tempus L. Piso pontifex, rarum in tanta 3
claritudine, fato obiit, nullius servilis sententiæ sponte
auctor, et quotiens necessitas ingrueret, sapienter mo-
derans. Patrem ei censorium fuisse memoravi; ætas 4
ad octogesimum annum processit; decus triumphale in
Thracia meruerat. Sed præcipua ex eo gloria, quod 5
præfectus urbi recens continuam potestatem et inso-
lentia parendi graviorem mire temperavit. Namque 11
antea, profectis domo regibus ac mox magistratibus, ne
urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus
redderet ac subitis mederetur; feruntque ab Romulo
Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam
Marcium, et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium,
impositos. Dein consules mandabant; duratque simu- 2
lacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur qui consu-
lare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus 3
Cilnium Mæcenatem, equestris ordinis, cunctis apud
Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, 4
ob magnitudinem populi ac tarda legum auxilia, sumpsit
e consularibus qui coërceret servitia et quod civium
audacia turbidum, nisi vim metuat. Primusque Mes- 5
sala Corvinus eam potestatem, et paucos intra dies

6 finem, accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus
Statilius, quanquam provecta ætate, egregie toleravit.
7 Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico
funere ex decreto senatus celebratus est.

12 Relatum inde ad patres a Quintiliano tribuno plebei
de libro Sibyllæ, quem Caninius Gallus quindecimvirûm
recipi inter ceteros ejusdem vatis, et ea de re senatus
consultum postulaverat; quo per discessionem facto
misit litteras Cæsar, modice tribunum increpans igna-
2 rum antiqui moris ob juventam. Gallo exprobrabat
quod, scientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore,
ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per ma-
gistros æstimatoque carmine, apud infrequentem sena-
3 tum egisset. Simul commonefecit, quia multa vana sub
nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem
intra diem ad prætorem urbanum deferrentur neque
4 habere privatim liceret. Quod a majoribus quoque
decretum erat post exustum sociali bello Capitolium,
quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac
Siciliam et Italicas colonias, carminibus Sibyllæ, una
seu plures fuere; datoque sacerdotibus negotio, quan-
5 tum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur
tunc quoque notioni quindecimvirûm is liber subjicitur.

13 Isdem consulibus gravitate annonæ juxta seditionem
ventum; multaque, et plures per dies, in theatro licen-
tius efflagitata, quam solitum adversum imperatorem.
2 Quîs commotus, incusavit magistratus patresque quod
non publica auctoritate populum coërcuissent; addidit-
que quibus e provinciis, et quanto majorem quam Augus-
3 tus rei frumentariæ copiam advectaret. Ita castigandæ
plebi compositum senatus consultum prisca severitate,
4 neque segnius consules edixere. Silentium ipsius non
civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, equites Ro- 14
mani, cecidere conjurationis crimine; ex quîs Geminius
prodigentia opum ac mollitia vitæ amicus Sejano, nihil
ad serium. Et Julius Celsus tribunus in vinclis laxa- 2
tam catenam et circumdatam in diversum tendens,
suam ipse cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, 3
tanquam desperatis rebus Romanis Parthorum ad mise-
ricordiam fugeret, custodes additi. Sane is repertus 4
apud fretum Siciliæ retractusque per centurionem,
nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis af-
ferebat. Mansit tamen incolumis, oblivione magis
quam clementia.

Ser. Galba, L. Sulla consulibus, diu quæsito quos 15
neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam insta- A.U.C. 786.
bat virginum ætas, L. Cassium, M. Vinicium legit. A. D. 33.
Vinicio oppidanum genus: Calibus ortus, patre atque 2
avo consularibus, cetera equestri familia erat, mitis
ingenio et comptæ facundiæ. Cassius plebeii Romæ 3
generis, verum antiqui honoratique, et severa patris
disciplina eductus, facilitate sæpius quam industria
commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam Ger- 4
manico genitas conjungit; superque ea re senatui scri-
bit, levi cum honore juvenum. Dein redditis absentiæ 5
causis admodum vagis, flexit ad graviora et offensiones
ob rem publicam cœptas, utque Macro præfectus tri-
bunorumque et centurionum pauci secum introirent,
quotiens curiam ingrederetur, petivit. Factoque large 6
et sine præscriptione generis aut numeri senatus con-
sulto, ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium
numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens
patriam et declinans.

Interea magna vis accusatorum in eos irrupit, qui 16
pecunias fenore auctitabant adversum legem dictatoris

Cæsaris, qua de modo credendi possidendique intra
Italiam cavetur; omissam olim, quia privato usui bonum
2 publicum postponitur. Sane vetus urbi fenebre malum,
et seditionum discordiarumque creberrima causa; eoque
cohibebatur antiquis quoque et minus corruptis mo-
3 ribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis
unciario fenore amplius exerceret, cum antea ex libidine
locupletium agitaretur; dein rogatione tribunicia ad
4 semuncias redacta, postremo vetita versura. Multis-
que plebis scitis obviam itum fraudibus, quæ totiens
5 repressæ miras per artes rursum oriebantur. Sed tum
Gracchus prætor, cui ea quæstio evenerat, multitudine
periclitantium subactus rettulit ad senatum; trepidique
patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus,) veniam
a principe petivere; et concedente, annus in posterum
sexque menses dati, quîs secundum jussa legis rationes
17 familiares quisque componerent. Hinc inopia rei num-
mariæ, commoto simul omnium ære alieno, et quia, tot
damnatis bonisque eorum divenditis, signatum argentum
2 fisco vel ærario attinebatur. Ad hoc senatus præscrip-
serat, duas quisque fenoris partes in agris per Italiam
collocaret. Sed creditores in solidum appellabant;
3 nec decorum appellatis minuere fidem. Ita primo
concursatio et preces; dein strepere prætoris tribunal;
eaque quæ remedio quæsita, venditio et emptio, in
contrarium mutari, quia feneratores omnem pecuniam
4 mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta
vilitate, quanto quis obæratior, ægrius distrahebant,
multique fortunis provolvebantur; eversio rei familiaris
dignitatem ac famam præceps dabat, donec tulit opem
Cæsar disposito per mensas millies sestertio, factaque
mutuandi copia sine usuris per triennium, si debitor
5 populo in duplum prædiis cavisset. Sic refecta fides,

et paulatim privati quoque creditores reperti. Neque
emptio agrorum exercita ad formam senatus consulti,
acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.

Dein redeunt priores metus, postulato majestatis 18
Considio Proculo; qui nullo pavore diem natalem cele-
brans raptus in curiam, pariterque damnatus interfec-
tusque. Et sorori ejus Sanciæ aqua atque igni inter- 2
dictum, accusante Q. Pomponio. Is, moribus inquies,
hæc et hujuscemodi a se factitari prætendebat, ut parta
apud principem gratia periculis Pomponii Secundi fratris
mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exilium 3
statuitur, cujus maritum Argolicum, socerum Laconem,
e primoribus Achæorum, Cæsar afflixerat. Pater quo- 4
que, illustris eques Romanus, ac frater prætorius, cum
damnatio instaret, se ipsi interfecere. Datum erat 5
crimini quod Theophanen Mytilenæum, proavum eorum,
Cn. Magnus inter intimos habuisset, quodque defuncto
Theophani cælestes honores Græca adulatio tribuerat.
Post quos Sex. Marius, Hispaniarum ditissimus, de- 19
fertur incestâsse filiam et saxo Tarpeio dejicitur. Ac
ne dubium haberetur magnitudinem pecuniæ malo ver-
tisse, aurarias ejus, quanquam publicarentur, sibimet
Tiberius seposuit. Irritatusque suppliciis cunctos, qui 2
carcere attinebantur accusati societatis cum Sejano,
necari jubet. Jacuit immensa strages, omnis sexus, 3
omnis ætas; illustres, ignobiles; dispersi aut aggerati.
Neque propinquis aut amicis assistere, illacrimare, ne 4
visere quidem diutius, dabatur; sed circumjecti cus-
todes et in mærorem cujusque intenti corpora putrefacta
assectabantur, dum in Tiberim traherentur, ubi fluitan-
tia aut ripis appulsa non cremare quisquam, non contin-
gere. Interciderat sortis humanæ commercium vi me- 5
tus; quantumque sævitia glisceret, miseratio arcebatur.

20 Sub idem tempus C. Cæsar, discedenti Capreas avo
comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit,
immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta voce; qualem
diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum
2 distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris
dictum percrebruit, neque meliorem unquam servum
neque deteriorem dominum fuisse.

3 Non omiserim præsagium Tiberii de Servio Galba
tum consule; quem accitum et diversis sermonibus pertentatum postremo Græcis verbis in hanc sententiam
allocutus, "et tu, Galba, quandoque degustabis imperium;" seram ac brevem potentiam significans, scientia
Chaldæorum artis, cujus apiscendæ otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum habuit, peritiam ejus hoc
21 modo expertus: Quotiens super tali negotio consultaret,
edita domus parte ac liberti unius conscientia utebatur.
2 Is litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet,) præibat eum, cujus
artem experiri Tiberius statuisset; et regredientem, si
vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum
3 mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur
Thrasyllus îsdem rupibus inductus postquam percunctantem commoverat, imperium ipsi et futura sollerter
patefaciens, interrogatur an suam quoque genitalem
horam comperîsset; quem tum annum, qualem diem
4 haberet. Ille positus siderum ac spatia dimensus,
hærere primo, dein pavescere; et quantum introspiceret,
magis ac magis trepidus admirationis et metus, postremo exclamat ambiguum sibi ac prope ultimum dis-
5 crimen instare. Tum complexus eum Tiberius præscium
periculorum et incolumem fore gratatur; quæque dixerat, oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

Sed mihi hæc ac talia audienti in incerto judicium 22
est, fatone res mortalium et necessitate immutabili
an forte volvantur. Quippe sapientissimos veterum, 2
quique sectam eorum æmulantur, diversos reperies, ac
multis insitam opinionem non initia nostri, non finem,
non denique homines dis curæ; ideo creberrime tristia
in bonos, læta apud deteriores esse. Contra alii fatum 3
quidem congruere rebus putant, sed non e vagis stellis,
verum apud principia et nexus naturalium causarum;
ac tamen electionem vitæ nobis relinquunt, quam ubi
elegeris, certum imminentium ordinem. Neque mala 4
vel bona quæ vulgus putet: multos qui conflictari ad-
versis videantur, beatos, at plerosque quanquam magnas
per opes miserrimos, si illi gravem fortunam constanter
tolerent, hi prospera inconsulte utantur. Ceterum 5
plurimis mortalium non eximitur, quin primo cujusque
ortu ventura destinentur; sed quædam secus, quam
dicta sint, cadere, fallaciis ignara dicentium: ita cor-
rumpi fidem artis, cujus clara documenta et antiqua
ætas et nostra tulerit. Quippe a filio ejusdem Thrasylli 6
prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur,
ne nunc incepto longius abierim.

Isdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem 23
egestate cibi peremptum haud dubium; sponte vel
necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar 2
an sepeliri sineret, non erubuit permittere, ultroque
incusare casus qui reum abstulissent, antequam coram
convinceretur. Scilicet medio triennio defuerat tempus 3
subeundi judicium consulari seni, tot consularium pa-
renti. Drusus deinde extinguitur, cum se miserandis 4
alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem
detinuisset. Tradidere quidam præscriptum fuisse 5
Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum

custodiæ juvenem (nam in Palatio attinebatur,) ducem
6 populo imponere. Mox quia rumor incedebat fore ut
nuru ac nepoti conciliaretur Cæsar, sævitiam quam
24 pœnitentiam maluit. Quin et invectus in defunctum,
probra corporis, exitiabilem in suos, infensum rei pub-
licæ animum objecit; recitarique factorum dictorumque
ejus descripta per dies jussit, quo non aliud atrocius
2 visum. Astitisse tot per annos qui vultum, gemitus,
occultum etiam murmur exciperent, et potuisse avum
audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi
quod Attii centurionis et Didymi liberti epistolæ ser-
vorum nomina præferebant, ut quis egredientem cu-
3 biculo Drusum pulsaverat, exterruerat. Etiam sua
verba centurio sævitiæ plena, tanquam egregium, voces-
que deficientis adjecerat; quîs primo alienationem men-
tis simulans quasi per dementiam funesta Tiberio,
mox, ubi exspes vitæ fuit, meditatas compositasque
diras imprecabatur; ut, quemadmodum nurum filium-
que fratris et nepotes domumque omnem cædibus com-
plevisset, ita pœnas nomini generique majorum et
4 posteris exolveret. Obturbabant quidem patres specie
detestandi: sed penetrabat pavor et admiratio callidum
olim et tegendis sceleribus obscurum huc confidentiæ
venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet ne-
potem sub verbere centurionis, inter servorum ictus,
extrema vitæ alimenta frustra orantem.

25 Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina audi-
tum, quam interfecto Sejano spe sustentatam provixisse
reor, et postquam nihil de sævitia remittebatur, volun-
tate extinctam, nisi si negatis alimentis assimulatus
2 est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero
Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudici-
tiam arguens et Asinium Gallum adulterum, ejusque

morte ad tædium vitæ compulsam. Sed Agrippina 3
æqui impatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam, quo biennio 4
ante Sejanus pœnas luisset, memoriæque id prodendum addidit Cæsar, jactavitque quod non laqueo strangulata neque in Gemonias projecta foret. Actæ ob id grates, 5
decretumque, ut quintumdecimum kal. Novembris, utriusque necis die, per omnes annos donum Jovi sacraretur.

Haud multo post Cocceius Nerva, continuus princi- 26
pis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore illæso, moriendi consilium cepit. Quod ut 2
Tiberio cognitum, assidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo grave conscientiæ, grave famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. Aversatus sermonem Nerva, abstinen- 3
tiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propius mala rei publicæ viseret, ira et metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse.

Ceterum Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, 4
Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni et palam læta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustæ nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat. Ut odium et gratia desiere, jus valuit; petitaque cri- 5
minibus haud ignotis, sua manu sera magis quam immerita supplicia persolvit.

Tot luctibus funesta civitate pars mœroris fuit quod 27
Julia, Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cujus avum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors 2
Ælii Lamiæ funere censorio celebrata, qui, administrandæ Syriæ imagine tandem exolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida senectus; et non permissa

3 provincia dignationem addiderat. Exin, Flacco Pom-
ponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris
litteræ, quîs incusabat egregium quemque et regendis
exercitibus idoneum abnuere id munus; seque ea neces-
situdine ad preces cogi, per quas consularium aliqui
capessere provincias adigerentur; oblitus Arruntium,
ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum atti-
4 neri. Obiit eodem anno et M. Lepidus, de cujus
moderatione atque sapientia in prioribus libris satis
5 collocavi. Neque nobilitas diutius demonstranda est:
quippe Æmilium genus fecundum bonorum civium, et
qui eadem familia corruptis moribus, illustri tamen
fortuna, egere.

28 Paulo Fabio, L. Vitellio consulibus post longum sæ-
A.U.C. 787. culorum ambitum avis phœnix in Ægyptum venit, præ-
A. D. 34. buitque materiem doctissimis indigenarum et Græcorum
multa super eo miraculo disserendi. De quibus con-
2 gruunt, et plura ambigua sed cognitu non absurda,
3 promere libet. Sacrum soli id animal, et ore ac dis-
tinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt
qui formam ejus definiere. De numero annorum varia
4 traduntur. Maxime vulgatum quingentorum spatium:
sunt qui asseverent mille quadringentos sexaginta unum
interjici, prioresque alites Sesoside primum, post Ama-
side dominantibus, dein Ptolemæo qui ex Macedonibus
tertius regnavit, in civitatem cui Heliopolis nomen ad-
volavisse, multo ceterarum volucrum comitatu novam
5 faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura:
inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinqua-
6 ginta anni fuerunt. Unde nonnulli falsum hunc phœ-
nicem neque Arabum e terris credidere, nihilque usur-
7 pavisse ex his, quæ vetus memoria firmavit. Confecto
quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in

terris struere nidum, eique vim genitalem affundere, ex
qua fetum oriri; et primam adulto curam sepeliendi
patris, neque id temere, sed, sublato myrrhæ pondere
tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui
sit, subire patrium corpus inque solis aram perferre
atque adolere. Hæc incerta et fabulosis aucta: ceterum 8
aspici aliquando in Ægypto eam volucrem non am-
bigitur.

At Romæ cæde continua, Pomponius Labeo, quem 29
præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem
effudit; æmulataque est conjunx Paxæa. Nam promptas 2
ejusmodi mortes metus carnificis faciebat, et quia dam-
nati publicatis bonis sepultura prohibebantur, eorum
qui de se statuebant humabantur corpora, manebant
testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad 3
senatum litteris disseruit, morem fuisse majoribus, quo-
tiens dirimerent amicitias, interdicere domo eumque
finem gratiæ ponere: id se repetivisse in Labeone, atque
illum, quia male administratæ provinciæ aliorumque
criminum urgebatur, culpam invidia velavisse; frustra
conterrita uxore, quam, etsi nocentem, periculi tamen
expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum pos- 4
tulatur, insignis nobilitate et orandis causis, vita pro-
brosus. Nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud 5
minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem
artes occultius exercebat; detuleratque argumentum
tragœdiæ a Scauro scriptæ, additis versibus qui in Ti-
berium flecterentur. Verum ab Servilio et Cornelio 6
accusatoribus adulterium Liviæ, magorum sacra objecta-
bantur. Scaurus, ut dignum veteribus Æmiliis, damna- 7
tionem anteit, hortante Sextia uxore, quæ incitamentum
mortis et particeps fuit. Ac tamen accusatores, si 30
facultas incideret, pœnis afficiebantur: ut Servilius

Corneliusque, perdito Scauro famosi, quia pecuniam a
Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas
2 interdicto igni atque aqua demoti sunt. Et Abudius
Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Gætulico, sub quo
legioni præfuerat, periculum facessit, quod is Sejani
filium generum destinâsset, ultro damnatur atque urbe
3 exigitur. Gætulicus ea tempestate superioris Germaniæ
legiones curabat, mirumque amorem assecutus erat; ef-
fusæ clementiæ, modicus severitate, et proximo quoque
4 exercitui per L. Apronium socerum non ingratus. Unde
fama constans ausum mittere ad Cæsarem litteras, af-
finitatem sibi cum Sejano haud sponte sed consilio
Tiberii cœptam; perinde se quam Tiberium falli potuisse,
neque errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio
5 habendum. Sibi fidem integram et, si nullis insidiis
peteretur, mansuram: successorem non aliter quam in-
6 dicium mortis accepturum. Firmarent velut fœdus,
quo princeps ceterarum rerum poteretur, ipse provin-
7 ciam retineret. Hæc, mira quanquam, fidem ex eo
trahebant, quod unus omnium Sejani affinium incolumis
multaque gratia mansit, reputante Tiberio publicum
sibi odium, extremam ætatem, magisque fama quam vi
stare res suas.

31 C. Cestio, M. Servilio consulibus nobiles Parthi in
2 urbem venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germa-
A.U.C. 788. nici fidus Romanis, æquabilis in suos, mox superbiam in
A. D. 35. nos, sævitiam in populares sumpsit; fretus bellis, quæ
secunda adversum circumjectas nationes exercuerat, et
senectutem Tiberii ut inermem despiciens, avidusque
Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxia, Arsacen liberorum
suorum veterrimum imposuit, addita contumelia et
missis qui gazam a Vonone relictam in Syria Ciliciaque
reposcerent; simul veteres Persarum ac Macedonum

terminos, seque invasurum possessa Cyro et post Alex-
andro, per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed 3
Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor
fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, et prox-
imus huic Abdus, ademptæ virilitatis. Non despectum
id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii ascitis 4
et aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum
summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano
plerisque aut nondum adultis, Phraaten regis Phraatis
filium Roma poscebant: nomine tantum et auctore
opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud
Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. Ornat 32
Phraaten accingitque paternum ad fastigium, destinata
retinens, consiliis et astu res externas moliri, arma pro-
cul habere. Interea cognitis insidiis Artabanus tardari 2
metu, modo cupidine vindictæ inardescere. Et bar-
baris cunctatio servilis, statim exequi regium, videtur.
Valuit tamen utilitas, ut Abdum specie amicitiæ vocatum 3
ad epulas lento veneno illigaret, Sinnacen dissimulatione
ac donis, simul per negotia moraretur. Et Phraates 4
apud Syriam dum omisso cultu Romano, cui per tot
annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis
moribus impar morbo absumptus est. Sed non Tiberius
omisit incepta. Tiridaten sanguinis ejusdem æmulum 5
Artabano, recuperandæque Armeniæ Iberum Mithrida-
ten deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile
imperium obtinebat; et cunctis quæ apud Orientem
parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud 6
sum ignarus sinistram in urbe famam, pleraque fœda
memorari, ceterum regendis provinciis prisca virtute egit.
Unde regressus, et formidine C. Cæsaris, familiaritate 7
Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud
posteros adulatorii dedecoris habetur; cesseruntque

prima postremis, et bona juventæ senectus flagitiosa
33 oblitteravit. At ex regulis prior Mithridates Pharasmanem perpulit dolo et vi conatus suos juvare, repertique corruptores ministros Arsacis multo auro ad
2 scelus cogunt. Simul Iberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, et urbe Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat; dat Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent.
3 Contra Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas; quorum sceptuchi, utrinque donis acceptis, more
4 gentico, diversa induere. Sed Iberi, locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt.
5 At qui Parthis adventabant, facile arcebantur, cum alios incessus hostis clausisset, unum reliquum, mare inter et extremos Albanorum montes, æstas impediret, quia flatibus Etesiarum implentur vada: hibernus auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto brevia litorum
34 nudantur. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam et detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe in modum obsidii stationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum insolentes circumsisterent regem, poscerent
2 prœlium. Atque illis sola in equite vis: Pharasmanes et pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insuevere.
3 Feruntque se Thessalis ortos, qua tempestate Jaso, post avectam Medeam genitosque ex ea liberos, inanem mox
4 regiam Æetæ vacuosque Colchos repetivit. Multaque de nomine ejus, et oraclum Phrixi celebrant; nec quisquam ariete sacrificaverit credito vexisse Phrixum,
5 sive id animal seu navis insigne fuit. Ceterum directa utrinque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum, contraque ignobilem Iberum mercenario

milite, disserebat; Pharasmanes integros semet a Par-
thico dominatu, quanto majora peterent, plus decoris
victores aut, si terga darent, flagitii atque periculi,
laturos. Simul horridam suorum aciem, picta auro 6
Medorum agmina, hinc viros, inde prædam ostendere.
Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis: se 35
quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent:
impetu et comminus præveniendum. Variæ hinc bel- 2
lantium species, cum Parthus, sequi vel fugere pari
arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæ-
reret; Sarmatæ omisso arcu, quo brevius valent, contis
gladiisque ruerent; modo equestris prœlii more, frontis
et tergi vices; aliquando, ut conserta acies, corporibus
et pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque et 3
Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam
hostibus facere, quos super eques, et propioribus vul-
neribus pedites afflictabant. Inter quæ Pharasmanes 4
Orodesque, dum strenuis adsunt aut dubitantibus sub-
veniunt, conspicui eoque gnari, clamore, telis, equis
concurrunt, instantius Pharasmanes: nam vulnus per
galeam adegit. Nec iterare valuit, prælatus equo, et 5
fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama
tamen occisi falso credita exterruit Parthos, victoriam-
que concessere. Mox Artabanus tota mole regni ultum 36
iit. Peritia locorum ab Iberis melius pugnatum. Nec
ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, et
subdito rumore, tanquam Mesopotamiam invasurus,
metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia 2
versæque Artabani res, illiciente Vitellio, desererent
regem, sævum in pace et adversis prœliorum exitiosum.
Igitur Sinnaces, quem antea infensum memoravi, pa- 3
trem Abdagesen aliosque occultos consilii, et tunc
continuis cladibus promptiores, ad defectionem trahit,

affluentibus paulatim qui, metu magis quam benevolen-
tia subjecti, repertis auctoribus sustulerant animum.
4 Nec jam aliud Artabano reliquum, quam si qui externo-
rum corpori custodes aderant, suis quisque sedibus
extorres, quîs neque boni intellectus neque mali cura,
5 sed mercede aluntur ministri sceleribus. His assump-
tis, in longinqua et contermina Scythiæ fugam maturavit,
spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniisque per affinitatem
innexus erat: atque interim posse Parthos, absentium
æquos, præsentibus mobiles, ad pænitentiam mutari.
37 At Vitellius, profugo Artabano et flexis ad novum
regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata
capessere, robur legionum sociorumque ripam ad Eu-
2 phratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano
suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornâs-
set, nuntiavere accolæ Euphraten nulla imbrium vi
sponte et immensum attolli, simul albentibus spumis in
modum diadematis sinuare orbes, auspicium prosperi
3 transgressus. Quidam callidius interpretabantur, initia
conatus secunda neque diuturna; quia eorum quæ terra
cælove portenderentur certior fides, fluminum instabilis
4 natura simul ostenderet omina raperetque. Sed ponte
navibus effecto tramissoque exercitu, primus Ornospa-
des multis equitum millibus in castra venit; exul
quondam, et Tiberio, cum Dalmaticum bellum confice-
ret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana
donatus; mox, repetita amicitia regis, multo apud eum
honore, præfectus campis qui, Euphrate et Tigre inclytis
amnibus circumflui, Mesopotamiæ nomen acceperunt.
5 Neque multo post Sinnaces auget copias, et columen
partium Abdageses gazam et paratus regios adjicit.
6 Vitellius ostentâsse Romana arma satis ratus, monet
Tiridaten primoresque; hunc, Phraatis avi et altoris

Cæsaris, quæ utrobique pulchra, meminerit; illos, obsequium in regem, reverentiam in nos, decus quisque suum et fidem, retinerent. Exin cum legionibus in Syriam remeavit.

Quæ duabus æstatibus gesta, conjunxi, quo requi- 38
esceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quanquam triennio post cædem Sejani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro gravissimis et recentibus puniret.
Eo metu Fulcinius Trio ingruentes accusatores haud 2
perpessus, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit, ipsi fluxam senio mentem et continuo abscessu velut exilium objectando. Quæ, ab heredibus occultata, reci- 3
tari Tiberius jussit, patientiam libertatis alienæ ostentans et contemptor suæ infamiæ; an, scelerum Sejani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Isdem diebus Granius Marcianus senator a C. 4
Graccho majestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit; Tatiusque Gratianus, prætura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares Tre- 39
bellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus: nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata strangulatus est.
Hæc Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per 2
longinquos nuntios accipiebat, sed urbem juxta, eodem ut die vel noctis interjectu litteris consulum rescriberet, quasi aspiciens undantem per domos sanguinem aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus con- 3
cessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisque provinciis per quattuor et viginti annos impositus,

nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis neque supra erat.

40 Q. Plautius, Sex. Papinius consules sequuntur. Eo
A.U.C. 789. anno * * * neque quod L. Aruseius morte affecti forent,
A. D. 36. assuetudine malorum ut atrox advertebatur; sed exterruit quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum peroràssent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit, prolapsusque ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam
2 exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem, Armenia quondam potitus ac tunc reus, nomine regio supplicia
3 civium effugit. At C. Galba consularis et duo Blæsi voluntario exitu cecidere, Galba tristibus Cæsaris litteris provinciam sortiri prohibitus: Blæsis sacerdotia, integra eorum domo destinata, convulsa distulerat, tunc ut vacua contulit in alios. Quod signum mortis intellexere
4 et executi sunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insectata, quanquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus: post a delatoribus corripitur ob servum adulterum; nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa defensione finem vitæ sibi posuit.

41 Per idem tempus Clitarum natio, Cappadoci Archelao subjecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit, locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur, donec M. Trebellius legatus, a Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum et delectis auxiliis missus, duos colles quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Davara nomen est,) operibus circumdedit; et erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coëgit.

At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium et 2
Anthemusiada ceterasque urbes, quæ Macedonibus sitæ
Græca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam
Parthica oppida, recepit; certantibus gaudio qui, Arta-
banum Scythas inter eductum ob sævitiam execrati,
come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.
Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas po- 42
tens, sæpta muris, neque in barbarum corrupta, sed
conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus aut sapi-
entia delecti ut senatus; sua populo vis. Et quotiens 2
concordes agunt, spernitur Parthus: ubi dissensere, dum
sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in
partem, adversum omnes valescit. Id nuper acciderat 3
Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex
suo usu: nam populi imperium juxta libertatem, pau-
corum dominatio regiæ libidini propior est. Tum ad- 4
ventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus,
et quos recens ætas largius invenit; simul probra in
Artabanum fundebant, materna origine Arsaciden, ce-
tera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo 5
permittit. Mox consultans quonam die sollennia regni
capesseret, litteras Phraatis et Hieronis, qui validis-
simas præfecturas obtinebant, accipit, brevem moram
precantium. Placitumque opperiri viros præpollentes, 6
atque interim Ctesiphon sedes imperii petita. Sed
ubi diem ex die prolatabant, multis coram et appro-
bantibus Surena patrio more Tiridaten insigni regio
evinxit. Ac si statim interiora ceterasque nationes pe- 43
tivisset, oppressa cunctantium dubitatio et omnes in
unum cedebant: assidendo castellum, in quod pecu-
niam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium
exuendi pacta. Nam Phraates et Hiero, et si qui alii 2
delectum capiendo diademati diem haud concelebra-

verant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui
tum aula et novo rege potiebatur, ad Artabanum ver-
3 tere. Isque in Hyrcanis repertus est, illuvie obsitus et
alimenta arcu expediens. Ac primo tanquam dolus
pararetur, territus; ubi data fides reddendæ domina-
tioni venisse, allevatur animum, et, quæ repentina mu-
4 tatio, exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat,
neque penes Arsaciden imperium, sed inane nomen
apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo.
44 Sensit, vetus regnandi, falsos in amore odia non fingere.
Nec ultra moratus, quam dum Scytharum auxilia con-
ciret, pergit properus, et præveniens inimicorum astus,
amicorum pænitentiam; neque exuerat pædorem, ut
2 vulgum miseratione adverteret. Non fraus, non preces,
nihil omissum, quo ambiguos illiceret, prompti firma-
3 rentur. Jamque multa manu propinqua Seleuciæ adven-
tabat, cum Tiridates, simul fama atque ipso Artabano
perculsus, distrahi consiliis, iret contra an bellum
4 cunctatione tractaret. Quibus prœlium et festinati casus
placebant, disjectos et longinquitate itineris fessos ne
animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt,
proditores nuper hostesque ejus, quem rursum foveant.
5 Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam cen-
sebat; ut amne objecto, Armeniis interim Elymæisque
et ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus et quas
6 dux Romanus misisset fortunam tentarent. Ea senten-
tia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, et
7 Tiridates ignavus ad pericula erat. Sed fugæ specie dis-
cessum; ac principio a gente Arabum facto, ceteri domos
abeunt vel in castra Artabani, donec Tiridates cum paucis
in Syriam revectus pudore proditionis omnes exolvit.

45 Idem annus gravi igne urbem afficit, deusta parte
circi quæ Aventino contigua, ipsoque Aventino. Quod

damnum Cæsar ad gloriam vertit, exolutis domuum et
insularum pretiis. Millies sestertium ea munificentia
collocatum, tanto acceptius in vulgum, quanto modicus
privatis ædificationibus. Ne publice quidem nisi duo 3
opera struxit, templum Augusto et scenam Pompei-
ani theatri; eaque perfecta, contemptu ambitionis an
per senectutem, haud dedicavit. Sed æstimando cujus- 4
que detrimento quattuor progeneri Cæsaris, Cn. Domi-
tius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus
delecti, additusque nominatione consulum P. Petronius.
Et pro ingenio cujusque quæsiti decretique in princi- 5
pem honores. Quos omiserit receperitve, in incerto
fuit ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo 6
post supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius, C. Pon- A. U. C. 790.
tius, magistratum occepere, nimia jam potentia Ma- A. D. 37.
cronis; qui gratiam C. Cæsaris, nunquam sibi neglectam,
acrius in dies fovebat, impuleratque post mortem Clau-
diæ, quam nuptam ei rettuli, uxorem suam Enniam
imitando amore juvenem illicere pactoque matrimonii
vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.
Nam, etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa
in sinu avi perdidicerat. Gnarum hoc principi, eoque 46
dubitavit de tradenda re publica primum inter nepotes;
quorum Druso genitus sanguine et caritate propior, sed
nondum pubertatem ingressus, Germanici filio robur
juventæ, vulgi studia, eaque apud avum odii causa.
Etiam de Claudio agitanti, quod is composita ætate 2
bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus
obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne 3
memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria et
contumelias verterent, metuebat. Quippe illi non per- 4
inde curæ gratia præsentium, quam in posteros am-
bitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui 5

impar erat, fato permisit; jactis tamen vocibus per
6 quas intelligeretur providus futurorum. Namque Ma-
croni, non abdita ambage, occidentem ab eo deseri,
7 orientem spectari exprobravit. Et C. Cæsari forte
orto sermone L. Syllam irridenti, omnia Syllæ vitia
8 et nullam ejusdem virtutem habiturum prædixit. Si-
mul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus com-
plexus, truci alterius vultu, "Occides hunc tu," inquit,
9 "et te alius." Sed gravescente valitudine nihil e
libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans,
solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post
tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo
utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

47 Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus
semina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vi-
tellii quondam uxorem, majestatis postulaverat; qua
damnata, cum præmium accusatori decerneretur, Ju-
nius Otho tribunus plebei intercessit. Unde illis odia,
2 mox Othoni exilium. Dein multorum amoribus fa-
mosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo
conjurationis indice fuerat, defertur impietatis in prin-
cipem; connectebantur ut conscii et adulteri ejus Cn.
3 Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. De clari-
tudine Domitii supra memoravi: Marsus quoque vetus-
4 tis honoribus, et illustris studiis erat. Sed testium
interrogationi, tormentis servorum Macronem præse-
disse, commentarii ad senatum missi ferebant; nullæque
in eos imperatoris litteræ suspicionem dabant, invalido
ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Ma-
48 cronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defensionem
meditans, Marsus tanquam inediam destinavisset, pro-
2 duxere vitam. Arruntius cunctationem et moras sua-
dentibus amicis, non eadem omnibus decora respondit.

Sibi satis ætatis, neque aliud pænitendum quam quod 3
inter ludibria et pericula anxiam senectam toleravisset,
diu Sejano, nunc Macroni, semper alicui potentium
invisus, non culpa, sed ut flagitiorum impatiens. Sane 4
paucos et supremos principis dies posse vitari: quemadmodum evasurum imminentis juventam? an, cum Tiberius post tantam rerum experientiam vi dominationis convulsus et mutatus sit, C. Cæsarem, vix finita pueritia, ignarum omnium aut pessimis innutritum, meliora capessiturum Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum Sejanum delectus, plura per scelera rem
publicam conflictavisset. Prospectare jam se acrius 5
servitium, eoque fugere simul acta et instantia. Hæc
vatis in modum dictitans, venas resolvit. Documento 6
sequentia erunt bene Arruntium morte usum. Albucilla irrito ictu a semet vulnerata, jussu senatus in carcerem
fertur. Stuprorum ejus ministri, Carsidius Sacerdos 7
prætorius ut in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium, et eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur; id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.

Isdem diebus Sex. Papinius, consulari familia, repen- 49
tinum et informem exitum delegit, jacto in præceps
corpore. Causa ad matrem referebatur, quæ, pridem 2
repudiata, assentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea quorum effugium nonnisi morte inveniret.
Igitur accusata in senatu, quanquam genua patrum 3
advolveretur, luctumque communem et magis imbecillum tali super casu feminarum animum aliaque in eundem dolorem mæsta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

50 Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimu-
latio deserebat. Idem animi rigor: sermone ac vultu
intentus, quæsita interdum comitate quamvis mani-
2 festam defectionem tegebat. Mutatisque sæpius locis
tandem apud promontorium Miseni consedit in villa,
3 cui L. Lucullus quondam dominus. Illic eum appro-
pinquare supremis tali modo compertum: erat medicus
arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere
valitudines principis olitus, consilii tamen copiam præ-
4 bere. Is velut propria ad negotia digrediens et per
speciem officii, manum complexus pulsum venarum
5 attigit. Neque fefellit: nam Tiberius, incertum an
offensus tantoque magis iram premens, instaurari epulas
jubet, discumbitque ultra solitum, quasi honori abeuntis
6 amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec
ultra biduum duraturum, Macroni firmavit. Inde cuncta
colloquiis inter præsentes, nuntiis apud legatos et ex-
ercitus, festinabantur. XVII. kal. Aprilis interclusa
7 anima creditus est mortalitatem explevisse. Et multo
gratantum concursu ad capienda imperii primordia C.
Cæsar egrediebatur, cum repente affertur redire Ti-
berio vocem ac visus, vocarique qui recreandæ defec-
8 tioni cibum afferrent. Pavor hinc in omnes; et ceteri
passim dispergi, se quisque mæstum aut nescium fin-
gere; Cæsar in silentium fixus a summa spe novissima
9 expectabat. Macro intrepidus opprimi senem injectu
multæ vestis jubet, discedique ab limine. Sic Tiberius
51 finivit, octavo et septuagesimo ætatis anno. Pater ei
Nero, et utrinque origo gentis Claudiæ, quanquam
mater in Liviam et mox Juliam familiam adoptionibus
2 transierit. Casus prima ab infantia ancipites. Nam
proscriptum patrem exul secutus, ubi domum Augusti
privignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum

Marcellus et Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares,
viguere. Etiam frater ejus Drusus prosperiore civium 3
amore erat. Sed maxime in lubrico egit accepta in
matrimonium Julia, impudicitiam uxoris tolerans aut
declinans. Dein Rhodo regressus vacuos principis 4
penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium
tribus ferme et viginti obtinuit. Morum quoque tem- 5
pora illi diversa: egregium vita famaque, quoad pri-
vatus vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac
subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac
Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus 6
incolumi matre; intestabilis sævitia, sed obtectis libi-
dinibus, dum Sejanum dilexit timuitve: postremo in
scelera simul ac dedecora prorupit, postquam, remoto
pudore et metu, suo tantum ingenio utebatur.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

A N N A L I U M

LIBER UNDECIMUS.

---

1 * * nam Valerium Asiaticum, bis consulem, fuisse
A.U.C. 800. quondam adulterum ejus credidit; pariterque hortis
A. D. inhians, quos ille a Lucullo cœptos insigni magnificentia
47. 2 extollebat, Suillium accusandis utrisque immittit. Ad-
jungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem
benevolentiæ moneret Claudium cavere vim atque opes
principibus infensas; præcipuum auctorem Asiaticum
interficiendi Cæsaris, non extimuisse concionem populi
Romani, fateri, gloriamque facinoris ultro petere; clarum
ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter
ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennæ, mul-
tisque et validis propinquitatibus subnixus, turbare
3 gentiles nationes promptum haberet. At Claudius
nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tanquam op-
primendo bello, Crispinum prætorii præfectum misit; a
quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis in urbem
2 raptus. Neque data senatus copia: intra cubiculum
auditur, Messalina coram, et Suillio corruptionem mili-
tum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos
arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremum mol-
2 litiam corporis objectante. Ad quod victo silentio

prorupit reus, et, "Interroga," inquit, "Suilli, filios
tuos: virum esse me fatebuntur." Ingressusque de- 3
fensionem, commoto majorem in modum Claudio, Mes-
salinæ quoque lacrimas excivit. Quibus abluendis 4
cubiculo egrediens monet Vitellium, ne elabi reum
sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis 5
qui terrore carceris ad voluntariam mortem propelle-
rent, adeo ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem
apud se maritum ejus Scipionem percontaretur cur sine
uxore discubuisset, atque ille functam fato responde-
ret. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens 3
Vitellius, commemorata vetustate amicitiæ utque An-
toniam principis matrem pariter observavissent, dein
percursis Asiatici in rem publicam officiis recentique
adversus Britanniam militia, quæque alia conciliandæ
misericordiæ videbantur, liberum mortis arbitrium ei
permisit; et secuta sunt Claudii verba in eandem cle-
mentiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam et 2
lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait; et
usurpatis quibus insueverat exercitationibus, lauto cor-
pore, hilare epulatus, cum se honestius calliditate Tiberii
vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset quam quod
fraude muliebri et impudico Vitellii ore caderet, venas
exolvit; viso tamen ante rogo, jussoque transferri par-
tem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minuere-
tur. Tantum illi securitatis novissimæ fuit. Vocantur 4
post hæc patres, pergitque Suillius addere reos equites
Romanos illustres, quibus Petra cognomentum. At 2
causa necis ex eo quod domum suam Mnesteris et Pop-
pææ congressibus præbuissent. Verum nocturnæ quietis 3
species alteri objecta, tanquam vidisset Claudium spicea
corona evinctum, spicis retro conversis, eaque imagine
gravitatem annonæ dixisset. Quidam pampineam coro- 4

nam albentibus foliis visam atque ita interpretatum tradidere, vergente auctumno mortem principis ostendi.
5 Illud haud ambigitur, qualicumque insomnio ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertium quindecies et in-
6 signia præturæ Crispino decreta. Adjecit Vitellius sestertium decies Sosibio, quod Britannicum præceptis,
7 Claudium consiliis juvaret. Rogatus sententiam et Scipio, "Cum idem," inquit "de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere, quod omnes," eleganti temperamento inter conjugalem amorem et senatoriam necessitatem.

5 Continuus inde et sævus accusandis reis Suillius, multique audaciæ ejus æmuli. Nam cuncta legum et magistratuum munia in se trahens Princeps, materiam
2 prædandi patefecerat. Nec quicquam publicæ mercis tam venale fuit quam advocatorum perfidia; adeo ut Samius, insignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suillio datis et cognita prævaricatione,
3 ferro in domo ejus incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cujus de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemque Cinciam flagitant, qua cavetur antiquitus, ne quis ob
6 causam orandam pecuniam donumve accipiat. Deinde obstrepentibus iis quibus ea contumelia parabatur, discors Suillio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, qui famam et posteros præmia elo-
2 quentiæ cogitavissent pulcherrima. Alioquin et bonarum artium principem sordidis ministeriis fœdari; ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæs-
3 tuum spectetur. Quodsi in nullius mercedem negotia eant, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia et injurias foveri, ut quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat.

Meminissent Caii Asinii et Messalæ, ac recentiorum 4
Arruntii et Æsernini: ad summa provectos incorrupta
vita et facundia. Talia dicente consule designato, con- 5
sentientibus aliis, parabatur sententia qua lege repetundarum tenerentur; cum Suillius et Cossutianus et ceteri, qui non judicium, (quippe in manifestos,) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, ante
acta deprecantes. Et postquam adnuit, agere inci- 7
piunt: quem illum tanta superbia esse, ut æternitatem
famæ spe præsumat? Usui et rebus subsidium præ- 2
parari, ne quis inopia advocatorum potentibus obnoxius
sit. Neque tamen eloquentiam gratuito contingere: 3
omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis in-
tendat. Multos militia, quosdam exercendo agros tole- 4
rare vitam; nihil a quoquam expeti, nisi cujus fructus
ante providerit. Facile Asinium et Messalam, inter 5
Antonium et Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos et Arruntios,
magnum animum induisse. Prompta sibi exempla, 6
quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari
soliti sint. Se modicos senatores, qui quieta re publica 7
nulla nisi pacis emolumenta peterent. Cogitaret plebem, quæ toga enitesceret. Sublatis studiorum pretiis
etiam studia peritura. Ut minus decora hæc, ita haud 8
frustra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis modum †statuit† usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

Sub idem tempus Mithridates, quem imperitâsse 8
Armeniis, †mox jussu† Cæsaris vinctum memoravi, monente Claudio in regnum remeavit, fisus Pharasmanis
opibus. Is rex Iberis, idemque Mithridatis frater, 2
nuntiabat discordare Parthos, summaque imperii ambigua, minora sine cura haberi. Nam inter Gotarzis 3

pleraque sæva, (qui necem fratri Artabano conjugique ac
filio ejus præparaverat, unde metus ejus in ceteros,)
4 accivere Vardanen. Ille, ut erat magnis ausis promp-
tus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque et
exterritum Gotarzen proturbat; neque cunctatur quin
proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus do-
5 minationem ejus abnuentibus. In quos, ut patris sui
quoque defectores, ira magis quam ex usu præsenti
accensus, implicatur obsidione urbis validæ, et muni-
mentis objecti amnis muroque et commeatibus firmatæ.
6 Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auc-
tus bellum renovat; coactusque Vardanes omittere
Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.
9 Tunc distractis Orientis viribus et quonam inclinarent
incertis, casus Mithridati datus est occupandi Arme-
niam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua,
2 simul Ibero exercitu campos persultante. Nec enim
resistere Armenii, fuso, qui prælium ausus erat, Demo-
3 nacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex mi-
noris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum;
dein litteris Cæsaris coërcitus, et cuncta in Mithridaten
4 fluxere, atrociorem quam novo regno conduceret. At
Parthi imperatores cum pugnam pararent, fœdus re-
pente jaciunt cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes
fratri patefecit; congressique primo cunctanter, dein
complexi dextras apud altaria deum pepigere fraudem
5 inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere. Poti-
orque Vardanes visus retinendo regno: at Gotarzes,
ne quid æmulationis existeret, penitus in Hyrcaniam
6 abiit. Regressoque Vardani deditur Seleucia, septimo
post defectionem anno, non sine dedecore Parthorum,
10 quos una civitas tam diu eluserat. Exin validissimas
præfecturas invisit. Et recuperare Armeniam † avebat,

ni a Vibio Marso Syriæ legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pænitentia con- 2
cessi regni, et vocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias. Et huic contra itum ad 3
amnem Erinden; in cujus transgressu multum certato pervicit Vardanes, prosperisque præliis medias nationes subegit ad flumen Sinden, quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi, 4
quanquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur extructis monumentis, quibus opes suas testa- 5
batur nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur ingens gloria, atque eo ferocior et subjectis intolerantior; qui dolo ante composito incautum venationique intentum interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares quam metum apud hostes quæsivisset. Nece Vardanis turbatæ Par- 6
thorum res inter ambiguos, quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant, quidam ad Meherdaten 7
prolem Phrabatis, obsidio nobis datum. Dein prævaluit Gotarzes. Potitusque regiam, per sævitiam ac luxum 8
adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quîs permitti Meherdaten patrium ad fastigium orabant.

Isdem consulibus ludi seculares octingentesimo post 11
Romam conditam, quarto et sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque principis rationes 2
prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. Nam is quoque edidit ludos secu- 3
lares, iisque intentius affui, sacerdotio quindecimvirali præditus ac tunc prætor. Quod non jactantia refero, 4
sed quia collegio quindecimvirûm antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exequebantur officia cærimo-

5 niarum. Sedente Claudio circensibus ludis, cum pueri
nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Bri-
tannicus imperatore genitus, et L. Domitius adoptione
mox in imperium et cognomentum Neronis adscitus,
favor plebis acrior in Domitium loco præsagii acceptus
6 est. Vulgabaturque affuisse infantiæ ejus dracones in
modum custodum, fabulosa et externis miraculis assi-
mulata: nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam
omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est.

12 Verum inclinatio populi supererat ex memoria Ger-
manici, cujus illa reliqua suboles virilis; et matri
Agrippinæ miseratio augebatur ob sævitiam Messalinæ,
quæ semper infesta et tunc commotior, quo minus
strueret crimina et accusatores, novo, et furori proximo,
2 amore distinebatur. Nam in C. Silium, juventutis Ro-
manæ pulcherrimum, ita exarserat, ut Juniam Silanam,
nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuoque
3 adultero poteretur. Neque Silius flagitii aut periculi
nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio, et nonnulla
fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura et
4 præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim,
sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhæ-
5 rescere, largiri opes, honores. Postremo, velut translata
jam fortuna, servi, liberti, paratus Principis, apud adul-
terum visebantur.

13 At Claudius matrimonii sui ignarus et munia cen-
soria usurpans, theatralem populi lasciviam severis edic-
tis increpuit, quod in Publium Pomponium consularem
(is carmina scenæ dabat,) inque feminas illustres probra
2 jecerat. Et lege lata sævitiam creditorum coërcuit,
ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori
darent. Fontesque aquarum a Simbruinis collibus de-
3 ductos urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit

vulgavitque, comperto Græcam quoque litteraturam non
simul cœptam absolutamque. Primi per figuras anima- 14
lium Ægyptii sensus mentis effingebant, (ea antiquis-
sima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis
cernuntur,) et litterarum semet inventores perhibent;
inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græ-
ciæ, gloriamque adeptos, tanquam reppererint quæ acce-
perant. Quippe fama est Cadmum, classe Phœnicum 2
vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus
auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem vel 3
Linum Thebanum, et temporibus Trojanis Palameden
Argivum, memorant sedecim litterarum formas, mox
alios ac præcipuum Simoniden ceteras, repperisse. At 4
in Italia, Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigines
Arcade ab Evandro didicerunt; et forma litteris Lati-
nis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoque
paucæ primum fuere, deinde additæ sunt. Quo exem- 5
plo Claudius tres litteras adjecit, quæ usui imperitante
eo, post oblitteratæ, aspiciuntur etiam nunc in ære
publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. Rettulit 15
deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne vetus-
tissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe
adversis rei publicæ temporibus accitos, quorum monitu
redintegratas cærimonias et in posterum rectius ha-
bitas; primoresque Etruriæ sponte, aut patrum Roma-
norum impulsu, retinuisse scientiam et in familias pro-
pagâsse; quod nunc segnius fieri publica circa bonas
artes socordia, et quia externæ superstitiones valescant:
et læta quidem in præsens omnia, sed benignitati deûm
gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua
culti per prospera oblitterarentur. Factum ex eo se- 2
natus consultum, viderent pontifices quæ retinenda fir-
mandaque haruspicum.

16 Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petivit,
amissis per interna bella nobilibus, et uno reliquo stirpis
regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italicus.
2 Paternum huic genus e Flavo fratre Arminii, mater
e Catumero principe Chattorum erat; ipse forma de-
corus, et armis equisque in patrium nostrumque morem
3 exercitus. Igitur Cæsar auctum pecunia, additis sti-
patoribus, hortatur gentile decus magno animo ca-
pessere: illum primum Romæ ortum, nec obsidem sed
4 civem, ire externum ad imperium. Ac primo lætus
Germanis adventus, atque eo, quod nullis discordiis
imbutus pari in omnes studio ageret, celebrari, coli;
modo comitatem et temperantiam nulli invisam, sæpius
5 vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Jam-
que apud proximos, jam longius clarescere; cum poten-
tiam ejus suspectantes, qui factionibus floruerant, disce-
dunt ad conterminos populos, ac testificantur adimi
veterem Germaniæ libertatem et Romanas opes insur-
6 gere. Adeo neminem îsdem in terris ortum, qui prin-
cipem locum impleat, nisi exploratoris Flavi progenies
7 super cunctos attollatur? Frustra Arminium præscribi:
cujus si filius, hostili in solo adultus, in regnum ve-
nisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu,
8 omnibus externis. At si paterna Italico mens esset, non
alium infensius arma contra patriam ac deos penates
17 quam parentem ejus exercuisse. His atque talibus
magnas copias coëgere. Nec pauciores Italicum seque-
bantur. Non enim irrupisse ad invitos, sed accitum
2 memorabant. Quando nobilitate ceteros anteiret, vir-
tutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo
3 Catumero præberet. Nec patrem rubori, quod fidem
adversus Romanos volentibus Germanis sumptam nun-
4 quam omisisset. Falso libertatis vocabulum obtendi

ab iis qui privatim degeneres, in publicum exitiosi,
nihil spei nisi per discordias habeant. Astrepebat 5
huic alacre vulgus; et magno inter barbaros prælio
victor rex, dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus
pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus,
per læta per adversa res Cheruscas afflictabat.

Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, et 18
morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferi-
orem Germaniam incursavere duce Gannasco; qui na-
tione Canninefas, auxiliaris et diu meritus, post trans-
fuga, levibus navigiis prædabundus Gallorum maxime
oram vastabat, non ignarus dites et imbelles esse. At 2
Corbulo provinciam ingressus magna cum cura, et mox
gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo
Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles, per æstuaria
et fossas adegit; lintribusque hostium depressis et ex-
turbato Gannasco, ubi præsentia satis composita sunt,
legiones operum et laboris ignaras, populationibus læ-
tantes, veterem ad morem reduxit, ne quis agmine
decederet, nec pugnam nisi jussus iniret. Stationes, 3
vigiliæ, diurna nocturnaque munia in armis agitabantur.
Feruntque militem, quia vallum non accinctus, atque 4
alium, quia pugione tantum accinctus foderet, morte
punitos. Quæ nimia, et incertum an falso jacta, ori- 5
ginem tamen e severitate ducis traxere; intentumque
et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperi-
tatis etiam adversus levia credebatur. Ceterum is 19
terror milites hostesque in diversum affecit. Nos vir-
tutem auximus, barbari ferociam infregere. Et natio 2
Frisiorum, post rebellionem clade L. Apronii cœptam
infensa aut male fida, datis obsidibus consedit apud
agros a Corbulone descriptos. Idem senatum, magis- 3
tratus, leges imposuit. Ac ne jussa exuerent, præsidium

immunivit, missis qui majores Chaucos ad deditionem
4 pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec
irritæ aut degeneres insidiæ fuere, adversus transfugam
5 et violatorem fidei. Sed cæde ejus motæ Chaucorum
mentes, et Corbulo semina rebellionis præbebat, ut
læta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama.
6 Cur hostem conciret? Adversa in rem publicam casura:
sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem,
7 et ignavo principi prægravem. Igitur Claudius adeo
novam in Germanias vim prohibuit, ut referri præsidia cis
20 Rhenum juberet. Jam castra in hostili solo molienti
Corbuloni eæ litteræ redduntur. Ille re subita, quan-
quam multa simul offunderentur, metus ex imperatore,
contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud
prolocutus quam "beatos quondam duces Romanos,"
2 signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret,
inter Mosam Rhenumque trium et viginti millium spatio
3 fossam perduxit, qua incerta Oceani vetarentur. Insig-
nia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamvis bellum
negavisset.
4 Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem
adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus
quærendis venis argenti; unde tenuis fructus nec in
longum fuit, at legionibus cum damno labor, effodere
rivos, quæque in aperto gravia, humum infra moliri.
5 Quîs subactus miles, et quia plures per provincias
similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine
exercituum, precantium imperatorem ut, quibus per-
missurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret.
21 De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum qui-
dam prodidere, neque falsa prompserim et vera exe-
2 qui pudet. Postquam adolevit, sectator quæstoris cui
Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per

medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, et audita est vox, "Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro consule venies."
Tali omine in spem sublatus digressusque in urbem; 3
et largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, et mox nobiles inter candidatos præturam, Principis suffragio adsequitur, cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, "Curtius Rufus videtur mihi
ex se natus." Longa post hæc senecta, et adversus su- 4
periores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit; atque ibi defunctus fatale præsagium implevit.

Interea Romæ, nullis palam neque cognitis mox 22
causis, Cn. Nonius eques Romanus ferro accinctus
reperitur in cœtu salutantum principem. Nam post- 2
quam tormentis dilaniabatur, de se non infitiatus conscios non edidit, incertum an occultans.

Isdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum 3
gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecunia
eorum qui quæsturam adipiscerentur. Apud majores 4
virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus; ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima juventa consulatum
et dictaturas inirent. Sed quæstores regibus etiam tum 5
imperantibus instituti sunt; quod lex curiata ostendit,
ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas 6
deligendi, donec eum quoque honorem populus man-
daret. Creatique primum Valerius Potitus et Æmilius 7
Mamercus, sexagesimo tertio anno post Tarquinios
exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscen- 8
tibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria jam Italia et acceden-

9 tibus provinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ viginti creati supplendo senatui, cui judicia tradiderat.
10 Et quanquam equites judicia recuperavissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ velut venundaretur.

23 A. Vitellio, L. Vipstano consulibus, cum de supplendo
A.U.C. 801. A. D. 48.
senatu agitaretur, primoresque Galliæ quæ Comata appellatur, fœdera et civitatem Romanam pridem assecuti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent,
2 multus ea super re variusque rumor. Et studiis diversis apud principem certabatur, asseverantium non adeo ægram Italiam ut senatum suppeditare urbi suæ ne-
3 quiret. Suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pænitere veteris rei publicæ. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem et gloriam
4 Romana indoles prodiderit. An parum, quod Veneti et Insubres curiam irruperint, nisi cœtus alieni gena-
5 rum, velut captivitas, inferatur? Quem ultra honorem residuis nobilium, aut si quis pauper e Latio senator,
6 fore? Oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint, divum Julium apud Alesiam ob-
7 sederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum oreretur, qui Capitolio et ara *(arce?)* Romana manibus eorundem per se satis * * * fruerentur sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratuum ne
24 vulgarent. His atque talibus haud permotus princeps, et statim contra disseruit, et vocato senatu ita exorsus est: "Majores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in civitatem Romanam et in familias patriciorum ascitus est,) hortantur uti paribus consiliis rem publicam capessam, transferendo huc quod
2 usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Julios

Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, et ne
vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque et omni Italia in
senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam,
ut non modo singuli viritim, sed terræ, gentes, in nomen
nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, et ad- 3
versus externa floruimus, cum Transpadani in civitatem
recepti, cum, specie deductarum per orbem terræ legi-
onum additis provincialium validissimis, fesso imperio
subventum est. Num pænitet Balbos ex Hispania, nec 4
minus insignes viros e Gallia Narbonensi, transivisse?
manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis
concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis et Athe- 5
niensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod
victos pro alienigenis arcebant? At conditor nostri 6
Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos
eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos 7
regnaverunt: libertinorum filiis magistratus mandari
non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo
factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: sci- 8
licet Volsci et Æqui nunquam adversam nobis aciem
instruxere. Capti a Gallis sumus: sed et Tuscis ob- 9
sides dedimus et Samnitium jugum subiimus. Attamen
si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quam
adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. 10
Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum
et opes suas inferant potius quam separati habeant.
Omnia, patres conscripti, quæ nunc vetustissima cre-
duntur, nova fuere. Plebei magistratus post patricios, 11
Latini post plebeios, ceterarum Italiæ gentium post
Latinos. Inveterascet hoc quoque; et quod hodie
exemplis tuemur, inter exempla erit." Orationem prin- 25
cipis secuto patrum consulto, primi Ædui senatorum in
urbe jus adepti sunt. Datum id fœderi antiquo, et quia 2

soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano
usurpant.
3 Isdem diebus in numerum patriciorum ascivit Cæsar
vetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari pa-
rentes fuerant; paucis jam reliquis familiarum quas Ro-
mulus *majorum* et L. Brutus *minorum gentium* appellave-
rant; exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassia,
4 et princeps Augustus lege Sænia, sublegere. Lætaque
hæc in rem publicam munia multo gaudio censoris ini-
5 bantur. Famosos probris quonam modo senatu de-
pelleret anxius, mitem et recens repertam, quam ex
severitate prisca, rationem adhibuit; monendo, secum
quisque de se consultaret, peteretque jus exuendi ordi-
6 nis. Facilem ejus rei veniam: et motos senatu excusa-
tosque simul propositurum, ut judicium censorum ac
pudor sponte cedentium permixti ignominiam molli-
7 rent. Ob ea Vipstanus consul rettulit *Patrem Senatus*
appellandum esse Claudium: quippe promiscuum *Patris
Patriæ* cognomentum; nova in rem publicam merita non
8 usitatis vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consu-
lem, ut nimium assentantem. Condiditque lustrum,
quo censa sunt civium quinquaginta novem centena oc-
toginta quattuor millia septuaginta duo. Isque illi finis
inscitiæ erga domum suam fuit: haud multo post fla-
gitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardes-
ceret in nuptias incestas.
26 Jam Messalina facilitate adulteriorum in fastidium
versa, ad incognitas libidines profluebat; cum abrumpi
dissimulationem etiam Silius, sive fatali vecordia, an
imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus,
2 urgebat. Quippe non eo ventum ut senectam prin-
cipis opperirentur. Insontibus innoxia consilia, flagitiis
3 manifestis subsidium ab audacia petendum. Adesse

conscios paria metuentes. Se cælibem, orbum, nuptiis
et adoptando Britannico paratum. Mansuram eandem
Messalinæ potentiam, addita securitate, si prævenirent
Claudium, ut insidiis incautum, ita iræ properum. Seg- 5
niter eæ voces acceptæ, non amore in maritum, sed ne
Silius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque
inter ancipitia probatum veris mox pretiis æstimaret.
Nomen tamen matrimonii concupivit ob magnitudinem 6
infamiæ, cujus apud prodigos novissima voluptas est.
Nec ultra expectato quam dum sacrificii gratia Claudius 7
Ostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum sollennia ce-
lebrat. Haud sum ignarus fabulosum visum iri, tantum 27
ullis mortalium securitatis fuisse in civitate omnium
gnara et nihil reticente, nedum consulem designatum
cum uxore principis, prædicta die, adhibitis qui obsig-
narent, velut suscipiendorum liberorum causa conve-
nisse; atque illam audisse auspicum verba, † subîsse
(*suffisse ?*), sacrificâsse apud deos; discubitum inter
convivas; oscula, complexus; noctem denique actam
licentia conjugali. Sed nihil compositum miraculi causa,
verum audita scriptaque senioribus tradam. Igitur 28
domus principis inhorruerat; maximeque quos penes
potentia et, si res verterentur, formido, non jam secretis
colloquiis, sed aperte fremere; dum histrio cubiculum
principis † exultabero, dedecus quidem illatum, sed
excidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, digni-
tate formæ, vi mentis ac propinquo consulatu, majorem
ad spem accingi; nec enim occultum, quid post tale
matrimonium superesset. Subibat sine dubio metus 2
reputantes hebetem Claudium et uxori devinctum, mul-
tasque mortes jussu Messalinæ patratas. Rursus ipsa 3
facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate crimi-
nis prævaluissent, posse opprimi damnatam ante quam

ream; sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur,
29 utque clausæ aures etiam confitenti forent. Ac primo
Callistus, jam mihi circa necem C. Cæsaris narratus, et
Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo
in tempore gratia Pallas, agitavere, num Messalinam
secretis minis depellerent amore Silii, cuncta alia dis-
2 simulantes. Dein metu, ne ad perniciem ultro trahe-
rentur, desistunt, Pallas per ignaviam, Callistus prioris
quoque regiæ peritus, et potentiam cautis quam acribus
consiliis tutius haberi; perstitit Narcissus, et solum id
immutans, ne quo sermone præsciam criminis et accusa-
toris faceret, ipse ad occasiones intentus, longa apud
Ostiam Cæsaris mora, duas pellices, quarum is corpori
maxime insueverat, largitione ac promissis, et uxore
dejecta plus potentiæ ostentando, perpulit delationem
30 subire. Exin Calpurnia, (id pellici nomen,) ubi datum se-
cretum, genibus Cæsaris provoluta nupsisse Messalinam
2 Silio exclamat. Simul Cleopatram, quæ idem opperiens
astabat, an comperîsset interrogat, atque illa annuente
3 cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum
petens, quod ei cis Vettios, cis Plautios dissimulavisset,
nec nunc adulteria objecturum ait, ne domum, servitia,
4 et ceteros fortunæ paratus reposceret. Frueretur immo
his, et redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales.
5 "An discidium," inquit, "tuum nôsti? nam matrimo-
nium Silii vidit populus et senatus et miles; ac, ni pro-
31 pere agis, tenet urbem maritus." Tum potissimum
†quemque amicorum vocat; primumque rei frumentariæ
præfectum Turranium, post Lusium Getam prætorianis
2 impositum percunctatur. Quîs fatentibus, certatim ce-
teri circumstrepunt, iret in castra, firmaret prætorias
cohortes, securitati ante quam vindictæ consuleret.
3 Satis constat eo pavore offusum Claudium, ut iden-

tidem interrogaret an ipse imperii potens, an Silius pri-
vatus esset. At Messalina non alias solutior luxu, 4
adulto auctumno simulacrum vindemiæ per domum
celebrabat. Urgeri præla, fluere lacus; et feminæ 5
pellibus accinctæ assultabant ut sacrificantes vel insani-
entes Bacchæ; ipsa crine fluxo thyrsum quatiens, jux-
taque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, jacere
caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vettium 6
Valentem lascivia in præaltam arborem connisum, in-
terrogantibus quid aspiceret, respondisse tempestatem
ab Ostia atrocem, sive cœperat ea species, seu forte
lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea, sed 32
undique nuntii incedunt, qui gnara Claudio cuncta et
venire promptum ultioni afferrent. Igitur Messalina 2
Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu ad
munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus 3
affuere centuriones, inditaque sunt vincla, ut quis re-
periebatur in publico aut per latebras. Messalina 4
tamen, quanquam res adversæ consilium eximerent, ire
obviam et aspici a marito, quod sæpe subsidium habu-
erat, haud segniter intendit, jussitque, ut Britannicus
et Octavia in complexum patris pergerent. Et Vibi- 5
diam virginum Vestalium vetustissimam oravit pontificis
maximi aures adire, clementiam expetere. Atque in- 6
terim, tribus omnino comitantibus, (id repente solitu-
dinis erat,) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo quo
purgamenta hortorum † eripiuntur *(excipiuntur)*, Osti-
ensem viam intrat, nulla cujusquam misericordia, quia
flagitiorum deformitas prævalebat. Trepidabatur nihilo 33
minus a Cæsare: quippe Getæ prætorii præfecto haud
satis fidebant, ad honesta seu prava juxta levi. Ergo 2
Narcissus, assumptis quibus idem metus, non aliam
spem incolumitatis Cæsaris affirmat, quam si jus mili-

tum uno illo die in aliquem libertorum transferret;
3 seque offert suscepturum. Ac ne, dum in urbem vehitur, ad pænitentiam a L. Vitellio et P. Largo Cæcina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque.
34 Crebra post hæc fama fuit, inter diversas principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii et infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium quam, "O facinus! O
2 scelus!" Instabat quidem Narcissus aperire ambages et veri copiam facere: sed non ideo pervicit, quin suspensa et quo ducerentur inclinatura responderet, exem-
3 ploque ejus Largus Cæcina uteretur. Et jam erat in aspectu Messalina, clamitabatque audiret Octaviæ et Britannici matrem, cum obstrepere accusator, Silium
4 et nuptias referens. Simul codicillos libidinum indices tradidit, quîs visus Cæsaris averteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi
5 Narcissus amoveri eos jussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret ne indefensa conjux exitio daretur. Igitur auditurum principem et fore diluendi criminis facultatem respondit: iret interim
35 virgo et sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudii, Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant. Patefieri domum adulteri, atque illuc deduci
2 imperatorem jubet. Ac primum in vestibulo effigiem patris Silii, consulto senatus abolitam, demonstrat, tum, quicquid avitum Neronibus et Drusis, in pretium probri
3 cessisse. Incensumque et ad minas erumpentem castris infert, parata concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit: nam etsi justum
4 dolorem pudor impediebat. Continuus dehinc cohortium clamor nomina reorum et pœnas flagitantium; admotusque Silius tribunali non defensionem, non moras

tentavit, precatus, ut mors accelerarctur. Eadem con- 5
stantia et illustres equites Romanos cupidos maturæ
necis fecit. Titium Proculum custodem a Silio Messa- 6
linæ datum, et indicium offerentem, Vettium Valentem
confessum, et Pompeium Urbicum ac Saufeium Tro-
gum e consciis, tradi ad supplicium jubet. Decrius 7
quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Ru-
fus ludi procurator, Juncus Vergilianus senator, eadem
pœna affecti. Solus Mnester cunctationem attulit, 36
dilaniata veste clamitans aspiceret verberum notas, re-
miniscceretur vocis qua se obnoxium jussis Messalinæ
dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi 2
ex necessitate culpam; nec cuiquam ante pereundum
fuisse, si Silius rerum poteretur. Commotum his et 3
pronum ad misericordiam Cæsarem perpulere liberti, ne,
tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur:
sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre.
Ne Trauli quidem Montani, equitis Romani, defensio 4
recepta est. Is modesta juventa, sed corpore insigni,
accitus ultro noctemque intra unam a Messalina protur-
batus erat, paribus lasciviis ad cupidinem et fastidia.
Suillio Cæsonino et Plautio Laterano mors remittitur, 5
huic ob patrui egregium meritum: Cæsoninus vitiis
protectus est, tanquam in illo fœdissimo cœtu passus
muliebria. Interim Messalina Lucullianis in hortis 37
prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe et ali-
quando ira: tantum inter extrema superbia egebat.
Ac ni cædem ejus Narcissus properavisset, verterat
pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum re- 2
gressus et tempestivis epulis delenitus, ubi vino inca-
luit, iri jubet nuntiarique miseræ (hoc enim verbo usum
ferunt,) dicendam ad causam postera die adesset. Quod 3
ubi auditum, et languescere ira, redire amor, ac, si cunc-

tarentur, propinqua nox et uxorii cubiculi memoria
timebantur, prorumpit Narcissus, denuntiatque centuri-
onibus et tribuno, qui aderant, exequi cædem: ita
4 imperatorem jubere. Custos et exactor e libertis Euo-
dus datur. Isque raptim in hortos prægressus repperit
fusam humi, assidente matre Lepida, quæ, florenti
filiæ haud concors, supremis ejus necessitatibus ad
miserationem evicta erat, suadebatque ne percussorem
opperiretur: transîsse vitam, neque aliud quam morti
5 decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto
nihil honestum inerat; lacrimæque et questus irriti
ducebantur, cum impetu venientium pulsæ fores, astitit-
que tribunus per silentium, at libertus increpans multis
38 et servilibus probris. Tunc primum fortunam suam
introspexit, ferrumque accepit, quod frustra jugulo aut
pectori per trepidationem admovens, ictu tribuni trans-
2 igitur. Corpus matri concessum. Nuntiatumque
Claudio epulanti perîsse Messalinam, non distincto sua
an aliena manu. Nec ille quæsivit, poposcitque pocu-
3 lum et solita convivio celebravit. Ne secutis quidem
diebus odii, gaudii, iræ, tristitiæ, ullius denique humani
affectus signa dedit, non cum lætantes accusatores as-
4 piceret, non cum filios mærentes. Juvitque oblivionem
ejus senatus, censendo nomen et effigies privatis ac pub-
5 licis locis demovendas. Decreta Narcisso quæstoria
insignia, levissimum fastidii ejus, cum supra Pallantem
et Callistum ageret * * * honesta quidem, sed ex quîs
deterrima orerentur, tristitiis multis * * *

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER DUODECIMUS.

CÆDE Messalinæ convulsa principis domus, orto apud 1
libertos certamine quis deligeret uxorem Claudio, cælibis vitæ intoleranti et conjugum imperiis obnoxio. Nec 2
minore ambitu feminæ exarserant: suam quæque nobilitatem, formam, opes contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maxime ambigebatur inter 3
Lolliam Paulinam M. Lollii consularis, et Juliam Agrippinam Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant. At Ælia Pætina e familia Tuberonum 4
Narcisso fovebatur. Ipse huc modo, modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat, ac promere sententiam et adjicere rationes jubet. Narcissus vetus matrimonium, fami- 2
liam communem, (nam Antonia ex Pætina erat,) nihil in penatibus ejus novum disserebat, si sueta conjux rediret, haudquaquam novercalibus odiis visura Britannicum et Octaviam, proxima suis pignora. Callistus improba- 2
tam longo discidio, ac si rursum assumeretur, eo ipso superbam; longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione et privignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrip- 3

pina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret,
dignum prorsus imperatoria fortuna: stirpem nobilem,
et familiæ Claudiæ quæ posteros † conjungeret (*contingeret*);
ne femina expertæ fecunditatis, integra juventa,
3 claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Prævaluere
hæc, adjuta Agrippinæ illecebris; quæ ad eum per
speciem necessitudinis crebro ventitando pellicit patruum,
ut prælata ceteris, et nondum uxor, potentia
2 uxoria jam uteretur. Nam ubi sui matrimonii certa
fuit, struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn.
Ænobarbo genuerat, et Octaviæ Cæsaris filiæ moliri;
quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano
desponderat Octaviam Cæsar, juvenemque, et alia clarum,
insigni triumphalium et gladiatorii muneris mag-
3 nificentia protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum
videbatur in animo principis, cui non judicium, non
4 odium erat, nisi indita et jussa. Igitur Vitellius, nomine
censoris serviles fallacias obtegens ingruentiumque
dominationum provisor, quo gratiam Agrippinæ pararet,
consiliis ejus implicari, ferre crimina in Silanum,
cui sane decora et procax soror, Junia Calvina, haud
2 multum ante Vitellii nurus fuerat. Hinc initium accusationis;
fratrumque non incestum sed incustoditum
3 amorem ad infamiam traxit. Et præbebat Cæsar aures,
accipiendis adversus generum suspicionibus caritate
4 filiæ promptior. At Silanus insidiarum nescius, ac forte
eo anno prætor, repente per edictum Vitellii ordine
senatorio movetur, quanquam lecto pridem senatu lustro-
5 que condito. Simul affinitatem Claudius diremit, adactusque
Silanus ejurare magistratum, et reliquus præturæ
dies in Eprium Marcellum collatus est.

5 C. Pompeio, Q. Veranio consulibus, pactum inter
A.U.C. 802. Claudium et Agrippinam matrimonium jam fama, jam

amore illicito firmabatur; necdum celebrare sollennia A.D. 49.
nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patrui fratris filiæ.
2 Quin et incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omissa cunctatio quam Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit.
3 Percunctatusque Cæsarem an jussis populi, an auctoritati senatus cederet, ubi ille unum se civium et consensui imparem respondit, opperiri intra palatium jubet.
4 Ipse curiam ingreditur, summamque rem publicam agi obtestans veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque gravissimos principis labores, quîs orbem terræ capessat, egere adminiculis, ut domestica cura vacuus in commune consulat.
5 Quod porro honestius censoriæ mentis levamentum quam assumere conjugem, prosperis dubiisque sociam, cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui prima ab juventa legibus obtemperavisset.
6 Postquam hæc favorabili oratione præmisit multaque patrum assentatio sequebatur, capto rursus initio, quando maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem.
2 Nec diu anquirendum quin Agrippina claritudine generis anteiret: datum ab ea fecunditatis experimentum, et congruere artes honestas.
3 Id vero egregium, quod, provisu deûm, vidua jungeretur principi sua tantum matrimonia experto. Audivisse a parentibus, vidisse ipsos, arripi conjuges ad libita Cæsarum: procul id a præsenti modestia.
4 Statueretur immo documentum, quo uxorem imperator * * * (*a re publica*) acciperet.
5 At enim nova nobis in fratrum filias conjugia. Sed aliis gentibus sollennia, neque lege ulla prohibita: et sobrinarum diu ignorata tempore addito percrebuisse. Morem accommodari prout conducat, et

7 fore hoc quoque in iis quæ mox usurpentur. Haud
defuere qui certatim, si cunctaretur Cæsar, vi acturos
2 testificantes erumperent curia. Conglobatur promisca
multitudo, populumque Romanum eadem orare clamitat.
3 Nec Claudius ultra expectato obvius apud forum præ-
bet se gratantibus, senatumque ingressus decretum postu-
lat, quo justæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ
4 etiam in posterum statuerentur. Nec tamen repertus
est nisi unus talis matrimonii cupitor, T. Alledius Se-
verus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratia
5 impulsum ferebant. Versa ex eo civitas, et cuncta fe-
minæ obediebant non per lasciviam, ut Messalina, rebus
6 Romanis illudenti. Adductum et quasi virile servitium:
palam severitas, ac sæpius superbia; nihil domi impudi-
7 cum, nisi dominationi expediret. Cupido auri immensa
obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.
8 Die nuptiarum Silanus mortem sibi conscivit, sive eo
usque spem vitæ produxerat, seu delecto die augendam
2 ad invidiam. Calvina soror ejus Italia pulsa est. Ad-
didit Claudius sacra ex legibus Tulli regis piaculaque
apud lucum Dianæ per pontifices danda, irridentibus
cunctis, quod pœnæ procurationesque incesti id temporis
3 exquirerentur. At Agrippina, ne malis tantum faci-
noribus notesceret, veniam exilii pro Annæo Seneca,
simul præturam impetrat; lætum in publicum rata ob
claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia
tali magistro adolesceret, et consiliis ejusdem ad spem
dominationis uterentur, quia Seneca fidus in Agrippinam
memoria beneficii, et infensus Claudio dolore injuriæ,
9 credebatur. Placitum dehinc non ultra cunctari, sed
designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus
promissis inducunt sententiam expromere, qua oraretur
Claudius despondere Octaviam Domitio; quod ætati

utriusque non absurdum, et majora patefacturum erat.
Pollio, haud disparibus verbis ac nuper Vitellius, censet; 2
despondeturque Octavia, ac super priorem necessitudinem sponsus jam et gener Domitius æquari Britannico studiis matris, arte eorum quîs ob accusatam Messalinam ultio ex filio timebatur.

Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, 10
ut rettuli, Meherdaten missi senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: Non se fœderis ignaros nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed et filium Vononis, nepotem Phraatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique
juxta intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam 2
longius sitos cædibus exhaustos; adjici conjuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infaustus,
ignaviam sævitia tegat. Veterem sibi ac publice cœp- 3
tam nobiscum amicitiam, et subveniendum sociis virium
æmulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo regum 4
obsides liberos dari ut, si domestici imperii tædeat, sit regressus ad principem patresque, quorum moribus
assuefactus rex melior ascisceretur. Ubi hæc atque 11
talia dissertavere, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano Parthorumque obsequiis: seque divo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissa Tibe-
rii memoria, quanquam is quoque miserat. Addidit 2
præcepta (etenim aderat Meherdates,) ut non dominationem et servos sed rectorem et cives cogitaret, clementiamque ac justitiam, quanto ignara barbaris, tanto
toleratiora, capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit 3
laudibus alumnum urbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque usui crebras
mutationes. Rem Romanam huc satietate gloriæ pro- 4
vectam, ut externis quoque gentibus quietem velit.

Datum posthac C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere
12 juvenem ripam ad Euphratis. Ea tempestate Cassius
ceteros præminebat peritia legum: nam militares artes
per otium ignotæ, industriosque aut ignavos pax in
2 æquo tenet. Ac tamen quantum sine bello dabatur,
revocare priscum morem, exercitare legiones, cura, pro-
visu perinde agere ac si hostis ingrueret: ita dignum
majoribus suis et familia Cassia †ratus, per illas quo-
3 que gentes celebrata. Igitur excitis quorum de senten-
tia petitus rex, positisque castris apud Zeugma, unde
maxime pervius amnis, postquam illustres Parthi rex-
que Arabum Acbarus advenerat, monet Meherdaten
barbarorum impetus acres cunctatione languescere aut
4 in perfidiam mutari: ita urgeret cœpta. Quod spre-
tum fraude Acbari, qui juvenem ignarum, et summam
fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud
5 oppidum Edessam. Et vocante Carene promptasque
res ostentante, si citi advenissent, non comminus Meso-
potamiam sed flexu Armeniam petunt, id temporis
13 importunam, quia hiems occipiebat. Exin nivibus et
montibus fessi, postquam campos propinquabant, copiis
Carenis adjunguntur, tramissoque amne Tigri permeant
Adiabenos, quorum rex Izates societatem Meherdatis
palam induerat, in Gotarzen per occulta et magis fida
2 inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos, vetustis-
sima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quod pos-
tremo inter Darium atque Alexandrum prælio Persarum
3 illic opes conciderant. Interea Gotarzes, apud montem
cui nomen Sanbulos, vota dîs loci suscipiebat, præcipua
religione Herculi; qui tempore stato per quietem
monet sacerdotes, ut templum juxta equos venatui
4 adornatos sistant. Equi ubi pharetras telis onustas
accepere, per saltus vagi nocte demum vacuis pharetris

multò cum anhelitu redeunt. Rursum deus, qua silvas 5
pererraverit, nocturno visu demonstrat, reperiunturque
fusæ passim feræ. Ceterum Gotarzes, nondum satis 14
aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti, et
quanquam per insectationes et nuntios ad prælium vo-
caretur, nectere moras, locos mutare, et missis corrup-
toribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quís 2
Izates Adiabenus, mox Acbarus Arabum cum exercitu
abcedunt, levitate gentili, et quia experimentis cognitum
est barbaros malle Roma petere reges quam habere.
At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum pro- 3
ditione suspecta, quod unum reliquum, rem in casum
dare prælioque experiri statuit. Nec detrectavit pug-
nam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursum- 4
que magna cæde et ambiguo eventu, donec Carenem,
profligatis obversis longius evectum, integer a tergo
globus circumveniret. Tum omni spe perdita Meher- 5
dates, promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo
ejus vincitur traditurque victori. Atque ille non 6
propinquum neque Arsacis de gente, sed alienigenam
et Romanum increpans, auribus decisis vivere jubet,
ostentui clementiæ suæ et in nos dehonestamento. Dein 7
Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones,
Medos tum præsidens. Nulla huic prospera aut ad- 8
versa quîs memoraretur: brevi et inglorio imperio
perfunctus est, resque Parthorum in filium ejus Vologe-
sen translatæ.

At Mithridates Bosporanus amissis opibus vagus, 15
postquam Didium ducem Romanum roburque exercitus
abîsse cognoverat, relictos in novo regno Cotyn, juventa
rudem, et paucas cohortium cum Julio Aquila equite
Romano, spretis utrisque concire nationes, illicere per-
fugas; postremo exercitu coacto regem Dandaridarum

2 exturbat imperioque ejus potitur. Quæ ubi cognita et jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsines Siracorum rex hostilia resumpserat, externas et ipsi gratias quæsivere missis legatis ad Eunonen, qui Adorsorum genti
3 præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostentantibus. Igitur pepigere, equestribus præliis Eunones
16 certaret, obsidia urbium Romani capesserent. Tunc composito agmine incedunt; cujus frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur nostris
2 in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricæ, quod, desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præsidio visum.
3 Exin in Siracos pergunt, et transgressi amnem Pandam circumveniunt urbem Uspen, editam loco et mœnibus ac fossis munitam, nisi quod mœnia non saxo, sed cratibus et vimentis ac media humo, adversum irrumpentes invalida erant; eductæque altius turres facibus atque
4 hastis turbabant obsessos. Ac ni prælium nox diremisset, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem
17 foret. Postero misere legatos, veniam liberis corporibus orantes: servitii decem millia offerebant. Quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sævum, tantam multitudinem custodia cingere arduum, ut belli potius jure caderent. Datumque militibus, qui scalis
2 evaserant, signum cædis. Excidio Uspensium metus ceteris injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque et urbes, juxta
3 perrumperentur. Igitur Zorsines, diu pensitato Mithridatisne rebus extremis an patrio regno consuleret, postquam prævaluit gentilis utilitas, datis obsidibus apud effigiem Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus

Romani, quem incruentum et victorem tridui itinere
abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu 4
dispar fortuna fuit, quia navium quasdam, quæ mari
remeabant, in litora Taurorum delatas circumvenere
barbari, præfecto cohortis et plerisque centurionum
interfectis. Interea Mithridates, nullo in armis sub- 18
sidio, consultat cujus misericordiam experiretur. Frater
Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Ro-
manorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus
magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis 2
odiis non infensum, et recens conjuncta nobiscum ami-
citia validum. Igitur cultu vultuque quam maxime 3
ad præsentem fortunam comparato regiam ingreditur,
genibusque ejus provolutus, "Mithridates," inquit, "terra
marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum.
Utere, ut voles, prole magni Achæmenis, quod mihi
solum hostes non abstulerunt." At Eunones claritu- 19
dine viri, mutatione rerum et prece haud degeneri
permotus, allevat supplicem, laudatque quod gentem
Adorsorum, quod suam dextram, petendæ veniæ dele-
gerit. Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc 2
modum mittit; populi Romani imperatoribus, magna-
rum nationum regibus primam ex similitudine fortunæ
amicitiam, sibi et Claudio etiam communionem victoriæ
esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo 3
transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro
Mithridate, quando gravius mereretur, non potentiam
neque regnum precari, sed ne triumpharetur neve pœnas
capite expenderet. At Claudius, quanquam nobilita- 20
tibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum
pacto salutis an repetere armis rectius foret. Hinc
dolor injuriarum et libido vindictæ adigebat. Sed dis- 2
serebatur contra suscipi bellum avio itinere, impor-

tuoso mari; ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens; tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum in-
3 famiæ, si pellerentur. Quin arriperet oblata et servaret exulem; cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus
4 supplicii fore. His permotus scripsit Eunoni, meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse: verum ita majoribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. Nam triumphos de populis regnis-
21 que integris acquiri. Traditus posthac Mithridates, vectusque Romam per Junium Cilonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortuna disseruisse apud Cæsarem ferebatur; elataque vox ejus in vulgum hisce verbis, "Non sum remissus ad te, sed reversus: vel
2 si non credis, dimitte et quære." Vultu quoque interrito permansit, cum Rostra juxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ prætoria decernuntur.

22 Isdem consulibus atrox odii Agrippina ac Lolliæ infensa, quod secum de matrimonio principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui objiceret Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum
2 super nuptiis imperatoris. Exin Claudius, inaudita rea, multa de claritudine ejus apud senatum præfatus, sorore L. Volusii genitam, majorem ei patruum Cottam Messalinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam, (nam de C. Cæsaris nuptiis consulto reticebat,) addidit perniciosa in rem publicam consilia, et materiem sceleri detrahendam: proin publicatis bonis cederet Italia.
3 Ita quinquagies sestertiûm ex opibus immensis exuli relictum. Et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat princeps, nulla libidine,

sed fortuito sermone; unde ira Agrippinæ citra ultima
stetit. In Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem 4
adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius
Rufus, accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob 23
egregiam in patres reverentiam datum ut senatoribus
ejus provinciæ, non exquisita principis sententia, jure
quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret. Ituræi- 2
que et Judæi defunctis regibus, Sohæmo atque Agrippa,
provinciæ Syriæ additi. Salutis augurium, quinque et 3
viginti annis omissum, repeti ac deinde continuari placi-
tum. Et pomerium urbis auxit Cæsar, more prisco, quo 4
iis qui protulere imperium etiam terminos urbis propa-
gare datur. Nec tamen duces Romani, quanquam mag- 5
nis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sylla et
divus Augustus. Regum in eo ambitio vel gloria varie 24
vulgata. Sed initium condendi, et quod pomerium Ro-
mulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur a 2
foro boario, ubi æreum tauri simulacrum aspicimus,
quia id genus animalium aratro subditur, sulcus de-
signandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram
amplecteretur. Inde certis spatiis interjecti lapides, 3
per ima montis Palatini ad aram Consi, mox †ad curias
veteres, tum ad sacellum Larundæ; forumque Roma-
num et Capitolium non a Romulo sed a Tito Tatio
additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium 4
auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit,
facile cognitu et publicis actis perscriptum.

C. Antistio, M. Suillio consulibus adoptio in Domi- 25
tium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus A.U.
Agrippinæ ut conciliator nuptiarum, et mox stupro ejus 803 A.D.
illigatus, stimulabat Claudium consuleret rei publicæ, 50.
Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud 2
divum Augustum, quanquam nepotibus subnixum, vi-

guisse privignos; a Tiberio super propriam stirpem
3 Germanicum assumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capessituro. His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem quem a liberto acceperat
4 modum. Annotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso
26 continuos duravisse. Ceterum actæ principi grates, quæsitiore in Domitium adulatione; rogataque lex, qua
2 in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret. Augetur et Agrippina cognomento Augustæ. Quibus patratis nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non
3 Britannici fortunæ mæror affligeret. Desolatus paulatim etiam servilibus ministeriis, per intempestiva novercæ
4 officia in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt, sive verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.
27 Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen
2 inditum e vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet.

3 Isdem temporibus in superiore Germania trepidatum, adventu Chattorum latrocinia agitantium. Dein L. Pomponius legatus auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, † monitos (*monuit?*) ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur.
4 Et secuta consilium ducis industria militum; divisique in duo agmina, qui lævum iter petiverant, recens reversos, prædaque per luxum usos et somno graves, circumvenere. Aucta lætitia, quod quosdam e clade Variana
28 quadragesimum post annum servitio exemerant. At

qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti et aciem auso plus cladis faciunt, et præda famaque onusti ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Chatti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu, ne hinc 2
Romanus, inde Cherusci, cum quîs æternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit.

Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Cæsare 29
impositus, pellitur regno; prima imperii ætate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans, et odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibillius Hermunduro- 2
rum rex, et Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quanquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur; scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam præsidebat, legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componeret, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent. Nam vis innumera Ligii aliæque gentes 3
adventabant, fama ditis regni, quod Vannius triginta per annos prædationibus et vectigalibus auxerat. Ipsi 4
manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium; eoque castellis sese defensare bellumque ducere statuerat. Sed Iazyges, ob- 30
sidionis impatientes et proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermundurusque illic ingruerant. Igitur degressus castellis 2
Vannius funditur prælio; quanquam rebus adversis, laudatus quod et pugnam manu capessiit, et corpore

3 adverso vulnera excepit. Ceterum ad classem in Danu-
bio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, et ac-
4 ceptis agris in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio
ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide;
subjectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur
dominationes, multa caritate, et majore odio, postquam
adepti sunt.

31 At in Britannia P. Ostorium pro prætore turbidæ
res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus eo
violentius, quod novum ducem exercitu ignoto et cœpta
2 hieme iturum obviam non rebantur. Ille gnarus primis
eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes
rapit; et cæsis qui restiterunt, disjectos consectatus,
ne rursus conglobarentur, infensaque et infida pax non
duci, non militi, requiem permitteret, detrahere arma
suspectis, cunctaque castris * Antonam et Sabrinam
3 fluvios cohibere, parat. Quod primi Iceni abnuere, valida
gens, nec præliis contusi, quia societatem nostram vo-
4 lentes accesserant. Hisque auctoribus circumjectæ na-
tiones locum pugnæ delegere septum agresti aggere et
5 aditu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta
dux Romanus, quanquam sine robore legionum sociales
copias ducebat, perrumpere aggreditur, et distributis
cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit.
6 Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisque claustris
impeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis, et
7 obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. Qua
pugna filius legati M. Ostorius servati civis decus
32 meruit. Ceterum clade Icenorum compositi qui bellum
inter et pacem dubitabant; et ductus inde Cangos ex-
2 ercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ, non ausis
aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tenta-
3 rent, punito dolo. Jamque ventum haud procul mari

quod Hiberniam insulam aspectat, cum ortæ apud Bri-
gantas discordiæ retraxere ducem, destinationis certum,
ne nova moliretur nisi prioribus firmatis. Et Brigantes 4
quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reli-
quos data venia, resedere: Silurum gens non atrocitate,
non clementia mutabatur, quin bellum exerceret castris-
que legionum premenda foret. Id quo promptius ve- 5
niret, colonia Camulodunum, valida veteranorum manu,
deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles,
et imbuendis sociis ad officia legum. Itum inde in 33
Siluras, super propriam ferociam Caractaci viribus con-
fisos, quem multa ambigua, multa prospera extulerant,
ut ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed 2
tum astu, locorum fraude prior, vi militum inferior,
transfert bellum in Ordovicas; additisque qui pacem
nostram metuebant, novissimum casum experitur, sumpto
ad prælium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis im-
portuna, et suis in melius essent. Tunc montibus 3
arduis, et si qua clementer accedi poterant, in modum
valli saxa præstruit. Et præfluebat amnis vado incerto, 4
catervæque † majorum pro munimentis constiterant.
Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare 34
animos minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli
incitamentis. Enimvero Caractacus huc illuc volitans 2
illum diem, illam aciem testabatur aut recuperandæ
libertatis aut servitutis æternæ initium fore. Voca- 3
batque nomina majorum, qui dictatorem Cæsarem pepu-
lissent; quorum virtute vacui a securibus et tributis,
intemerata conjugum et liberorum corpora retinerent.
Hæc atque talia dicenti astrepere vulgus; gentili quis- 4
que religione obstringi, non telis, non vulneribus cessu-
ros. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum; simul 35
objectus amnis, additum vallum, imminentia juga, nihil

2 nisi atrox et propugnatoribus frequens terrebat. Sed
miles prælium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare; præfectique et tribuni, paria disserentes, ardo-
3 rem exercitus intendebant. Tum Ostorius, circumspectis quæ impenetrabilia quæque pervia, ducit infensos,
4 amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad
aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in
5 nos et pleræque cædes oriebantur. Postquam, facta
testudine, rudes et informes saxorum compages distractæ
parque comminus acies, decedere barbari in juga mon-
6 tium. Sed eo quoque irrupere ferentarius gravisque
miles, illi telis assultantes, hi conferto gradu, turbatis
contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina; et si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorum, si huc verterent,
7 spathis et hastis auxiliarium sternebantur. Clara ea
victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci fratres
36 quoque in deditionem accepti. Ipse (ut ferme intuta
sunt adversa,) cum fidem Cartismanduæ reginæ Brigantum petivisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono
2 post anno quam bellum in Britannia cœptum. Unde
fama ejus evecta, insulas et proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur; avebantque vi-
3 sere quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne
Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat; et Cæsar
4 dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe ut ad insigne spectaculum populus. Stetere
in armis prætoriæ cohortes campo qui castra præjacet.
5 Tunc incedentibus regiis clientelis phaleræ, torques,
quæque bellis externis quæsiverat, traducta; mox fratres
6 et conjux et filia, postremo ipse ostentatus. Ceterorum
preces degeneres fuere ex metu: at non Caractacus aut
37 vultu demisso aut verbis misericordiam requirens. Ubi

tribunali astitit, in hunc modum locutus est:—"Si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem quam captus venissem, neque dedignatus esses claris majoribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, fœdere pacis accipere. Præsens sors mea ut mihi infor- 2
mis, sic tibi magnifica est. Habui equos, viros, arma, opes. Quid mirum, si hæc invitus amisi? Nam, si vos 3
omnibus imperitare vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiant? si statim deditus traderer, neque mea fortuna neque tua gloria inclaruisset. Et supplicium mei 4
oblivio sequeretur: at si incolumem servaveris, æternum exemplar clementiæ ero." Ad ea Cæsar veniam ipsique et conjugi et fratribus tribuit. Atque illi vinclis abso- 5
luti Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, îsdem, quibus principem, laudibus gratibusque venerati sunt. Novum sane et moribus veterum 6
insolitum, feminam signis Romanis præsidere: ipsa semet parti a majoribus suis imperii sociam ferebat.
Vocati posthac patres multa et magnifica super capti- 38
vitate Caractaci disseruere, neque minus id clarum quam quod Syphacem P. Scipio, Persen L. Paulus, et si qui alii vinctos reges populo Romano ostendere. Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id 2
rebus ejus, mox ambiguis; sive amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit, sive hostes miseratione tanti regis acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorum et legionarias cohortes, 3
extruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt. Ac ni cito † e vicis et castellis proximis subventum 4
foret, copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen et octo centuriones ac promptissimus quisque e manipulis cecidere. Nec multo post pabulantes nos 5

39 ipsos missasque ad subsidium turmas profligant. Tum
Ostorius cohortes expeditas exposuit; nec ideo fugam
2 sistebat, ni legiones prælium excepissent. Earum robore
æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere
3 hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc
prælia, et sæpius in modum latrocinii per saltus, per
paludes, ut cuique sors, aut virtus; temere, proviso; ob
iram, ob prædam; jussu, et aliquando ignaris ducibus.
4 Ac præcipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata
imperatoris Romani vox, ut quondam Sygambri excisi
aut in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus
5 extinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, avaritia
præfectorum incautius populantes, intercepere; spolia-
que et captivos largiendo ceteras quoque nationes ad
defectionem trahebant, cum tædio curarum fessus Osto-
rius concessit vita; lætis hostibus, tanquam ducem
haud spernendum, etsi non prælium, at certe bellum
40 absumpsisset. At Cæsar cognita morte legati, ne pro-
vincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is propere
vectus non tamen integras res invenit, adversa interim
legionis pugna cui Manlius Valens præerat, auctaque et
apud hostes ejus rei fama, quo venientem ducem exter-
rerent, atque illo augente audita, ut major laus compositi
2 vel, si duravissent, venia justior tribueretur. Silures
id quoque damnum intulerant; lateque persultabant,
3 donec accursu Didii pellerentur. Sed post captum
Caractacum præcipuus scientia rei militaris Venutius,
e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu
et Romanis armis defensus, cum Cartismanduam regi-
nam matrimonio teneret, mox, orto discidio et statim
4 bello, etiam adversus nos hostilia induerat. Sed primo
tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua
5 artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepit. Inde

accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminæ imperio
subderentur. Valida et lecta armis juventus regnum
ejus invadunt. Quod nobis prævisum; et missæ auxilio 6
cohortes acre prælium fecere, cujus initio ambiguo finis
lætior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione
cui Cæsius Nasica præerat. Nam Didius senectute 7
gravis, et multa copia honorum, per ministros agere
et arcere hostem satis habebat. Hæc, quanquam a duo- 8
bus [Ostorio Didioque] proprætoribus plures per annos
gesta, conjunxi, ne divisa haud proinde ad memoriam
sui valerent. Ad temporum ordinem redeo.

Ti. Claudio quintum, Servio Cornelio Orfito consuli- 41
bus virilis toga Neroni maturata, quo capessendæ rei A.U.C.
publicæ habilis videretur. Et Cæsar adulationibus 804.
senatus libens cessit, ut vicesimo ætatis anno consula- A.D. 51.
tum Nero iniret, atque interim designatus proconsulare 2
imperium extra urbem haberet, ac *Princeps Juventutis*
appellaretur. Additum nomine ejus donativum militi, 3
congiarium plebei. Et ludicro circensium, quod acqui-
rendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætexta,
Nero triumphalium veste, travecti sunt. Spectaret 4
populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu,
ac perinde fortunam utriusque præsumeret. Simul, qui 5
centurionum tribunorumque sortem Britannici misera-
bantur, remoti fictis causis, et alii per speciem honoris.
Etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur 6
tali occasione. Obvii inter se, Nero Britannicum no-
mine, ille Domitium, salutavere. Quod ut discordiæ 7
initium Agrippina multo questu ad maritum defert:
sperni quippe adoptionem, quæque censuerint patres,
jusserit populus, intra penates abrogari; ac nisi pra-
vitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in
publicam perniciem. Commotus is quasi criminibus, 8

optimum quemque educatorem filii exilio ac morte afficit, datosque a noverca custodiæ ejus imponit.

42 Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exolverentur Lusius Geta et Rufius Crispinus, quos Messalinæ memores et liberis
2 ejus devinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, et si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam asseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiæ militaris famæ,
3 gnarum tamen cujus sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingredi, qui mos, sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminæ; quam, imperatore genitam, sororem ejus qui rerum potitus sit et conjugem et matrem fuisse, unicum ad hunc diem
4 exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator ejus Vitellius, validissima gratia, ætate extrema, (adeo incertæ sunt potentium res,) accusatione corripitur, defe-
5 rente Junio Lupo senatore. Is crimina majestatis et cupidinem imperii objectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igni interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat.

43 Multa eo anno prodigia evenere. Insessum diris avibus Capitolium, crebris terræ motibus prorutæ domus; ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi invali-
2 dus quisque obtriti. Frugum quoque egestas et orta ex eo fames in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus, sed jura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos
3 perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius, superfuisse constitit; magnaque deûm benigni-

tate, et modestia hiemis, rebus extremis subventum.
At Hercule olim Italia legionibus longinquas in provin- 4
cias commeatus portabat; nec nunc infecunditate la-
boratur. Sed Africam potius et Ægyptum exercemus, 5
navibusque et casibus vita populi Romani permissa est.

Eodem anno bellum inter Armenios Iberosque exor- 44
tum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter
se motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses 2
imperitabat, materna origine ex pellice Græca, concessu
fratrum regnum adeptus; Iberos Pharasmanes vetusta
possessione, Armenios frater ejus Mithridates obtinebat
opibus nostris. Erat Pharasmanis filius nomine Rha- 3
damistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et
patrias artes edoctus, claraque inter accolas fama. Is 4
modicum Iberiæ regnum senecta patris detineri, ferocius
crebriusque jactabat quam ut cupidinem occultaret.
Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, et 5
studio popularium accinctum, vergentibus jam annis
suis metuens, aliam ad spem trahere, et Armeniam
ostentare, pulsis Parthis datam Mithridati a semet
memorando: sed vim differendam, et potiorem dolum,
quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata 6
adversus patrem discordia, tanquam novercæ odiis
impar, pergit ad patruum; multaque ab eo comitate in
speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res
novas illicit, ignaro et ornante insuper Mithridate.
Reconciliationis specie assumpta regressusque ad pa- 45
trem, quæ fraude confici potuerint, prompta nuntiat,
cetera armis exequenda. Interim Pharasmanes belli 2
causas confingit: prælianti sibi adversus regem Albano-
rum, et Romanos auxilio vocanti, fratrem adversatum,
eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum. Simul
magnas copias filio tradidit. Ille irruptione subita ter- 3

ritum exutumque campis Mithridaten compulit in
castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quîs
Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat.
4 Nihil tam ignarum barbaris quam machinamenta et
astus oppugnationum: at nobis ea pars militiæ maxime
5 gnara est. Ita Rhadamistus frustra vel cum damno
tentatis munitionibus obsidium incipit; et cum vis
negligeretur, avaritiam præfecti emercatur, obtestante
Casperio ne socius rex, ne Armenia donum populi
6 Romani, scelere et pecunia verterentur. Postremo quia
multitudinem hostium Pollio, jussa patris Rhadamistus,
obtendebant, pactus inducias abscedit, ut, nisi Pharas-
manen bello absterruisset, T. Ummidium Quadratum
præsidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent.
46 Digressu centurionis velut custode exolutus, præfectus
hortari Mithridaten ad sanciendum fœdus, conjunctio-
nem fratrum ac priorem ætate Pharasmanen et cetera
necessitudinum nomina referens, quod filiam ejus in ma-
trimonio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset.
2 Non abnuere pacem Iberos, quanquam in tempore vali-
diores; et satis cognitam Armeniorum perfidiam, nec
aliud subsidii quam castellum commeatu egenum. Ne
3 dubitaret armis incruentas conditiones malle. Cunctante
ad ea Mithridate, et suspectis præfecti consiliis, quod
pellicem regiam polluerat inque omnem libidinem venalis
habebatur, Casperius interim ad Pharasmanen pervadit,
4 utque Iberi obsidio decedant expostulat. Ille propalam
incerta et sæpius molliora respondens, secretis nuntiis
monet Rhadamistum oppugnationem quoquo modo cele-
5 rare. Augetur flagitii merces, et Pollio occulta cor-
ruptione impellit milites, ut pacem flagitarent seque
6 præsidium omissuros minitarentur. Qua necessitate
Mithridates diem locumque fœderi accepit, castelloque

A. D. 51.]

egreditur. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus 47
effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adjicit jus jurandum, non ferro, non veneno
vim allaturum. Simul in lucum propinquum trahit, 2
provisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut dîs
testibus pax firmaretur. Mos est regibus, quotiens in 3
societatem coëant, implicare dextras pollicesque inter se
vincire nodoque præstringere: mox ubi sanguis in artus
extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque
invicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur quasi
mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincla ad- 4
movebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit
ipsumque prosternit; simulque concursu plurium injiciuntur catenæ. Ac compede (quod dedecorum barbaris,) 5
trahebatur; moxque vulgus, duro imperio habitum,
probra ac verbera intentabat. Et erant contra qui tan- 6
tam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaque
cum parvis liberis conjux cuncta lamentatione complebat. Diversis et contectis vehiculis abduntur, dum 7
Pharasmanis jussa exquirerentur. Illi cupido regni
fratre et filia potior, animusque sceleribus paratus.
Visui tamen consuluit, ne coram interficeret. Et Rha- 8
damistus, quasi juris jurandi memor, non ferrum, non
venenum in sororem et patruum expromit, sed projectos
in humum et veste multa gravique opertos necat. Filii 9
quoque Mithridatis, quod cædibus parentum illacrimaverant, trucidati sunt. At Quadratus, cognoscens 48
proditum Mithridaten et regnum ab interfectoribus
obtineri, vocat consilium, docet acta, et an ulcisceretur
consultat. Paucis decus publicum curæ; plures tuta
disserunt. Omne scelus externum cum lætitia haben- 2
dum; semina etiam odiorum jacienda, ut sæpe principes
Romani eandem Armeniam, specie largitionis, turbandis

3 barbarorum animis præbuerint. Poteretur Rhadamis-
tus male partis, dum invisus, infamis; quando id magis
ex usu, quam si cum gloria adeptus foret. In hanc
4 sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori videren-
tur et diversa Cæsar juberet, missi ad Pharasmanen
nuntii ut abscederet a finibus Armeniis filiumque abstra-
49 heret. Erat Cappadociæ procurator Julius Pelignus,
ignavi animi et deridiculo corporis juxta despiciendus,
sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim
2 conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is
Pelignus auxiliis provincialium contractis tanquam re-
cuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes
prædatur, abscessu suorum et incursantibus barbaris
præsidii egens, ad Rhadamistum venit; donisque ejus
evictus ultro regium insigne sumere cohortatur, sumen-
3 tique adest auctor et satelles. Quod ubi turpi fama
divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur,
Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus
4 turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere
montem Taurum transgressus moderatione plura quam
vi composuerat, cum redire in Syriam jubetur, ne initium
50 belli adversus Parthos existeret. Nam Vologeses casum
invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam a majoribus
suis possessam externus rex flagitio obtineret, contrahit
copias fratremque Tiridaten deducere in regnum parat,
2 ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Par-
thorum sine acie pulsi Iberi, urbesque Armeniorum
3 Artaxata et Tigranocerta jugum accepere. Deinde
atrox hiems, seu parum provisi commeatus, et orta ex
utroque tabes percellunt Vologesen omittere præsentia.
4 Vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit,
truculentior quam antea, tanquam adversus defectores
5 et in tempore rebellaturos. Atque illi, quamvis servitio

sueti, patientiam abrumpunt armisque regiam circumveniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit quam 51
pernicitas equorum, quîs seque et conjugem abstulit.
Sed conjux gravida primam utcunque fugam ob metum 2
hostilem et mariti caritatem toleravit; post festinatione continua, ubi quati uterus et viscera vibrantur, orare ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur.
Ille primo amplecti, allevare, adhortari, modo virtutem 3
admirans, modo timore æger, ne quis relicta poteretur.
Postremo violentia amoris, et facinorum non rudis, 4
destringit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ut corpus etiam auferretur. Ipse
præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim 5
Zenobiam (id mulieri nomen,) placida illuvie spirantem ac vitæ manifestam advertere pastores; et dignitate formæ haud degenerem reputantes obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent, cognitoque nomine et casu in urbem Artaxata ferunt; unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta cultu regio habita est.

Fausto Sulla, Salvio Othone consulibus, Furius Scri- 52
bonianus in exilium agitur, quasi finem principis per A.U.C. 805.
Chaldæos scrutaretur. Annectebatur crimini Junia A.D. 52.
mater ejus, ut casus prioris (nam relegata erat,) im-
patiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalma- 2
tiam moverat; idque ad clementiam trahebat Cæsar,
quod stirpem hostilem iterum conservaret. Neque 3
tamen exuli longa posthac vita fuit: morte fortuita an per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgavere. De mathematicis Italia pellendis factum senatus
consultum atrox et irritum. Laudati dehinc oratione 4
principis qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam

53 paupertati adjicerent. Inter quæ refert ad patres de
pœna feminarum quæ servis conjungerentur; statuiturque,
que, ut, ignaro domino ad id prolapsæ, in servitute, sin
2 consensisset, pro libertis, haberentur. Pallanti, quem
repertorem ejus relationis ediderat Cæsar, prætoria in-
signia et centies quinquagies sestertium censuit consul
3 designatus Barea Soranus. Additum a Scipione Cor-
nelio grates publice agendas, quod regibus Arcadiæ
ortus veterrimam nobilitatem usui publico postponeret,
4 seque inter ministros principis haberi sineret. As-
severavit Claudius contentum honore Pallantem intra
5 priorem paupertatem subsistere. Et fixum est ære
publico senatus consultum, quo libertinus sestertii ter
millies possessor antiquæ parsimoniæ laudibus cumula-
batur.

54 At non frater ejus, cognomento Felix, pari modera-
tione agebat, jam pridem Judææ impositus et cuncta
malefacta sibi impune ratus tanta potentia subnixo.
2 Sane præbuerant Judæi speciem motus orta seditione,
* * * * postquam cognita cæde ejus *(Caii)* haud ob-
temperatum esset, manebat metus ne quis principum
3 eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestivis
remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ven-
tidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur; ita divi-
sis ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent,
discordes olim et tum contemptu regentium minus
4 coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere la-
tronum globos, componere insidias, et aliquando præliis
congredi, spoliaque et prædas ad procuratores referre.
5 Hique primo lætari; mox gliscente pernicie cum arma
militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello
6 provincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset. Nec
diu adversus Judæos, qui in necem militum prorupe-

rant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus et Felix cunctationem afferebant, quia Claudius, causis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices os- 7
tentavit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur; damnatusque flagitiorum quæ duo deliquerant Cumanus, et quies provinciæ reddita.

Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus 55
Clitarum cognomentum, sæpe et alias commotæ, tunc Troxobore duce montes asperos castris cepere; atque inde decursu in litora aut urbes vim cultoribus et oppidanis, ac plerumque in mercatores et navicularios, audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, et missi e 2
Syria in subsidium equites cum præfecto Curtio Severo turbantur; quod duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prælium haud patiebantur. Dein rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversum 3
plebem, fraude in ducem cum barbarorum copias dissociâsset, Troxobore paucisque primoribus interfectis ceteros clementia composuit.

Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemque 56
Lirim perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale prælium adornatur; ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis et minore copia, ediderat. Claudius 2
triremes quadriremesque et undeviginti hominum millia armavit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent, ac tamen spatium amplexus ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium et prælio solita. In ratibus præ- 3
toriarum cohortium manipuli turmæque astiterant, antepositis propugnaculis, ex quîs catapultæ ballistæque tenderentur. Reliqua lacus classiarii tectis navibus obtinebant. Ripas et colles †ac montium edita in 4

modum theatri multitudo innumera complevit proximis
e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut
5 officio in principem. Ipse insigni paludamento, neque
procul Agrippina chlamyde aurata, præsedere. Pugna-
tum, quanquam inter sontes, fortium virorum animo;
57 ac post multum vulnerum, occidioni exempti sunt. Sed
perfecto spectaculo apertum aquarum iter. Incuria
operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima
2 vel media. Eoque, tempore interjecto, altius effossi
specus, et contrahendæ rursus multitudini gladiato-
rum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad
3 pugnam. Quin et convivium effluvio lacus appositum
magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum pro-
rumpens proxima trahebat, convulsis ulterioribus aut
4 fragore et sonitu exterritis. Simul Agrippina, trepida-
tione principis usa, ministrum operis Narcissum incusat
5 cupidinis ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam
muliebrem nimiasque spes ejus arguens.
58 D. Junio, Q. Haterio consulibus, sedecim annos natus
A.U.C. 806. Nero Octaviam Cæsaris filiam in matrimonium accepit.
A. D. 53. Utque studiis honestis † et eloquentiæ gloria enitesceret,
causa Iliensium suscepta, Romanum Troja demissum et
Juliæ stirpis auctorem Æneam aliaque haud procul
fabulis vetera facunde executus, perpetrat ut Ilienses
2 omni publico munere solverentur. Eodem oratore,
Bononiensi coloniæ igni haustæ subventum centies
sestertii largitione; redditur Rhodiis libertas, adempta
sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant aut
domi seditione deliquerant; tributumque Apamensi-
bus terræ motu convulsis in quinquennium remissum.
59 At Claudius sævissima quæque promere adigebatur
ejusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum,
opibus illustrem, hortis ejus inhians pervertit, accusante

Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio 2
proconsulari regentis, postquam revenerant, pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indig- 3
nasque sordes perpessus, vim vitæ suæ attulit ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curia exactus 4
est; quod patres odio delatoris contra ambitum Agrippinæ pervicere.

Eodem anno sæpius audita vox principis, parem vim 60
rerum habendam a procuratoribus suis judicatarum ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videretur, 2
senatus quoque consulto cautum plenius quam antea et uberius. Nam divus Augustus apud equestres qui 3
Ægypto præsiderent lege agi, decretaque eorum perinde haberi jusserat ac si magistratus Romani constituissent. Mox alias per provincias et in urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a prætoribus noscebantur. Claudius 4
omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Semproniis rogationibus equester ordo in possessione judiciorum locaretur, aut rursum Serviliæ leges senatui judicia redderent, Mariusque et Sylla olim de eo vel præcipue bellarent. Sed tunc ordinum diversa 5
studia, et quæ vicerant, publice valebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac 6
et Vedios et cetera equitum Romanorum prævalida nomina referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique et legibus adæquaverit.

Rettulit deinde de immunitate Cois tribuenda, multa- 61
que super antiquitate eorum memoravit: Argivos vel Cœum Latonæ parentem vetustissimos insulæ cultores; mox adventu Æsculapii artem medendi illatam maxime-

que inter posteros ejus celebrem fuisse: nomina singulorum referens, et quibus quisque ætatibus viguissent.
2 Quin etiam dixit Xenophontem, cujus scientia ipse uteretur, eadem familia ortum; precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi sacram et
3 tantum dei ministram insulam colerent. Neque dubium habetur multa eorundem in populum Romanum merita
4 sociasque victorias potuisse tradi. Sed Claudius, facilitate solita quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

62 At Byzantiis data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere, orsi a fœdere quod nobiscum icerant, qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui, ut de-
2 generi, *Pseudophilippi* vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, et piratico bello adjutum Antonium memorabant, quæque Syllæ aut Lucullo aut Pompeio obtulissent, mox recentia in Cæsares merita, quando ea loca insiderent quæ transmeantibus terra marique ducibus exercitibusque, simul vehendo commeatu, opportuna forent.

63 Namque arctissimo inter Europam Asiamque divortio Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum est, quærerent sedem cæcorum terris
2 adversam. Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, prævisa locorum utilitate, pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundo mari, quia vis piscium immensa, Pontum erumpens et obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius
3 litoris flexu hos ad portus defertur. Unde primo quæstuosi et opulenti; post, magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente principe, qui Thræ-

cio Bosporanoque bello recens fessos juvandosque ret-
tulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

M. Asinio, M'. Acilio consulibus, mutationem rerum 64
in deterius portendi cognitum est crebris prodigiis. A.U.C.
Signa ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio 807.
Capitolii examen apium insedit. Biformes hominum A.D. 54.
partus, et suis fetum editum, cui accipitrum ungues 2
inessent. Numerabatur inter ostenta deminutus om- 3
nium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno
ac prætore et consule, paucos intra menses defunctis.
Sed in præcipuo pavore Agrippina, vocem Claudii, 4
quam temulentus jecerat, fatale sibi ut conjugum flagitia
ferret, dein puniret, metuens, agere et celerare statuit,
perdita prius Domitia Lepida; muliebribus causis, quia
Lepida minore Antonia genita, avunculo Augusto,
Agrippinæ sobrina prior ac Cnæi mariti ejus soror,
parem sibi claritudinem credebat. Nec forma, ætas, 5
opes, multum distabant; et utraque impudica, infamis,
violenta, haud minus vitiis æmulabantur, quam si qua
ex fortuna prospera acceperant. Enimvero certamen 6
acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præ-
valeret: nam Lepida blandimentis ac largitionibus
juvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci
Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitan-
tem nequibat. Ceterum objecta sunt quod conjugem 65
principis devotionibus petivisset, quodque parum coër-
citis per Calabriam servorum agminibus pacem Italiæ
turbaret. Ob hæc mors indicta, multum adversante 2
Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans,
prompsisse inter proximos ferebatur certam sibi perni-
ciem, seu Britannicus rerum seu Nero poteretur; verum
ita de se meritum Cæsarem, ut vitam usui ejus impen-
deret. Convictam Messalinam et Silium; pares iterum 3

accusandi causas esse; (si Nero imperitaret, Britannico
successore, nullum principi meritum,) ac novercæ insidiis
domum omnem convelli, majore flagitio quam si im-
4 pudicitiam prioris conjugis reticuisset. Quanquam ne
impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero;
ne quis ambigat decus, pudorem, corpus, cuncta regno
5 viliora habere. Hæc atque talia dictitans amplecti
Britannicum, robur ætatis quam maturrimum precari,
modo ad deos modo ad ipsum tendere manus, adolesce-
ret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores
66 ulcisceretur. In tanta mole curarum valetudine adversa
corripitur, refovendisque viribus mollitia cæli et salu-
2 britate aquarum Sinuessam pergit. Tum Agrippina,
sceleris olim certa et oblatæ occasionis propera, nec
ministrorum egens, de genere veneni consultavit, ne
repentino et præcipiti facinus proderetur; si lentum et
tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et
3 dolo intellecto ad amorem filii rediret. Exquisitum
aliquid placebat, quod turbaret mentem et mortem
4 differret. Deligitur artifex talium vocabulo Locusta,
nuper veneficii damnata et diu inter instrumenta regni
5 habita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus
minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas et
67 explorare gustu solitus. Adeoque cuncta mox perno-
tuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint
infusum delectabili cibo [boleto] venenum, nec vim
medicaminis statim intellectam, socordiane an Claudii
vinolentia; simul soluta alvus subvenisse videbatur.
2 Igitur exterrita Agrippina, et quando ultima timebantur,
spreta præsentium invidia, provisam jam sibi Xenophon-
3 tis medici conscientiam adhibet. Ille, tanquam nisus
evomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno illitam fau-
cibus ejus demisisse creditur, haud ignarus summa

scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Voca- 68
batur interim senatus, votaque pro incolumitate principis
consules et sacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis
vestibus et fomentis obtegeretur, dum, res (*quæ e re ?*)
forent firmando Neronis imperio componuntur. Jam 2
primum Agrippina, velut dolore victa et solatia conqui-
rens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris
effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo
egrederetur. Antoniam quoque et Octaviam sorores 3
ejus attinuit, et cunctos aditus custodiis clauserat,
crebroque vulgabat ire in melius valitudinem principis,
quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex
monitis Chaldæorum adventaret. Tunc medio diei, ter- 69
tium ante Idus Octobris, foribus palatii repente diductis,
comitante Burro Nero egreditur ad cohortem, quæ
more militiæ excubiis adest. Ibi, monente præfecto,
festis vocibus exceptus inditur lecticæ. Dubitavisse 2
quosdam ferunt, respectantes rogitantesque ubi Bri-
tannicus esset: mox nullo in diversum auctore, quæ
offerebantur, secuti sunt. Illatusque castris Nero et 3
congruentia tempori præfatus, promisso donativo ad
exemplum paternæ largitionis, imperator consalutatur.
Sententiam militum secuta patrum consulta, nec dubi-
tatum est apud provincias. Cælestesque honores Clau- 4
dio decernuntur, et funeris sollenne perinde ac divo
Augusto celebratur, æmulante Agrippina proaviæ Liviæ
magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, 5
ne antepositus filio privignus injuria et invidia animos
vulgi turbaret.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER TERTIUS DECIMUS.

---

1 Prima novo principatu mors Junii Silani proconsulis
Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur,
non quia ingenii violentia exitium irritaverat; segnis
et dominationibus aliis fastiditus, adeo ut C. Cæsar
2 pecudem auream eum appellare solitus sit. Verum
Agrippina fratri ejus L. Silano necem molita ultorem
metuebat, crebra vulgi fama anteponendum esse vixdum
pueritiam egresso Neroni et imperium per scelus adepto
virum ætate composita, insontem, nobilem et, quod tunc
spectaretur, e Cæsarum posteris: quippe et Silanus
3 divi Augusti abnepos erat. Hæc causa necis. Ministri
fuere P. Celer eques Romanus et Helius libertus, rei
4 familiari principis in Asia impositi. Ab his procon-
suli venenum inter epulas datum est apertius quam
ut fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudii
libertus, de cujus jurgiis adversus Agrippinam rettuli,
aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur,
invito principe, cujus abditis adhuc vitiis per avaritiam
2 ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturque in cædes,
nisi Afranius Burrus et Annæus Seneca obviam îssent.
2 Hi rectores imperatoriæ juventæ, et (rarum in societate

potentiæ,) concordes, diversa arte ex æquo pollebant;
Burrus militaribus curis et severitate morum, Seneca
præceptis eloquentiæ et comitate honesta, juvantes in
vicem, quo facilius lubricam principis ætatem, si vir-
tutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.
Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, 3
quæ, cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans,
habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius
nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet perverterat.
Sed neque Neroni infra servos ingenium; et Pallas 4
tristi arrogantia modum liberti egressus tædium sui
moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cu- 5
mulabantur, signumque more militiæ petenti tribuno
dedit, *Optimæ matris*. Decreti et a senatu duo lictores, 6
flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus et
mox consecratio. Die funeris laudationem ejus prin- 3
ceps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consula-
tus ac triumphos majorum enumerabat, intentus ipse
et ceteri: liberalium quoque artium commemoratio, et
nihil regente eo triste rei publicæ ab externis acci-
disse, pronis animis audita. Postquam ad providentiam 2
sapientiamque flexit, nemo risui temperare; quanquam
oratio a Seneca composita multum cultus præferret, ut
fuit illi viro ingenium amœnum et temporis ejus auribus
accommodatum. Annotabant seniores, quibus otiosum 3
est vetera et præsentia contendere, primum ex iis qui
rerum potiti essent Neronem alienæ facundiæ eguisse.
Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus; et 4
Augusto prompta ac profluens, quæ deceret principem,
eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua 5
verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto
ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens vim dicendi 6
non corrupit. Nec in Claudio, quotiens meditata dis-

7 sererentur, elegantiam requireres. Nero puerilibus
statim annis vividum animum in alia detorsit: cælare,
pingere, cantus aut regimen equorum exercere; et
aliquando carminibus pangendis inesse sibi elementa
doctrinæ ostendebat.

4 Ceterum peractis tristitiæ imitamentis curiam ingres-
sus, et de auctoritate patrum et consensu militum
præfatus, consilia sibi et exempla capessendi egregie
imperii memoravit, neque juventam armis civilibus aut
domesticis discordiis imbutam; nulla odia, nullas in-
2 jurias nec cupidinem ultionis afferre. Tum formam
futuri principatus præscripsit, ea maxime declinans,
quorum recens flagrabat invidia. Non enim se nego-
tiorum omnium judicem fore, ut, clausis unam intra
domum accusatoribus et reis, paucorum potentia gras-
saretur; nihil in penatibus suis venale aut ambitioni
3 pervium; discretam domum et rem publicam. Teneret
antiqua munia senatus; consulum tribunalibus Italia et
publicæ provinciæ assisterent. Illi patrum aditum præ-
5 berent: se mandatis exercitibus consulturum. Nec
defuit fides, multaque arbitrio senatus constituta sunt:
ne quis ad causam orandam mercede aut donis emere-
tur; ne designatis quæstoribus edendi gladiatores ne-
2 cessitas esset. Quod quidem adversante Agrippina,
tanquam acta Claudii subverterentur, obtinuere patres;
qui in Palatium ob id vocabantur, ut astaret abditis a
tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, auditus
3 non adimeret. Quin et legatis Armeniorum causam
gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum
imperatoris et præsidere simul parabat, nisi ceteris
pavore defixis Seneca admonuisset, venienti matri oc-
curreret. Ita specie pietatis obviam itum dedecori.

6 Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Par-

thos et rapi Armeniam allatum est, pulso Rhadamisto, qui sæpe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in urbe sermonum avida, 2
quemadmodum princeps vix septendecim annos egressus suscipere eam molem aut propulsare posset,—quod subsidium in eo qui a femina regeretur,—num prælia quoque et oppugnationes urbium et cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contra 3
alii melius evenisse disserunt, quam si invalidus senecta et ignavia Claudius militiæ ad labores vocaretur, servilibus jussis obtemperaturus. Burrum tamen et Sene- 4
cam multarum rerum experientia cognitos; et imperatori quantum ad robur deesse, cum octavo decimo ætatis anno Cn. Pompeius, nono decimo Cæsar Octavianus, civilia bella sustinuerint? Pleraque in summa 5
fortuna auspiciis et consiliis quam telis et manibus geri. Daturum plane documentum, honestis an secus amicis 6
uteretur, si ducem amota invidia egregium, quam si pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret. Hæc atque talia vulgantibus, Nero et juventutem prox- 7
imas per provincias quæsitam supplendis Orientis legionibus ammovere, legionesque ipsas propius Armeniam collocari jubet, duosque veteres reges Agrippam et Antiochum expedire copias, quîs Parthorum fines ultro intrarent; simul pontes per amnem Euphraten jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo regionem, Sophenen 2
Sohæmo cum insignibus regiis mandat. Exortusque in tempore æmulus Vologeso filius Vardanis; et abscessere Armenia Parthi, tanquam differrent bellum. Sed apud 8
senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum qui supplicationes et diebus supplicationum, vestem principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris eodem in

templo censuere; præter suetam adulationem læti, quod
Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat,
2 videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Ori-
entis ita dividuntur, ut pars auxiliarium cum duabus
legionibus apud provinciam Syriam et legatum ejus
Quadratum Ummidium remaneret, par civium socio-
rumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus
3 alisque, quæ Cappadocia hiemabant. Socii reges, prout
bello conduceret, parere jussi. Sed studia eorum in
4 Corbulonem promptiora erant. Qui ut famæ †inservi-
ret, quæ in novis cœptis validissima est, itinere propere
confecto, apud Ægeas civitatem Ciliciæ obvium Quadra-
tum habuit; illuc progressum, ne, si ad accipiendas
copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se
verteret corpore ingens, verbis magnificis et super ex-
perientiam sapientiamque etiam specie inanium validus.
9 Ceterum uterque ad Vologesen regem nuntiis mone-
bant, pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus
solitam prioribus reverentiam in populum Romanum
2 continuaret. Et Vologeses, quo bellum ex commodo
pararet, an ut æmulationis suspectos per nomen obsidum
amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum.
3 Accepitque eos centurio Insteius, ab Ummidio missus
forte priore de causa, adito rege. Quod postquam
Corbuloni cognitum est, ire præfectum cohortis Arrium
4 Varum et recuperare obsides jubet. Hinc ortum inter
præfectum et centurionem jurgium ne diutius externis
spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque, qui
5 eos ducebant, permissum. Atque illi †ob recentem
gloriam, et inclinatione quadam etiam hostium, Cor-
6 bulonem prætulere. Unde discordia inter duces, que-
rente Ummidio prærepta quæ suis consiliis patravisset,
testante contra Corbulone non prius conversum regem

ad offerendos obsides quam ipse dux bello delectus spes
ejus ad metum mutaret. Nero quo componeret di- 6
versos, sic evulgari jussit, ob res a Quadrato et Cor-
bulone prospere gestas laurum fascibus imperatoriis
addi. Quæ in alios consules egressa conjunxi.

Eodem anno Cæsar effigiem Cn. Domitio patri, et 10
consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus
erat, petivit a senatu; sibique statuas argento vel
auro solidas adversus offerentes prohibuit. Et quan- 2
quam censuissent patres, ut principium anni inciperet
mense Decembri, quo ortus erat Nero, veterem religi-
onem kalendarum Januariarum inchoando anno retinuit.
Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer senator, 3
servo accusante, aut Julius Densus equester, cui favor
in Britannicum crimini dabatur.

Claudio Nerone, L. Antistio consulibus, cum in acta 11
principum jurarent magistratus, in sua acta collegam A.U. 808.
Antistium jurare prohibuit, magnis patrum laudibus, ut A.D.
juvenilis animus levium quoque rerum gloria sublatus 55.
majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium 2
Lateranum, quem ob adulterium Messalinæ ordine de-
motum reddidit senatui, clementiam suam obstringens
crebris orationibus, quas Seneca, testificando quam
honesta præciperet, vel jactandi ingenii, voce principis
vulgabat.

Ceterum infracta paulatim potentia matris delapso 12
Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum Acte fuit;
simul assumptis in conscientiam Othone et Claudio
Senecione, adolescentulis decoris, quorum Otho familia
consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus. Ig- 2
nara matre, dein frustra obnitente, penitus irrepserat
per luxum et ambigua secreta; ne senioribus quidem
principis amicis adversantibus, muliercula, nulla cujus-

quam injuria, cupidines principis explente, quando uxore
ab Octavia, nobili quidem et probitatis spectatæ, fato
quodam, an quia prævalent illicita, abhorrebat; metue-
baturque ne in stupra feminarum illustrium prorum-
3 peret, si illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina
libertam æmulam, nurum ancillam, aliaque eundem in
13 modum muliebriter fremere. Neque pænitentiam filii
aut satietatem opperiri; quantoque fœdiora exprobra-
bat, acrius accendere, donec vi amoris subactus exueret
obsequium in matrem seque Senecæ permitteret, ex
cujus familiaribus Annæus Serenus simulatione amoris
adversus eandem libertam primas adolescentis cupidines
velaverat, præbueratque nomen, ut quæ princeps furtim
2 mulierculæ tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrip-
pina versis artibus per blandimenta juvenem aggredi,
suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis
3 quæ prima ætas et summa fortuna expeterent. Quin
et fatebatur intempestivam severitatem, et suarum
opum, quæ haud procul imperatoriis aberant, copias
tradebat, ut nimia nuper coërcendo filio, ita rursum in-
4 temperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem
fefellit, et proximi amicorum metuebant, orabantque
cavere insidias mulieris semper atrocis, tum et falsæ.
5 Forte illis diebus Cæsar inspecto ornatu quo principum
conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem et
gemmas, misitque donum matri, nulla parsimonia, cum
6 præcipua et cupita aliis prior deferret. Sed Agrippina
non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat,
14 et dividere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet. Nec
defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus iis,
quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pal-
lantem cura rerum quîs a Claudio impositus velut
arbitrum regni agebat; ferebaturque degrediente eo

magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse
ire, Pallantem ut ejuraret. Sane pepigerat Pallas ne 2
cujus facti in præteritum interrogaretur, paresque ra-
tiones cum re publica haberet. Præceps posthac Agrip- 3
pina ruere ad terrorem et minas, neque principis auribus
abstinere quo minus testaretur adultum jam esse Bri-
tannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris
imperio, quod insitus et adoptivus per injurias matris
exerceret. Non abnuere se quin cuncta infelicis domus 4
mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum vene-
ficium. Id solum diis et sibi provisum, quod viveret
privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc 5
Germanici filia, inde debilis rursus Burrus et exul
Seneca, trunca scilicet manu et professoria lingua
generis humani regimen expostulantes. Simul inten- 6
dere manus, aggerere probra, consecratum Claudium,
infernos Silanorum manes invocare, et tot irrita fa-
cinora.

Turbatus his Nero, et propinquo die, quo quartum 15
decimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare
secum modo matris violentiam modo ipsius indolem, †ut
quidam (*quodam ?*) experimento nuper cognitam, quo
tamen favorem late quæsivisset. Festis Saturno diebus, 2
inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium
evenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diversa nec 3
ruborem allatura: ubi Britannico jussit exurgeret pro-
gressusque in medium cantum aliquem inciperet, irrisum
ex eo sperans pueri sobrios quoque convictus, nedum
temulentos, ignorantis, ille constanter exorsus est car-
men, quo evolutum eum sede patria rebusque summis
significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia
dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero intel- 4
lecta invidia odium intendit; urgentibusque Agrippinæ

minis, quia nullum crimen, neque jubere cædem fratris
palam audebat, occulta molitur; pararique venenum
jubet, ministro Pollione Julio prætoriæ cohortis tribuno,
cujus cura attinebatur damnata veneficii nomine Locus-
5 ta, multa scelerum fama. Nam, ut proximus quisque
Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim
6 provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus
accepit, tramisitque exoluta alvo parum validum, sive
7 temperamentum inerat ne statim sæviret. Sed Nero
lenti sceleris impatiens minitari tribuno, jubere suppli-
cium veneficæ, quod, dum rumorem respiciunt, dum
8 parant defensiones, securitatem morarentur. Promit-
tentibus dein tam præcipitem necem quam si ferro
urgeretur, cubiculum Cæsaris juxta decoquitur virus
16 cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur prin-
cipum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus seden-
tes vesci in aspectu propinquorum, propria et parciore
2 mensa. Illic epulante Britannico, quia cibus potusque
ejus delecti ex ministris gustu explorabatur, ne omit-
teretur institutum aut utriusque morte proderetur scelus,
3 talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida
et libata gustu potio traditur Britannico; dein, post-
quam fervore aspernabatur, frigida in aqua affunditur
venenum, quod ita cunctos ejus artus pervasit, ut vox
4 pariter et spiritus raperentur. Trepidatur a circum-
sedentibus; diffugiunt imprudentes. At quibus altior
5 intellectus, resistunt defixi et Neronem intuentes. Ille,
ut erat reclinis et nescio similis, solitum ita ait, per
comitialem morbum, quo primum ab infantia afflicta-
retur Britannicus, et redituros paulatim visus sensus-
6 que. At Agrippinæ is pavor, ea consternatio mentis,
quamvis vultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram
fuisse †atque Octaviam sororem Britannici constiterit:

quippe sibi supremum auxilium ereptum, et parricidii
exemplum, intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudi- 7
bus annis, dolorem, caritatem, omnes affectus abscondere
didicerat. Ita post breve silentium repetita convivii 17
lætitia. Nox eadem necem Britannici et rogum con-
junxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit.
In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis 2
imbribus, ut vulgus iram deûm portendi crediderit
adversus facinus, cui plerique etiam hominum ignosce-
bant, antiquas fratrum discordias et insociabile regnum
æstimantes. Tradunt plerique eorum temporum scrip- 3
tores, crebris ante exitium diebus illusum îsse pueritiæ
Britannici Neronem; ut jam non præmatura neque
sæva mors videri queat, quamvis inter sacra mensæ, ne
tempore quidem ad complexum sororum dato, ante ocu-
los inimici properata sit in illum supremum Claudio-
rum sanguinem, stupro prius quam veneno pollutum.
Festinationem exequiarum edicto Cæsar defendit, a 4
majoribus institutum referens subtrahere oculis acerba
funera, neque laudationibus aut pompa detinere. Ce- 5
terum et sibi amisso fratris auxilio reliquas spes in re
publica sitas, et tanto magis fovendum patribus populo-
que principem, qui unus superesset e familia summum
ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amico- 18
rum auxit. Nec defuere, qui arguerent viros gra-
vitatem asseverantes, quod domos, villas, id temporis
quasi prædam divisissent. Alii necessitatem adhibitam 2
credebant a principe, sceleris sibi conscio et veniam spe-
rante, si largitionibus validissimum quemque obstrinx-
isset. At matris ira nulla munificentia leniri, sed 3
amplecti Octaviam, crebra cum amicis secreta habere,
super ingenitam avaritiam undique pecunias quasi in
subsidium corripiens, tribunos et centuriones comiter

excipere; nomina et virtutes nobilium, qui etiam tum
supererant, in honore habere, quasi quæreret ducem
4 et partes. Cognitum id Neroni; excubiasque militares,
quæ, ut conjugi imperatoris olim, tum ut matri, serva-
bantur, et Germanos super eundem honorem custodes
5 additos, degredi jubet. Ac ne cœtu salutantium fre-
quentaretur, separat domum, matremque transfert in
eam quæ Antoniæ fuerat; quotiens ipse illuc ventitaret,
sæptus turba centurionum et post breve osculum digre-
19 diens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum
est quam fama potentiæ non sua vi nixa. Statim relic-
2 tum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter
paucas feminas, amore an odio incertum. Ex quibus
erat Junia Silana, quam matrimonio C. Silii a Messalina
depulsam supra rettuli, insignis genere, forma, lascivia,
et Agrippinæ diu percara; mox occultis inter eas offen-
sionibus, quia Sextium Africanum nobilem juvenem
a nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, impudicam et
vergentem annis dictitans, non ut Africanum sibi sepo-
neret, sed ne opibus et orbitate Silanæ maritus poteretur.
3 Illa, spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus
suis, Iturium et Calvisium; non vetera et sæpius jam
audita deferens, quod Britannici mortem lugeret aut
Octaviæ injurias evulgaret, sed destinavisse eam Rubel-
lium Plautum, per maternam originem pari ac Nero
gradu a divo Augusto, ad res novas extollere, conju-
gioque ejus et jam imperio rem publicam rursus inva-
4 dere. Hæc Iturius et Calvisius Atimeto, Domitiæ
Neronis amitæ liberto, aperiunt. Qui lætus oblatis
(quippe inter Agrippinam et Domitiam infensa æmulatio
exercebatur,) Paridem histrionem, libertum et ipsum
Domitiæ, impulit ire propere crimenque atrociter de-
20 ferre. Provecta nox erat, et Neroni per vinolentiam

trahebatur, cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxus principis intendere, sed tunc compositus ad mæstitiam, expositoque indicii ordine ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere præfectura destinaret, tanquam Agrippinæ gratia provectum et vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est scriptos esse ad 2
Cæcinam Tuscum codicillos, mandata ei prætoriarum cohortium cura; sed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius et Cluvius nihil dubitatum de fide 3
præfecti referunt. Sane Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cujus amicitia floruit. Nos consensum auc- 4
torum secuturi, quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, et interficiendæ 5
matris avidus, non prius differri potuit quam Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coargueretur: sed cuicunque, nedum parenti, defensionem tribuendam; nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo afferri. Refutare tenebras et vigilatam convivio noctem, omniaque temeritati et inscitiæ propiora. Sic 21
lenito principis metu, et luce orta, itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta dissolveretque, vel pœnas lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur: ade- 2
rant et ex libertis arbitri sermonis. Deinde a Burro, postquam crimina et auctores exposuit, minaciter actum. Et Agrippina ferociæ memor, "Non miror," inquit, "Si- 3
lanam, nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde a parentibus liberi quam ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius et 4
Calvisius, adesis omnibus fortunis, novissimam suscipiendæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Cæsari conscientia, subeunda est. Nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si 5

benevolentia mecum in Neronem meum certaret: nunc
per concubinum Atimetum et histrionem Paridem quasi
6 scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas
extollebat, cum meis consiliis adoptio et proconsulare
jus et designatio consulatus et cetera apiscendo im-
7 perio præpararentur. Aut existat qui cohortes in
urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam,
denique servos vel libertos ad scelus corruptos arguat.
8 Vivere ego Britannico potiente rerum poteram? Ac si
Plautus aut quis alius rem publicam judicaturus obtinu-
erit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impa-
tientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obji-
9 ciant, quibus nisi a filio absolvi non possim." Commotis
qui aderant, ultroque spiritus ejus mitigantibus, collo-
quium filii exposcit; ubi nihil pro innocentia, quasi
diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit,
sed ultionem in delatores et præmia amicis obtinuit.
22 Præfectura annonæ Fænio Rufo, cura ludorum, qui a
Cæsare parabantur, Arruntio Stellæ, Ægyptus C. Bal-
2 billo permittuntur. Syria P. Anteio destinata: sed
variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe reten-
tus est. At Silana in exilium acta. Calvisius quoque et
3 Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum,
validiore apud libidines principis Paride quam ut pœna
afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus
est.

23 Deferuntur dehinc consensisse Pallas ac Burrus, ut
Cornelius Sulla, claritudine generis et affinitate Claudii,
cui per nuptias Antoniæ gener erat, ad imperium voca-
2 retur. Ejus accusationis auctor extitit Pætus quidam,
exercendis apud ærarium sectionibus famosus, et tum
3 vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis inno-
centia quam gravis superbia fuit: quippe nominatis

libertis ejus, quos conscios haberet, respondit nihil
unquam se domi nisi nutu aut manu significâsse, vel si
plura demonstranda essent, scripto usum, ne vocem
consociaret. Burrus, quamvis reus, inter judices sen- 4
tentiam dixit: exiliumque accusatori irrogatum, et
tabulæ exustæ sunt, quibus oblitterata ærarii monu
menta retrahebat.

Fine anni statio cohortis assidere ludis solita demo- 24
vetur, quo major species libertatis esset, utque miles
theatrali licentiæ non permixtus incorruptior ageret, et
plebes daret experimentum, an amotis custodibus mo-
destiam retineret. Urbem princeps lustravit e responso 2
haruspicum, quod Jovis ac Minervæ ædes de cælo
tactæ erant.

Q. Volusio, P. Scipione consulibus, otium foris, fœda 25
domi lascivia, qua Nero itinera urbis et lupanaria et A.U.C. 809.
deverticula veste servili in dissimulationem sui com- A.D.
positus pererrabat; comitantibus qui raperent vendi- 56.
tioni exposita et obviis vulnera inferrent, adversus
ignaros adeo, ut ipse quoque exciperet ictus et ore
præferret. Deinde, ubi Cæsarem esse qui grassaretur 2
pernotuit, augebanturque injuriæ adversus viros femi-
nasque insignes, et quidam, permissa semel licentia,
sub nomine Neronis inulti propriis cum globis eadem
exercebant, et in modum captivitatis nox agebatur;
Juliusque Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum
honorem capessîsset, congressus forte per tenebras cum
principe, quia vi attentantem acriter reppulerat, deinde
agnitum oraverat, quasi exprobrâsset, mori adactus est.
Nero autem, metuentior in posterum, milites sibi et 3
plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia
modica et quasi privata sinerent: si a læsis validius
ageretur, arma inferebant. Ludicram quoque licentiam 4

et fautores histrionum velut in prælia convertit im-
punitate et præmiis, atque ipse occultus et plerumque
coram prospectans; donec discordi populo, et gravioris
motus terrore, non aliud remedium repertum est, quam
ut histriones Italia pellerentur milesque theatro rursum
assideret.
26 Per idem tempus actum in senatu de fraudibus liber-
torum, efflagitatumque ut adversus male meritos revo-
candæ libertatis jus patronis daretur. Nec deerant qui
2 censerent. Sed consules, relationem incipere non ausi
ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus,
ille an auctor constitutionis fieret ut inter paucos ei sen-
tentiæ adversos: quibusdam coalitam libertate irreve-
rentiam eo prorupisse frementibus, †vine an æquo cum
patronis jure agerent, sententiam eorum consultarent,
ac verberibus manus ultro intenderent, †impulere (*im-*
3 *pune?*) vel pœnam suam dissuadentes. Quid enim
aliud læso patrono concessum, quam ut vicesimum ultra
lapidem in oram Campaniæ libertum releget? ceteras
4 actiones promiscas et pares esse. Tribuendum aliquod
telum quod sperni nequeat. Nec grave manumissis
per idem obsequium retinendi libertatem, per quod asse-
5 cuti sint. At criminum manifestos merito ad servitutem
retrahi, ut metu coërceantur quos beneficia non muta-
27 vissent. Disserebatur contra paucorum culpam ipsis
exitiosam esse debere, nihil universorum juri derogan-
2 dum. Quippe late fusum id corpus. Hinc plerumque
tribus, decurias, ministeria magistratibus et sacerdoti-
bus, cohortes etiam in urbe conscriptas; et plurimis
equitum, plerisque senatoribus non aliunde originem
3 trahi. Si separarentur libertini, manifestam fore pe-
nuriam ingenuorum. Non frustra majores, cum digni-
tatem ordinum dividerent, libertatem in communi po-

suisse. Quin et manumittendi duas species institutas, 4
ut relinqueretur pænitentiæ aut novo beneficio locus.
Quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinclo 5
servitutis attineri. Dispiceret quisque merita, tardeque
concederet quod datum non adimeretur. Hæc senten- 6
tia valuit, scripsitque Cæsar senatui, privatim expende-
rent causam libertorum quotiens a patronis arguerentur:
in commune nihil derogarent. Nec multo post ereptus 7
amitæ libertus Paris quasi jure civili, non sine infamia
principis, cujus jussu perpetratum ingenuitatis judicium
erat.

Manebat nihilo minus quædam imago rei publicæ. 28
Nam inter Vibullium prætorem et plebei tribunum Antis-
tium ortum certamen, quod immodestos fautores his-
trionum et a prætore in vincla ductos tribunus omitti
jussisset. Comprobavere patres, incusata Antistii li- 2
centia. Simul prohibiti tribuni jus prætorum et con-
sulum præripere, aut vocare ex Italia cum quibus
lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, 3
ne quid intra domum pro potestate adverterent, neve
multam ab iis dictam quæstores ærarii in publicas tabu-
las ante quattuor menses referrent; medio temporis
contra dicere liceret, deque eo consules statuerent. Co- 4
hibita arctius et ædilium potestas, statutumque quantum
curules, quantum plebei, pignoris caperent vel pœnæ
irrogarent. Eo Helvidius Priscus tribunus plebis adver- 5
sus Obultronium Sabinum ærarii quæstorem contentiones
proprias exercuit, tanquam jus hastæ adversus inopes
inclementer augeret. Dein princeps curam tabularum
publicarum a quæstoribus ad præfectos transtulit. Varie 29
habita ac sæpe mutata ejus rei forma. Nam Augustus
senatui permisit deligere præfectos; deinde ambitu
suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero præ-

2 torum qui præessent. Neque id diu mansit, quia sors
deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores
rursum imposuit, iisque, ne metu offensionem segnius
3 consulerent, extra ordinem honores promisit. Sed deerat
robur ætatis eum primum magistratum capessentibus.
Igitur Nero prætura perfunctos et experientia probatos
delegit.

30 Damnatus îsdem consulibus Vipsanius Lænas ob
Sardiniam provinciam avare habitam. Absolutus Ces-
tius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus.
2 Clodius Quirinalis, quod, præfectus remigum qui Raven-
næ haberentur, velut infimam nationum Italiam luxuria
sævitiaque afflictavisset, veneno damnationem anteiit.
3 † C. Aminius Rebius, ex primoribus peritia legum et
pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso
per venas sanguine effugit; haud creditus sufficere ad
constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter
4 infamis. At L. Volusius egregia fama concessit; cui tres
et nonaginta anni spatium vivendi, præcipuæque opes
bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

31 Nerone secundum, L. Pisone consulibus, pauca me-
A.U.C. 810. A.D. 57. moria digna evenere, nisi cui libeat laudandis funda-
mentis et trabibus, quîs molem amphitheatri apud
campum Martis Cæsar extruxerat, volumina implere;
cum ex dignitate populi Romani repertum sit res il-
lustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare.
2 Ceterum coloniæ Capua atque Nuceria additis veteranis
firmatæ sunt; plebeique congiarium quadringeni nummi
viritim dati, et sestertium quadringenties ærario illa-
3 tum est, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque
quintæ et vicesimæ venalium mancipiorum remissum,
specie magis quam vi, quia cum venditor pendere jube-
4 retur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit

Cæsar ne quis magistratus aut procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus 5
tali largitione quam corripiendis pecuniis subjectos affligebant, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum et senatus consultum ultioni juxta et 32
securitati, ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent. Redditur 2
ordini Lucius Varius consularis, avaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina insignis femina, 3
Plautio, qui ovans se de Britanniis rettulit, nupta ac superstitionis externæ rea, mariti judicio permissa. Is- 4
que prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque conjugis cognovit, et insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiæ ætas et continua tristitia fuit. Nam post 5
Juliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

Idem annus plures reos habuit. Quorum P. Celerem 33
accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, 2
ut memoravi, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Ci- 3
lices detulerant maculosum fœdumque, et idem jus audaciæ in provincia ratum quod in urbe exercuerat. Sed pervicaci accusatione conflictatus postremo defensi- 4
onem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exilio multarentur, tanquam insonti periculum fecissent.

Nerone tertium consule, simul iniit consulatum Vale- 34

A.U.C. 811. A.D. 58.
rius Messala, cujus proavum, oratorem Corvinum, divo
Augusto, abavo Neronis, collegam in eo magistratu
fuisse pauci jam senum meminerant. Sed nobili familiæ
2 honor auctus est oblatis in singulos annos quingenis
sertertiis, quibus Messala paupertatem innoxiam sus-
3 tentaret. Aurelio quoque Cottæ et Haterio Antonino
annuam pecuniam statuit princeps, quamvis per luxum
avitas opes dissipâssent.

4 Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum
inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum
acriter sumitur; quia nec Vologeses sinebat fratrem
Tiridaten dati a se regni expertem esse aut alienæ id
potentiæ donum habere, et Corbulo dignum magnitudine
populi Romani rebatur parta olim a Lucullo Pompeio-
5 que recipere. Ad hoc Armenii ambigua fide utraque
arma invitabant; situ terrarum, similitudine morum
Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate
35 ignota illuc magis ad servitium inclinantes. Sed Cor-
buloni plus molis adversus ignaviam militum quam con-
2 tra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotæ
legiones, pace longa segnes, munia Romanorum æger-
3 rime tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu
veteranos, qui non stationem, non vigilias inîssent,
vallum fossamque quasi nova et mira viserent, sine
galeis, sine loricis, nitidi et quæstuosi, militia per oppida
4 expleta. Igitur dimissis quibus senectus aut valitudo
adversa erat, supplementum petivit. Et habiti per
Galatiam Cappadociamque delectus, adjectaque ex Ger-
mania legio cum equitibus alariis et peditatu cohortium.
5 Retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme
sæva adeo, ut obducta glacie nisi effossa humus tentoriis
6 locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigo-
ris, et quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatus-

que miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse
manus, ut oneri adhærentes truncis brachiis deciderent.
Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus 7
frequens adesse; laudem strenuis, solatium invalidis,
exemplum omnibus ostendere. Dehinc, quia duritiam 8
cæli militiæque multi abnuebant deserebantque, reme-
dium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis 9
exercitibus, primum alterumque delictum venia prose-
quebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas
luebat. Idque usu salubre et misericordia melius ap- 10
paruit: quippe pauciores illa castra deseruere quam ea
in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus 36
intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque
per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam
priores adirent prædicit. Curam præsidiorum Paccio 2
Orfito primipili honore perfuncto mandat. Is, quan-
quam incautos barbaros et bene gerendæ rei casum
offerri scripserat, tenere se munimentis et majores copias
opperiri jubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ 3
e proximis castellis turmæ advenerant pugnamque impe-
ritia poscebant, congressus cum hoste funditur. Et 4
damno ejus exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua
quisque in castra trepida fuga rediere. Quod graviter 5
Corbulo accepit, increpitumque Paccium et præfectos
militesque tendere extra vallum jussit. Inque ea con- 6
tumelia detenti, nec nisi precibus universi exercitus exo-
luti sunt. At Tiridates, super proprias clintelas ope 37
Vologesi fratris adjutus, non furtim jam sed palam
bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur,
depopulari, et si copiæ contra ducerentur, eludere, huc-
que et illuc volitans plura fama quam pugna exterrere.
Igitur Corbulo quæsito diu prælio frustra habitus, et 2
exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispertit

vires, ut legati præfectique diversos locos pariter inva-
3 derent. Simul regem Antiochum monet proximas sibi
præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio
Rhadamisto quasi proditore, quo fidem in nos testare-
tur, vetus adversus Armenios odium promptius exerce-
4 bat. Tuncque primum illecti Insochi, gens ante alias
socia Romanis, avia Armeniæ incursavit. Ita consilia
Tiridati in contrarium vertebant; mittebatque oratores
qui suo Parthorumque nomine expostularent, cur datis
nuper obsidibus redintegrataque amicitia, quæ novis
quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ pos-
5 sessione depelleretur. Ideo nondum ipsum Vologesen
commotum, quia causa quam vi agere mallent. Sin
perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem
6 fortunamque sæpius jam clade Romana expertam. Ad
ea Corbulo, satis comperto Vologesen defectione Hyrca-
niæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi:
posse illi regnum stabile et res incruentas contingere,
si omissa spe longinqua et sera præsentem potiorem-
38 que sequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus in
vicem nuntiis nihil in summa pacis proficiebatur, collo-
2 quio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equi-
tum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum
Corbuloni cujusque generis militum assisteret, non
statuere, dum positis loricis et galeis in faciem pacis
3 veniretur. Cuicunque mortalium, nedum veteri et
provido duci, barbaræ astutiæ patuissent, ideo aretum
inde numerum finiri, et hinc majorem afferri, ut dolus
pararetur: nam equiti sagittarum usu exercito si detecta
corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem.
4 Dissimulato tamen intellectu, rectius de iis quæ in
publicum consulerentur totis exercitibus coram disser-
5 taturos respondit. Locumque delegit cujus pars altera

colles erant clementer assurgentes accipiendis peditum
ordinibus, pars in planitiem porrigebatur ad explicandas
equitum turmas. Dieque pacto prior Corbulo socias 6
cohortes et auxilia regum pro cornibus, medio sextam
legionem constituit, cui accita per noctem aliis ex
castris tria millia tertianorum permiscuerat, una cum
aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates ver- 7
gente jam die procul astitit, unde videri magis quam
audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus absce-
dere militem, sua quemque in castra, jubet. Rex sive 39
fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur,
sive ut commeatus nostros Pontico mari et Trapezunte
oppido adventantes interciperet, propere discedit. Sed 2
neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes
ducebantur præsidiis nostris insessos; et Corbulo, ne
irritum bellum traheretur utque Armenios ad sua de-
fendenda cogeret, excindere parat castella, sibique, quod
validissimum in ea præfectura, cognomento Volandum,
sumit; minora Cornelio Flacco legato et Insteio Capi-
toni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis 3
munimentis, et quæ expugnationi idonea provisis, hor-
tatur milites ut hostem vagum neque paci aut prælio
paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem
exuerent sedibus, gloriæque pariter et prædæ consule-
rent. Tum quadripertito exercitu, hos in testudinem 4
conglobatos subruendo vallo inducit, alios scalas mœni-
bus admovere, multos tormentis faces et hastas incutere
jubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus 5
unde eminus glandes torquerent, ne qua pars subsidium
laborantibus ferret pari undique motu. Tantus inde 6
ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei
partem nudati propugnatoribus muri, obices portarum
subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes

trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vul-
7 neratis. Et imbelle vulgus sub corona venundatum;
reliqua præda victoribus cessit. Pari fortuna legatus
ac præfectus usi sunt, tribusque una die castellis ex-
pugnatis cetera terrore et alia sponte incolarum in
deditionem veniebant: unde orta fiducia caput gentis
8 Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere
ductæ legiones, quæ, si amnem Araxem, qui mœnia
alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur:
40 procul et latioribus vadis transiere. At Tiridates
pudore et metu, ne, si concessisset obsidioni, nihil
opis in ipso videretur, si prohiberet, impeditis locis
seque et equestres copias illigaret, statuit postremo
ostendere aciem et dato die prælium incipere, vel simu-
2 latione fugæ locum fraudi parare. Igitur repente
agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro,
3 qui viæ pariter et pugnæ composuerat exercitum. La-
tere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis
decimanorum delectis; recepta inter ordines impedi-
menta, et tergum mille equites tuebantur, quibus
jusserat, ut instantibus comminus resisterent, refugos
4 non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius et
cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro
per ima collium, ut si hostis intravisset, fronte simul et
5 sinu exciperetur. Assultare ex diverso Tiridates, non
usque ad ictum teli, sed tum minitans, tum specie trepi-
dantis, si laxare ordines et diversos consectari posset.
6 Ubi nihil temeritate solutum, nec amplius quam decurio
equitum, audentius progressus et sagittis confixus, cete-
ros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis jam
41 tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus,
an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret obsi-
dioque circumdaret agitavit, concessisse illuc Tiridaten

ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter et Medi an Albani peterentur incertum, lucem opperitur; præmissaque levis armatura, quæ muros interim ambiret oppugnationemque eminus inciperet. 2
Sed oppidani portis sponte patefactis se suaque Romanis permisere. Quod salutem ipsis tulit; Artaxatis ignis immissus, deletaque et solo æquata sunt, quia nec teneri sine valido præsidio ob magnitudinem mœnium, nec id nobis virium erat quod firmando præsidio et capessendo bello divideretur: vel si integra et incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria quod capta essent. 3
Adjicitur miraculum velut numine oblatum: nam cuncta extra, tectis tenus, sole illustria fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum fulguribusque discretum est, ut quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. 4
Ob hæc consalutatus imperator Nero, et senatus consulto supplicationes habitæ; statuæque et arcus et continui consulatus principi, utque inter festos referretur dies quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaque in eandem formam decernuntur; adeo modum egressa ut C. Cassius, de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dîs grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit, eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quîs divina colerent et humana non impedirent. 5

Variis deinde casibus jactatus et multorum odia meritus reus, haud tamen sine invidia Senecæ damnatur. Is fuit Publius Suillius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum non quantum inimici cuperent demissus, quique se nocentem videri quam supplicem mallet. 42
Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur senatus consultum pœnaque Cinciæ legis 2

3 adversum eos qui pretio causas oravissent. Nec Suil-
lius questu aut exprobratione abstinebat, præter fero-
ciam animi extrema senecta liber, et Senecam increpans
infensum amicis Claudii, sub quo justissimum exilium
4 pertulisset. Simul, studiis inertibus et juvenum im-
peritiæ suetum, livere iis qui vividam et incorruptam
eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se quæstorem
5 Germanici, illum domus ejus adulterum fuisse. An
gravius existimandum, sponte litigatoris, præmium ho-
nestæ operæ assequi, quam corrumpere cubicula prin-
6 cipum feminarum? Qua sapientia, quibus philosophorum
præceptis intra quadriennium regiæ amicitiæ ter millies
7 sestertiûm paravisset? Romæ testamenta et orbos velut
indagine ejus capi, Italiam et provincias immenso fenore
hauriri. At sibi labore quæsitam et modicam pecuniam
8 esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum
quam veterem ac domi partam dignationem subitæ
43 felicitati submitteret. Nec deerant qui hæc iisdem
verbis, aut versa in deterius, Senecæ deferrent. Re-
pertique accusatores direptos socios, cum Suillius pro-
vinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum
2 detulerunt. Mox quia inquisitionem annuam impe-
traverant, brevius visum urbana crimina incipi, quorum
3 obvii testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pom-
ponium ad necessitatem belli civilis detrusum, Juliam
Drusi filiam Sabinamque Poppæam ad mortem actas,
et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium
Lupum circumventos; jam equitum Romanorum agmina
damnata, omnemque Claudii sævitiam, Suillio objec-
4 tabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed prin-
cipi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar
cohibuit, compertum sibi referens ex commentariis
patris sui nullam cujusquam accusationem ab eo

coactam. Tum jussa Messalinæ prætendi, et labare 6
defensio: cur enim neminem alium delectum qui sæ-
vienti impudicæ vocem præberet? puniendos rerum
atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti scelera
ipsa aliis delegent. Igitur adempta bonorum parte, 7
(nam filio et nepti pars concedebatur, eximebanturque
etiam quæ testamento matris aut aviæ acceperant,) in
insulas Baleares pellitur, non in ipso discrimine, non
post damnationem, fractus animo; ferebaturque copiosa
et molli vita secretum illud toleravisse. Filium ejus 8
Nerullinum aggressis accusatoribus per invidiam patris
et crimina repetundarum, intercessit princeps, tanquam
satis expleta ultione.

Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus, 44
Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis
adulterium et mox, ut omitteret maritum, emercatur,
suum matrimonium promittens ac nuptias ejus pactus.
Sed ubi mulier vacua fuit, nectere moras, adversam 2
patris voluntatem causari, repertaque spe ditioris con-
jugis promissa exuere. Octavius contra modo conqueri 3
modo minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam
obtestans, denique salutem, quæ sola reliqua esset,
arbitrio ejus permittens. Ac postquam spernebatur, 4
noctem unam ad solatium poscit, qua delenitus modum
in posterum adhiberet. Statuitur nox, et Pontia con- 5
sciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat: ille uno cum
liberto ferrum veste occultum infert. Tum, ut assolet 6
in amore et ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio;
et pars tenebrarum libidine seposita; et quasi istinc
cessurus, nihil metuentem ferro transverberat, et ac-
currentem ancillam vulnere absterret, cubiculoque pro-
rumpit. Postera die manifesta cædes, haud ambiguus 7
percussor; quippe mansitâsse una convincebatur. Sed

libertus suum illud facinus profiteri, se patroni injurias
8 ultum esse. Commoveratque quosdam magnitudine exempli, donec ancilla ex vulnere refecta verum aperuit.
9 Postulatusque apud consules a patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententia patrum et lege de sicariis condemnatur.

45 Non minus insignis eo anno impudicitia magnorum rei publicæ malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini, consulari et triumphali decore præfulgentis: nam Ollium honoribus nondum functum amicitia Sejani pervertit.
2 Huic mulieri cuncta alia fuere præter honestum animum: quippe mater ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter et formam dederat: opes claritudini generis sufficiebant: sermo comis, nec absurdum ingenium: modestiam præferre et lascivia uti: rarus in publicum egressus, idque velata parte
3 oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos et adulteros non distinguens, neque affectui suo aut alieno obnoxia: unde utilitas
4 ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufii Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit juventa ac luxu, et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin adulterio matrimonium jungeretur.
46 Otho sive amore incautus, laudare formam elegantiamque uxoris apud principem, sive ut accenderet ac, si eadem femina potirentur, id quoque vinculum poten-
2 tiam ei adjiceret. Sæpe auditus est consurgens e convivio Cæsaris, seque ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium et gaudia
3 felicium. His atque talibus irritamentis non longa

cunctatio interponitur. Sed accepto aditu Poppæa primum per blandimenta et artes valescere, imparem cupidini se et forma Neronis captam simulans; mox acri jam principis amore ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum 4
animo et cultu magnificum; ibi se summa fortuna digna visere. At Neronem, pellice ancilla et assuetu- 5
dine Actes devinctum, nihil e contubernio servili nisi abjectum et sordidum traxisse. Dejicitur familiaritate 6
sueta, post congressu et comitatu Otho, et ad postremum, ne in urbe æmulatus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur; ubi usque ad civilia arma non ex priore infamia sed integre sancteque egit, procax otii et potestatis temperantior.

Hactenus Nero flagitus et sceleribus velamenta quæ- 47
sivit. Suspectabat maxime Cornelium Syllam, socors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque et simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex 2
libertis Cæsaris, usu et senecta Tiberio abusque domum principum edoctus, tali mendacio intendit: pons Mulvius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat; ventitabatque illuc Nero, quo solutius urbem extra lasciviret. Igitur regredienti per viam Flaminiam com- 3
positas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Syllam ementitur; quia forte redeuntibus ministris principis, quidam per juvenalem licentiam, quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque 4
servorum quisquam neque clientium Syllæ agnitus; maximeque despecta et nullius ausi capax natura ejus a crimine abhorrebat: perinde tamen quasi convictus

esset, cedere patria et Massiliensium mœnibus coërceri jubetur.

48 Isdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes; quas diversas ordo, plebs, ad senatum miserant, illi vim multitudinis, hi magistratuum et primi cujusque avari-
2 tiam increpantes. Eaque seditio ad saxa et minas ignium progressa †ne necem et arma proliceret, C.
3 Cassius adhibendo remedio delectus. Quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria, cujus terrore et paucorum supplicio rediit oppidanis concordia.

49 Non referrem vulgatissimum senatus consultum, quo civitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur, nisi Pætus Thrasea contra dixisset, præbuissetque materiem obtrectatoribus
2 arguendæ sententiæ. Cur enim, si rem publicam egere libertate senatoria crederet, tam levia consectaretur? Quin de bello aut pace, de vectigalibus et legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? licere patribus, quotiens jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque in ea
3 postulare. An solum emendatione dignum ne Syracusis spectacula largius ederentur? cetera per omnes imperii partes perinde egregia, quam si non Nero sed Thrasea
4 regimen eorum teneret? Quodsi summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?
5 Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respondebat ejusmodi consulta corrigere, sed patrum honori dare; ut manifestum fieret magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.

50 Eodem anno crebris populi flagitationibus, immodes-

tiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero, an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum ejus, multum 2
prius laudata magnitudine animi, attinuere senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus quibus res publica sustineretur deminuerentur: quippe sublatis portoriis sequens, ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates a consulibus et tribunis 3
plebis constitutas acri etiam populi Romani tum libertate; reliqua mox ita provisa, ut ratio quæstuum et necessitas erogationum inter se congruerent. Tempe- 4
randas plane publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata novis acerbitatibus ad invidiam verterent. Ergo edixit princeps ut leges cujusque 51
publici, occultæ ad id tempus, proscriberentur; omissas petitiones non ultra annum resumerent; Romæ prætor, per provincias, qui pro prætore aut consule essent, jura adversus publicanos extra ordinem redderent; militibus immunitas servaretur; nisi in iis quæ veno exercerent; aliaque admodum æqua, quæ brevi servata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quin- 2
quagesimæque, et quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas 3
provincias frumenti subvectio; et ne censibus negotiatorum naves ascriberentur tributumque pro illis penderent, constitutum.

Reos ex provincia Africa, qui proconsulare imperium 52
illic habuerant, Sulpicium Camerinum et Pomponium Silvanum absolvit Cæsar, Camerinum adversus privatos et paucos, sævitiæ magis quam captarum pecuniarum crimina objicientes. Silvanum magna vis accusatorum 2
circumsteterat, poscebatque tempus evocandorum testium: reus illico defendi postulabat. Valuitque pecu- 3

niosa orbitate et senecta, quam ultra vitam eorum
produxit quorum ambitu evaserat.
53 Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio
ducum, qui pervulgatis triumphi insignibus majus ex eo
2 decus sperabant, si pacem continuavissent. Paulinus
Pompeius et L. Vetus ea tempestate exercitui præerant.
3 Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum
ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coërcendo
Rheno absolvit, Vetus Mosellam atque † Ararim facta
inter utrumque fossa connectere parabat; ut copiæ per
mare, dein Rhodano et Arare subvectæ per eam fossam,
mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurre-
rent, sublatisque itineris difficultatibus navigabilia inter
4 se Occidentis Septentrionisque litora fierent. Invidit
operi Ælius Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Vete-
rem ne legiones alienæ provinciæ inferret studiaque
Galliarum affectaret, formidolosum id imperatori dicti-
54 tans; quo plerumque prohibentur conatus honesti. Ce-
terum continuo exercituum otio fama incessit ereptum
2 jus legatis ducendi in hostem. Eoque Frisii juventutem
saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus ad-
movere ripæ, agrosque vacuos et militum usui sepositos
insedere, auctore Verrito et Malorige, qui nationem
3 eam regebant, in quantum Germani regnantur. Jam-
que fixerant domos, semina arvis intulerant, utque pa-
trium solum exercebant, cum Dubius Avitus, accepta a
Paulino provincia, minitando vim Romanam, nisi absce-
derent Frisii veteres in locos aut novam sedem a Cæsare
impetrarent, perpulit Verritum et Malorigem preces
4 suscipere. Profectique Romam dum aliis curis inten-
tum Neronem opperiuntur, inter ea quæ barbaris osten-
tantur intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem
5 populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris

ignari oblectabantur,) dum consessum caveæ, discrimina
ordinum, quis eques, ubi senatus percunctantur, adver-
tere quosdam cultu externo in sedibus senatorum; et
quinam forent rogitantes, postquam audiverant earum
gentium legatis id honoris datum, quæ virtute et amici-
tia Romana præcellerent, nullos mortalium armis aut
fide ante Germanos esse exclamant, degrediunturque et
inter patres considunt. Quod comiter a visentibus 6
exceptum, quasi impetus antiqui et bona æmulatione.
Nero civitate Romana ambos donavit, Frisios decedere
agris jussit. Atque illis aspernantibus auxiliaris eques 7
repente immissus necessitatem attulit, captis cæsisve
qui pervicacius restiterant.

Eosdem agros Ampsivarii occupavere, validior gens 55
non modo sua copia, sed adjacentium populorum mise-
ratione, quia pulsi a Chaucis et sedis inopes tutum exi-
lium orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes et 2
nobis quoque fidus, nomine Boiocalus; vinctum se re-
bellione Cherusca jussu Arminii referens, mox Tiberio,
Germanico ducibus stipendia meruisse, et quinquaginta
annorum obsequio id quoque adjungere, quod gentem
suam ditioni nostræ subjiceret. Quotam partem campi 3
jacere, in quam pecora et armenta militum aliquando
transmitterentur? Servarent sane receptos gregibus 4
inter hominum famam: modo ne vastitatem et solitudi-
nem mallent quam amicos populos. Chamavorum quon- 5
dam ea arva, mox Tubantum et post Usipiorum fuisse.
Sicuti cælum deis, ita terras generi mortalium datas;
quæque vacuæ, eas publicas esse. Solem deinde suspi- 6
ciens et cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat,
vellentne contueri inane solum: potius mare superfun-
derent adversus terrarum ereptores. Et commotus his 56
Avitus, Patienda meliorum imperia: id dîs quos implo-

rarent placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent quid adimerent, neque alios judices quam se
2 ipsos paterentur. Hæc in publicum Ampsivariis respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum
3 agros. Quod ille ut proditionis pretium aspernatus, addidit "deesse nobis terra, ubi vivamus; in qua mori-
4 amur, non potest." Atque ita infensis utrinque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam
5 nationes socias bello vocabant. Avitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus arma a tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, ni
6 causam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterriti Bructeri. Et ceteris quoque aliena pericula defendentibus, sola Ampsivariorum gens retro
7 ad Usipios et Tubantes concessit. Quorum terris exacti cum Chattos, dein Cheruscos petîssent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, cæduntur; imbellis ætas in prædam divisa est.

57 Eadem æstate inter Hermunduros Chattosque certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fecundum et conterminum vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi religione insita, eos maxime locos propinquare cælo, precesque mortalium a deis nusquam propius
2 audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne illisque silvis salem provenire, non ut alias apud gentes eluvie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque
3 aquis, concretum. Sed bellum Hermunduris prosperum, Chattis exitiosius fuit, quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto equi, viri, cuncta
4 victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebant: sed civitas Ubiorum socia nobis malo

improviso afflicta est. Nam ignes terra editi villas, 5
arva, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa
conditæ nuper coloniæ mœnia. Neque extingui pote- 6
rant, non si imbres caderent, non si fluvialibus aquis aut
quo alio humore; donec inopia remedii et ira cladis
agrestes quidam eminus saxa jacere, dein residentibus
flammis propius suggressi, ictu fustium aliisque verberi-
bus ut feras absterrebant. Postremo tegmina corpori 7
derepta injiciunt, quanto magis profana et usu polluta,
tanto magis oppressura ignes.

Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ 58
octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique
infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco
deminutam prodigii loco habitum est, donec in novos
fetus revirescеret.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER QUARTUS DECIMUS.

---

1 Caio Vipstano, Fonteio consulibus, diu meditatum
A.U.C. scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita
812. A.D. audacia, et flagrantior in dies amore Poppææ; quæ sibi
59. matrimonium et discidium Octaviæ incolumi Agrippina
haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per
facetias incusaret principem et pupillum vocaret, qui
jussis alienis obnoxius non modo imperii sed libertatis
2 etiam indigeret. Cur enim differri nuptias suas? for-
mam scilicet displicere et triumphales avos, an fecundi-
3 tatem et verum animum? Timeri ne uxor saltem
injurias patrum, iram populi, adversus superbiam avari-
4 tiamque matris aperiat. Quodsi nurum Agrippina non-
nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis
5 conjugio. Ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius
contumelias imperatoris quam viseret, periculis ejus
6 immixta. Hæc atque talia lacrimis et arte adulteræ
penetrantia nemo prohibebat, cupientibus cunctis in-
fringi potentiam matris, et credente nullo usque ad
2 cædem ejus duratura filii odia. Tradit Cluvius ardore
retinendæ Agrippinam potentiæ eo usque provectam, ut
medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas

incalesceret, offerret se sæpius temulento, comptam et
incesto paratam. Jamque lasciva oscula et prænuntias 2
flagitii blanditias annotantibus proximis, Senecam con-
tra muliebres illecebras subsidium a femina petivisse,
immissamque Acten libertam, quæ, simul suo periculo et
infamia Neronis anxia, deferret pervulgatum esse inces-
tum gloriante matre, nec toleraturos milites profani
principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinæ 3
sed Neroni cupitum id memorat, ejusdemque libertæ
astu disjectum. Sed quæ Cluvius, eadem ceteri quoque 4
auctores prodidere, et fama huc inclinat, seu concepit
animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior
novæ libidinis meditatio in ea visa est, quæ puellaribus
annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat,
pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, et
exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero 3
vitare secretos ejus congressus, abscedentem in hortos
aut Tusculanum vel Antiatem in agrum laudare, quod
otium lacesseret. Postremo, ubicunque haberetur, præ- 2
gravem ratus, interficere constituit, hactenus consul-
tans, veneno an ferro vel qua alia vi. Placuitque 3
primo venenum: sed inter epulas principis si daretur,
referri ad casum non poterat tali jam Britannici exitio;
et ministros tentare arduum videbatur mulieris usu
scelerum adversus insidias intentæ; atque ipsa præ-
sumendo remedia munierat corpus. Ferrum et cædes 4
quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; et ne
quis illi tanto facinori delectus jussa sperneret, metue-
bant. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud 5
Misenum præfectus et pueritiæ Neronis educator ac
mutuis odiis Agrippinæ invisus. Ergo navem posse 6
componi docet, cujus pars ipso in mari per artem so-
luta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum 7

quam mare; et si naufragio intercepta sit, quem adeo
iniquum ut sceleri assignet quod venti et fluctus deli-
querint? additurum principem defunctæ templum et
4 aras, et cetera ostentandæ pietati. Placuit sollertia,
tempore etiam juta, quando Quinquatruum festos dies
2 apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas
parentium iracundias et placandum animum dictitans;
quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque
3 Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Ve-
nientem dehinc obvius in litora (nam Antio adventa-
4 bat,) excepit manu et complexu, ducitque Baulos. Id
villæ nomen est quæ promontorium Misenum inter et
5 Baianum lacum flexo mari alluitur. Stabat inter alias
navis ornatior, tanquam id quoque honori matris daretur:
quippe sueverat triremi et classiariorum remigio vehi.
6 Ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori
nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorem, et
Agrippinam auditis insidiis, an crederet ambiguam, ges-
7 tamine sellæ Baias pervectam. Ibi blandimentum suble-
vavit metum: comiter excepta superque ipsum collocata.
8 Nam pluribus sermonibus, modo familiaritate juvenili
Nero et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto
in longum convictu, prosequitur abeuntem; arctius ocu-
lis et pectori hærens, sive explenda simulatione, seu peri-
turæ matris supremus aspectus quamvis ferum animum
5 retinebat. Noctem sideribus illustrem et placido mari
quietam, quasi convincendum ad scelus, dii præbuere.
2 Nec multum erat progressa navis, duobus e numero
familiarium Agrippinam comitantibus: ex quîs Crepe-
reius Gallus haud procul gubernaculis astabat, Acer-
ronia, super pedes cubitantis reclinis, pænitentiam filii
et recuperatam matris gratiam per gaudium memora-
bat: cum dato signo ruere tectum loci multo plumbo

grave; pressusque Crepereius et statim exanimatus
est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parieti- 3
bus, ac forte validioribus quam ut oneri cederent, pro-
tectæ sunt. Nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis 4
omnibus, et quod plerique ignari etiam conscios impe-
diebant. Visum dehinc remigibus unum in latus incli-
nare atque ita navem submergere. Sed neque ipsis 5
promptus in rem subitam consensus, et alii contra
nitentes dedere facultatem lenioris in mare jactus.
Verum Acerronia, imprudentia dum se Agrippinam esse 6
utque subveniretur matri principis clamitat, contis et
remis et quæ fors obtulerat, navalibus telis conficitur.
Agrippina silens, eoque minus agnita, unum tamen vul- 7
nus humero excepit. Nando, deinde occursu lenunculo-
rum Lucrinum in lacum vecta, villæ suæ infertur. Illic 6
reputans ideo se fallacibus litteris accitam et honore
præcipuo habitam, quodque litus juxta, non ventis acta,
non saxis impulsa navis summa sui parte veluti terrestre
machinamentum concidisset; observans etiam Acer-
roniæ necem, simul suum vulnus aspiciens; solum
insidiarum remedium esse, si non intelligerentur; misit-
que libertum Agerinum, qui nuntiaret filio benignitate
deûm et fortuna ejus evasisse gravem casum; orare ut
quamvis periculo matris exterritus visendi curam differ-
ret; sibi ad præsens quiete opus. Atque interim, se-
curitate simulata, medicamina vulneri et fomenta corpori
adhibet; testamentum Acerroniæ requiri bonaque ob-
signari jubet, id tantum non per simulationem. At 7
Neroni nuntios patrati facinoris opperienti affertur
evasisse ictu levi sauciam, et hactenus adito discrimine
ne auctor dubitaretur. Tum pavore exanimis, et jam 2
jamque affore obtestans vindictæ properam, sive servitia
armaret vel militem accenderet, sive ad senatum et

populum pervaderet, naufragium et vulnus et inter-
fectos amicos objiciendo, quod contra subsidium sibi ?
nisi quid Burrus et Seneca expedirent; quos statim
3 acciverat, incertum an et ante ignaros. Igitur longum
utriusque silentium, ne irriti dissuaderent, an eo descen-
sum credebant † ut, nisi præveniretur Agrippina, per-
4 eundum Neroni esset. Post Seneca, hactenus promp-
tius, † ut respiceret Burrum, ac si scitaretur an militi
5 imperanda cædes esset. Ille prætorianos, toti Cæsarum
domui obstrictos memoresque Germanici, nihil adversus
progeniem ejus atrox ausuros respondit: perpetraret
Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus poscit sum-
6 mam sceleris. Ad eam vocem Nero illo sibi die dari
imperium, auctoremque tanti muneris libertum profite-
tur: iret propere, duceretque promptissimos ad jussa.
7 Ipse audito venisse missu Agrippinæ nuntium Ageri-
num, scenam ultro criminis parat; gladiumque, dum
mandata perfert, abjicit inter pedes ejus, tum quasi
deprehenso vincla injici jubet, ut exitium principis
molitam matrem et pudore deprehensi sceleris sponte
8 mortem sumpsisse confingeret. Interim vulgato Agrip-
pinæ periculo, quasi casu evenisset, ut quisque accepe-
2 rat, decurrere ad litus. Hi molium objectus, hi proximas
scaphas scandere; alii, quantum corpus sinebat, vadere
in mare; quidam manus protendere; questibus, votis,
clamore diversa rogitantium aut incerta respondentium,
omnis ora compleri; affluere ingens multitudo cum
luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad
gratandum sese expedire, donec aspectu armati et
3 minitantis agminis disjecti sunt. Anicetus villam sta-
tione circumdat, refractaque janua obvios servorum
arripit, donec ad fores cubiculi veniret; cui pauci asta-
4 bant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo

modicum lumen inerat et ancillarum una, magis ac
magis anxia Agrippina, quod nemo a filio ac ne Ageri-
nus quidem: aliam † fore lateret (*ferre litora?*) faciem
nunc, solitudinem ac repentinos strepitus et extremi
mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, "Tu quoque me 5
deseris?" prolocuta, respicit Anicetum, trierarcho Her-
culeio et Obarito centurione classiario comitatum; ac
si ad visendum venisset, refotam nuntiaret, sin faci-
nus patraturus, nihil se de filio credere; non impera-
tum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, et 6
prior trierarchus fusti caput ejus afflixit. Jam in mor-
tem centurioni ferrum destringenti protendens uterum,
"Ventrem feri," exclamavit; multisque vulneribus con-
fecta est. Hæc consensu produntur. Aspexeritne ma- 9
trem exanimem Nero et formam corporis ejus lauda-
verit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata 2
est nocte eadem, convivali lecto et exequiis vilibus;
neque, dum Nero rerum potiebatur, congesta aut clausa
humus. Mox domesticorum cura levem tumulum ac- 3
cepit, viam Miseni propter et villam Cæsaris dictatoris,
quæ subjectos sinus editissima prospectat. Accenso 4
rogo libertus ejus, cognomento Mnester, ipse † se ferro
transegit, incertum caritate in patronam an metu exitii.
Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina 5
contempseratque. Nam consulenti super Nerone re-
sponderunt Chaldæi, fore ut imperaret matremque occi-
deret; atque illa, "Occidat," inquit, "dum imperet."

Sed a Cæsare perfecto demum scelere magnitudo ejus 10
intellecta est. Reliquo noctis modo per silentium de-
fixus, sæpius pavore exurgens et mentis inops, lucem
opperiebatur tanquam exitium allaturam. Atque eum 2
auctore Burro prima centurionum tribunorumque adu-
latio ad spem firmavit, pressantium manum gratantium-

que quod discrimen improvisum et matris facinus eva-
3 sisset. Amici dehinc adire templa, et cœpto exemplo
proxima Campaniæ municipia victimis et legationibus
4 lætitiam testari. Ipse diversa simulatione mæstus, et
quasi incolumitati suæ infensus, ac morte parentis illa-
5 crimans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita loco-
rum facies mutantur, obversabaturque maris illius et
litorum gravis aspectus, (et erant qui crederent sonitum
tubæ collibus circum editis, planctusque tumulo matris
audiri,) Neapolim concessit, litterasque ad senatum mi-
sit; quarum summa erat repertum cum ferro percusso-
rem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, et luisse
11 eam pœnam conscientia, qua scelus paravisset. Adjicie-
bat crimina longius repetita, quod consortium imperii ju-
raturasque in feminæ verba prætorias cohortes idemque
dedecus senatus et populi speravisset; ac postquam †frus-
tra ablata (*frustrata ?*) sit, infensa militi patribusque et
plebi dissuasisset donativum et congiarium, periculaque
2 viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore per-
petratum ne irrumperet curiam, ne gentibus externis
responsa daret. Temporum quoque Claudianorum obli-
qua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in
matrem transtulit, publica fortuna extinctam referens.
3 Namque et naufragium narrabat: quod fortuitum fuisse,
quis adeo hebes inveniretur ut crederet? aut a muliere
naufraga missum cum telo unum, qui cohortes et classes
4 imperatoris perfringeret? Ergo non jam Nero, cujus
immanitas omnium questus anteibat, sed Seneca adverso
rumore erat, quod oratione tali confessionem scripsisset.
2 Miro tamen certamine procerum decernuntur suppli-
cationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus,
quibus apertæ insidiæ essent, ludis annuis celebraren-
tur; aureum Minervæ simulacrum in curia, et juxta

A. D. 59.]
principis imago statuerentur; dies natalis Agrippinæ
inter nefastos esset. Thrasea Pætus, silentio vel brevi 2
assensu priores adulationes transmittere solitus, exiit
tum senatu, ac sibi causam periculi fecit, ceteris liber-
tatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra et 3
irrita intercessere. Anguem enixa mulier, et alia in
concubitu mariti fulmine exanimata. Jam sol repente 4
obscuratus, et tactæ de cælo quattuordecim urbis regi-
ones. Quæ adeo sine cura deûm eveniebant, ut multos 5
post annos Nero imperium et scelera continuaverit.
Ceterum quo gravaret invidiam matris, eaque demota 6
auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illus-
tres Juniam et Calpurniam, †præfectura (*prætura ?*)
functos Valerium Capitonem et Licinium Gabolum,
sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos.
Etiam Lolliæ Paulinæ cineres reportari, sepulcrumque 7
extrui permisit; quosque ipse nuper relegaverat, Itu-
rium et Calvisium, pœna exsolvit. Nam Silana fato 8
functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa
labante jam Agrippina, cujus inimicitiis conciderat, vel
tandem mitigata.

Cunctanti in oppidis Campaniæ, quonam modo urbem 13
ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis
reperiret anxio, contra deterrimus quisque, quorum non
alia regia fecundior extitit, invisum Agrippinæ nomen
et morte ejus accensum populi favorem disserunt: iret
intrepidus, et venerationem sui coram experiretur. Si- 2
mul prægredi exposcunt. Et promptiora quam promi-
serant inveniunt, obvias tribus, festo cultu senatum,
conjugum ac liberorum agmina per sexum et ætatem
disposita, extructos, qua incederet, spectaculorum gra-
dus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac 3
publici servitii victor Capitolium adiit, grates exsolvit,

seque in omnes libidines effudit, quas male coërcitas
14 qualiscunque matris reverentia tardaverat. Vetus illi
†copia (*cupido ?*) erat curriculo quadrigarum insistere,
nec minus fœdum studium cithara ludicrum in modum
canere, cum cænaret; quod regium et antiquis ducibus
factitatum memorabat, idque vatum laudibus celebre et
2 deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sa-
cros, talique ornatu astare non modo Græcis in urbi-
bus, sed Romana apud templa, numen præcipuum et
3 præscium. Nec jam sisti poterat, cum Senecæ ac
Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere.
Clausumque valle Vaticana spatium in quo equos regeret,
4 haud promisco spectaculo. Mox ultro vocari populus
Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens
5 voluptatum et, si eodem princeps trahat, lætum. Ce-
terum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed
incitamentum attulit: ratusque dedecus molliri, si plu-
res fœdâsset, nobilium familiarum posteros, egestate
venales, in scenam deduxit; quos fato perfunctos ne
nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto.
6 Nam et ejus flagitium est, qui pecuniam ob delicta
potius dedit quam ne delinquerent. Notos quoque
equites Romanos operas arenæ promittere subegit donis
ingentibus, nisi quod merces ab eo qui jubere potest
15 vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico thea-
tro dehonestaretur, instituit ludos *juvenalium* vocabulo,
2 in quos passim nomina data. Non nobilitas cuiquam,
non ætas aut acti honores impedimento, quo minus
Græci Latinive histrionis artem exercerent usque ad ges-
3 tus modosque haud viriles. Quin et feminæ illustres de-
formia meditari; extructaque apud nemus, quod navali
stagno circumposuit Augustus, conventicula et cau-
ponæ, et posita veno irritamenta luxui: dabanturque sti-

pes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consu-
merent. Inde gliscere flagitia et infamia; nec ulla mo- 4
ribus olim corruptis plus libidinum circumdedit quam
illa colluvies. Vix artibus honestis pudor retinetur; 5
nedum inter certamina vitiorum pudicitia aut modestia
aut quicquam probi moris reservaretur. Postremus 6
ipse scenas incedit, multa cura tentans citharam et præ-
meditans assistentibus. Facies accesserat cohors mi- 7
litum, centuriones tribunique, et mærens Burrus ac
laudans. Tuncque primum conscripti sunt equites Ro- 8
mani cognomento *Augustanorum*, ætate ac robore con-
spicui, et pars ingenio procaces, alii in spe potentiæ.
Ii dies ac noctes plausibus personare, formam principis 9
vocemque deûm vocabulis appellantes; quasi per virtu-
tem clari honoratique agere. Ne tamen ludicræ tantum 16
imperatoris artes notescerent, carminum quoque stu-
dium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas
nec dum insignis. †Ætatis nati (*et satis nota. Hi?*) 2
considere simul, et allatos vel ibidem repertos versus
connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata
supplere. Quod species ipsa carminum docet, non im- 3
petu et instinctu nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ
doctoribus tempus impertiebat post epulas, †utque con-
traria asseverant tum discordiæ rueretur (*ut qui con-
traria asseverantium discordia recrearetur?*): nec de-
erant qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia
spectari cuperent.

Sub idem tempus levi initio atrox cædes orta inter 17
colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spec-
taculo, quod Livineius Regulus, quem motum senatu
rettuli, edebat. Quippe oppidana lascivia in vicem in- 2
cessentes probra, dein saxa, postremo ferrum sumpsere,
validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum

3 edebatur. Ergo deportati sunt in urbem multi e Nuce-
rinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum
aut parentum mortes deflebant. Cujus rei judicium
4 Princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et
rursus re ad patres relata, prohibiti publice in decem
annos ejusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque quæ contra
leges instituerant, dissoluta; Livineius, et qui alii
seditionem conciverant, exilio multati sunt.

18 Motus senatu et Pedius Blæsus, accusantibus Cyre-
nensibus violatum ab eo thesaurum Æsculapii, delec-
2 tumque militarem pretio et ambitione corruptum. Ii-
dem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem,
prætoria potestate usum et missum disceptatorem a
Claudio agrorum, quos, regi Apioni quondam habitos
et populo Romano cum regno relictos, proximus quis-
que possessor invaserant, diutinaque licentia et injuria
3 quasi jure et æquo nitebantur. Igitur abjudicatis agris
orta adversus judicem invidia; et senatus ignota sibi
esse mandata Claudii et consulendum principem respon-
4 dit. Nero probata Strabonis sententia, se nihilo minus
subvenire sociis et usurpata concedere scripsit.

19 Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri et
M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia
viguerant, ille orando causas, Servilius diu foro, mox
tradendis rebus Romanis celebris et elegantia vitæ;
quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum di-
versus.

20 Nerone quartum, Cornelio Cosso consulibus, quin-
A.U.C. 818. A.D. 60. quennale ludicrum Romæ institutum est ad morem
Græci certaminis, varia fama, ut cuncta ferme nova.
Quippe erant qui Cn. quoque Pompeium incusatum a
2 senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuis-
3 set. Nam antea subitariis gradibus et scena in tempus

structa ludos edi solitos; vel si vetustiora repetas,
stantem populum spectavisse, ne si consideret, theatro
dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem 4
antiquitas servaretur, quotiens prætores ederent, nulla
cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abolitos 5
paulatim patrios mores funditus everti per accitam las-
civiam; ut quod usquam corrumpi et corrumpere queat,
in urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus,
gymnasia et otia et turpes amores exercendo, principe
et senatu auctoribus, qui non modo licentiam vitiis
permiserint, sed vim adhibeant; proceres Romani spe-
cie orationum et carminum scena polluantur. Quid 6
superesse, nisi, ut corpora quoque nudent et cæstus
assumant, easque pugnas pro militia et armis mediten-
tur? An †justitia (*jus avitum?*) augurii et decurias 7
equitum egregium judicandi munus expleturos, si frac-
tos sonos et dulcedinem vocum perite audîssent? Noctes 8
quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relin-
quatur, sed cœtu promisco, quod perditissimus quisque
per diem concupiverit, per tenebras audeat. Pluribus 21
ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina præten-
debant. Majores quoque non abhorruisse spectaculo- 2
rum oblectamentis pro fortuna quæ tum erat, eoque a
Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certamina;
et possessa Achaia Asiaque ludos curatius editos,
nec quemquam Romæ honesto loco ortum ad theatrales
artes degeneravisse, ducentis jam annis a L. Mummii
triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe præ-
buerit. Sed et consultum parsimoniæ, quod perpetua 3
sedes theatro locata sit, potius quam immenso sumptu
singulis per annos consurgeret ac strueretur. Nec 4
perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut
populo efflagitandi Græca certamina †a magistratibus

causam fore, cum eo sumptu res publica fungatur.
5 Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis
allaturas; nec cuiquam judici grave, aures studiis ho-
6 nestis et voluptatibus concessis impertire. Lætitiæ magis
quam lasciviæ dari paucas totius quinquennii noctes,
quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat.
7 Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum
transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere,
quia redditi quanquam scenæ pantomimi certaminibus
8 sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas nemo tulit, sed
victorem esse Cæsarem pronuntiatum. Græci amictus,
quîs per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.
22 Inter quæ et sidus cometes effulsit; de quo vulgi
opinio est tanquam mutationem regnis portendat. Igi-
tur quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur
2 anquirebant. Et omnium ore Rubellius Plautus cele-
brabatur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.
3 Ipse placita majorum colebat, habitu severo, casta
et secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus
4 famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta in-
terpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis
apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est,
ictæ dapes mensaque disjecta erat, idque finibus Tibur-
tum acciderat, unde paterna Plauto origo; hunc illum
numine deûm destinari credebant, fovebantque multi,
quibus nova et ancipitia præcolere avida et plerumque
5 fallax ambitio est. Ergo permotus his Nero componit ad
Plautum litteras, consuleret quieti urbis, seque prava
diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam avitos
agros, in quibus tuta et inturbida juventa frueretur.
Ita illuc cum conjuge Antistia et paucis familiarium
concessit.
6 Isdem diebus nimia luxus cupido infamiam et pericu-

lum Neroni tulit, quia fontem aquæ Marciæ ad urbem deductæ nando incesserat; videbaturque potus sacros et cærimoniam loci corpore loto polluisse. Secutaque anceps valitudo iram deûm affirmavit.

At Corbulo, post deleta Artaxata utendum recenti 23
terrore ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis metum hostium intenderet vel, si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur, illuc pergit; non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret, neque tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari, pro ingenio quis- 2
que, alii preces offerre, quidam deserere vicos et in avia digredi; ac fuere qui se speluncis, et carissima secum, abderent. Igitur dux Romanus diversis artibus, miseri- 3
cordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora et exitus specuum sarmentis virgultisque completos igni exurit. At- 4
que illum fines suos prægredientem incursavere Mardi, latrociniis exerciti contraque irrumpentem montibus defensi; quos Corbulo immissis Iberis vastavit, hostilemque audaciam externo sanguine ultus est. Ipse ex- 24
ercitusque ut nullis ex prælio damnis, ita per inopiam et labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hoc penuria aquæ, fervida æstas, longinqua 2
itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eadem, plura quam gregario milite toleranti. Ventum dehinc in 3
locos cultos, demessæque segetes, et ex duobus castellis, in quæ confugerant Armenii, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde 4
in regionem Tauraunitium transgressus improvisum periculum vitavit. Nam haud procul tentorio ejus non 5
ignobilis barbarus cum telo repertus ordinem insidiarum seque auctorem et socios per tormenta edidit; convicti-

que et puniti sunt qui specie amicitiæ dolum parabant.
6 Nec multo post legati Tigranocerta missi patere mœnia afferunt, intentos populares ad jussa: simul hospitale
7 donum, coronam auream, tradebant. Accepitque cum honore; nec quicquam urbi detractum, quo promptius
25 obsequium integri retinerent. At præsidium † legerat (*regium ?*), quod ferox juventus clauserat, non sine certamine expugnatum est: nam et prælium pro muris ausi erant, et, pulsi intra munimenta, aggeri demum
2 et irrumpentium armis cessere. Quæ facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri a se Vologesen pro pignore amicitiæ
3 ostentantes. Eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato præsidio ad litora maris Rubri deduxit, unde vitatis Par-
26 thorum finibus patrias in sedes remeavere. Quin et Tiridaten per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit; quosque nobis aversos animis cognoverat, cædibus et incendiis perpopulatus, possessionem Armeniæ usurpabat; cum advenit Tigranes, a Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat,
2 usque ad servilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum: at plerique superbiam Parthorum perosi, datum a Ro-
3 manis regem malebant. Additum et præsidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes duæque equitum alæ,
4 quo facilius novum regnum tueretur. Pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo
5 atque Antiocho parere jussæ sunt. Corbulo in Syriam

abscessit, morte Ummidii legati vacuam ac sibi permissam.

27 Eodem anno ex illustribus Asiæ urbibus Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo †a nobis remedio, propriis opibus revaluit. 2 At in Italia vetus oppidum Puteoli jus coloniæ et cognomentum a Nerone apiscuntur. 3 Veterani Tarentum et Antium ascripti non tamen infrequentiæ locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias in quibus stipendia expleverant; neque conjugiis suscipiendis neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. 4 Non enim, ut olim, universæ legiones deducebantur cum tribunis et centurionibus et sui cujusque ordinis militibus, ut consensu et caritate rem publicam efficerent; sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

28 Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. 2 Auxitque patrum honorem statuendo ut, qui a privatis judicibus ad senatum provocavissent, ejusdem pecuniæ periculum facerent cujus ii qui imperatorem appellavere: nam antea vacuum id solutumque pœna fuerat. 3 Fine anni Vibius Secundus eques Romanus accusantibus Mauris repetundarum damnatur atque Italia exigitur, ne graviore pœna afficeretur, Vibii Crispi fratris opibus enisus.

29 Cæsonio Pæto, Petronio Turpiliano consulibus, gravis clades in Britannia accepta: in qua neque A. Didius legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, et successor Veranius modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est; magna, A.U.C. 814. A.D. 61.

dum vixit, severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronem adulatione addidit subjecturum ei provinciam fuisse, si
2 biennio proximo vixisset. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos; scientia militiæ et rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator, receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduelli-
3 bus cupiens. Igitur Monam insulam, incolis validam et receptaculum perfugarum, aggredi parat, navesque fa-
4 bricatur plano alveo adversus breve et incertum. Sic pedes: equites vado secuti, aut, altiores inter undas,
30 adnantes equis tramisere. Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis in modum Furiarum veste ferali, crinibus dejectis; faces
2 præferebant. Druidæque circum, preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, novitate aspectus perculere militem, ut quasi hærentibus membris immobile
3 corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, et se ipsi stimulantes, ne muliebre et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa sternuntque obvios
4 et igni suo involvunt. Præsidium posthac impositum victis, excisique luci sævis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio repentina
31 defectio provinciæ nuntiatur. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Cæsarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnumque et do-
2 mum suam procul injuria fore. Quod contra vertit, adeo ut regnum per centuriones, domus per servos velut capta vastarentur. Jam primum uxor ejus Boudicea
3 verberibus affecta, et filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur, et propinqui regis

inter mancipia habebantur. Qua contumelia, et metu 4
graviorum, quando in formam provinciæ cesserant, ra-
piunt arma; commotis ad rebellationem Trinobantibus
et qui alii, nondum servitio fracti, resumere libertatem
occultis conjurationibus pepigerant, acerrimo in vetera-
nos odio. Quippe in coloniam Camulodunum recens 5
deducti pellebant domibus, exturbabant agris, capti-
vos, servos appellando, foventibus impotentiam vete-
ranorum militibus similitudine vitæ et spe ejusdem
licentiæ. Ad hoc templum divo Claudio constitutum 6
quasi arx æternæ dominationis aspiciebatur: delecti-
que sacerdotes specie religionis omnes fortunas effunde-
bant. Nec arduum videbatur exscindere coloniam nullis 7
munimentis sæptam; quod ducibus nostris parum pro-
visum erat, dum amœnitati prius quam usui consulitur.
Inter quæ, nulla palam causa, delapsum Camuloduni 32
simulacrum Victoriæ ac retro conversum, quasi cederit
hostibus: et feminæ in furorem turbatæ adesse exitium
canebant. Externosque fremitus in curia eorum audi- 2
tos; consonuisse ululatibus theatrum, visamque speciem
in æstuario Tamesæ subversæ coloniæ; jam Oceanum
cruento aspectu, dilabente æstu humanorum corporum
effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad
metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, 3
petivere a Cato Deciano procuratore auxilium. Ille
haud amplius quam ducentos sine justis armis misit;
et inerat modica militum manus. Tutela templi freti, et 4
impedientibus qui occulti, rebellionis conscii, consilia
turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque
motis senibus et feminis juventus sola restitit: quasi
media pace incauti, multitudine barbarorum circumve-
niuntur. Et cetera quidem impetu direpta aut incensa 5
sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo

6 obsessum expugnatumque. Et victor Britannus, Petilio
Ceriali legato legionis nonæ in subsidium adventanti
obvius, fudit legionem, et quod peditum, interfecit:
Cerialis cum equitibus evasit in castra, et munimentis
7 defensus est. Qua clade et odiis provinciæ, quam ava-
ritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Gal-
33 liam transiit. At Suetonius mira constantia medios inter
hostes Londinium perrexit, cognomento quidem colo-
niæ non insigne, sed copia negotiatorum et commeatuum
2 maxime celebre. Ibi ambiguus an illam sedem bello
deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque
magnis documentis temeritatem Petilii coërcitam, unius
3 oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu et
lacrimis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret
profectionis signum, et comitantes in partem agminis
4 acciperet. Si quos imbellis sexus aut fessa ætas vel
loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem
clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis
castellis præsidiisque militarium, quod uberrimum spo-
lianti et defendentibus intutum, læti præda et aliorum
5 segnes petebant. Ad septuaginta millia civium et
sociorum iis quæ memoravi locis cecidisse constitit.
6 Neque enim capere aut venundare, aliudve quod belli
commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tan-
quam reddituri supplicium ac prærepta interim ultione,
34 festinabant. Jam Suetonio quarta decima legio cum
vexillariis vicesimanis, et e proximis auxiliares, decem
ferme millia armatorum erant, cum omittere cunctatio-
2 nem et congredi acie parat. Deligitque locum arctis
faucibus et a tergo silva clausum, satis cognito nihil
hostium nisi in fronte et apertam planitiem esse, sine
3 metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus,
levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques

astitit. At Britannorum copiæ passim per catervas 4
et turmas exultabant, quanta non alias multitudo, et animo adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriæ secum traherent plaustrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru 35
filias præ se vehens, ut quamque nationem accesserat, solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur: sed tunc non ut tantis majoribus ortam regnum et opes, verum ut unam e vulgo libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. Eo provectas Romanorum cupidines 2
ut non corpora, ne senectam quidem aut virginitatem, impollutam relinquant. Adesse tamen deos justæ vin- 3
dictæ: cecidisse legionem quæ prælium ausa sit; ceteros castris occultari aut fugam circumspicere. Ne 4
strepitum quidem et clamorem tot millium, nedum impetus et manus perlaturos. Si copias armatorum, 5
si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri et servirent. Ne Suetonius quidem in tanto dis- 36
crimine silebat. Quanquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, ut spernerent sonores barbarorum et inanes minas. Plus illic feminarum 2
quam juventutis aspici: imbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincentium totiens fusi agnovissent. Etiam in multis legionibus paucos, qui 3
prælia profligarent; gloriæque eorum accessurum quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum et pilis emissis, post umbonibus et 4
gladiis stragem cædemque continuarent, prædæ immemores: parta victoria cuncta ipsis cessura. Is ardor 5
verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles et multa præliorum experientia,

37 ut, certus eventus, Suetonius daret pugnæ signum. Ac
primum legio gradu immota, et angustias loci pro mu-
nimento retinens, postquam propius suggressus hostis
2 certo jactu tela exhauserat, velut cuneo erupit. Idem
auxiliarium impetus; et eques protentis hastis perfringit
3 quod obvium et validum erat. Ceteri terga præbuere,
difficili effugio, quia circumjecta vehicula sæpserant abi-
4 tus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat;
confixaque telis etiam jumenta corporum cumulum auxe-
5 rant. Clara et antiquis victoriis par ea die laus parta:
quippe sunt qui paulo minus quam octoginta millia
Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis
ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis: Bou-
6 dicea vitam veneno finivit. Et Pœnius Postumus præ-
fectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadeci-
manorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari
gloria legionem suam fraudaverat abnueratque contra
ritum militiæ jussa ducis, se ipsum gladio transegit.

38 Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habi-
tus est ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias
Cæsar missis ex Germania duobus legionariorum milli-
bus, octo auxiliarium cohortibus ac mille equitibus;
quorum adventu nonani legionario milite suppleti sunt.
2 Cohortes alæque novis hibernaculis locatæ, quodque
nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque
3 ferro vastatur. Sed nihil æque quam fames affligebat
serendis frugibus incuriosos, et omni ætate ad bellum
4 versa, dum nostros commeatus sibi destinant. Gentes-
que præferoces tardius ad pacem inclinant, quia Julius
Classicianus, successor Cato missus et Suetonio discors,
bonum publicum privatis simultatibus impediebat, disper-
seratque novum legatum opperiendum esse, sine hostili
ira et superbia victoris clementer deditis consulturum.

Simul in urbem mandabat, nullum prælio finem expecta- 5
rent nisi succederetur Suetonio, cujus adversa pravitati
ipsius, prospera ad fortunam referebat. Igitur ad spec- 39
tandum Britanniæ statum missus est e libertis Polycli-
tus, magna Neronis spe posse auctoritate ejus non
modo inter legatum procuratoremque concordiam gigni,
sed et rebelles barbarorum animos pace componi. Nec 2
defuit Polyclitus quo minus, ingenti agmine Italiæ Gal-
liæque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militi-
bus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus 3
irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate
nondum cognita libertinorum potentia erat; miraban-
turque quod dux et exercitus, tanti belli confector,
servitiis obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in 4
mollius relata; detentusque rebus gerundis Suetonius,
quod post paucas naves in litore remigiumque in iis
amiserat, tanquam durante bello, tradere exercitum
Petronio Turpiliano, qui jam consulatu abierat, jubetur.
Is non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis
nomen segni otio imposuit.

Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum sena- 40
toris, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius
Balbus erat prætorius, simul longa senecta, simul or-
bitate et pecunia insidiis obnoxius. Ei propinquus 2
Valerius Fabianus, capessendis honoribus destinatus,
subdidit testamentum, ascitis Vinicio Rufino et Teren-
tio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum 3
et Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia
promptus, Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, ne-
que morum spernendus habebatur, nisi quod pauperta-
tem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus 4
tabulas iis quos memoravi et aliis minus illustribus
obsignat. Quod apud patres convictum; et Fabianus 5

Antoniusque cum Rufino et Terentio lege Cornelia
damnantur. Marcellum memoria majorum et preces
41 Cæsaris pœnæ magis quam infamiæ exemere. Perculit
is dies Pompeium quoque Ælianum, juvenem quæsto-
rium, tanquam flagitiorum Fabiani gnarum; eique Italia
2 et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari
ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne
apud præfectum urbis arguerentur, ad prætorem detu-
lisset, interim specie legum, mox prævaricando ultionem
3 elusurus. Additur senatus consulto, qui talem operam
emptitâsset vendidissetve, perinde pœna teneretur ac si
publico judicio calumniæ condemnatus.

42 Haud multo post præfectum urbis Pedanium Secun-
dum servus ipsius interfecit, seu negata libertate, cui
pretium pepigerat, sive amore exoleti infensus et domi-
2 num æmulum non tolerans. Ceterum cum vetere ex
more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansita-
verat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ
tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum
est; senatuque in ipso erant studia nimiam severitatem
aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus.
Ex quîs C. Cassius sententiæ loco in hunc modum
43 disseruit:—"Sæpenumero, patres conscripti, in hoc or-
dine interfui, cum contra instituta et leges majorum
nova senatus decreta postularentur; neque sum ad-
versatus, non quia dubitarem super omnibus negotiis
melius atque rectius olim provisum et, quæ converteren-
tur, deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris
2 studium meum extollere viderer. Simul, quicquid hoc
in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus de-
struendum non existimabam, ut maneret integrum, si
3 quando respublica consiliis eguisset. Quod hodie venit
consulari viro domi suæ interfecto per insidias serviles,

quas nemo prohibuit aut prodidit; quamvis nondum
concusso senatus consulto, quod supplicium toti familiæ
minitabatur. Decernite Hercule impunitatem, ut quem 4
dignitas sua defendat, cum præfectura urbis non pro-
fuerit! Quem numerus servorum tuebitur, cum Peda- 5
nium Secundum quadringenti non protexerint? Cui
familia opem feret, quæ ne in metu quidem peri-
cula nostra advertit? An, ut quidam fingere non eru- 6
bescunt, injurias suas ultus est interfector, quia de
paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium
detrahebatur? pronuntiemus ultro dominum jure cæsum
videri. Libet argumenta conquirere in eo quod sapien- 44
tioribus deliberatum est? Sed et si nunc primum sta-
tuendum haberemus, creditisne servum interficiendi
domini animum insumpsisse, ut non vox minax exci-
deret, nihil per temeritatem proloqueretur? Sane con- 2
silium occuluit, telum inter ignaros paravit: num ex-
cubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen in-
ferret, cædem patraret omnibus nesciis? Multa sce- 3
leris indicia præveniunt: servi si prodant, possumus
singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si per-
eundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta 4
majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cum
in agris aut domibus îsdem nascerentur, caritatemque
dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes 5
in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra
aut nulla sunt, colluviem istam nonnisi metu coërcueris.
At quidam insontes peribunt: nam et ex fuso exercitu 6
cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui sor-
tiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum ex- 7
emplum, quod contra singulos utilitate publica rependi-
tur." Sententiæ Cassii ut nemo unus contra ire ausus 45
est, ita dissonæ voces respondebant, numerum aut æta-

tem aut sexum ac plurimorum indubiam innocentiam
2 miserantium. Prævaluit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobata
3 multitudine et saxa ac faces minante. Tum Cæsar populum edicto increpuit, atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sæpsit.
4 Censuerat Cingonius Varro ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id a principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sævitiam intenderetur.

46 Damnatus îsdem consulibus Tarquitius Priscus, repetundarum Bithynis interrogantibus; magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum pro-
2 consulem ipsius meminerant. Census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

47 Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum præumbrante imperatoris fastigio datur, clarus; adeo ut Nero æger valetudine, et adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium rem publicam, rogantibus dehinc in
2 quo potissimum, addiderit in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, et quia nova
3 generis claritudine neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumque oleum equiti ac senatui Græca facilitate.

48 P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor,
A.U.C. 815. A.D. 62. quem in tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa adversus principem carmina factitavit, vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam

epulatur. Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper sena- 2
torium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat,
majestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex; 3
credebaturque haud perinde exitium Antistio quam
imperatori gloriam quæri, ut condemnatus a senatu
intercessione tribunicia morti eximeretur. Et cum 4
Ostorius nihil audivisse pro testimonio dixisset, adver-
sis testibus creditum; censuitque Junius Marullus con-
sul designatus adimendam reo præturam, necandumque
more majorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus 5
Thrasea, multo cum honore Cæsaris et acerrime in-
crepito Antistio, non quicquid nocens reus pati mere-
retur, id egregio sub principe et nulla necessitate
obstricto senatui statuendum, disseruit. Carnificem et 6
laqueum pridem abolita; et esse pœnas legibus con-
stitutas, quibus sine judicum sævitia et temporum
infamia supplicia decernerentur. Quin in insula, pub- 7
licatis bonis, quo longius sontem vitam traxisset, eo
privatim miseriorem et publicæ clementiæ maximum
exemplum futurum. Libertas Thraseæ servitium ali- 49
orum rupit, et postquam discessionem consul permiserat,
pedibus in sententiam ejus iere, paucis exemptis; in
quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, op-
timum quemque jurgio lacessens et respondenti reticens,
ut pavida ingenia solent. At consules perficere decre- 2
tum senatus non ausi, de consensu scripsere Cæsari.
Ille, inter pudorem et iram cunctatus, postremo rescrip- 3
sit nulla injuria provocatum Antistium gravissimas in
principem contumelias dixisse; earum ultionem a pa-
tribus postulatam, et pro magnitudine delicti pœnam
statui par fuisse. Ceterum se, qui severitatem decer- 4
nentium impediturus fuerit, moderationem non pro-
hibere: statuerent ut vellent; datam et absolvendi

5 licentiam. His atque talibus recitatis, et offensione
manifesta, non ideo aut consules mutavere relationem
aut Thrasea decessit sententia, ceterive quæ proba-
verant deseruere; pars, ne principem objecisse invidiæ
viderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmi-
tudine animi et ne gloria intercideret.

50 Haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus
est, quod multa et probrosa in patres et sacerdotes com-
posuisset iis libris, quibus nomen *Codicillorum* dederat.
2 Adjiciebat Talius Geminus accusator venditata ab eo
munera principis et adipiscendorum honorum jus. Quæ
causa Neroni fuit suscipiendi judicii, convictumque
Veientonem Italia depulit, et libros exuri jussit, con-
quisitos lectitatosque, donec cum periculo parabantur:
mox licentia habendi oblivionem attulit.

51 Sed gravescentibus in dies publicis malis subsidia
minuebantur, concessitque vita Burrus, incertum vale-
2 tudine an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod
in se tumescentibus paulatim faucibus et impedito meatu
3 spiritum finiebat. Plures jussu Neronis, quasi reme-
dium adhiberetur, illitum palatum ejus noxio medicamine
asseverabant, et Burrum intellecto scelere, cum ad
visendum eum princeps venisset, aspectum ejus aver-
satum sciscitanti hactenus respondisse, "ego me bene
4 habeo." Civitati grande desiderium ejus mansit per
memoriam virtutis et successorum alterius segnem in-
nocentiam, alterius flagrantissima flagitia [adulteria.]
5 Quippe Cæsar duos prætoriis cohortibus imposuerat;
Fænium Rufum ex vulgi favore, quia rem frumentariam
sine quæstu tractabat, Sofonium Tigellinum, veterem
6 impudicitiam atque infamiam in eo secutus. Atque illi
pro cognitis moribus fuere, validior Tigellinus in animo
principis et intimis libidinibus assumptus, prospera

populi et militum fama Rufus; quod apud Neronem adversum experiebatur.

Mors Burri infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis 52
artibus idem virium erat altero velut duce amoto, et
Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationi- 2
bus Senecam adoriuntur, tanquam ingentes et privatum modum evectas opes adhuc augeret, quodque studia civium in se verteret, hortorum quoque amœnitate et villarum magnificentia quasi principem supergrederetur.
Objiciebant etiam eloquentiæ laudem uni sibi asciscere, 3
et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor
eorum evenisset. Nam oblectamentis principis palam 4
iniquum, detractare vim ejus equos regentis, illudere
voces, quotiens caneret. Quem ad finem nihil in re 5
publica clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? certe finitam Neronis pueritiam, et robur juventæ adesse. Exueret magistrum, satis amplis doctoribus
instructus majoribus suis. At Seneca criminantium 53
non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem ejus magis aspernante Cæsare, tempus
sermoni orat, et accepto ita incipit:—“Quartus decimus 2
annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ ammotus sum, octavus, ut imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulâsti, ut nihil felicitati meæ desit nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis,
nec meæ fortunæ sed tuæ. Abavus tuus Augustus 3
Marco Agrippæ Mytilenense secretum, C. Mæcenati urbe in ipsa velut peregrinum otium permisit; quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus ampla quidem, sed pro ingentibus meritis,
præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ ad- 4
hibere potui, quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata, et quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ

rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium.
5 At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circum-
dedisti, adeo ut plerumque intra me ipse volvam, 'Egone,
equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis
annumeror? inter nobiles et longa decora præferentes
6 novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis con-
tentus? tales hortos extruit, et per hæc suburbana
incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato fenore
exuberat?' Una defensio occurrit, quod muneribus tuis
54 obniti non debui. Sed uterque mensuram implevimus;
et †tu, quantum princeps tribuere amico posset, et ego,
quantum amicus a principe accipere: cetera invidiam
2 augent. Quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam
magnitudinem jacet; sed mihi incumbit: mihi sub-
3 veniendum est. Quomodo in militia aut via fessus
adminiculum orarem, ita in hoc itinere vitæ, senex et
levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra
4 sustinere non possim, præsidium peto. Jube rem per
procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi.
Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis
quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum
aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo.
5 Superest tibi robur, et tot per annos visum fastigii
regimen; possumus seniores amici quietem respondere.
Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa
55 vexisse qui et modica tolerarent." Ad quæ Nero sic
ferme respondit:—"Quod meditatæ orationi tuæ statim
occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non
2 tantum prævisa sed subita expedire docuisti. Abavus
meus Augustus Agrippæ et Mæcenati usurpare otium
post labores concessit, sed in ea ipsa ætate, cujus auc-
toritas tueretur quicquid illud et qualecunque tribuisset;
3 ac tamen neutrum datis a se præmiis exuit. Bello et

periculis meruerant: in iis enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela et manus tuæ defuissent in armis agenti. Sed, quod præsens conditio poscebat, 4
ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam, fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum 5
vita suppetet, æterna erunt: quæ a me habes, horti et fenus et villæ, casibus obnoxia sunt. Ac licet multa 6
videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores 7
spectantur. Unde etiam rubori mihi est quod, præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Ve- 56
rum et tibi valida ætas, rebusque et fructui rerum sufficiens, et nos prima imperii spatia ingredimur, nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio, postponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, 2
tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin, si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas, ornatumque robur subsidio impensius regis? Non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, 3
si reliqueris principem, sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus, in ore omnium versabitur. Quodsi maxime 4
continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere." His adjicit complexum et oscula, factus 5
natura et consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante 6
sermonum,) grates agit: sed instituta prioris potentiæ commutat, prohibet cœtus salutantium, vitat comitantes, rarus per urbem, quasi valetudine infensa aut sapientiæ studiis domi attineretur.

Perculso Seneca promptum fuit Rufum Fænium im- 57
minuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus, et malas artes, quibus solis

pollebat, gratiores ratus, si principem societate scelerum
obstringeret, metus ejus rimatur; compertoque Plau-
tum et Syllam maxime timeri, Plautum in Asiam, Syl-
lam in Galliam Narbonensem nuper amotos, nobilitatem
eorum et propinquos huic Orientis, illi Germaniæ, ex-
2 ercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas
spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare; cui
caveri utcunque ab urbanis insidiis præsentia: longin-
3 quos motus quonam modo comprimi posse? Erectas
Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos
4 Asiæ populos claritudine avi Drusi. Syllam inopem,
unde præcipuam audaciam, et simulatorem segnitiæ,
5 dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opi-
bus ne fingere quidem cupidinem otii, sed veterum
Romanorum imitamenta præferre, assumpta etiam Stoi-
corum arrogantia sectaque, quæ turbidos et negotiorum
6 appetentes faciat. Nec ultra mora. Sylla, sexto die
pervectis Massiliam percussoribus, ante metum et ru-
morem interficitur, cum epulandi causa discumberet.
Relatum caput ejus illusit Nero tanquam præmatura
58 canitie deforme. Plauto parari necem non perinde
occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur; et
spatium itineris ac maris, tempusque interjectum, mo-
verat famam; vulgoque fingebant petitum ab eo Cor-
bulonem, magnis tum exercitibus præsidentem et, clari
atque insontes †si interficerentur, præcipuum ad pe-
2 ricula. Quin et Asiam favore juvenis arma cepisse,
nec milites ad scelus missos aut numero validos aut
animo promptos, postquam jussa efficere nequiverint,
3 ad spes novas transisse. Vana hæc, more famæ, cre-
dentium otio augebantur; ceterum libertus Plauti ce-
leritate ventorum prævenit centurionem, et mandata
L. Antistii soceri attulit: effugeret segnem mortem,

†otium (*obvium ?*) suffugium, et magni nominis miseratione reperturum bonos, consociaturum audaces. Nullum interim subsidium aspernandum. Si sexaginta 4
milites (tot enim adveniebant,) propulisset, dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura quæ adusque bellum evalescerent. Denique 5
aut salutem tali consilio quæri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse. Sed Plautum ea 59
non movere; sive nullam opem providebat inermis atque exul, seu tædio ambiguæ spei, an amore conjugis et liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alios a 2
socero nuntios venisse ferant, tanquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiæ, Cœranum Græci, Mysonium Tusci generis, constantiam opperiendæ mortis pro incerta et trepida vita suasisse. Repertus est certe 3
per medium diei nudus exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone spadone, quem Nero centurioni et manipulo, quasi satellitibus ministrum regium, præposuerat. Caput interfecti relatum; 4
cujus aspectu, (ipsa principis verba referam,) "Cur," inquit, "Nero," * * *, et posito metu nuptias Poppææ, ob ejusmodi terrores dilatas, maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeste ageret, nomine patris et studiis populi gravem. Sed ad senatum lit- 5
teras misit, de cæde Syllæ Plautique haud confessus, verum utriusque turbidum ingenium esse, et sibi incolumitatem rei publicæ magna cura haberi. Decretæ 6
eo nomine supplicationes, utque Sylla et Plautus senatu moverentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta 60
scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, sterilem dictitans: exin Poppææ conjungitur. Ea diu pellex, et adulteri Neronis, mox mariti 2

potens, quemdam ex ministris Octaviæ impulit servilem
3 ei amorem objicere. Destinaturque reus cognomento
Eucærus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus.
4 Actæ ob id de ancillis quæstiones, et vi tormentorum
victis quibusdam ut falsa annuerent, plures perstitere
sanctitatem dominæ tueri; ex quibus una instanti Ti-
gellino castiora esse muliebria Octaviæ respondit quam
5 os ejus. Movetur tamen primo civilis discidii specie;
domumque Burri, prædia Plauti, infausta dona, accipit:
mox in Campaniam pulsa est addita militari custodia.
6 Inde crebri questus nec occulti per vulgum, cui minor
sapientia, ex mediocritate fortunæ pauciora pericula
sunt. [His] quanquam Nero pænitentia flagitii, con-
61 jugem revocavit Octaviam. Exin læti Capitolium scan-
dunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ pro-
ruunt, Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt
2 floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in
principis laudes [repetitum] venerantium. Jamque et
Palatium multitudine et clamoribus complebant, cum
emissi militum globi verberibus et intento ferro turba-
3 tos disjecere. Mutataque quæ per seditionem ver-
terant, et Poppææ honos repositus est. Quæ semper
odio, tum et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingru-
eret aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta
genibus ejus, non eo loci res suas agi, ut de matrimonio
certet, (quanquam id sibi vita potius,) sed vitam ipsam
in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviæ,
quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi quæ
4 vix bello evenirent. Arma illa adversus principem
sumpta; ducem tantum defuisse, qui motis rebus facile
reperiretur: omitteret modo Campaniam et in urbem
ipsam pergeret, ad cujus nutum absentis tumultus
5 cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujus-
quam offensionem? an quia veram progeniem penatibus

Cæsarum datura sit? malle populum Romanum tibicinis Ægyptii subolem imperatorio fastigio induci! De- 6
nique, si id rebus conducat, libens quam coactus acciret dominam, vel consuleret securitati justa ultione. Et 7
modicis remediis primos motus consedisse: at si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum daturos. Varius sermo, et ad metum atque iram ac- 62
commodatus, terruit simul audientem et accendit. Sed parum valebat suspicio in servo, et quæstionibus ancillarum elusa erat. Ergo confessionem alicujus quæri 2
placet, cui rerum quoque novarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi 3
apud Misenum, ut memoravi, præfectus; levi post admissum scelus gratia, dein graviore odio, quia malorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igi- 4
tur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet: solum incolumitati principis adversus insidiantem matrem subvenisse; locum haud minoris gratiæ instare, si conjugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus: fa- 5
teretur Octaviæ adulterium. Occulta quidem ad præsens sed magna ei præmia et secessus amœnos promittit, vel, si negavisset, necem intentat. Ille insita vecor- 6
dia, et facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quam jussum erat fingit fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exilium toleravit et fato obiit. At 63
Nero præfectum in spem sociandæ classis corruptum, et, incusatæ paulo ante sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta, edicto memorat, insulaque Pandataria Octaviam claudit. Non 2
alia exul visentium oculos majore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ a Tiberio, recentior Juliæ memoria obversabatur a Claudio pulsæ. Sed 3
illis robur ætatis affuerat: læta aliqua viderant, et præ-

sentem sævitiam melioris olim fortunæ recordatione al-
4 levabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre et statim fratre; tum ancilla domina validior, et Poppæa nonnisi in perniciem uxoris nupta, postremo crimen omni exitio
64 gravius. Ac puella vicesimo ætatis anno, inter centuriones et milites, præsagio malorum jam vita exempta,
2 nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus mori jubetur, cum jam viduam se et tantum sororem testaretur, communesque Germanicos et postremo Agrippinæ nomen cieret, qua incolumi infelix quidem matrimonium sed sine exitio pertulisset.
3 Restringitur vinclis, venæque ejus per omnes artus exsolvuntur; et quia pressus pavore sanguis tardius
4 labebatur, præfervidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sævitia, quod caput amputatum latumque
5 in urbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad †eum finem memoravimus, †ut quicunque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, præsumptum habeant, quotiens fugas et cædes jussit princeps, totiens grates deis actas, quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse.
6 Neque tamen silebimus, si quod senatus consultum adulatione novum aut patientia postremum fuit.

65 Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus est, Doryphorum quasi adversatum nuptiis Poppææ, Pallantem, quod immensam pecuniam
2 longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam ut C. Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine perculsus est. Unde Pisoni timor, et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER QUINTUS DECIMUS.

INTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbu- 1
lonis rebus regemque alienigenam Tigranen Armeniæ impositum, simul fratre Tiridate pulso spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens, magnitudine rursum Romana et continui fœderis reverentia diversas ad curas trahebatur; cunctator ingenio et defectione Hyrcanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus.
Atque illum ambiguum novus insuper nuntius con- 2
tumeliæ extimulat: quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat; idque primores gentium ægre tolerabant, eo contemptionis descensum ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate
obsidis tot per annos inter mancipia habiti. Accende- 3
bat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenûm regimen, quod præsidium aut unde peteret, rogitans.
Jam de Armenia concessum, proxima trahi; et nisi 4
defendant Parthi, levius servitium apud Romanos de-
ditis quam captis esse. Tiridates quoque regni pro- 5
fugus per silentium aut modice querendo gravior erat: non enim ignavia magna imperia contineri; virorum

armorumque faciendum certamen; id in summa fortuna
æquius quod validius; et sua retinere privatæ domus,
2 de alienis certare regiam laudem esse. Igitur com-
motus his Vologeses concilium vocat, et proximum sibi
Tiridaten constituit, atque ita orditur:—"Hunc ego
eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem
summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ
deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur: nam Me-
2 dos Pacorus ante ceperat. Videbarque, contra vetera
fratrum odia et certamina, familiæ nostræ penates rite
3 composuisse. Prohibent Romani, et pacem nunquam
ipsis prospere lacessitam nunc quoque in exitium suum
abrumpunt. Non ibo inficias: æquitate quam sanguine,
causa quam armis, retinere parta majoribus malueram:
4 si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra qui-
dem vis et gloria †in integro est, addita modestiæ fama,
quæ neque summis mortalium spernenda est et a dîs
5 æstimatur." Simul diademate caput Tiridatis evinxit;
promptam equitum manum, quæ regem ex more secta-
tur, Monesi nobili viro tradidit, adjectis Adiabenorum
auxiliis; mandavitque Tigranen Armenia exturbari,
dum ipse positis adversus Hyrcanos discordiis vires
intimas molemque belli ciet, provinciis Romanis mi-
3 nitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt,
legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano
subsidium Tigrani mittit; occulto præcepto, composi-
tius cuncta quam festinantius agerent: quippe bellum
2 habere quam gerere malebat. Scripseratque Cæsari
proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet:
Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse.
3 Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis
locat, tumultuariam provincialium manum armat, hos-
4 tiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena

aquarum regio est, castella fontibus imposita; quosdam
rivos congestu arenæ abdidit. Ea dum a Corbulone 4
tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses,
ut famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum
Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocertam, urbem 2
copia defensorum et magnitudine mœnium validam.
Ad hoc Nicephorius amnis haud spernenda latitudine 3
partem murorum ambit; et ducta ingens fossa, qua
fluvio diffidebatur. Inerantque milites et provisi ante 4
commeatus; quorum subvectu pauci avidius progressi
et repentinis hostibus circumventi, ira magis quam
metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exequen- 5
das obsidiones nulla comminus audacia: raris sagittis
neque clausos exterret et semet frustratur. Adiabeni 6
cum promovere scalas et machinamenta inciperent,
facile detrusi, mox erumpentibus nostris cæduntur.
Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderan- 5
dum fortunæ ratus misit ad Vologesen qui expostu-
larent vim provinciæ illatam: socium amicumque regem,
cohortes Romanas circumsideri. Omitteret potius ob- 2
sidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum.
Casperius centurio in eam legationem delectus apud
oppidum Nisibin, septem et triginta millibus passuum
a Tigranocerta distantem, adit regem et mandata feroci-
ter edidit. Vologesi vetus et penitus infixum erat 3
arma Romana vitandi; nec præsentia prospere fluebant.
Irritum obsidium; tutus manu et copiis Tigranes; fu- 4
gati qui expugnationem sumpserant; missæ in Arme-
niam legiones, et aliæ pro Syria paratæ ultro irrumpere;
sibi imbecillum equitem pabuli inopia: nam exorta vis
locustarum ambederat quicquid herbidum aut frondo-
sum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missu- 5
rum ad imperatorem Romanum legatos super petenda

Armenia et firmanda pace respondet. Monesen omit-
6 tere Tigranocertam jubet; ipse retro concedit. Hæc
plures ut formidine regis et Corbulonis minis patrata
2 ac magnifica extollebant. Alii occulte pepigisse inter-
pretabantur, ut omisso utrinque bello et abeunte Volo-
3 gese Tigranes quoque Armenia abscederet. Cur enim
exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur
deserta per otium quæ bello defenderant? an melius
hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tu-
4 guriis, quam in sede regni modo retenti? Dilata prorsus
arma, ut Vologeses cum alio quam cum Corbulone
certaret, Corbulo meritæ tot per annos gloriæ non ultra
5 periculum faceret. Nam, ut rettuli, proprium ducem
tuendæ Armeniæ poposcerat, et adventare Cæsennius
6 Pætus audiebatur. Jamque aderat, copiis ita divisis ut
quarta et duodecima legiones, addita quinta, quæ recens
e Mœsis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cap-
padocumque auxilia Pæto obedirent, tertia et sexta
et decima legiones priorque Syriæ miles apud Corbu-
lonem manerent; cetera ex rerum usu sociarent parti-
7 renturve. Sed neque Corbulo æmuli patiens; et Pæ-
tus, cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur,
despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, usurpatas
nomine tenus urbium expugnationes dictitans: se tri-
buta ac leges et pro umbra regis Romanum jus victis
7 impositurum. Sub idem tempus legati Vologesis, quos
ad principem missos memoravi, revertere irriti, bellum-
2 que propalam sumptum a Parthis. Nec Pætus detrec-
tavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisu-
lanus Vettonianus eo in tempore, duodecimam Calavius
3 Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam
in transgressu Euphratis, quem ponte tramittebant,
nulla palam causa turbatus equus, qui consularia in-

signia gestabat, retro evasit. Hostiaque, quæ mu- 4
niebantur, hibernaculis assistens semifacta opera fuga
perrupit seque vallo extulit. Et pila militum arsere, 5
magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus
telis decertat. Ceterum Pætus spretis ominibus, nec- 8
dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ
provisu, rapit exercitum trans montem Taurum recu-
perandis, ut ferebat, Tigranocertis, vastandisque re-
gionibus quas Corbulo integras omisisset. Et capta 2
quædam castella, gloriæque et prædæ nonnihil partum,
si aut gloriam cum modo aut prædam cum cura habu-
isset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri 3
nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, et in-
stante jam hieme, reduxit exercitum, composuitque ad
Cæsarem litteras quasi confecto bello, verbis magnificis,
rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam 9
Euphratis ripam crebrioribus præsidiis insedit; et ne
ponti injiciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent,
(jam enim subjectis campis magna specie volitabant,)
naves magnitudine præstantes et connexas trabibus ac
turribus auctas agit per amnem, catapultisque et balistis
proturbat barbaros; in quos saxa et hastæ longius
permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adæ-
quarentur. Dein pons continuatus, collesque adversi 2
per socias cohortes, post legionum castris occupantur,
tanta celeritate et ostentatione virium ut Parthi, omisso
paratu invadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam
verterent. Ubi Pætus imminentium nescius, quintam 10
legionem procul in Ponto habebat, reliquas promiscuis
militum commeatibus infirmaverat, donec adventare Vo-
logesen magno et infenso agmine auditum. Accitur 2
legio duodecima, et unde famam aucti exercitus spera-
verat, prodita infrequentia. Qua tamen retineri castra 3

et eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut
4 suis aut in alienis consiliis constantia fuisset. Veru
ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatu
erat, rursus, ne alienæ sententiæ indigens videretu
5 in diversa ac deteriora transibat. Et tunc relicti
hibernis, non fossam neque vallum sibi sed corpora e
arma in hostem data clamitans, duxit legiones quas
6 prælio certaturus. Deinde amisso centurione et paucis
militibus, quos visendis hostium copiis præmiserat, tre-
7 pidus remeavit. Et quia minus acriter Vologeses insti-
terat, vana rursus fiducia tria millia delecti peditis
proximo Tauri jugo imposuit, quo transitum regis
arcerent; alares quoque Pannonios, robur equitatus,
8 in parte campi locat. Conjux ac filius castello, cui
Arsamosata nomen est, abditi, data in præsidium cohorte
ac disperso milite, qui in uno habitus vagum hostem
9 promptius sustentavisset. Ægre compulsum ferunt ut
instantem Corbuloni fateretur. Nec a Corbulone pro-
peratum, quo gliscentibus periculis etiam subsidii laus
10 augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex
tribus legionibus et alarios octingentos, parem nume-
11 rum e cohortibus jussit. At Vologeses, quamvis ob-
sessa a Pæto itinera hinc peditatu inde equite accepisset,
nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit,
legionarios obtrivit; uno tantum centurione Tarquitio
Crescente turrim, in qua præsidium agitabat, defendere
auso, factaque sæpius eruptione et cæsis qui barbarorum
propius suggrediebantur, donec ignium jactu circum-
2 veniretur. Peditum si quis integer, longinqua et avia,
vulnerati castra repetivere, virtutem regis, sævitiam et
copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credu-
3 litate eorum qui eadem pavebant. Ne dux quidem
obniti adversis, sed cuncta militiæ munia deseruerat,

missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret propere,
signa et aquilas et nomen reliquum infelicis exercitus
tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, re-
tenturos. Ille interritus, et parte copiarum apud Syriam 12
relicta ut munimenta Euphrati imposita retinerentur,
qua proximum et commeatibus non egenum, regionem
Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios pe-
tivit. Comitabantur exercitum, præter alia sueta bello, 2
magna vis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem
famemque depelleret. Primum e perculsis Paccium 3
primipili centurionem obvium habuit, dein plerosque mi-
litum; quos, diversas fugæ causas obtendentes, redire
ad signa et clementiam Pæti experiri monebat: se nisi
victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, 4
hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere.
Non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana
duasque in iis legiones, pretium laboris peti. Si sing- 5
ulis manipularibus præcipua servati civis corona impe-
ratoria manu tribueretur, quod illud et quantum decus,
ubi par eorum numerus apisceretur, qui attulissent salu-
tem et qui accepissent! His atque talibus in commune 6
alacres, (et erant quos pericula fratrum aut propinquorum
propriis stimulis incenderent,) continuum diu noctuque
iter properabant. Eoque intentius Vologeses premere 13
obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo
imbellis ætas defendebatur, appugnare, propius incedens
quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in prælium eli-
ceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quam 2
munimenta propugnabant, pars jussu ducis, et alii
propria ignavia, ut Corbulonem opperientes, ac vis †si
ingrueret, provisis exemplis Caudii et Numantiæ. Ne- 3
que eandem vim Samnitibus Italico populo aut Pœnis,
Romani imperii æmulis. Validam quoque et laudatam 4

antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, saluti con-
5 suluisse. Qua desperatione exercitus dux subactus primas tamen litteras ad Vologesen non supplices sed in modum querentis composuit, quod pro Armeniis semper Romanæ ditionis, aut subjectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex æquo
6 utilem; ne præsentia tantum spectaret. Ipsum adversus duas legiones totis regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juva-
14 rent. Ad ea Vologeses nihil pro causa, sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridaten rescripsit; illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armenia cernerent; adjecisse deos dignum Arsacidarum, simul
2 et de legionibus Romanis statuerent. Missi post a Pæto nuntii et regis colloquium petitum, qui Vasacen
3 præfectum equitatus ire jussit. Tum Pætus Lucullos, Pompeios, et si qua Cæsares obtinendæ donandæve Armeniæ egerant, Vasaces imaginem retinendi largi-
4 endive penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum in vicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis quæ pepigissent adhibetur.
5 Placuitque liberari obsidio legiones, et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi; quibus perpetratis copia Vologesi fieret
15 mittendi ad Neronem legatos. Interim flumini Arsaniæ (is castra præfluebat,) pontem imposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi quasi documentum victo-
2 riæ jusserant. Namque iis usui fuit; nostri per diversum iere. Addidit rumor sub jugum missas legiones et alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Ar-
3 meniis usurpatum est. Namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia aut jumenta agnos-

centes abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta 4
arma, pavido milite et concedente, ne qua prælii causa
existeret. Vologeses armis et corporibus cæsorum ag- 5
gregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugien-
tium legionum abstinuit. Fama moderationis quære- 6
batur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsa-
niam elephanto insidens, proximus quisque regem vi
equorum perrupere, quia rumor incesserat pontem ces-
surum oneri dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi
sunt, validum et fidum intellexere. Ceterum obses- 16
sis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit ut
horreis ignem injicerent, contraque prodiderit Corbulo
Parthos inopes copiarum, et pabulo attrito relicturos
oppugnationem, neque se plus tridui itinere afuisse.
Adjicit jure jurando Pæti cautum apud signa, astanti- 2
bus iis quos testificando rex misisset, neminem Roma-
num Armeniam ingressurum, donec referrentur litteræ
Neronis, an paci annueret. Quæ ut augendæ infamiæ 3
composita, sic reliqua non in obscuro habentur, una
die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum,
desertis passim sauciis, neque minus deformem illam
fugientium trepidationem quam si terga in acie ver-
tissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphra- 4
tis obvius, non eam speciem insignium et armorum
prætulit ut diversitatem exprobraret. Mæsti manipuli 5
ac vicem commilitonum miserantes ne lacrimis quidem
temperare. Vix præ fletu usurpata consalutatio. De- 6
cesserat certamen virtutis et ambitio gloriæ, felicium
hominum affectus: sola misericordia valebat, et apud
minores magis. Ducum inter se brevis sermo secutus 17
est. Hoc conquerente irritum laborem, potuisse bel-
lum fuga Parthorum finiri, ille integra utrique cuncta
respondit: converterent aquilas et juncti invaderent

2 Armeniam abscessu Vologesis infirmatam. Non ea im-
peratoris habere mandata Corbulo: periculo legionum
commotum e provincia egressum, quando in incerto
habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum.
3 Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes,
confectus spatiis itinerum, alacrem et facilitate campo-
4 rum prævenientem equitem assequeretur. Exin Pætus
per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbu-
lonem missi nuntii, detraheret castella trans Euphraten,
5 amnemque, ut olim, medium faceret. Ille Armeniam
quoque diversis præsidiis vacuam fieri expostulabat.
Et postremo concessit rex; dirutaque quæ Euphraten
ultra communiverat Corbulo, et Armenii sine arbitro
18 relicti sunt. At Romæ tropæa de Parthis arcusque
medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu
integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui
2 consulitur spreta conscientia. Quin et dissimulandis
rerum externarum curis, Nero frumentum plebis ve-
tustate corruptum in Tiberim jecit, quo securitatem an-
3 nonæ sustentaret. Cujus pretio nihil additum est,
quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia
tempestatis, et centum alias Tiberi subvectas fortuitus
4 ignis, absumpsisset. Tres dein consulares, L. Pisonem,
Ducenium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus
publicis præposuit, cum insectatione priorum principum,
qui gravitate sumptuum justos reditus anteissent: se
annuum sexcenties sestertium rei publicæ largiri.

19 Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum
propinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi
fictis adoptionibus asciscerent filios, præturasque et pro-
vincias inter patres sortiti statim emitterent manu quos
2 adoptaverant. Magna cum invidia senatum adeunt;
jus naturæ, labores educandi adversus fraudem et artes

et brevitatem adoptionis enumerant. Satis pretii esse 3
orbis quod multa securitate, nullis oneribus gratiam,
honores, cuncta prompta et obvia haberent. Sibi pro- 4
missa legum diu expectata in ludibrium verti, quando
quis, sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa
patrum vota repente adæquaret. Factum ex eo senatus 5
consultum ne simulata adoptio in ulla parte muneris
publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus
prodesset.

Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ce- 20
teris criminibus, ut solent prævalidi provincialium et
opibus nimiis ad injurias minorum elati: una vox ejus
usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dicti-
tâsset in sua potestate situm an proconsulibus, qui
Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occa- 2
sionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens,
postquam de reo censuerat provincia Creta depellendum,
hæc addidit:—"Usu probatum est, Patres Conscripti,
leges egregias, exempla honesta apud bonos ex delictis
aliorum gigni. Sic oratorum licentia Cinciam roga- 3
tionem, candidatorum ambitus Julias leges, magistra-
tuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. Nam culpa 4
quam pœna tempore prior, emendari quam peccare
posterius est. Ergo adversus novam provincialium 5
superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus
consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis
opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in
civium judicio esse. Olim quidem non modo prætor 21
aut consul sed privati etiam mittebantur, qui provin-
cias viserent et, quid de cujusque obsequio videretur,
referrent; trepidabantque gentes de existimatione sin-
gulorum. At nunc colimus externos et adulamur; et 2
quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accu-

3 satio decernitur. Decernaturque et maneat provincia-
libus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus
falsa et precibus expressa perinde cohibeatur quam
4 malitia, quam crudelitas. Plura sæpe peccantur dum
demeremur, quam dum offendimus. Quædam immo
virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum
5 gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum
meliora ferme, et finis inclinat, dum in modum candida-
torum suffragia conquirimus; quæ si arceantur, æqua-
6 bilius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut
metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita
22 gratiarum actione ambitio cohibebitur." Magno as-
sensu celebrata sententia, non tamen senatus consultum
perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re relatum.
2 Mox, auctore principe, sanxere, ne quis ad concilium
sociorum referret agendas apud senatum propraetoribus
prove consulibus grates, neu quis ea legatione fun-
geretur.

3 Isdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagra-
vit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta.
4 Et motu terræ celebre Campaniæ oppidum Pompeii
magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis
Lælia, in cujus locum Cornelia ex familia Cossorum
capta est.

23 Memmio Regulo [et] Verginio Rufo consulibus, natam
A.U.C. 816. A.D. 63. sibi ex Poppæa filiam Nero ultra mortale gaudium
accepit, appellavitque Augustam, dato et Poppææ eodem
cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit,
2 ubi ipse generatus erat. Jam senatus uterum Poppææ
commendaverat dîs, votaque publice susceperat; quæ
3 multiplicata exsolutaque. Et additæ supplicationes tem-
plumque Fecunditati, et certamen ad exemplar Actiacæ
religionis decretum, utque Fortunarum effigies aureæ in

solio Capitolini Jovis locarentur; ludicrum circense,
ut Juliæ genti apud Bovillas, ita Claudiæ Domitiæ-
que apud Antium ederetur. Quæ fluxa fuere, quartum 4
intra mensem defuncta infante. Rursusque exortæ
adulationes censentium honorem divæ et pulvinar ædem-
que et sacerdotem. Atque ipse ut lætitiæ, ita mæroris 5
immodicus egit. Annotatum est, omni senatu Antium
sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum im-
moto animo prænuntiam imminentis cædis contume-
liam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, 6
qua reconciliatum se Thraseæ apud Senecam jactaverit,
ac Senecam Cæsari gratulatum. Unde gloria egregiis
viris et pericula gliscebant.

Inter quæ, veris principio, legati Parthorum mandata 24
regis Vologesis litterasque in eandem formam attulere:
se priora et totiens jactata super obtinenda Armenia
nunc omittere, quoniam dii, quamvis potentium populo-
rum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia
Romana tradidissent. Nuper clausum Tigranen; post 2
Pætum legionesque cum opprimere posset, incolumes
dimisisse: satis approbatam vim; datum et lenitatis
experimentum. Nec recusaturum Tiridaten accipiendo 3
diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione
attineretur. Iturum ad signa et effigies principis, ubi
legionibus coram regnum auspicaretur. Talibus Volo- 25
gesis litteris, quia Pætus diversa tanquam rebus integris
scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis adve-
nerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos
excessisse respondit. Tum intellecto barbarorum irrisu, 2
qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores
civitatis Nero, bellum anceps an pax inhonesta placeret.
Nec dubitatum de bello: et Corbulo militum atque 3
hostium tot per annos gnarus gerendæ rei præficitur, ne

cujus alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti
4 piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen,
unde spes fieret non frustra eadem oraturum Tiridaten,
5 si preces ipse attulisset. Syriæque executio C. Itio,
copiæ militares Corbuloni permissæ; et quinta decima
legio ducente Mario Celso e Pannonia adjecta est.
6 Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisque et procuratoribus, et qui prætorum finitimas provincias regebant,
jussis Corbulonis obsequi; in tantum ferme modum
aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompeio
7 bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum,
cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit
Cæsar, his ferme verbis, ignoscere se statim, ne tam
promptus in pavorem longiore sollicitudine ægresceret.
26 At Corbulo quarta et duodecima legionibus, quæ fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis parum habiles
prælio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac
tertiam legiones, integrum militem et crebris ac pros-
2 peris laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Additque legionem quintam, quæ per Pontum agens expers
cladis fuerat, simul quintadecimanos recens adductos, et
vexilla delectorum ex Illyrico et Ægypto, quodque
alarum cohortiumque, et auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, qua tramittere Euphraten para-
3 bat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat,
orditurque magnifica de auspiciis imperatoriis rebusque
a se gestis, adversa in inscitiam Pæti declinans, multa
27 auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat. Mox
iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetustas obsæpserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud aspernatus, adjungit iis
centuriones cum mandatis non immitibus: nec enim
adhuc eo ventum ut certamine extremo opus esset.

Multa Romanis secunda, quædam Parthis evenisse, do- 2
cumento adversus superbiam. Proinde et Tiridati con-
ducere intactum vastationibus regnum dono accipere,
et Vologesen melius societate Romana quam damnis
mutuis genti Parthorum consulturum. Scire quantum 3
intus discordiarum, quamque indomitas et præferoces
nationes regeret. Contra imperatori suo immotam
ubique pacem et unum id bellum esse. Simul consilio 4
terrorem adjicere, et megistanas Armenios, qui primi a
nobis defecerant, pellit sedibus; castella eorum exscin-
dit; plana, edita, validos invalidosque, pari metu com-
plet. Non infensum, nec cum hostili odio Corbulo- 28
nis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium
ejus fidum credebant. Ergo Vologeses neque atrox
in summam, et quibusdam præfecturis inducias petit.
Tiridates locum diemque colloquio poscit. Tempus pro- 2
pinquum, locus, in quo nuper obsessæ cum Pæto le-
giones erant, cum barbaris delectus esset ob memo-
riam lætioris sibi rei, Corbulo non vitavit, ut dissimili-
tudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamia Pæti 3
angebatur; quod eo maxime patuit, quia filio ejus tri-
buno ducere manipulos atque operire reliquias malæ
pugnæ imperavit. Die pacta Tiberius Alexander, il- 4
lustris eques Romanus, minister bello datus, et Vinianus
Annius, gener Corbulonis, nondum senatoria ætate sed
pro legato quintæ legioni impositus, in castra Tiridatis
venere, honore ejus, ac ne metueret insidias tali pig-
nore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Cor- 5
bulone rex prior equo desiluit; nec cunctatus Corbulo,
sed pedes uterque dexteras miscuere. Exin Romanus 29
laudat juvenem omissis præcipitibus tuta et salutaria
capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, 2
cetera temperanter adjungit: iturum quippe Romam, la-

turumque novum Cæsari decus, non adversis Parthorum
3 rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridaten
ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi
manu Neronis resumere; et colloquium osculo finitum.
4 Dein paucis diebus interjectis, magna utrinque specie,
inde eques compositus per turmas et insignibus patriis,
hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis sig-
5 nisque et simulacris deûm in modum templi. Me-
dio tribunal sedem curulem, et sedes effigiem Neronis,
6 sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex
more victimis, sublatum capite diadema imagini sub-
jecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos
augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum
7 cædes aut obsidio. At nunc versos casus: iturum
Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam cap-
30 tivum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem epulasque;
et rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adver-
terat, ut initia vigiliarum per centurionem nuntiari,
convivium bucina dimitti, et structam ante augurale
aram subdita face accendi, cuncta in majus attollens
2 admiratione prisci moris affecit. Postero die spatium
oravit, quo tantum itineris aditurus fratres ante ma-
tremque viseret: obsidem interea filiam tradit litteras-
31 que supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum
apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuri-
osum fratris: quippe et propriis nuntiis a Corbulone
petierat, ne quam imaginem servitii Tiridates perferret,
neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinen-
tium arceretur foribusve eorum assisteret; tantusque
2 ei Romæ, quantus consulibus, honor esset. Scilicet
externæ superbiæ sueto non inerat notitia nostri, apud
quos vis imperii valet, inania tramittuntur.

32 Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in

jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedili-
bus plebis anteposuit apud circum. Namque ad eam 2
diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de
quattuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladia- 3
torum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora.
Sed feminarum illustrium senatorumque plures per
arenam fœdati sunt.

C. Læcanio, M. Licinio consulibus, acriore in dies 33
cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequen- A.U.C.
tandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat, 817.
juvenalibus ludis, quos ut parum celebres et tantæ voci A.D.
angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere ausus, 64. 2
Neapolim quasi Græcam urbem delegit: inde initium
fore ut transgressus in Achaiam, insignesque et anti-
quitus sacras coronas adeptus, majore fama studia
civium eliceret. Ergo contractum oppidanorum vulgus, 3
et quos e proximis coloniis et municipiis ejus rei fama
civerat, quique Cæsarem per honorem aut varios usus
sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapoli-
tanorum complent. Illic, plerique ut arbitrabantur, 34
triste, ut ipse, providum potius et secundis numinibus
evenit: nam egresso, qui affuerat, populo vacuum et
sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per 2
compositos cantus grates dîs atque ipsam recentis casus
fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ tra-
jectus, apud Beneventum interim consedit; ubi gladia-
torium munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius 3
inter fœdissima ejus aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ
alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus, primo in
contumelias assumptus; dehinc optimi cujusque crimi-
natione eo usque valuit ut gratia, pecunia, vi nocendi
etiam malos præmineret. Ejus munus frequentanti Ne- 35
roni ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur.

Isdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Juniæ familiæ claritudinem divum
2 Augustum atavum ferebat. Jussi accusatores objicere prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in
3 rebus novis esse. Quin eum nobiles habere quos ab epistolis et libellis et rationibus appellet, nomina summæ
4 curæ et meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti arreptique. Et cum damnatio instaret, brachio-
5 rum venas Torquatus interscidit. Secutaque Neronis oratio ex more, quamvis sontem et defensioni merito diffisum victurum tamen fuisse, si clementiam judicis expectâsset.

36 Nec multo post, omissa in præsens Achaia, (causæ in incerto fuere,) urbem revisit, provincias Orientis, max-
2 ime Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto testificatus non longam sui absentiam et cuncta in re publica perinde immota ac prospera fore,
3 super ea profectione adiit Capitolium. Illic veneratus deos, cum Vestæ quoque templum inîsset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amore patriæ levi-
4 ores dictitans. Vidisse mæstos civium vultus, audire secretas querimonias, quod tantum †iter aditurus esset, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti
5 adversum fortuita aspectu principis refoveri. Ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent, ita populum Romanum vim plurimam habere
6 parendumque retinenti. Hæc atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, et quæ præcipua cura est,
7 rei frumentariæ angustias, si abesset, metuenti. Senatus et primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur: dehinc, quæ natura magnis timori-

bus, deterius credebant quod evenerat. Ipse quo fidem 37
acquireret nihil usquam perinde lætum sibi, publicis
locis struere convivia totaque urbe quasi domo uti. Et 2
celeberrimæ luxu famaque epulæ fuere, quas a Tigellino
paratas ut exemplum referam, ne sæpius eadem pro-
digentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fa- 3
bricatus est ratem, cui superpositum convivium navium
aliarum tractu moveretur. Naves auro et ebore dis- 4
tinctæ; remigesque exoleti per ætates et scientiam
libidinum componebantur. Volucres et feras diversis e 5
terris, et animalia maris Oceano abusque, petiverat.
Crepidinibus stagni lupanaria astabant illustribus fe- 6
minis completa: et contra scorta visebantur nudis
corporibus. Jam gestus motusque obsceni; et post- 7
quam tenebræ incedebant, quantum juxta nemoris,
et circumjecta tecta, consonare cantu et luminibus
clarescere. Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil 8
flagitii reliquerat quo corruptior ageret, nisi paucos post
dies uni ex illo contaminatorum grege (nomen Pytha-
goræ fuit,) in modum sollemnium conjugiorum denup-
sisset. Inditum imperatori flammeum; visi auspices, 9
dos et genialis torus et faces nuptiales; cuncta denique
spectata quæ etiam in femina nox operit.

Sequitur clades, forte an dolo principis incertum, 38
(nam utrumque auctores prodidere,) sed omnibus quæ
huic urbi per violentiam ignium acciderunt gravior
atque atrocior. Initium in ea parte circi ortum, quæ 2
Palatino Cælioque montibus contigua est; ubi per
tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma
alitur, simul cœptus ignis et statim validus ac vento
citus longitudinem circi corripuit. Neque enim domus 3
munimentis sæptæ vel templa muris cincta aut quid
aliud moræ interjacebat. Impetu pervagatum incen- 4

dium plana primum, deinde in edita assurgens, et rursus
inferiora populando, anteiit remedia velocitate mali et
obnoxia urbe arctis itineribus hucque et illuc flexis,
5 atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad
hoc lamenta paventium feminarum fessa [ætate] aut
rudis pueritiæ ætas, quique sibi quique aliis consule-
bant, dum trahunt invalidos aut opperiuntur, pars mora,
6 pars festinans, cuncta impediebant. Et sæpe, dum in
tergum respectant, lateribus aut fronte circumvenie-
bantur; vel si in proxima evaserant, illis quoque igni
correptis, etiam quæ longinqua crediderant in eodem
7 casu reperiebantur. Postremo, quid vitarent quid pe-
terent ambigui, complere vias, sterni per agros; quidam
amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii
caritate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis
8 patente effugio interiere. Nec quisquam defendere
audebat, crebris multorum minis restinguere prohiben-
tium, et quia alii palam faces jaciebant atque esse sibi
auctorem vociferabantur, sive ut raptus licentius ex-
39 ercerent, seu jussu. Eo in tempore Nero Antii agens
non ante in urbem regressus est quam domui ejus, qua
palatium et Mæcenatis hortos continuaverat, ignis pro-
2 pinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin et palatium
et domus et cuncta circum haurirentur. Sed solatium
populo exturbato ac profugo campum Martis ac monu-
menta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit, et
subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem
acciperent; subvectaque utensilia ab Ostia et propin-
quis municipiis, pretiumque frumenti minutum usque
3 ad ternos nummos. Quæ, quanquam popularia, in
irritum cadebant; quia pervaserat rumor ipso tempore
flagrantis urbis inîsse eum domesticam scenam et ce-
cinisse Trojanum excidium, præsentia mala vetustis

cladibus assimulantem. Sexto demum die apud imas 40
Esquilias finis incendio factus, prorutis per immensum
ædificiis, ut continuæ violentiæ campus et velut vacuum
cælum occurreret. Necdum posito metu redibat levius 2
rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis; eo-
que strages hominum minor, delubra deûm et porticus
amœnitati dicatæ latius procidere. Plusque infamiæ 3
id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmilianis
proruperat; videbaturque Nero condendæ urbis novæ
et cognomento suo appellandæ gloriam quærere. Quippe 4
in regiones quattuordecim Roma dividitur, quarum
quattuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ:
septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, la-
cera et semusta. Domuum et insularum et templorum, 41
quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit:
sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunæ,
et magna ara fanumque, quæ præsenti Herculi Arcas
Evander sacraverat, ædesque Statoris Jovis vota Ro-
mulo, Numæque regia et delubrum Vestæ, cum pena-
tibus populi Romani exusta. Jam opes tot victoriis 2
quæsitæ, et Græcarum artium decora, exin monumenta
ingeniorum antiqua et incorrupta, quamvis in tanta
resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores memi-
nerint, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent 3
XIV. Kal. Sextiles principium incendii hujus ortum,
quo et Senones captam urbem inflammaverint. Alii eo 4
usque cura progressi sunt ut totidem annos mensesque
et dies inter utraque incendia numerent.

Ceterum Nero usus est patriæ ruinis, extruxitque 42
domum in qua haud perinde gemmæ et aurum miraculo
essent, solita pridem et luxu vulgata, quam arva et
stagna, et in modum solitudinum hinc silvæ inde aperta
spatia et prospectus; magistris et machinatoribus Severo

et Celere, quibus ingenium et audacia erat, etiam quæ
natura denegavisset, per artem tentare et viribus prin-
2 cipis illudere. Namque ab lacu Averno navigabilem
fossam usque ad ostia Tiberina depressuros promiserant,
3 squalenti litore, aut per montes adversos. Neque enim
aliud humidum gignendis aquis occurrit quam Pomp-
tinæ paludes: cetera abrupta aut arentia; ac si per-
rumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ.
4 Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere
proxima Averno juga connisus est; manentque vestigia
43 irritæ spei. Ceterum urbis quæ domui supererant, non,
ut post Gallica incendia, nulla distinctione nec passim
erecta; sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum
spatiis cohibitaque ædificiorum altitudine ac patefactis
areis, additisque porticibus quæ frontem insularum
2 protegerent. Eas porticus Nero sua pecunia extructu-
rum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus
3 est. Addidit præmia pro cujusque ordine et rei famili-
aris copiis, finivitque tempus intra quod effectis domibus
4 aut insulis apiscerentur. Ruderi accipiendo Ostienses
paludes destinabat, utique naves quæ frumentum Tiberi
subvectâssent, onustæ rudere decurrerent; ædificiaque
ipsa, certa sui parte, sine trabibus saxo Gabino Albanove
solidarentur, quod is lapis ignibus impervius est: jam
aqua privatorum licentia intercepta quo largior et
pluribus locis in publicum flueret, custodes, et subsidia
reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet; nec
communione parietum, sed propriis quæque muris am-
5 birentur. Ea ex utilitate accepta decorem quoque novæ
urbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem
illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam
angustiæ itinerum et altitudo tectorum non perinde solis
vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem

et nulla umbra defensam graviore æstu ardescere. Et 44
hæc quidem humanis consiliis providebantur. Mox pe-
tita dîs piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus sup-
plicatum Volcano et Cereri Proserpinæque, ac propitiata
Juno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud
proximum mare, unde hausta aqua templum et simula-
crum deæ perspersum est; et sellisternia ac pervigilia
celebravere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope 2
humana, non largitionibus principis aut deûm placa-
mentis decedebat infamia, quin jussum incendium cre-
deretur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et 3
quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos
vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis ejus 4
Christus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pon-
tium Pilatum supplicio affectus erat; repressaque in
præsens exitiabilis superstitio rursum erumpebat, non
modo per Judæam, originem ejus mali, sed per urbem
etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda con-
fluunt celebranturque. Igitur primum correpti qui 5
fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud
perinde in crimine incendii, quam odio humani generis,
convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut fera- 6
rum tergis contecti laniatu canum interirent, aut cruci-
bus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in
usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spec- 7
taculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat,
habitu aurigæ permixtus plebi vel curriculo insistens.
Unde, quanquam adversus sontes et novissima exempla 8
meritos, miseratio oriebatur, tanquam non utilitate
publica sed in sævitiam unius absumerentur. Interea 45
conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciæ ever-
sæ, sociique populi et quæ civitatium liberæ vocan-
tur. Inque eam prædam etiam dî cessere, spoliatis 2

in urbe templis, egestoque auro quod triumphis, quod votis omnis populi Romani ætas prospere aut in metu
3 sacraverat. Enimvero per Asiam atque Achaiam non dona tantum sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate.
4 Ille libertus cuicunque flagitio promptus; hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non
5 induerat. Ferebatur Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, et postquam non concedebatur, ficta valetudine, quasi
6 æger nervis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum jussu Neronis, vitatumque a Seneca proditione liberti seu propria formidine, dum persimplici victu et agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat.

46 Per idem tempus gladiatores apud oppidum Præneste tentata eruptione præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt, jam Spartacum et vetera mala rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidus-
2 que. Nec multo post clades rei navalis accipitur, non bello (quippe haud alias tam immota pax): sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero jusserat,
3 non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores, quamvis sæviente pelago, a Formiis movere; et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti triremium plerasque et minora
47 navigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia, imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, et sidus cometes, sanguine illustri semper
2 Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum, aut in sacrificiis,
3 quibus gravidas hostias immolare mos est reperti. Et

in agro Placentino, viam propter, natus vitulus cui
caput in crure esset. Secutaque haruspicum interpre- 4
tatio, parari rerum humanarum aliud caput, sed non
fore validum neque occultum, quia in utero repressum
aut iter juxta editum sit.

Ineunt deinde consulatum Silius Nerva et Atticus 48
Vestinus, cœpta simul et aucta conjuratione, in quam A.U.C.
certatim nomina dederant senatores, eques, miles, feminæ 818. A.D.
etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is 65.
Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias 2
paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore
erat per virtutem, aut species virtutibus similes. Nam- 3
que facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem
adversum amicos, et ignotis quoque comi sermone et
congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, 4
decora facies. Sed procul gravitas morum aut volupta-
tum parsimonia: lenitati ac magnificentiæ et aliquando
luxu indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tanta 5
vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum
nec perseverum volunt. Initium conjurationi non a 49
cupidine ipsius fuit; nec tamen facile memoraverim quis
primus auctor, cujus instinctu concitum sit quod tam
multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavum 2
tribunum prætoriæ cohortis et Sulpicium Asprum centu-
rionem extitisse, constantia exitus docuit. Et Lucanus 3
Annæus, Plautiusque Lateranus, consul designatus,
vivida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accen- 4
debant, quod famam carminum ejus premebat Nero,
prohibueratque ostentare, vanus assimulatione: Late-
ranum consulem designatum nulla injuria sed amor
rei publicæ sociavit. At Flavius Scævinus et Afranius 5
Quintianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui
principium tanti facinoris capessivere. Nam Scævino 6

dissoluta luxu mens, et proinde vita somno languida:
Quintianus mollitia corporis infamis, et a Nerone pro-
50 broso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat. Ergo
dum scelera principis, et finem adesse imperio, deli-
gendumque qui fessis rebus succurreret, inter se aut
inter amicos jaciunt, aggregavere Tullium Senecionem,
Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium
Augurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem,
Marcium Festum, equites Romanos; ex quibus Senecio,
e præcipua familiaritate Neronis, speciem amicitiæ etiam
2 tum retinens, eo pluribus periculis conflictabatur. Na-
talis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris
spes ex novis rebus petebatur. Ascitæ sunt super
Subrium et Sulpicium, de quibus rettuli, militares
manus, Gavius Silvanus et Statius Proximus tribuni
cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus et Venetus
3 Paulus centuriones. Sed summum robur in Fænio Rufo
præfecto videbatur, quem vita famaque laudatum per
sævitiam impudicitiamque Tigellinus in animo principis
anteibat, fatigabatque criminationibus ac sæpe in metum
adduxerat, quasi adulterum Aggrippinæ et desiderio
4 ejus ultioni intentum. Igitur ubi conjuratis præfectum
quoque prætorii in partes descendisse crebro ipsius
sermone facta fides, promptius jam de tempore ac loco
5 cædis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flavus
ferebatur in scena canentem Neronem aggrediendi,
aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret
6 incustoditus. Hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia
tanti decoris testis pulcherrimum animum extimulave-
rant, nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper
51 conatibus adversa. Interim cunctantibus prolatantibus-
que spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quonam
modo sciscitata, (neque illi ante ulla rerum honestarum

cura fuerat,) accendere et arguere conjuratos; ac post-
remum lentitudinis eorum pertæsa, et in Campania
agens, primores classiariorum Misenensium labefacere
et conscientia illigare connisa est tali initio. Erat nav- 2
archus in ea classe Volusius Proculus, occidendæ ma-
tris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sce-
leris provectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, 3
seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua
et quam in irritum cecidissent aperit, adjicitque questus
et destinationem vindictæ, si facultas oreretur, spem
dedit posse impelli et plures conciliare: nec leve auxi-
lium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud
Puteolos et Misenum maris usu lætabatur. Ergo Epi- 4
charis plura; et omnia scelera principis orditur. †neque
senatui quod maneret†. Sed provisum quonam modo
pœnas eversæ rei publicæ daret. Accingeretur modo 5
navare operam et militum acerrimos ducere in partes,
ac digna pretia expectaret. Nomina tamen conjura- 6
torum reticuit. Unde Proculi indicium irritum fuit,
quamvis ea quæ audierat ad Neronem detulisset. Ac- 7
cita quippe Epicharis, et cum indice composita, nullis
testibus innisum facile confutavit. Sed ipsa in custodia 8
retenta est, suspectante Nerone haud falsa esse etiam
quæ vera non probabantur. Conjuratis tamen metu pro- 52
ditionis permotis placitum maturare cædem apud Baias
in villa Pisonis, cujus amœnitate captus Cæsar crebro
ventitabat, balneasque et epulas inibat omissis excubiis
et fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, invidiam præ- 2
tendens, si sacra mensæ diique hospitales cæde qualis-
cunque principis cruentarentur: melius apud urbem in
illa invisa et spoliis civium extructa domo vel in publico
patraturos, quod pro re publica suscepissent. Hæc in 3
commune, ceterum timore occulto ne L. Silanus eximia

nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus
erat, ad omnem claritudinem sublatus imperium inva-
deret; prompte daturis †operam qui a conjuratione
integri essent, quique miserarentur Neronem tanquam
4 per scelus interfectum. Plerique Vestini quoque con-
sulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt, ne
ad libertatem oreretur, vel delecto imperatore alio sui
5 muneris rem publicam faceret. Etenim expers conjura-
tionis erat, quamvis super eo crimine Nero vetus ad-
53 versum insontem odium expleverit. Tandem statuere
circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi
destinata; quia Cæsar, rarus egressu, domoque aut hor-
tis clausus, ad ludicra circi ventitabat, promptioresque
2 aditus erant lætitia spectaculi. Ordinem insidiis com-
posuerant ut Lateranus, quasi subsidium rei familiari
oraret, deprecabundus et genibus principis accidens,
prosterneret incautum premeretque, animi validus et cor-
3 pore ingens. Tum jacentem et impeditum tribuni et
centuriones et ceterorum, ut quisque audentiæ habuisset,
accurrerent trucidarentque; primas sibi partes expostu-
lante Scævino, qui pugionem templo Salutis (in Etruria,)
sive, ut alii tradidere, Fortunæ Ferentino in oppido de-
4 traxerat, gestabatque velut magno operi sacrum. Interim
Piso apud ædem Cereris opperiretur, unde eum præfec-
tus Fænius et ceteri accitum ferrent in castra, comitante
Antonia Claudii Cæsaris filia ad eliciendum vulgi favo-
5 rem; quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo
traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum
videretur aut inanem ad spem Antoniam nomen et peri-
culum commodavisse, aut Pisonem, notum amore uxoris,
alii matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi
54 cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum quam
inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pau-

peres, taciturnitate omnia cohibita sint, donec proditio
cœpit e domo Scævini; qui pridie insidiarum multo
sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum
testamentum obsignavit, promptum vagina pugionem,
de quo supra rettuli, vetustate obtusum increpans as-
perari saxo et in mucronem ardescere jussit, eamque
curam liberto Milicho mandavit. Simul affluentius 2
solito convivium initum, servorum carissimi libertate et
alii pecunia donati. Atque ipse mæstus et magnæ 3
cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiam vagis
sermonibus simularet. Postremo vulneribus ligamenta, 4
quibusque sistitur sanguis, parare eundem Milichum
monet; sive gnarum conjurationis et illuc usque fidum,
seu nescium et tunc primum arreptis suspicionibus, ut
plerique tradidere de consequentibus. Nam cum secum 5
servilis animus præmia perfidiæ reputavit, simulque
immensa pecunia et potentia obversabantur, cessit fas
et salus patroni et acceptæ libertatis memoria. Et- 6
enim uxoris quoque consilium assumpserat muliebre ac
deterius: quippe ultro metum intentabat, multosque
astitisse libertos ac servos, qui eadem viderint; nihil
profuturum unius silentium; at præmia penes unum
fore, qui indicio prævenisset. Igitur cœpta luce Mili- 55
chus in hortos Servilianos pergit; et cum foribus arce-
retur, magna et atrocia afferre dictitans, deductusque ab
janitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab
eo ad Neronem, urgens periculum, graves conjuratos, et
cetera quæ audierat, conjectaverat, docet. Telum quo- 2
que in necem ejus paratum ostendit, accirique reum
jussit. Is raptus per milites et defensionem orsus, fer- 3
rum, cujus argueretur, olim religione patria cultum et
in cubiculo habitum ac fraude liberti surreptum respon-
dit. Tabulas testamenti sæpius a se, et incustodita dierum 4

observatione, signatas. Pecunias et libertates servis et
ante dono datas, sed ideo tunc largius, quia tenui jam
re familiari et instantibus creditoribus testamento diffi-
5 deret. Enimvero liberales semper epulas struxisse, et
vitam amœnam et duris judicibus parum probatam.
6 Fomenta vulneribus nulla jussu suo, sed quia cetera
palam vana objecisset, adjungere crimen, ut sese pariter
7 indicem et testem faceret. Adjicit dictis constantiam;
incusat ultro intestabilem et consceleratum, tanta vocis
ac vultus securitate ut labaret indicium, nisi Milichum
uxor admonuisset Antonium Natalem multa cum Scæ-
vino ac secreta collocutum, et esse utrosque C. Pisonis
56 intimos. Ergo accitur Natalis, et diversi interrogan-
tur quisnam is sermo, qua de re fuisset. Tum exorta
suspicio, quia non congruentia responderant; inditaque
2 vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere.
Prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gna-
rus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur,
deinde adjicit Annæum Senecam; sive internuntius
inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam
pararet, qui infensus Senecæ omnes ad eum opprimen-
3 dum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio
Scævinus quoque, pari imbecillitate, an cuncta jam
patefacta credens nec ullum silentii emolumentum, edi-
4 dit ceteros. Ex quibus Lucanus Quintianusque et Sene-
cio diu abnuere: post promissa impunitate corrupti, quo
tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam,
Quintianus Clitium Gallum, Senecio Annium Pollionem,
57 amicorum præcipuos, nominavere. Atque interim Nero
recordatus Volusii Proculi indicio Epicharin attineri,
ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis di-
2 lacerari jubet. At illam non verbera, non ignes, non
ira eo acrius torquentium ne a femina spernerentur,

pervicere, quin objecta denegaret. Sic primus quæ-
stionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cru- 3
ciatus retraheretur gestamine sellæ, (nam dissolutis
membris insistere nequibat,) vinclo fasciæ, quam pectori
detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto
indidit cervicem, et corporis pondere connisa tenuem
jam spiritum expressit; clariore exemplo libertina
mulier in tanta necessitate alienos ac prope ignotos
protegendo, cum ingenui et viri et equites Romani
senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quis-
que pignorum proderent. Non enim omittebant Lu- 4
canus quoque et Senecio et Quintianus passim conscios
edere, magis magisque pavido Nerone, quanquam mul-
tiplicatis excubiis semet sæpsisset. Quin et urbem, 58
per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari
et amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per 2
fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum,
pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat
princeps quasi externis. Continua hinc et vincta agmina 3
trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque ubi dicen-
dam ad causam introissent, lætatum erga conjuratos,
sed fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si
spectaculum simul inîssent, pro crimine accipi; cum
super Neronis ac Tigellini sævas percunctationes Fæ-
nius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indici-
bus nominatus, sed quo fidem inscitiæ pararet, atrox
adversus socios. Idem Subrio Flavo assistenti annuen- 4
tique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium
cædemque patraret, renuit infregitque impetum jam
manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita con- 59
juratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scævinus,
hortarentur Pisonem pergere in castra aut Rostra escen-
dere, studiaque militum et populi tentare. Si conatibus 2

ejus conscii aggregarentur, secuturos etiam integros;
magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in novis
3 consiliis valeret. Nihil adversum hæc Neroni provisum.
Etiam fortes viros subitis terreri; nedum ille scenicus,
Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma
4 contra cieret. Multa experiendo confieri, quæ segnibus
ardua videantur. Frustra silentium et fidem in tot
consciorum animis et corporibus sperare: cruciatui
5 aut præmio cuncta pervia esse. Venturos qui ipsum
quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent.
6 Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur rem
publicam, dum auxilia libertati invocat! Miles potius
deesset et plebes desereret, dum ipse majoribus, dum
posteris, si vita præriperetur, mortem approbaret.
7 Immotus his et paululum in publico versatus, post
domi secretus, animum adversum suprema firmabat,
donec manus militum adveniret, quos Nero tirones
aut stipendiis recentes delegerat: nam vetus miles
8 timebatur, quanquam favore imbutus. Obiit abrup-
tis brachiorum venis. Testamentum fœdis adversus
Neronem adulationibus amori uxoris dedit, quam de-
generem et sola corporis forma commendatam amici
9 matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Atria Galla,
priori marito Domitius Silus: hic patientia, illa im-
60 pudicitia, Pisonis infamiam propagavere. Proximam
necem Plautii Laterani consulis designati Nero adjun-
git, adeo propere ut non complecti liberos, non illud
2 breve mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum
servilibus pœnis sepositum manu Statii tribuni trucida-
tur, plenus constantis silentii, nec tribuno objiciens
eandem conscientiam.

3 Sequitur cædes Annæi Senecæ, lætissima principi,
non quia conjurationis manifestum compererat, sed ut

ferro grassaretur, quando venenum non processerat.
Solus quippe Natalis et hactenus prompsit, missum se 4
ad ægrotum Senecam, uti viseret conquerereturque cur
Pisonem aditu arceret: melius fore, si amicitiam fami-
liari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, 5
sermones mutuos et crebra colloquia neutri conducere;
ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti.
Hæc ferre Gavius Silvanus tribunus prætoriæ cohortis, 6
et an dicta Natalis suaque responsa nosceret percunctari
Senecam jubetur. Is, forte an prudens, ad eum diem 7
ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem
suburbano rure substiterat. Illo propinqua vespera 8
tribunus venit, et villam globis militum sæpsit; tum
ipsi cum Pompeia Paulina uxore et amicis duobus
epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca, missum 61
ad se Natalem conquestumque nomine Pisonis quod a
visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis
et amorem quietis excusavisse, respondit. Cur salutem 2
privati hominis incolumitati suæ anteferret, causam
non habuisse; nec sibi promptum in adulationes inge-
nium. Idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui 3
sæpius libertatem Senecæ quam servitium expertus
esset. Ubi hæc a tribuno relata sunt Poppæa et Tigel- 4
lino coram, quod erat sævienti principi intimum con-
siliorum, interrogat an Seneca voluntariam mortem
pararet. Tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste 5
in verbis ejus aut vultu deprensum, confirmavit. Ergo
regredi et indicere mortem jubetur. Tradit Fabius 6
Rusticus non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse
ad Fænium præfectum, et expositis Cæsaris jussis an
obtemperaret interrogavisse, monitumque ab eo ut ex-
equeretur, fatali omnium ignavia. Nam et Silvanus 7
inter conjuratos erat, augebatque scelera in quorum

ultionem consenserat. Voci tamen et aspectui pepercit, intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui
62 necessitatem ultimam denuntiaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas; ac denegante centurione conversus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum jam et tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitæ suæ relinquere testatur, cujus si memores essent, bonarum artium famam, tum constantis
2 amicitiæ laturos. Simul lacrimas eorum modo sermone, modo intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem revocat, rogitans ubi præcepta sapientiæ, ubi tot
3 per annos meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sævitiam Neronis? neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quam ut
63 educatoris præceptorisque necem adjiceret. Ubi hæc atque talia velut in commune disseruit, complectitur uxorem; et paululum adversus præsentem fortitudinem mollitus, rogat oratque, temperaret dolorem æternum suscipere, sed in contemplatione vitæ per virtutem actæ
2 desiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra sibi quoque destinatam mortem asseverat, manumque
3 percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ ejus non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad injurias relinqueret, "Vitæ," inquit, "delenimenta monstra-
4 veram tibi, tu mortis decus mavis. Non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus constantia penes
5 utrosque par, claritudinis plus in tuo fine." Post quæ eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parco victu tenuatum lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque et poplitum venas
6 abrumpit. Sævisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret atque ipse visendo ejus tormenta ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud

cubiculum abscedere. Et novissimo quoque momento 7
suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus pleraque
tradidit, quæ in vulgus edita ejus verbis invertere
supersedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac 64
ne glisceret invidia crudelitatis, †jubet inhiberi mor-
tem. Hortantibus militibus servi libertique obligant
brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam 2
ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui
crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, fa-
mam sociatæ cum marito mortis petivisse, deinde ob-
lata mitiore spe blandimentis vitæ evictam; cui addidit
paucos postea annos, laudabili in maritum memoria, et
ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui
esset multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim, 3
durante tractu et lentitudine mortis, Statium Annæum,
diu sibi amicitiæ fide et arte medicinæ probatum, orat,
provisum pridem venenum, quo damnati publico Athe-
niensium judicio extinguerentur, promeret; allatumque
hausit frustra, frigidus jam artus, et cluso corpore
adversum vim veneni. Postremo stagnum calidæ aquæ 4
introiit, respergens proximos servorum, addita voce,
libare se liquorem illum Jovi Liberatori. Exin balneo 5
illatus, et vapore ejus exanimatus, sine ullo funeris
sollemni crematur. Ita codicillis præscripserat, cum 6
etiam tum prædives et præpotens supremis suis con-
suleret. Fama fuit Subrium Flavum cum centurionibus 65
occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, desti-
navisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem Piso
quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecæ,
quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fasti-
gium delecto. Quin et verba Flavi vulgabantur, non 2
referre dedecori, si citharœdus demoveretur et tragœ-

dus succederet, quia, ut Nero cithara, ita Piso tragico
ornatu canebat.
66 Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefel-
lit, accensis indicibus ad prodendum Fænium Rufum,
quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant.
2 Ergo instanti minitantique renidens Scævinus, neminem
ait plura scire quam ipsum, hortaturque ultro, redderet
3 tam bono principi vicem. Non vox adversum ea Fænio,
non silentium, sed verba sua præpediens et pavoris
manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo
equite Romano, ad convincendum eum connisis, jussu
imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis
67 robur astabat, corripitur vinciturque. Mox eorundem
indicio Subrius Flavus tribunus pervertitur, primo
dissimilitudinem morum ad defensionem trahens, neque
se armatum cum inermibus et effeminatis tantum
facinus consociaturum; dein postquam urgebatur, con-
2 fessionis gloriam amplexus. Interrogatusque a Nerone
quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset,
"Oderam te," inquit, "nec quisquam tibi fidelior
3 militum fuit, dum amari meruisti. Odisse cœpi, post-
quam parricida matris et uxoris, auriga et histrio
4 et incendiarius extitisti." Ipsa rettuli verba, quia
non, ut Senecæ, vulgata erant; nec minus nosci de-
5 cebat militaris viri sensus incomptos et validos. Nihil
in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse
constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita au-
diendi quæ faceret insolens erat. Pœna Flavi Veianio
6 Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem
effodi jussit, quam Flavus ut humilem et angustam in-
crepans, circumstantibus militibus, "Ne hoc quidem,"
7 inquit, "ex disciplina." Admonitusque fortiter proten-

dere cervicem, "Utinam," ait, "tu tam fortiter ferias!" Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput 8
amputavisset, sævitiam apud Neronem jactavit, sesquiplaga interfectum a se dicendo. Proximum constantiæ 68
exemplum Sulpicius Asper centurio præbuit, percunctanti Neroni cur in cædem suam conspiravisset, breviter respondens non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse. Tum jussam pœnam subiit. Nec ceteri centu- 2
riones in perpetiendis suppliciis degeneravere. At non Fænio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit.

Opperiebatur Nero ut Vestinus quoque consul in 3
crimen attraheretur, violentum et infensum ratus: sed ex conjuratis consilia cum Vestino non miscuerant quidam vetustis in eum simultatibus, plures, quia præcipitem et insociabilem credebant. Ceterum 4
Neroni odium adversus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetiis illusus, quæ ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens 5
causa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius inter adulteros ejus et Cæsarem esse. Igitur non crimine, non accusatore 69
existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus Gerellanum tribunum cum cohorte militum immittit; jubetque prævenire conatus consulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem, quia Vestinus imminentes foro ædes decoraque servitia et pari ætate habebat. Cuncta eo die 2
munia consulis impleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu, cum ingressi milites vocari eum a tribuno dixere. Ille nihil demora- 3

tus exurgit, et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita
4 voce qua semet miseraretur. Circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi provecta nocte omissi sunt; postquam pavorem eorum, e mensa exitium opperientium, et imaginatus et irridens Nero, satis supplicii luisse ait pro epulis consularibus.

70 Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paulatim ab extremis cedere spiritum fervido adhuc et compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem per ejusmodi mortis imaginem obîsse tradiderat, versus ipsos rettulit,
2 eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et Quintianus et Scævinus, non ex priore vitæ mollitia, mox reliqui conjuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

71 Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis; alius filio, fratre alius aut propinquo aut amico interfectis, agère grates deis, ornare lauru domum,
2 genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonii Natalis et Cervarii
3 Proculi festinata indicia impunitate remuneratur. Milichus præmiis ditatus *Conservatoris* sibi nomen, Græco
4 ejus rei vocabulo, assumpsit. E tribunis Gavius Silvanus, quamvis absolutus, sua manu cecidit; Statius Proximus veniam, quam ab imperatore acceperat, vani-
5 tate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, quasi principem non quidem odïssent, sed tamen exis-
6 timarentur. Novio Prisco per amicitiam Senecæ, et Clitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quam

convictis, data exilia. Priscum Artoria Flaccilla conjux 7
comitata est, Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum
et integris opibus, post ademptis; quæ utraque gloriam
ejus auxere. Pellitur et Rufius Crispinus, occasione 8
conjurationis, sed Neroni invisus, quod Poppæam quon-
dam matrimonio tenuerat. Verginium †et Musonium 9
Rufum claritudo nominis expulit: nam Verginius studia
juvenum eloquentia, Musonius præceptis sapientiæ fove-
bat. Cluvidieno Quieto, Julio Agrippæ, Blitio Catu- 10
lino, Petronio Prisco, Julio Altino, velut in agmen
et numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At 11
Cadicia uxor Scævini et Cæsonius Maximus Italia pro-
hibentur, reos fuisse se tantum pœna experti. Atilla 12
mater Annæi Lucani sine absolutione, sine supplicio
dissimulata.

Quibus perpetratis Nero, et concione militum habita, 72
bina nummûm millia viritim manipularibus divisit, ad-
diditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo an-
nonæ utebantur. Tum, quasi gesta bello expositurus, 2
vocat senatum, et triumphale decus Petronio Turpiliano
consulari, Cocceio Nervæ prætori designato, Tigellino
præfecto prætorii tribuit; Tigellinum et Nervam ita
extollens, ut super triumphales in foro imagines apud
Palatium quoque effigies eorum sisteret. Consularia 3
insignia Nymphidio; de quo, quia nunc primum oblatus
est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum
cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus 4
decorum inter servos libertosque principum vulgaverat,
ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam
habitu procerus et torvo vultu erat, sive C. Cæsar
scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus illusit.
Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, 73
edictum apud populum et collata in libros indicia con-

2 fessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tanquam viros et insontes ob
3 invidiam aut metum extinxisset. Ceterum cœptam adultamque et revictam conjurationem neque tunc dubitavere quibus verum noscendi cura erat, et fatentur qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt.
4 At in senatu cunctis, ut cuique plurimum mæroris, in adulationem demissis, Junium Gallionem Senecæ fratris morte pavidum et pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostem et parricidam vocans; donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut oblitterata mansuetudine principis novam ad
74 sævitiam retraheret. Tum dona et grates deis decernuntur, propriusque honos Soli, (cui est vetus ædes apud circum, in quo facinus parabatur,) qui occulta conjurationis numine retexisset; utque circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur, mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet; templum Saluti extrueretur eo loci, ex quo
2 Scævinus ferrum prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacravit, inscripsitque Jovi Vindici. In præsens haud animadversum; post arma Julii Vindicis ad auspicium et præsagium futuræ ultionis trahe-
3 batur. Reperio in commentariis senatus Cerialem Anicium consulem designatum pro sententia dixisse, ut templum divo Neroni quam maturrime publica pecunia
4 poneretur. Quod quidem ille decernebat tanquam mortale fastigium egresso et venerationem hominum merito, †quorundam ad omina dolum sui exitus verteretur: nam deûm honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

A N N A L I U M

LIBER SEXTUS DECIMUS.

Illusit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius 1
et promissa Cæselli Bassi, qui origine Pœnus, mente
turbida, nocturnæ quietis imaginem ad spem haud
dubiam retraxit, vectusque Romam, principis aditum
emercatus, expromit repertum in agro suo specum alti-
tudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non
in formam pecuniæ, sed rudi et antiquo pondere. Lateres 2
quippe prægraves jacere, astantibus parte alia columnis;
quæ per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis.
Ceterum, ut conjectura demonstraret, Dido Phœnissam 3
Tyro profugam condita Carthagine illas opes abdidisse,
ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut reges
Numidarum, et alias infensi, cupidine auri ad bellum
accenderentur. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius 2
negotii fide satis spectata, nec missis per quos nosceret
an vera afferrentur, auget ultro rumorem, mittitque qui
velut partam prædam adveherent. Dantur triremes et 2
delectum navigium juvandæ festinationi. Nec aliud
per illos dies populus credulitate, prudentes diversa
fama tulere. Ac forte quinquennale ludicrum secundo 3
lustro celebrabatur; † auaratoribus (*a cantoribus ?*) ora-

7 Mortem Poppææ ut palam tristem, ita recordantibus
lætam ob impudicitiam ejus sævitiamque, nova insuper
invidia Nero complevit prohibendo C. Cassium officio
2 exequiarum; quod primum indicium mali. Neque in
longum dilatum est, sed Silanus additur, nullo crimine,
nisi quod Cassius opibus vetustis et gravitate morum,
Silanus claritudine generis et modesta juventa, præ-
3 cellebant. Igitur missa ad senatum oratione remo-
vendos a re publica utrosque disseruit; objectavitque
Cassio quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effi-
giem coluisset, ita inscriptam, "Duci partium:" quippe
semina belli civilis et defectionem a domo Cæsarum
4 quæsitam. Ac †ne memoria tantum infensi nominis
ad discordias uteretur, assumpsisse L. Silanum, juve-
nem genere nobilem, animo præruptum, quem novis
8 rebus ostentaret. Ipsum dehinc Silanum increpuit
îsdem quibus patruum ejus Torquatum, tanquam dis-
poneret jam imperii curas, præficeretque rationibus et
libellis et epistolis libertos, inania simul et falsa: nam
Silanus, intentior metu et exitio patrui, ad præcavendum
2 exterritus erat. Inducit posthac vocabulo indicum, qui
in Lepidam Cassii uxorem, Silani amitam, incestum
cum fratris filio et diros sacrorum ritus confingerent.
3 Trahebantur ut conscii Volcatius Tullinus ac Marcellus
Cornelius senatores, et Calpurnius Fabatus eques Ro-
manus; qui appellato principe instantem damnationem
frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum
9 quasi minores evasere. Tunc consulto senatu Cassio
et Silano exilia decernuntur: de Lepida Cæsar statue-
2 ret. Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, et
senectus ejus expectabatur. Silanus, tanquam Naxum
deveheretur, Ostiam amotus; post municipio Apuliæ,
3 cui nomen Barium est, clauditur. Illic indignissimum

casum sapienter tolerans, a centurione ad cædem misso
corripitur; suadentique venas abrumpere, animum qui-
dem morti destinatum ait, sed non permittere percussori
gloriam ministerii. At centurio, quamvis inermem, 4
prævalidum tamen et iræ quam timori propiorem cer-
nens, premi a militibus jubet. Nec omisit Silanus 5
obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis vale-
bat, donec a centurione vulneribus adversis tanquam in
pugna caderet.

Haud minus prompte L. Vetus socrusque ejus Sextia 10
et Pollutia filia necem subiere, invisi principi tanquam
vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plau-
tum generum L. Veteris. Sed initium detegendæ sæ- 2
vitiæ præbuit interversis patroni rebus ad accusandum
transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio De-
miano, quem ob flagitia vinctum a Vetere Asiæ pro-
consule exsolvit Nero in præmium accusationis. Quod 3
ubi cognitum reo, seque et libertum pari sorte componi,
Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta
custodia circumdant. Aderat filia, super ingruens peri- 4
culum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti
mariti sui viderat; cruentamque cervicem ejus amplexa
servabat sanguinem et vestes respersas, vidua, implexa
luctu continuo, nec ullis alimentis nisi quæ mortem
arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et 5
quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens,
audiret insontem neve consulatus sui quondam colle-
gam dederet liberto, modo muliebri ejulatu, aliquando
sexum egressa voce infensa clamitabat, donec princeps
immobilem se precibus et invidiæ juxta ostendit. Ergo 11
nuntiat patri abjicere spem et uti necessitate. Simul
affertur parari cognitionem senatus et trucem senten-
tiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte here-

5 vehiturque propere Sosianus. Ac vulgato ejus indicio
inter damnatos magis quam inter reos Anteius Osto-
riusque habebantur, adeo ut testamentum Anteii nemo
6 obsignaret, nisi Tigellinus auctor extitisset. Monitus
prius Anteius ne supremas tabulas moraretur. Atque
ille hausto veneno, tarditatem ejus perosus intercisis
15 venis mortem approperavit. Ostorius longinquis in
agris apud finem Ligurum id temporis erat. Eo mis-
2 sus centurio, qui cædem ejus maturaret. Causa festi-
nandi ex eo oriebatur quod Ostorius, multa militari
fama, et civicam coronam apud Britanniam meritus,
ingenti corporis †robore armorumque scientia metum
Neroni fecerat ne invaderet pavidum semper, et reperta
3 nuper conjuratione magis exterritum. Igitur centurio,
ubi effugia villæ clausit, jussa imperatoris Ostorio aperit.
Is fortitudinem sæpe adversum hostes spectatam in se
4 vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum
sanguinis effundebant, hactenus manu servi usus ut
immotum pugionem extolleret, appressit dextram ejus
juguloque occurrit.

16 Etiam si bella externa et obitas pro re publica mortes
tanta casuum similitudine memorarem, meque ipsum
satias cepisset aliorumque tædium expectarem, quamvis
honestos civium exitus, tristes tamen et continuos
2 aspernantium. At nunc patientia servilis tantumque
sanguinis domi perditum fatigant animum et mæstitia
restringunt. Neque aliam defensionem ab iis quibus
ista noscentur exegerim, quam ne oderim tam segniter
3 pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit,
quam non, ut in cladibus exercituum aut captivitate
4 urbium, semel edito transire licet. Detur hoc illustrium
virorum posteritati, ut, quomodo exequiis a promiscua
sepultura separantur, ita in traditione supremorum

accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos 17
quippe intra dies, eodem agmine, Annæus Mela, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus ac Petronius cecidere, Mela et Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. Nam 2
hic quondam præfectus prætorii et consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussæ mortis nuntio semet interfecit. Mela, quibus Gallio et Seneca, parentibus 3
natus petitione honorum abstinuerat per ambitionem præposteram, ut eques Romanus consularibus potentia æquaretur; simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per procurationes administrandis principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande 4
adjumentum claritudinis. Quo interfecto dum rem familiarem ejus acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta 5
inter patrem filiumque conjurationis scientia fingitur, assimulatis Lucani litteris. Quas inspectas Nero ferri ad eum jussit, opibus ejus inhians. At Mela, quæ tum 6
promptissima mortis via, exolvit venas, scriptis codicillis quibus grandem pecuniam in Tigellinum generumque ejus Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tanquam de iniquitate 7
exitii querens, ita scripsisse, se quidem mori nullis supplicii causis, Rufium autem Crispinum et Anicium Cerialem vita frui infensos principi. Quæ composita 8
credebantur de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur. Neque enim multo post vim sibi attulit, minore quam ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari conjurationem ab eo meminerant. De 18
C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitæ transigebatur; utque alios industria, ita hunc ignavia ad

famam protulerat, habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu.
2 Ac dicta factaque ejus, quanto solutiora et quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem
3 simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, et mox consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit.
4 Dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitatione, inter paucos familiarium Neroni assumptus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum et molle affluentia putat,
5 nisi quod ei Petronius approbavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus æmulum et scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Scævini Petronio objectans, corrupto ad indicium servo ademptaque defensione, et majore parte familiæ in vincla rapta.
19 Forte illis diebus Campaniam petiverat Cæsar, et Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit
2 ultra timoris aut spei moras. Neque tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas aperire rursum, et alloqui amicos, non per seria aut
3 quibus gloriam constantiæ peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animæ et sapientium
4 placitis, sed levia carmina et faciles versus. Servorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. Iniit epulas, somno indulsit, ut quanquam coacta mors fortui-
5 tæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium,) Neronem aut Tigellinum aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque et novitate cujusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. Fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.
20 Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia, matrimonio senatoris

haud ignota, et ipsi ad omnem libidinem ascita, ac Petronio perquam familiaris. Agitur in exilium, tan- 2 quam non siluisset quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Minucium Thermum prætura functum Tigellini simultatibus dedit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece immerita lueret.

Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero 21 virtutem ipsam exscindere concupivit interfecto Thrasea Pæto et Barea Sorano; olim utrisque infensus, et accedentibus causis in Thraseam, quod senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoravi, quodque *juvenalium* ludicro parum spectabilem operam præbuerat; eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis †*cetastis* a Trojano Antenore institutis habitu tragico cecinerat. Die quoque quo prætor Antistius ob probra in Neronem 2 composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque; et cum deûm honores Poppææ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuerat. Quæ oblitterari 3 non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem iniquus Thraseæ, quod auctoritate ejus concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin et illa objecta- 22 bat, principio anni vitare Thraseam sollenne jusjurandum; nuncupationibus votorum non adesse, quamvis quindecimvirali sacerdotio præditum; nunquam pro salute principis aut cælesti voce immolavisse; assiduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introîsse curiam; nuperrimeque, cum ad coërcendos Silanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. Seces- 2

sionem jam id et partes et, si idem multi audeant,
bellum esse. "Ut quondam C. Cæsarem," inquit, "et
M. Catonem, ita nunc te, Nero, et Thraseam avida
3 discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores vel
potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum
sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi et tristes,
4 quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas
tua, † sine (*tuæ*) artes sine honore. Prosperas principis
res spernit: etiamne luctibus et doloribus non satiatur?
5 ejusdem animi est Poppæam divam non credere, cujus
in acta divi Augusti et divi Julii non jurare. Spernit
6 religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per
provincias, per exercitus curatius leguntur, ut noscatur
7 quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa in-
stituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur
dux et auctor. Ista secta Tuberones et Favonios,
8 veteri quoque rei publicæ ingrata nomina, genuit. Ut
imperium evertant, libertatem præferunt: si perverte-
9 rint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium
amovisti, si gliscere et vigere Brutorum æmulos passurus
es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris; discepta-
10 torem senatum nobis relinque." Extollit ira promptum
Cossutiani animum Nero, adjicitque Marcellum Eprium,
23 acri eloquentia. At Baream Soranum jam sibi Ostorius
Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex procon-
sulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit justitia
atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo
curam insumpserat, vimque civitatis Pergamenæ, prohi-
bentis Acratum Cæsaris libertum statuas et picturas
2 evehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia
Plauti, et ambitio conciliandæ provinciæ ad spes novas.
3 Tempus damnationi delectum quo Tiridates accipiendo
Armeniæ regno adventabat, ut ad externa rumoribus

intestinum scelus obscuraretur, an ut magnitudinem
imperatoriam cæde insignium virorum quasi regio fa-
cinore ostentaret. Igitur omni civitate ad excipiendum 24
principem spectandumque regem effusa, Thrasea occursu
prohibitus non demisit animum, sed codicillos ad Ne-
ronem composuit, requirens objecta et expurgaturum
asseverans, si notitiam criminum et copiam diluendi
habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, 2
spe exterritum Thraseam scripsisse per quæ claritudinem
principis extolleret suamque famam dehonestaret. Quod 3
ubi non evenit, vultumque et spiritus et libertatem in-
sontis ultro extimuit, vocari patres jubet. Tum Thrasea 25
inter proximos consultavit, tentaretne defensionem † *an*
spetneret. Diversa consilia afferebantur. Quibus in-
trari curiam placebat, securos esse de constantia ejus
dixerunt; nihil dicturum nisi quo gloriam augeret;
segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare.
Aspiceret populus virum morti obvium; audiret senatus 2
voces quasi ex aliquo numine, supra humanas: posse
ipso miraculo etiam Neronem permoveri. Sin crude- 3
litati insisteret, distingui certe apud posteros memoriam
honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium.
Contra, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thra- 26
sea eadem, sed ludibria et contumelias imminere: sub-
traheret aures conviciis et probris. Non solum Cossu- 2
tianum aut Eprium ad scelus promptos: superesse qui
forsitan manus ictusque per immanitatem † augusti
(*ausuri*); etiam bonos metu sequi. Detraheret potius 3
senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et
relinqueret incertum quid viso Thrasea reo decreturi
patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pudor caperet, 4
irrita spe agitari; multoque magis timendum ne in con-
jugem, in familiam, in cetera pignora ejus sæviret. Pro- 5

inde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis et stu-
6 diis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat
consilio Rusticus Arulenus, flagrans juvenis, et cupidine
laudis offerebat se intercessurum senatus consulto:
7 nam plebi tribunus erat. Cohibuit spiritus ejus Thra-
sea, ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa
inciperet. Sibi actam ætatem, et tot per annos con-
tinuum vitæ ordinem non deserendum: illi initium
8 magistratuum et integra quæ supersint. Multum ante
secum expenderet quod tali in tempore capessendæ rei
publicæ iter ingrederetur. Ceterum ipse, an venire in
27 senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At postera
luce duæ prætoriæ cohortes armatæ templum Genetricis
Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum
obsederat non occultis gladiis; dispersique per fora ac
2 basilicas cunei militares. Inter quorum aspectus et
minas ingressi curiam senatores, et oratio principis per
quæstorem ejus audita est: nemine nominatim com-
pellato patres arguebat quod publica munia desererent,
eorumque exemplo equites Romani ad segnitiam uteren-
3 tur. Etenim quid mirum e longinquis provinciis haud
veniri, cum plerique adepti consulatum et sacerdotia
hortorum potius amœnitati inservirent. Quod velut
28 telum corripuere accusatores. Et initium faciente Cos-
sutiano, majore vi Marcellus summam rem publicam
agi clamitabat; contumacia inferiorum lenitatem im-
2 peritantis deminui. Nimium mites ad eam diem patres,
qui Thraseam desciscentem, qui generum ejus Helvidium
Priscum in isdem furoribus, simul Paconium Agrip-
pinum paterni in principes odii heredem, et Curtium
Montanum detestanda carmina factitantem, eludere im-
3 pune sinerent. Requirere se in senatu consularem,
in votis sacerdotem, in jurejurando civem, nisi contra

instituta et cærimonias majorum proditorem palam et
hostem Thrasea induisset. Denique agere senatorem 4
et principis obtrectatores protegere solitus, veniret,
censeret quid corrigi aut mutari vellet: facilius per-
laturos singula increpantem, quam nunc silentium per-
ferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, 5
an victorias sine damno exercituum displicere? Ne
hominem bonis publicis mæstum, et qui fora, theatra,
templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium
suum, ambitionis pravæ compotem facerent. Non illi 6
consulta hæc, non magistratus aut Romanam urbem
videri. Abrumperet vitam ab ea civitate, cujus carita-
tem olim, nunc et aspectum exuisset. Cum per hæc 29
atque talia Marcellus, ut erat torvus ac minax, voce,
vultu, oculis ardesceret; non illa nota et celebritate
periculorum sueta jam senatus mæstitia, sed novus et
altior pavor, manus et tela militum cernentibus. Simul 2
ipsius Thraseæ venerabilis species obversabatur; et
erant qui Helvidium quoque miserarentur, innoxiæ
affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino objectum 3
nisi tristem patris fortunam, quando et ille perinde
innocens Tiberii sævitia concidisset. Enimvero Mon- 4
tanum probæ juventæ neque famosi carminis, quia
protulerit ingenium, extorrem agi. Atque interim Os- 30
torius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque
de amicitia Rubellii Plauti, quodque proconsulatum
Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accommodatum
quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones
civitatium. Vetera hæc: sed recens et quod discrimini 2
patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita
esset. Acciderat sane pietate Serviliæ, (id enim nomen 3
puellæ fuit,) quæ caritate erga parentem, simul impru-
dentia ætatis, non tamen aliud consultaverat quam de

incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio
4 senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in sena-
tum, steteruntque diversi, ante tribunal consulum gran-
dis ævo parens, contra filia intra vicesimum ætatis
annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso
viduata desolataque, ac ne patrem quidem intuens, cujus
31 onerâsse pericula videbatur. Tum interrogante accusa-
tore, an cultus dotales, an detractum cervici monile
venum dedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris
contraheret, primum strata humi longoque fletu et si-
lentio, post altaria et aram complexa, "Nullos," inquit,
"impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus
precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu,
2 Cæsar, vos, patres, servaretis incolumem. Sic gemmas
et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo si san-
3 guinem et vitam poposcissent. Viderint isti, antehac
mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant:
nulla mihi principis mentio nisi inter numina fuit. Nes-
cit tamen miserrimus pater; et si crimen est, sola
32 deliqui." Loquentis adhuc verba excipit Soranus, pro-
clamatque non illam in provinciam secum profectam,
non Plauto per ætatem nosci potuisse, non criminibus
mariti connexam: nimiæ tantum pietatis ream sepa-
2 rarent, atque ipse quamcunque sortem subiret. Simul
in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interjecti
lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus;
et quantum misericordiæ sævitia accusationis permo-
3 verat, tantum iræ P. Egnatius testis concivit. Cliens
hic Sorani, et tunc emptus ad opprimendum amicum,
auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu et ore
ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum
animo perfidiosus, subdolus, avaritiam ac libidinem oc-
cultans; quæ postquam pecunia reclusa sunt, dedit

exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos et amicitiæ fallaces. Idem tamen dies et honestum ex- 33
emplum tulit Cassii Asclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit, exutusque omnibus fortunis et in exilium actus, æquitate deûm erga bona malaque documenta. Thraseæ Soranoque et 3
Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius et Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto ne in re publica haberetur. Accusatoribus Eprio 4
et Cossutiano quinquagies sestertium singulis, Ostorio duodecies et quæstoria insignia tribuuntur. Tum ad 34
Thraseam in hortis agentem quæstor consulis missus vesperascente jam die. Illustrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori; cum quo, ut conjectare erat intentione vultus et auditis, si qua clarius proloquebantur, de natura animæ et dissociatione spiritus corporisque inquirebat, donec advenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, et ei quid senatus censuisset exposuit. Igitur flentes queritantesque qui aderant, facessere pro- 2
pere Thrasea, neu pericula sua miscere cum sorte damnati hortatur; Arriamque tentantem mariti suprema et exemplum Arriæ matris sequi, monet retinere vitam, filiæque communi subsidium unicum non adimere. 35
Tum progressus in porticum, illic a quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Helvidium generum suum Italia tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc senatus 2
consulto Helvidium et Demetrium in cubiculum inducit; porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quæ-

		s.	d.
Phœnissæ	... ...	1	0
Hippolytus	... ...	1	0
Alcestis	... ...	1	0

The Text separately. One vol., cloth, 3s. 6d.
The Notes separately. One vol., cloth, 3s.

DEMOSTHENES,

De Corona, (*with short Notes,*)	... ...	2	0
Æschines in Ctesiphontem ...	... ...	2	0

VIRGIL,

The Bucolics, (*with short Notes,*)	... ...	1	0
The Georgics	... ...	2	0
The Æneid	... ...	1	0

HORACE,

Odes and Epodes, (*with short Notes,*)	...	2	0
Satires	... ...	1	0
Epistles and Ars Poetica	... ...	1	0

The Text separately. One vol., cloth, 2s.
The Notes separately. One vol., cloth, 2s.

SALLUST,

Jugurtha, (*with short Notes,*)	... ...	1	6
Catiline	... ...	1	0
CORNELIUS NEPOS, (*with short Notes,*)	...	1	6
PHÆDRUS, (*with short Notes,*)	... ...	1	0
HOMER, First S[illegible] *short Notes,*) ...			0
LIVY, Books xxi-[illegible]			0

John Henry and J[illegible] n.